

ศึกษาอิทธิพลของตันตระที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

A STUDY OF AN INFLUENCE OF TANTRA
ON THERAVĀDA BUDDHISM IN THAILAND

พระวิมาน คมภีรปญโญ (ตริภุมล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๘

ISBN 974-364-450-4

ศึกษาอิทธิพลของต้นตระกูลที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

พระวิमान คมภีรปญโญ (ตรีภุมล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๘

ISBN 974-364-450-4

(ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A STUDY OF AN INFLUENCE OF TANTRA
ON THERAVĀDA BUDDHISM IN THAILAND

PHRAVIMAN GAMBHIRAPAÑÑO (TRIKAMOL)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

(พระมหาสมจินต์ สมนามปณฺโณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

.....ประธานกรรมการ

(พระครูปลัดสุกันยา อรุโณ)

.....กรรมการ

(พระปลัดสมชาย กนฺตสีโล)

.....กรรมการ

(พระมหาบาง เขมานนฺโท)

.....กรรมการ

(ดร.ประยูร แสงใส)

.....กรรมการ

(ดร.ฉลอง พันธุ์จันทร์)

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

พระปลัดสมชาย กนฺตสีโล

ประธานกรรมการ

พระมหาบาง เขมานนฺโท

กรรมการ

ดร.ประยูร แสงใส

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษานิพนธ์ของต้นตระกูลที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

ผู้วิจัย : พระวิมาน คมภีรปัญญา (ตรีภุมล)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระปลัดสมชาย กนฺตสีโล พธ.บ., M.A (Phil), M.Phil. Ph.D. (Phil).

: พระมหาบาง เขมานนุโท ป.ธ.๕., B.A., M.A., (Buddhist Study),

M.A. (Phil), Ph.D. (Phil).

: ดร.ประยูร แสงใส ป.ธ. ๔, พธ.บ., M.A., P.G. DIP.

In journalism, Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา : เมษายน ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์หลักของงานวิจัยนี้ เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนาการของต้นตระกูล ประวัติของต้นตระกูล พร้อมทั้งอิทธิพลของต้นตระกูลที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย รวมทั้งการศึกษาวิธีการนำลัทธิต้นตระกูลเข้ามาสู่พระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้เกิดลัทธิพุทธต้นตระกูลขึ้นมา จัดเป็นนิกายหนึ่งในพระพุทธศาสนา และยังสืบค้นถึงร่องรอยแห่งต้นตระกูลในพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาเถรวาท นอกจากนี้แล้วยังได้แยกแยะลัทธิต้นตระกูลออกจากพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม วิทยานิพนธ์นี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งศึกษาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา รวมทั้งหนังสือเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยวิทยานิพนธ์เล่มนี้แบ่งออกเป็น ๕ บท ซึ่งมีเนื้อหา ดังนี้

บทที่ ๑ เป็นบทนำ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ขอบเขตและวิธีการวิจัย และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

บทที่ ๒ ประกอบด้วยประวัติความเป็นมาของต้นตระกูล อธิบายความหมายและลักษณะของต้นตระกูล และสืบค้นกำเนิดและพัฒนาการของต้นตระกูล สาขาของต้นตระกูล กำเนิดและพัฒนาการของพุทธต้นตระกูลในประเทศต่าง ๆ เช่น อินเดีย ทิเบต จีน ญี่ปุ่น

บทที่ ๓ ศึกษาร่องรอยต้นตระกูลที่พบในพระไตรปิฎก ลักษณะของต้นตระกูลที่พบในพระไตรปิฎก รูปแบบของพระพุทธรูป พุทธปริตต์ เช่น รัตนสูตร อาถรรพณ์สูตร โพชฌังคปริตต์ อังคุลิมาลปริตต์ เป็นต้น

บทที่ ๔ ศึกษาอิทธิพลของตันตระที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ได้ศึกษา
กำเนิดและอิทธิพลของตันตระที่มีต่อสังคมไทย ท่าทีและจุดยืนของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อ
ตันตระ

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ผลจากการวิจัยนี้พบว่า ความเชื่อแบบตันตระในรูปแบบต่างๆ มีเหมือนกันทุกศาสนา คือ
ประชาชนสามัญชนของทุกศาสนาจะมีความเชื่อแบบตันตระ ในพระพุทธศาสนาจะเห็นได้ชัดจาก
ตันตระนิกายวัชรยานแบบทิเบต ซึ่งให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับพิธีกรรมและความขลังความศักดิ์สิทธิ์
ดังนั้น จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าพุทธตันตระ ซึ่งได้รับความนับถือโดยชาวทิเบต มองโกเลีย ภูฐาน
สิกขิม เนปาล และดินแดนแถบเทือกเขาหิมาลัย เช่น ลาดัค และรัฐหิมาจัณประเทศ เป็นต้น ที่
เป็นพุทธศาสนิกชนของนิกายนี้โดยตรง ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ซึ่งเป็น
พระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมที่ไม่ให้ความสำคัญกับตันตระ แต่ร่องรอยแห่งตันตระก็ยังมีปรากฏอยู่ใน
พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลของตันตระนั่นเอง

Thesis Title : A Study of an influence of Tantra on Theravāda Buddhism
in Thailand

Researcher : Phra Viman Gambhirapañño (Trikamol)

Degree : Master of Arts (Buddhism)

Thesis Supervisory Committee :

: Phra Palad Somchai Kantasilo B.A., M.A. (Phil.), M. Phil, Ph.D.

: Phra Maha Bang Khemanando Pali V. B.A., M.A. (Phil.), M.A.(Bud),
Ph.D. (Phil.)

: Dr. Prayoon Saengsai Pali IV, B.A., M.A. (ED.), Ph.D. (ED.)

Date of Graduation :/...../.....

Abstract

The main objective of this thesis is to study the origin and development of Tantra with its influence on Theravāda Buddhism in Thailand. It is also to study an introduction of Tantra into Buddhism which gave rise to Buddhist Tantra or Tantric Buddhism, the later form of Buddhism. Besides, it is to investigate the Tantric elements in the Tipitaka of Theravāda Buddhism and to demarcate them from the origin Buddhism.

The Thesis is documentary research based on the Tipitaka with its commentaries and other reference books concerned. It comprises five chapters which are as follows :

Chapters I : Introduction concerned with the background and Significance of the problems , objectives of research , definitions of the terms used in research , scope and procedure of research and the benefits anticipated from research.

Chapters II : History of Tantra. This chapter explains the meaning and characteristics of Tantra . It also investigates the origin, development and branches of Tantra.

An introduction of Buddhist Tantra into different countries such as India, Tibet China and Japan is also discussed in this Chapter.

Chapters III : The tracks of Tantra found in Tipitaka. In this Chapter the tracks or elements of Tantra as found in the Tipitaka in the forms of the Buddhist Mantra, Paritta such as Ratana sutta, Atānātiya – sutta, Bojjhanga – Paritta, Angulimāla – Paritta etc. are investigated.

Chapters IV : An influence of Tantra on Theravāda Buddhism in Thailand. This Chapter examines the origin and influence of Tantra on Theravāda Buddhism in Thailand. It also explains attitude and position of Theravāda Buddhism towards Tantra.

Chapters V : Conclusion, discussion of the research result and presentation of suggestions for further research.

From this study, it is found that the practice of Tantra in various forms is very common in all religious schools. In other words, Tantra has been practiced by common people of all religions. In Buddhism, it is the Vajrayana school of Tibetan Buddhism which lays great stress on Tantra. Hence it is also called “Tantric Buddhism or Esoteric Buddhism followed mainly by the people in Tibet, Mongolia, Bhutan, Sikkim, Nepal and other Himalayan regions such as Ladakh, Himachal Pradesh etc. Although Theravāda Buddhism in Thailand is regarded as early or original Buddhism which is opposed to and free from Tantric elements, Tantric tracks can also be found in its Pali Texts as a result of Tantric influence.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลง ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากอาจารย์ที่ปรึกษา ที่ทุ่มเททั้งแรงกายแรงใจในการสนับสนุน ซึ่งมีรายนาม ดังนี้

ดร.พระปลัดสมชาย กนตลีโล ผู้รับภาระเป็นประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ได้เสียสละเวลาตรวจทานและแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ รวมทั้งให้คำปรึกษาทุกเรื่อง เป็นผู้ที่มีส่วนอย่างมากในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ดร.พระมหาบาง เขมานนโท ในฐานะผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาและทรงภูมิความรู้ในหลายแขนงวิชา เป็นอาจารย์ผู้บรรยายในระดับบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และที่สำคัญ เป็นผู้จุดประกายความคิดในการเลือกหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ เป็นแหล่งเอกสารในการค้นคว้ารวมทั้งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.ประยูร แสงใส ผู้ซึ่งเป็นกัลยาณมิตรกับลูกศิษย์ ให้คำปรึกษาในระเบียบวิธีการทำวิทยานิพนธ์ ตรวจทาน รวมทั้งเสนอแนะมุมมองใหม่ๆ อยู่เสมอ

ขอขอบคุณคณะครูบาอาจารย์ที่ให้คำปรึกษา และบรรยายให้ความรู้ตลอดมา ขอขอบคุณผู้เขียนตำราให้ได้ค้นคว้า ขอขอบคุณเพื่อนร่วมห้องที่ได้เอื้อเฟื้อความรู้และความรู้สึกดีๆ ให้กันและกัน ขอขอบคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ให้ความเป็นกัลยาณมิตรเสมอมา ขอขอบคุณพระพุทธศาสนา ที่ทำให้รู้คุณค่าของการเกิดมา ได้อาศัยพระธรรมขัดเกลาจิตใจ ได้เรียนรู้ในสิ่งที่จะเอาชนะปัญหาและอุปสรรค

ขอสำนึกในบุญคุณของบิดามารดา ที่ทำให้เกิดมาเรียนรู้โลกและชีวิต รวมทั้งได้เลี้ยงดูอบรม สั่งสอนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี และญาติพี่น้อง เกลือมิตรที่ให้การสนับสนุนและคอยให้กำลังใจ ด้วยดีเสมอมา

คุณค่าของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอน้อมบูชาสักการะแด่พระรัตนตรัย คุณบิดามารดา คุณครูอาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่ไม่อาจเอ่ยนามในที่นี้ได้ ตลอดถึงสรรพสัตว์ทั้งหลาย ขอให้มีส่วนในกุศลความดีโดยทั่วถึงกัน

พระวิมาน คมภีรปัญญา (ตรีภมล)

วันที่ ๗ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ญ)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๔ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย	๙
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ ประวัติความเป็นมาของต้นตระ	๑๑
๒.๑ ความหมายของต้นตระ	๑๑
๒.๒ ลักษณะสำคัญของต้นตระ	๑๓
๒.๒.๑ มีลักษณะเป็นความลึกลับ	๑๓
๒.๒.๒ มีลักษณะเป็นบทสรรเสริญ	๑๓
๒.๒.๓ มีลักษณะเป็นคาถาอาคมหรือไสยศาสตร์	๑๔
๒.๒.๔ มีลักษณะเป็นการพ्ली	๑๕
๒.๓ กำเนิดและพัฒนาการของต้นตระ	๑๖
๒.๓.๑ ลักษณะพระเวทในเชิงธรรมชาติ	๑๙
๒.๓.๒ ลักษณะพระเวทในเชิงพิธีกรรม	๒๐
๒.๓.๓ ลักษณะพระเวทในเชิงจริยศาสตร์	๒๐
๒.๔ ต้นตระกับไสยศาสตร์	๒๑
๒.๔.๑ หน้าที่ของไสยศาสตร์	๒๓

๒.๔.๒	วิธีการเข้าถึงคุณของไสยศาสตร์	๒๔
๒.๕	สาขาของตันตระ	๒๕
๒.๕.๑	ฮินดูตันตระ	๒๖
๒.๕.๒	พุทธตันตระ	๒๘
๒.๕.๓	ตันตระที่อยู่นอกเหนือจากพุทธตันตระและฮินดูตันตระ	๓๐
๒.๖	กำเนิดและพัฒนาการของพุทธตันตระ	๓๑
๒.๖.๑	กำเนิดและพัฒนาการของพุทธตันตระในประเทศอินเดีย	๓๒
๒.๖.๒	กำเนิดและพัฒนาการของพุทธตันตระในประเทศทิเบต	๓๙
๒.๖.๓	กำเนิดและพัฒนาการของพุทธตันตระในประเทศจีน	๔๓
๒.๖.๔	กำเนิดและพัฒนาการของพุทธตันตระในประเทศญี่ปุ่น	๔๕
๒.๖.๕	สรุปกำเนิดและพัฒนาการของพุทธตันตระ	๔๘
๒.๗	คณาจารย์และวรรณกรรมของพุทธตันตระ	๕๒
๒.๗.๑	คณาจารย์ของพุทธตันตระ	๕๒
๒.๗.๒	วรรณกรรมที่ได้รับความนิยม	๕๘
๒.๘	พิธีกรรมของพุทธตันตระ	๕๙
๒.๘.๑	พิธีกรรมแบบตันตระเชิงพุทธ	๖๐
๒.๘.๒	พิธีกรรมพุทธตันตระเชิงปริศนาธรรม	๖๒
๒.๘.๓	พิธีกรรมพุทธตันตระเชิงไสยศาสตร์	๖๔
๒.๙	รากฐานปรัชญาของพุทธตันตระ	๖๖
๒.๙.๑	อภิปรัชญาของพุทธตันตระ	๖๖
๒.๙.๒	ญาณวิทยาของพุทธตันตระ	๗๑
๒.๙.๓	จริยศาสตร์ของพุทธตันตระ	๗๓
๒.๑๐	เป้าหมายของพุทธตันตระ	๗๗
๒.๑๐.๑	เพื่อแย่งชิงคาสสิกชน	๗๗
๒.๑๐.๒	เพื่อเป็นวิธีฝึกจิตให้เข้มแข็ง	๗๗
๒.๑๐.๓	เพื่อช่วยเหลือและเป็นที่พักทางจิตใจของพุทธศาสนิกชน	๗๘
๒.๑๐.๔	เพื่อบรรลุสัมมาธรรม	๗๙

บทที่ ๓ ร่องรอยพุทธตันตระที่ปรากฏในพระไตรปิฎก	๘๒
๓.๑ พระสูตรที่มีลักษณะเป็นมันตระ	๘๒
๓.๒ พระสูตรที่มีวิวัฒนาการมาเป็นพระปริตต์	๙๓
๓.๓ เวทมนต์คาถาที่ได้รับอิทธิพลมาจากตันตระ	๑๑๒
๓.๔ เวทมนต์ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทเดิม	๑๑๕
บทที่ ๔ อิทธิพลตันตระกับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย	๑๒๒
๔.๑ กำเนิดพุทธตันตระในประเทศไทย	๑๒๒
๔.๑.๑ ยุคเริ่มเข้าสู่ประเทศไทย	๑๒๓
๔.๑.๒ ยุคสุโขทัยและอยุธยา	๑๓๐
๔.๒ อิทธิพลของตันตระที่มีต่อความเชื่อของสังคมไทย	๑๓๖
๔.๒.๑ อิทธิพลทางการเมือง	๑๓๗
๔.๒.๒ อิทธิพลทางประเพณีและวัฒนธรรม	๑๔๒
๔.๒.๓ อิทธิพลเกี่ยวกับพิธีกรรม เครื่องรางและเวทมนต์คาถา	๑๕๓
๔.๒.๔ อิทธิพลเกี่ยวกับยารักษาโรค	๑๕๘
๔.๒.๕ อิทธิพลเกี่ยวกับวรรณกรรมไทย	๑๖๐
๔.๓ ท่าทีของชาวพุทธไทยที่มีต่อตันตระ	๑๖๑
๔.๓.๑ ประเภทที่มีความเชื่ออย่างมั่นคง	๑๖๒
๔.๓.๒ ประเภทที่มีความเชื่อตามที่ได้รับการอบรมในบางประเด็น	๑๖๕
๔.๓.๓ ประเภทที่ใช้ตันตระเพื่อเข้าถึงความจริง	๑๖๗
๔.๔ จุดยืนของพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อตันตระ	๑๖๘
๔.๔.๑ เรื่องปาฏิหาริย์	๑๖๙
๔.๔.๒ เรื่องไสยศาสตร์	๑๗๓
๔.๔.๓ เรื่องฤกษ์งามยามดี	๑๗๗
๔.๔.๔ เรื่องการสวดมนต์	๑๗๘
๔.๔.๕ เรื่องเป้าหมายของพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๘๒
๔.๕ แนวโน้มของตันตระในประเทศไทย	๑๙๐

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๙๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๙๘
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๒๐๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๐๗
บรรณานุกรม	๒๐๙
ภาคผนวก	๒๑๙
ประวัติผู้วิจัย	๒๔๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ในการอ้างอิงเอกสารชั้นปฐมภูมิของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ได้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ เล่มที่ ๒, ๓, ๔, ๖, ๗, ๙, ๑๑, ๑๕, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๕, ๒๗, ๓๓, ๓๔, ๓๕, ๓๗, โดยใช้สัญลักษณ์และคำย่อตามระเบียบของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ ชื่อย่อคัมภีร์/เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่าง เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๒/๓๑๓. หมายถึง พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๓๒๒ หน้า ๓๑๓. เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.ภิกขุณี. (ไทย) = วินัยปิฎก ภิกขุณีวิภังค์ (ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย) = วินัยปิฎก จูฬวรรค(ภาษาไทย)

พระสูตรตันตปิฎก

ขุ.อุ.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
ที.สี.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ลั.ส.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ลั.ม.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.จริยา.	(ไทย) =	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จริยาปิฎก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง	(ไทย) = อภิธรรมปิฎก	ฉัมมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.	(ไทย) = อภิธรรมปิฎก	วิมังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ก.	(ไทย) = อภิธรรมปิฎก	กถาวัตถุ	(ภาษาไทย)

คัมภีร์ปกรณ์วิเสสและอรรถกถา

มิลินทพจนนา	(บาลี) = มิลินทพจนนา	(ปกรณ์วิเสสภาษาบาลี)
วิสุทธิมค	(บาลี) = วิสุทธิมค	(ปกรณ์วิเสสภาษาบาลี)
วนยวินิจจย	(บาลี) = วินยวินิจจย	(อรรถกถาพระวินัยภาษาบาลี)
ปรมตถโชติกา	ชุกทกปาฐวณณนา	= อรรถกถา สุตตนิบาต
สุตตนิปาตวณณนา		= อรรถกถา สุตตนิบาต

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้เกิดมาท่ามกลางสภาพแวดล้อมของอิทธิพลที่หลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น ศาสนา ลัทธิ ความเชื่อ และค่านิยมที่ถูกกำหนดโดยกลุ่มคนที่เรียกตัวเองว่าเป็นศาสดา เป็นตัวแทนของเทพเจ้า หรือเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า แต่ละลัทธิ ศาสนา ล้วนเต็มไปด้วยพิธีกรรมและความเชื่อมากมาย ซึ่งกลุ่มคนเหล่านั้นได้บัญญัติขึ้นมาเพื่อให้คนในสังคมประพฤติตาม โดยอ้างสิ่งที่มองไม่เห็น หรือสิ่งที่อยู่เหนือสัมผัสสว่ายิ่งใหญ่กว่าสิ่งอื่นใดในโลกและจักรวาล ความดี ความชั่วอยู่ที่เทพบันดาล จึงได้บัญญัติพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อบูชาเทพเจ้าบนรากฐานของความเชื่อตาม คัมภีร์พระเวท ทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อความเลื่อมใส จึงได้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ สืบต่อกันมา

การประกอบพิธีบูชาบวงสรวงของคัมภีร์พระเวทในยุคต้น ๆ นั้น จะทำด้วยการสวดมนต์ และการเซ่นสังเวย การบวงสรวงต่อหน้ากองไฟพิธี โดยการนำเอาอาหารอย่างดี มีนม น้ำผึ้ง เนย ข้าว เนื้อและน้ำโสม พร้อมกับคำสวด ในพิธีบวงสรวงที่ทำใหญ่โตเป็นพิเศษนั้น ต้องใช้พราหมณ์ หรือนักบวชหลายคนในการประกอบพิธี แต่ถ้าเป็นการประกอบพิธีบวงสรวงภายในบ้าน ผู้ประกอบพิธีส่วนมากก็มักจะเป็นหัวหน้าครอบครัว ในขณะที่บวงสรวงก็จะสวดหรือกล่าวทำให้พระอัครี้นำเอา เครื่องเซ่นไหว้บวงสรวงตลอดถึงความจงรักภักดีไปให้แก่พระเจ้า เพื่อให้พระองค์ลดบันดาลให้ประสบ แต่ความสุข พ้นจากภัยพิบัติ เมื่อสิ้นชีวิตแล้วก็จะได้ไปสู่สวรรค์ การเซ่นสรวงในกาลต่อมาได้เพิ่มความเร้นลับและซับซ้อนมากขึ้น^๑

ในสภาพสังคมเดิมของอินเดียที่มีการเคารพนับถือเทพเจ้านั้น มีการสวดมนต์อันยาวนาน เพื่อให้เทพเจ้าที่ตนนับถือประทานความอุดมสมบูรณ์และคุ้มกันภัยให้กับตน ซึ่งการสวดมนต์อันยาวนานนี้เป็นที่มาของพิธีกรรม คาถาคักดีลิตีร์ของพราหมณ์ฮินดูใช้สวด เรียกว่า “มนตร์” และต่อมาก็เป็นที่นิยมแพร่หลายในกลุ่มประชาชนที่กำลังต้องการที่พึ่งทางใจ ทำให้ประชาชนมีความเชื่อเลื่อมใสศรัทธามากขึ้น เพราะเข้าใจว่าตนเองจะมีที่พึ่งและมีเครื่องป้องกันตัวให้มีความปลอดภัย หรือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยรักษา โดยเรียกภาษาที่ท่องบ่นสาธยายว่าเวทมนต์ “เวท หมายถึง ความรู้ทาง ศาสนาพราหมณ์ มนต์ หมายถึง ถ้อยคำที่ผูกขึ้นเป็นคาถาท่องบ่นคาถาพิมพ์ เรียกว่าร่ายเวทหรือ ร่ายมนต์ เป็นการสร้างพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา เช่น การบูชาขันธ์หรือการประกอบพิธีกรรมแปลก ๆ

^๑ ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, **ปรัชญาอินเดีย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๓๐.

ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากจากคนสมัยนั้น การร่ายเวทมนต์จึงเป็นส่วนสำคัญของนักบวชพราหมณ์ ฮินดู อันเป็นกิจวัตรอย่างหนึ่ง และประชาชนก็มักจะเชิญท่านเหล่านั้นไปประกอบพิธีกรรมตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต^๒

เมื่อพระพุทธเจ้าประกาศพระศาสนา พระองค์ได้ทรงพยายามที่จะให้ประชาชนเข้าใจชีวิตมากขึ้น ทรงชี้ว่าคนจะดีหรือชั่วไม่ได้ขึ้นอยู่กับที่การอ้อนวอนหรือท่องบ่นสาธยายเวทมนต์คาถา แต่อยู่ที่การกระทำของแต่ละบุคคลมากกว่า และได้ทรงสอนวิธีที่จะทำให้ประชาชนเข้าถึงความจริงของชีวิต หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นตามแนวทางแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ เมื่อประชาชนปฏิบัติตามคำสอนดังกล่าวแล้วสามารถที่จะรู้ตามสิ่งที่พระองค์ทรงสั่งสอนได้ โดยไม่ต้องอ้อนวอนกับสิ่งใด มีตนเป็นที่พึ่งที่อาศัย ประชาชนได้เปลี่ยนมานับถือศรัทธาเข้ามาบรรพชาและอุปสมบทจำนวนมาก ซึ่งพระองค์ได้ทรงเปลี่ยนทัศนคติดั้งเดิมหลายประการ สิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ พระองค์ทรงปฏิเสธพิธีกรรม การเซ่นสรวง การอ้อนวอน หรือแม้กระทั่งการสวดมนต์สาธยายเพื่อให้เกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ เพราะไม่ใช่หนทางที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ แต่ความศักดิ์สิทธิ์ที่แท้จริงอยู่ที่การปฏิบัติธรรมจนสามารถทำให้บรรลุลูกความหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา จึงเป็นการเปลี่ยนทัศนคติของคนในชมพูทวีป ทำให้พระพุทธศาสนามีความโดดเด่น และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนทุกชนชั้น

หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว เจ้าลัทธิและศาสนาที่มีอยู่เดิมจึงได้หาอุบายที่จะให้ประชาชนหันกลับมา นับถือและปฏิบัติตามความเชื่อเดิม อีกทั้งในขณะนั้นพระสงฆ์เริ่มขาดความสามัคคี การปฏิบัติย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย ทำให้ประชาชนขาดที่พึ่งทางใจ ศาสนาพราหมณ์จึงได้เผยแพร่ศาสนาโดยหันมาเน้นที่พิธีกรรมและบทร่ายมนต์ที่ลึกลับศักดิ์สิทธิ์เพื่อบูชาเทพเจ้า เรียกว่า **“ฮินดูตันตระ”** เมื่อได้ประกอบพิธีอย่างถูกต้องเทพเจ้าก็จะประทานสิ่งต่าง ๆ มาให้ตามที่ต้องการ นอกจากนี้แล้วยังใช้มนต์ในการป้องกันและเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับชีวิตอีกด้วย ประชาชนได้หันกลับไปนับถือศาสนาพราหมณ์เป็นจำนวนมาก ทำให้พุทธศาสนิกชนลดจำนวนลง เพราะไม่มั่นใจว่าการปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาจะยังให้ผลจริงหรือไม่ จึงมีพระสงฆ์บางกลุ่มพยายามที่จะปรับเปลี่ยนวิธีการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าใหม่เพื่อให้เข้าได้กับสังคมสมัยนั้น โดยการนำหลักธรรมหรือคุณของพระพุทธเจ้ามาผูกเป็นบทสวดสรรเสริญพระพุทธเจ้า เพื่อเป็นอุบายให้ประชาชนเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาก็มีความศักดิ์สิทธิ์เหมือนกัน เมื่อมีการสวดเป็นประจำแล้วทำให้มีการถือขลัง ถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์จริง เรียกว่าเป็นพุทธมนต์หรือตันตระทางพระพุทธศาสนา เพื่อใช้เป็นอุบายแย่งศาสนิกกับศาสนาพราหมณ์ ต่อมาพระสงฆ์ในยุคหลังได้ยึดถือว่าบทสรรเสริญนั้นศักดิ์สิทธิ์จริง

^๒ สนิท ศรีสำแดง, **พระพุทธศาสนากระบวนทัศน์ใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๖

จึงได้เผยแพร่สืบทอดกันมา โดยให้ความสำคัญของเนื้อแท้ทางธรรมน้อยลงและประกอบพิธีกรรมมากขึ้น ทั้งหลักเดิมของพระพุทธศาสนา มีการสอนเรื่องเวทมนต์คาถาอย่างจริงจังในยุคของมหาวิทยาลัยนาลันทา ซึ่งมีพระสงฆ์จากหลายประเทศเข้ามาเรียนเวทมนต์คาถา เมื่อถูกศาสนาอิสลามรุกราน จึงทำให้พระสงฆ์หนีภัยสงครามเข้ามาสู่ประเทศต่าง ๆ และได้นำความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาเข้าไปด้วยเมื่อเข้าสู่ทิเบต จีน ก็เป็นความเชื่อแบบมหายาน (มีความเชื่อแบบนิกายมंत्रยาน เป็นต้น) เมื่อเข้ามาสู่ประเทศไทยก็เป็นแบบเถรวาท ซึ่งถึงแม้ว่าเถรวาทจะรักษาแนวคิดเดิมของพระพุทธศาสนาเอาไว้ก็ตาม แต่ก็ได้รับอิทธิพลความเชื่อเรื่องตันตระแฝงอยู่ด้วย ซึ่งถือเป็น “ความเชื่อที่ทำให้คนต้องหันเข้าหาที่พึ่งภายนอกแทนที่พึ่งความดีที่ตนเองกระทำ ซึ่งได้แทรกเข้ามาในพระพุทธศาสนาจนถูกมองว่ากลายเป็นเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนาไปแล้ว”^๓ แม้กระทั่งเรื่องพระรัตนตรัยก็นับถือพระรัตนตรัยแบบเทวนิยม (Theism) คือเชื่อว่าพระรัตนตรัย (โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธเจ้า) เป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ สถิตอยู่ในสวรรค์หรือในนิพพานแห่งใดแห่งหนึ่ง มีศักดิ์ภาพยิ่งใหญ่มีพระมหากษัตริย์ต่อชาวพุทธ คอยสอดส่องดูแลสุขทุกข์ของชาวพุทธอยู่อย่างใกล้ชิด ความเชื่ออย่างนี้เป็นความเชื่อของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน แต่ชาวพุทธฝ่ายเถรวาทบางกลุ่มก็เชื่ออย่างนั้น จึงได้สวดมนต์สรรเสริญเพื่อให้พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ มาปกปักรักษาให้รอดพ้นอันตรายทั้งปวงได้ ชาวพุทธเถรวาทได้รับอิทธิพลความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา ปาฏิหาริย์ ความศักดิ์สิทธิ์มาจากนิกายมหายาน ซึ่งนิกายมหายานเองก็ได้รับเอาแนวคิดนี้มาจากฮินดูอีกต่อหนึ่ง ที่เรียกวิธีการนี้ว่า **"พุทธตันตระ"** เป็นพัฒนาการขั้นที่ ๒ ของนิกายมหายาน มีพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์มากมายเข้ามาเป็นองค์ประกอบชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนฝ่ายเถรวาทส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องคาถาอาคมและความศักดิ์สิทธิ์มาตั้งแต่อดีต จะเห็นได้จากการที่คนแก่ถือขลัง ถือเวทมนต์คาถา ถือไสยศาสตร์ มีการสร้างวัตถุมงคลขึ้นมาปลุกเสกโดยใช้มนต์ ทั้งที่เป็นเมตตามหานิยม คงกระพันชาตรี ล้วนได้รับอิทธิพลจากตันตระทั้งสิ้น ซึ่งได้ถูกนำมาผสมผสานกับแนวความเชื่อของพระพุทธศาสนาเถรวาท^๔

ปัจจุบัน ถึงแม้จะมีวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าเพียงใดก็ตาม พุทธศาสนิกชนคนไทยก็ยังคงมีความเชื่อเรื่องพิธีกรรมและเวทมนต์คาถาอยู่ และนับวันจะฝังรากลึกลงในสังคมไทย ประชาชนไม่ได้มองพระสงฆ์ในฐานะตัวแทนของความบริสุทธิ์ แต่มองพระสงฆ์ในมุมที่เป็นตัวแทนแห่งความศักดิ์สิทธิ์ เมื่อเห็นพระสงฆ์เมื่อใดก็จะขอวัตถุมงคล ขอเลข ขอความเป็นสิริมงคล ขอให้ดวงวงให้ ขอให้เข้าทรงเพื่อตรวจดวงชะตาให้ พระสงฆ์เองก็ทำตัวให้ชาวบ้านเข้าใจ

^๓ พุทธศาสนิกชน, **ความเชื่อที่มั่งงาย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๗), หน้า ๒๐.

^๔ แสง จันทร์งาม, **ประทีปธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๔), หน้า ๔๒

อย่างนั้น ไม่ได้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดเหมือนในอดีต ให้ความสำคัญกับพิธีกรรม และเวทมนต์คาถาแทน เนื้อแท้ของพระพุทธศาสนาจึงค่อย ๆ ถูกกลืนโดยพิธีกรรมและเวทมนต์ (ตันตระ) พระสงฆ์จึงได้กลายมาเป็นตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์และพิธีกรรมกลับ

ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จะได้วิเคราะห์ถึงกำเนิด พัฒนาการ ร่องรอยของความเชื่อ เรื่องตันตระ ที่ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาเถรวาท และสาเหตุที่พระพุทธศาสนาเถรวาทรับเอาแนวคิดเรื่องตันตระเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งถือเป็นเนื้อร้ายในพระพุทธศาสนา เพราะถ้าสังคมยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับหลักพุทธศาสนาที่แท้จริงก็อาจกลายเป็นเหยื่อแก่ผู้ที่แสวงหาผลประโยชน์ได้ และเพื่อป้องกันไม่ให้ลัทธิที่นายช่างค่อย ๆ ตอกลงไปในเนื้อกลองที่แตกร้าวทุกครั้งที่มีการซ่อมแซม จนนานวันเข้าคนก็เข้าใจว่าตัวลัทธิที่นายช่างตอกลงไปคือสิ่งเดียวกับเนื้อกลอง เนื้อกลองก็คือพระพุทธศาสนาดั้งเดิม ส่วนลัทธิก็คือสิ่งที่ถูกเพิ่มเข้ามาทีหลัง เช่น เวทมนต์และพิธีกรรม เป็นต้น ซึ่งไม่ใช่พุทธบัญญัติ ตลอดถึงการค้นคว้าเพื่อชี้แนะแนวทางที่แท้จริงให้พุทธศาสนิกชน เข้าใจตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของตันตระทั้งในและนอกพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาร่องรอยพุทธตันตระที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาอิทธิพลของลัทธิตันตระที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย
- ๑.๒.๔ เพื่อแยกแยะหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและลัทธินอกพระพุทธศาสนา

๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ตันตระ	หมายถึง	ชื่อคัมภีร์ หรือลัทธิเกี่ยวกับเวทมนต์คาถาหรือพิธีกรรมอันลึกลับศักดิ์สิทธิ์ ^๕
อิทธิพล	หมายถึง	อำนาจที่สามารถบันดาลให้สิ่งอื่นต้องคล้อยตามหรือทำตาม ^๖
เวท	หมายถึง	ถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขึ้นเป็นมนต์หรือคาถาอาคมเมื่อนำมาเสกเป่าหรือบริการตามลัทธิวิธีที่กำหนดไว้

^๕ Encyclopaedia of Religion and Ethics.Vol .iii ,pp. 392 ff.

^๖ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. หน้า ๑๓๗๓.

สามารถให้ผลร้ายหรือดีหรือป้องกันอันตรายต่าง ๆ ตาม
คติไสยศาสตร์ได้^๗

คาถา	หมายถึง	คำเสก คำเป่า ที่เชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์
ลัทธิ	หมายถึง	คติความเชื่อถือความคิดเห็นหลักการที่มีผู้นิยมนับถือ และปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ^๘
มนต์	หมายถึง	คำศักดิ์สิทธิ์ คำสวดเพื่อให้เป็นสิริมงคล เช่น สวดมนต์ คำเสกเป่าที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ เช่น ร่ายมนต์ เวทมนต์ ^๙
เถรวาท	หมายถึง	พระพุทธศาสนานิกายหนึ่งที่ถือตามพระธรรมวินัยดั้งเดิม ของพระพุทธเจ้าทุกประการ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตาม ยุคสมัย

๑.๔ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในเรื่อง “**ศึกษาอิทธิพลของตันตระที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย**” ครั้งนี้ ยังไม่พบว่ามีผู้วิจัยท่านใดทำไว้ พบแต่เพียงเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักความเชื่อเรื่องตันตระเท่านั้น จึงได้นำข้อความจากงานเขียนของนักปราชญ์ทางศาสนามาเป็นแนวทางในการศึกษามาคัดย่อไว้ดังนี้

๑.๔.๑ เสฐียร พันธงชัย ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับพิธีกรรมแบบตันตระไว้ในหนังสือ “ศาสนาเปรียบเทียบ” มีเนื้อความโดยสรุปว่า เมื่อมีการเคารพบูชาสิ่งใดขึ้น ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องมีการพิธีกรรมและการตกแต่งถ้อยคำกล่าวสรรเสริญบุญคุณและอำนาจของสิ่งนั้น ๆ เป็นพิเศษขึ้นมา คำสาธยายมนต์อันอ่อนน้อมก็ดี พิธีกรรมประกอบการเคารพบูชาในรูปแบบต่าง ๆ ก็ดี จึงเป็นเหตุให้เกิดคัมภีร์ต่าง ๆ มากมาย เพราะว่าการประกอบพิธีกรรมแต่ละอย่างต้องมีรูปแบบเฉพาะ จึงมีการสร้างคัมภีร์ขึ้นมา^{๑๐}

๑.๔.๒ ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา ได้อธิบายพิธีกรรมไว้ในหนังสือปรัชญาอินเดีย ว่า การประกอบพิธีบูชาบวงสรวงของคัมภีร์พระเวทในยุคต้น ๆ นั้น จะทำด้วยการสวดมนต์และการเซ่นสังเวย

^๗ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๐๘๕.

^๘ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๐๐๓.

^๙ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๘๓๒.

^{๑๐} เสฐียร พันธงชัย, **ศาสนาเปรียบเทียบ**, (ธนบุรี : ร.ส.พ.เซ่งสีพานยาวราช, ๒๕๐๖), หน้า ๔๕.

ขณะที่ทำการบวงสรวงต่อหน้ากองไฟพิธี ก็ให้นำเอาอาหารอย่างดี มีนม น้ำผึ้ง เนยเหลว ข้าว เนื้อ และน้ำโสม พร้อมกับคำสวด ในพิธีบวงสรวงที่ทำใหญ่โตเป็นพิเศษนั้น ต้องใช้พราหมณ์หรือนักบวชหลายคนในการประกอบพิธี แต่ถ้าเป็นการประกอบบวงสรวงภายในบ้าน ผู้ประกอบพิธีส่วนมากก็มักจะเป็นหัวหน้าครอบครัว ในขณะที่บวงสรวงก็จะสวดหรือกล่าวทำให้พระอัคนีนำเอาเครื่องเช่นไฉ้ว บวงสรวง ตลอดถึงความจงรักภักดีไปให้แก่พระเจ้า เพื่อให้พระองค์ลดบันดาลให้ประสบแต่ความสุขพ้นจากภัยพิบัติ เมื่อสิ้นชีวิตแล้วก็จะได้ไปสู่สวรรค์ การเช่นสรวงในกาลต่อมาได้เพิ่มความเร้นลับและซับซ้อนมากขึ้น

นอกจากนี้ ความเชื่อที่แพร่หลายของอินเดียในสมัยนั้นอีกประการหนึ่งก็คือ ความเชื่อในเรื่องของอำนาจแห่งเครื่องรางของขลัง คาถา อาคม และอิทธิปาฏิหาริย์ เรื่องความเชื่อเช่นนี้มักจะมีอยู่ทั่วไปในวรรณกรรมของพระเวท แต่จะมีมากเป็นพิเศษในคัมภีร์อาถรรพเวท เครื่องรางของขลังส่วนใหญ่ก็มีไว้เพื่อป้องกันอำนาจภูตผี ปีศาจ นอกจากนี้ยังใช้เพื่อทำให้เกิดสวัสดิภาพ สันติภาพและความสามัคคี^{๑๑}

๑.๔.๓ เอ็ดเวิร์ด โคนธ์. ได้ให้ทัศนะเรื่องต้นตระกูลไว้ในหนังสือ **“พุทธศาสนประวัติสังเขป”** ว่า

ความสำคัญของพระพุทธรศาสนาในประเทศอินเดียยุคที่ ๓ คือ การเกิดขึ้นของนิกายต้นตระกูล ซึ่งเป็นการพัฒนาครั้งสุดท้ายของพระพุทธรศาสนาในประเทศอินเดีย นิกายนี้ได้ดำรงอยู่นานถึงสามสมัยด้วยกันคือ สมัยแรกมีชื่อเรียกว่า **“มันตรยาน”** ได้เริ่มขึ้นในศตวรรษที่ ๔ แต่ฟังจะมีการเคลื่อนไหวกันอย่างจริงจังหลังจาก ค.ศ. ๕๐๐ นิกายนี้ได้ก่อให้เกิดเวทมนต์คาถาต่าง ๆ ขึ้นมากมาย โดยมีความมุ่งหมายที่จะใช้เวทมนต์คาถาเหล่านั้นเข้าช่วยในการแสวงหาพระโพธิญาณได้ง่ายขึ้น ดังนั้น ในพระพุทธรศาสนาจึงมีมนต์ มีมูทระ มีมณฑล และเทพเจ้าองค์ใหม่ ๆ เกิดขึ้น ทั้งที่มีในตำราและนอกตำราอีกมากมาย และพอหลังจาก ค.ศ. ๗๕๐ นิกายต้นตระกูลนี้ก็ได้รับการจัดระบบใหม่ขึ้น มีชื่อเรียกใหม่ว่า **“วัชรยาน”** ซึ่งก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับคำสอนดั้งเดิมอยู่ในเรื่องพระเจ้าห้าพระองค์ (Five Tathagatas) ซึ่งในช่วงเวลานี้แนวโน้มในการปฏิบัติตลอดถึงระบบต่าง ๆ ในนิกายนี้ได้ปรากฏขึ้น ในระหว่างนิกายเหล่านั้นนิกายที่เอาใจใส่เป็นพิเศษก็คือ **“นิกายสัทซยาน”** ซึ่งคล้ายกับนิกายฆานของจีน ได้เน้นหนักในการทำสมาธิและเจริญวิปัสสนา อีกทั้งสอนโดยการใช้ปริศนาปัญหาธรรมและภาพปริศนาต่าง ๆ หลีกเลี่ยงการใช้ระบบการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่กำหนด

^{๑๑} ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, **ปรัชญาอินเดีย**, หน้า ๓๐.

ตายตัว โดยหันไปใช้วิธีการที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ แทน เมื่อถึงปลายของยุคที่ ๓ ในศตวรรษที่ ๑๐ "กาลจักรยาน" ได้เกิดขึ้น ซึ่งกาลจักรนี้เป็นเครื่องหมายให้เห็นว่า นิกายนี้ได้ขยายขอบเขตแห่งคำสอนกว้างยิ่งขึ้น และเน้นหนักในทางโหราศาสตร์^{๑๒}

๑.๔.๔ อภิขัย โปธิ์ประสิทธิ์สาท ได้กล่าวถึงที่มาของตันตระทางพระพุทธศาสนาในหนังสือ "พระพุทธศาสนาสยาม" ว่า

ในปลายสมัยราชวงศ์สุโขทัย โคมหน้าพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานในอินเดียได้เปลี่ยนเป็นระบบใหม่อีกระบบหนึ่งคือ "พุทธตันตรยาน" หรือมนตรยาน, รหัสยาน, คุธยาน, สหัสชยาน ลัทธิ นิกายนี้ได้นำศาสนาฮินดูเข้ามาระคนปนเปกันมาก ความตั้งใจเดิมเพื่อต้องการแข่งกับศาสนาฮินดู ซึ่งได้ปรับปรุงตัวเองใหม่ในราชวงศ์สุโขทัย ทำให้ประชาชนสามัญหันไปนับถือเป็นจำนวนมาก เพราะมี สิ่งสนองกิเลสของชาวบ้าน ฝ่ายมหายานเห็นว่าลัทธิพิธีกรรมแท้ ๆ ยากที่จะทำให้ชาวบ้านเข้าถึงได้ จึงคิดแก้ไขให้เหมือนศาสนาฮินดู คือการไปยกย่องเรื่องเวทมนต์ อาคม พิธีหาลาภ พิธีเสกเป่า ต่าง ๆ ลงเลขลงยันต์ต่าง ๆ จนที่สุดพระสงฆ์เองทำหน้าที่เหมือนพราหมณ์ทุกอย่าง ลัทธินี้จึงเรียกว่า "พุทธตันตระ" เพราะถือคาถาอาคมเป็นสำคัญ^{๑๓}

๑.๒.๕. พระมหาสมจินต์ สมุมาปญโญ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของพุทธตันตระไว้ในหนังสือ "พุทธปรัชญาสารและพัฒนการ" ว่า ในพุทธปรัชญาทั้ง ๔ สำนักนั้น ไวภาซิกะและ เสถตรานติกะถือว่าเป็นกิ่งของเถรวาท โยคจารและมาชยมิกะเป็นของมหายาน ส่วนตันตระเป็น พัฒนาการขั้นที่ ๒ ของมหายาน นักปราชญ์ฝ่ายตันตระถือว่าพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรไม่ได้มี เพียงกัณฑ์เดียว ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรกัณฑ์ที่ ๑ พระพุทธเจ้าแสดงที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เป็นของพระพุทธศาสนาดั้งเดิมและเถรวาท กัณฑ์ที่ ๒ เป็นของมหายาน กัณฑ์ที่ ๓ ซึ่ง พระพุทธเจ้าแสดงที่ศรีธยานะเป็นของตันตระ ตันตระเริ่มปรากฏขึ้นจากงานเขียนตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๖๐๐ ที่ประเทศอินเดียเหนือและรัฐอัสดัม มี ๒ สาขา คือ ๑) ฮินดูตันตระ ๒) พุทธ

^{๑๒} เอ็ดเวิร์ด โคนซ์, **พุทธศาสนประวัติสังเขป**, (กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษามหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า ๙๘.

^{๑๓} อภิขัย โปธิ์ประสิทธิ์สาท, **พระพุทธศาสนาสยาม**, (กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษามหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๕

ต้นตระกูล ทั้ง ๒ สาขานี้ถือเป็นระบบแห่งกรรมฐานที่ใช้พิธีกรรมแบบลึกลับที่รู้จักกันเฉพาะครูกับศิษย์ ต้นตระกูลที่แผ่ขยายจากอินเดียไปสู่จีน กลายเป็นนิกายมนตร์ตระกูล แต่เข้าสู่ญี่ปุ่นกลายเป็นนิกายชินง่อน^{๑๔}

๑.๔.๖ เสถียร โภธินันท์ ได้กล่าวถึงนิกายมนตร์ยาน ที่ถือว่าการร่ายมนต์เป็นสาระสำคัญ ไว้ในหนังสือ “ปรัชญามหายาน” ว่า มนตร์ยาน (มนตร์ยาน) บางที่เรียกกันอีกว่า ธารณี นิกาย ทั้งนี้เพราะว่านิกายนี้ถือการร่ายมนต์เป็นสำคัญ มนต์ต่างๆ เรียกว่าธารณี ส่วนมากเป็นธารณีของพระพุทธเจ้า, พระโพธิสัตว์, เทพธรรมบาล ที่ประทานให้แก่สัตว์โลก มีมากมายเหลือคณานับ บางบทก็ยาวบางบทก็สั้นเพียงพยางค์เดียว แต่ละบทล้วนมีอานุภาพพลังยิ่งนัก มีทั้งการใช้ในทางพระเดชและทางพระคุณ^{๑๕}

๑.๔.๗ เสถียร โภศศ ได้ให้ความหมายของต้นตระกูลไว้ในหนังสือ “ลัทธิของเพื่อน” ต้นตระกูลหมายความว่า ตำราคู่มือแสดงมาติกา คือ หัวใจลัทธิ ภายหลังมีกำหนดให้หมายความเป็นตำราคู่มือของลัทธิคักติที่นับถือพระอูมา ในคัมภีร์พระเวทโบราณมีถ้อยคำยาก ลึกซึ้ง มนุษย์สามัญไม่สามารถเข้าถึงได้ จึงมีเทพองค์หนึ่งบันดาลให้มีต้นตระกูล เพื่อให้มนุษย์เห็นหลักลัทธิของเดิมง่ายขึ้น หลักคำสอนนั้นอาจมีความต่างกันบ้าง แต่รวมความแล้วหมายถึงพิธีกระทำในลัทธิอันเนื่องด้วยคาถาอาคม มีการลงอักขระ ลงเลข ลงเส้นเป็นยันต์ต่างๆ ส่วนคัมภีร์พุทธต้นตระกูลที่ใช้ต้นตระกูลได้อย่างเด่นชัดคือ ต้นตระกูลแบบทิเบต เช่น ลัทธิทะเลลามะของทิเบต (ทะเล Dalai ในภาษาตามองโกลแปลว่า ทะเล ลึกซึ้งกว้างขวาง)^{๑๖}

๑.๔.๘ ในหนังสือธรณัญญติ ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ชาติไทยช่วงที่เสียกรุงศรีอยุธยาให้กับพม่า ว่ามีพระสงฆ์รูปหนึ่งที่มีชื่อว่าเจ้าพระฝาง ที่ปรากฏว่าท่านมีการใช้เวทมนต์เพื่อปลุกระดมให้พระสงฆ์และชาวบ้านลุกขึ้นสู้กับพม่า มีใจความโดยสรุปว่า เจ้าพระฝางเป็นผู้ที่มีคาถาอาคมเวทมนต์คาถาแก่กล้า มีความคงกระพันชาตรีจึงได้แก้แค้นในสงคราม เจ้าพระฝางเป็นผู้ที่มีปัญญา

^{๑๔} พระมหาสมจินต์ สุมมาปญโญ, **พุทธปรัชญา สาระและพัฒนการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๖.

^{๑๕} เสถียร โภธินันท์, **ปรัชญามหายาน**, (พระนคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๒), หน้า ๒๔๗.

^{๑๖} เสถียร โภศศ, **ลัทธิของเพื่อน**, (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๗), หน้า ๑๗๕.

มาก ได้คัดพระสูตร พระวินัยเป็นต้น มาเสกเป็นคาถาใส่ผ้าห่มให้ใส่ประคตพันกายให้กับพระสงฆ์เหล่านั้น จึงทำให้เกิดความคงกระพันชาตรี^{๑๗}

๑.๔.๙ บุญมี เมธาขุร ให้ทัศนะเกี่ยวกับอิทธิพลของเวทมนต์ไว้ในหนังสือ “ตีแผ่ไสยศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์” ไว้ว่า ในประเทศไทยมีผู้สนใจในวิชาไสยศาสตร์ไม่ต่ำกว่า ๗๐ เปอร์เซ็น ส่วนในประเทศต่าง ๆ แม้จะเป็นประเทศที่มีความเจริญทางวัตถุ หรือมีความเจริญทางวิชาการต่าง ๆ ประชาชนจะมีการศึกษาสูงมากเพียงใดก็ตาม ก็ยังมีประชาชนจำนวนมากไม่น้อยที่มีความสนใจ และเข้าไปเกี่ยวข้องกับวิชาไสยศาสตร์ ทั้งนี้ได้เป็นไปในประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้น แต่มีอยู่ทุกประเทศ^{๑๘}

๑.๔.๑๐ พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ทศวรรษธรรมทัศน์ พระธรรมปิฎกหมวดพุทธศาสตร์” เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ไว้ว่า “ความศักดิ์สิทธิ์นั้นอยู่ที่ความบริสุทธิ์ อยู่ที่ปัญญา อยู่ที่ความไร้ทุกข์ ไร้กิเลส ในสภาพปัจจุบันที่ทักันอยู่จึงน่าเป็นห่วง เพราะทำโดยไม่รู้หลักเลย เมื่อไม่รู้หลักก็เสียหลัก หรือซ้ำร้ายทำโดยตั้งใจให้ผิดหลักด้วย คือ

๑. มีการล่องลงและเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์กันมาก ที่ร้ายที่สุดก็คือการกระทำโดยหวังลาภสักการะ

๒. ทำแบบนอกศาสนา ให้คนยกชะตากรรมให้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาล

๓. แทนที่จะตั้งเข้าสู่พระศาสนายิ่งขึ้น กลับดึงให้หลุดออกไปจากพระพุทธศาสนา จากพระรัตนตรัยออกไปหาพระพรหม เทพเจ้าและสิ่งลึกลับต่าง ๆ^{๑๙}

๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “ศึกษาอิทธิพลของตันตระที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย” นี้เป็นงานศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งมีขอบเขตด้านเอกสาร ดังนี้

๑. เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา เป็นต้นโดยยึดฉบับภาษาไทย ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก

^{๑๗} สมเด็จพระสังฆราช, **เถรบัญญัตติ**, (พระนคร : แผนกรวมการประพันธ์, ๒๔๘๒), หน้า ๖๘๖.

^{๑๘} บุญมี เมธาขุร, **ตีแผ่ไสยศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : อภิธรรมมูลนิธิ, ๒๕๒๒), หน้า ๓๓๐.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒),

๒. เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ เช่น จารึก หนังสือ และงานค้นคว้าวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล

- รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาฯ
- รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
- รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องที่เป็นภาษาต่างประเทศ

๑.๖.๒ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์จากข้อมูลชั้นปฐมภูมิ
- วิเคราะห์จากข้อมูลชั้นทุติยภูมิ
- นำข้อมูลชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิมาเปรียบเทียบ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์

๑.๖.๓ ขั้นเรียบเรียงข้อมูล

- เรียบเรียงข้อมูลทั้งหมดตามลำดับความสำคัญ
- จัดระเบียบข้อมูลตามสารบัญชั้วคร่าว
- เขียนวิทยานิพนธ์
- สรุปและนำเสนอ

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เมื่อศึกษาเรื่องอิทธิพลของตันตระที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยแล้ว ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับมีดังต่อไปนี้

- ๑.๗.๑ ทำให้รู้จักประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของตันตระ
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบร่องรอยพุทธตันตระที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
- ๑.๗.๓ ทำให้รู้จักอิทธิพลของลัทธิตันตระที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย
- ๑.๗.๔ ทำให้สามารถแยกแยะหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท กับลัทธินอกพระพุทธศาสนา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้อง

บทที่ ๒

ประวัติความเป็นมาของตันตระ

๒.๑ ความหมายของตันตระ

คำว่า “ตันตระ” เดิมทีไม่มีความหมายพิเศษทางศาสนาและปรัชญา ในคัมภีร์พระเวทที่เก่าแก่ของอินเดีย ตันตระ หมายถึง ทูกหรือเครื่องทอผ้า (Loom)^๑

ตันตระ ภาษาบาลีว่า ตนฺต (tantra) หมายถึง ด้าย (tread) หรือ (String) เมื่อรวมความแล้วหมายถึงด้าย เส้นด้าย ทูก เครื่องทอ^๒

ต่อมาในระยะเวลาหลัง ตันตระ มีความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง แขนงแห่งความรู้ (ศาสตร์) เป็นตำราที่แต่งขึ้นในอินเดีย โดยทั่วไปเรียกว่าตันตระ เป็นสาขาความรู้ทางปรัชญา (Philosophy)^๓

ตันตระ เป็นภาษาสันสกฤต มีรากศัพท์มาจาก ตนะ ธาตุ (Spread, Propagate) มีบทวิเคราะห์ว่า “ตันยะเต วิศตาระยะเต ชญานัม อะเนนะ อิติ ตันตรัม” หมายถึง การเผยแพร่การแพร่กระจายความรู้ออกไปโดยอาศัยคัมภีร์^๔

คำว่า “ตันตระ” (Tantra) เป็นภาษาสันสกฤต มีความหมายโดยทั่วไปว่า “สิ่งที่เป็นเครื่องกระจายความรู้” (that which spreads knowledge) และความหมายโดยเฉพาะคือ “วรรณกรรมที่เป็นการเฉพาะภายใน” (an esoteric literature) เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาถึงประเทศจีน ชาวจีนเรียกว่า “เชน-เหยน (Chen-Yen) ซึ่งแปลว่า “คำที่แท้จริง” (true word) หรือบางครั้งเรียกว่า “มี-จุง” (Mi Tsung) แปลว่า “นิกายอันเร้นลับ” (secret doctrine)^๕

ตันตระมาจากรากศัพท์ “ตัน, ตนะ” แปลว่า แผลออกไป แต่นักเขียนยุคต่อมาบางท่าน

^๑ R.greda : x.71.9; Atharva; X.7.42; Taittiriya Brahmana; II.5.5.3.p anini devired the word tantraka (v.2.70), meaning a cloth taken away from the Loom from Tantra.

^๒ Munshiram Manoharlal, (Publishers pvt. Ltd. New Delhi. 1985), p.296.

^๓ Mahabhasaya on panihi, **Mansilam Manokarral**, (Publishers pvt. Ltd. New Dellhi. 1985). IV.2.60

^๔ N.N. Bhattacharya, (**History of the Tantric Religion**), p.2.

^๕ ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, **วิถีแห่งมหายาน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสันติการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๒๖), หน้า ๑๘๒.

บอกว่ามาจากศัพท์ “ตตริ หรือ ตันตริ” แปลว่า กำเนิดหรือความรู้ เพราะเป็นแขนงหนึ่งของความรู้^๖

ในวรรณคดีสันสกฤตมักเรียกชื่อคัมภีร์หมวดหนึ่งในลัทธิว่า “ตันตระ อาคม สังหิตา” สามคำนี้มีความหมายคล้ายคลึงกัน คัมภีร์ตันตระเป็นของนิกายคักติ อาคมเป็นของนิกายไสวะ สังหิตาเป็นของนิกายไวษณะ เกิดจากเทพองค์หนึ่งที่มีความกรุณาบันดาลให้มีตันตระเพื่อให้มนุษย์ปฏิบัติได้ง่ายขึ้น แต่รวมความแล้วก็คือมีพิธีกระทำในลัทธิอันเนื่องด้วยคาถาอาคม มีการลงอักขระลงเลขลงเส้นเป็นยันต์ต่าง ๆ เพราะฉะนั้น การลงเลขยันต์ในสิ่งต่าง ๆ น่าจะมาจากลัทธิตันตระนี่เอง^๗

ตันตระ หมายถึง รูปแบบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์^๘

คำว่าตันตระในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความต่อเนื่องดุจเส้นด้ายที่ร้อยลูกประคำหลายลูกให้ต่อเนื่องกัน เพราะฉะนั้น รูปธรรมก็คือ หินยาน มหายาน ตันตรยาน แต่ที่จริงแล้วนามธรรมก็คือสิ่งเดียวกัน นั่นคือ วิธีปฏิบัติเพื่อตรัสรู้ธรรมนั่นเอง^๙ “พระสูตรของฝ่ายนิกายวัชรยานเรียกว่า “ตันตระ” ถือว่าเป็นรหัสลับ ไม่ถ่ายทอดออกสู่มหาชนที่ไม่ใช่ศิษย์”^{๑๐} “ตันตระ หมายถึง ชื่อคัมภีร์ หรือลัทธิเกี่ยวกับเวทมนต์คาถาหรือพิธีกรรม อันลึกลับศักดิ์สิทธิ์”^{๑๑}

เมื่อรวมความแล้วจึงพอสรุปได้ว่า **ตันตระ** หมายถึง ลัทธิที่มีความเชื่อและพิธีกรรมอันลึกลับศักดิ์สิทธิ์ มีการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการสวดมนต์และพิธีกรรมอันแปลกประหลาด การสืบทอดลัทธิความเชื่อจะต้องได้รับการอภิเษกจากอาจารย์ที่ต้องทำกันอย่างลับ ๆ ระบุว่าอาจารย์กับศิษย์ตันตระมีแฝงอยู่ในลัทธิความเชื่อของมนุษย์ทุกชนชั้นทุกศาสนา มีคนที่คิดค้นวลี หรือคำบางคำขึ้นมาเพื่อเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ใช้ในการบังคับสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่ต้องการ ซึ่งเรียกว่า คาถา อาคม ต่อมาเรียกรวมกันว่าพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ และถ้าไม่เป็นไปตามที่ต้องการมนุษย์จะเพิ่มองค์ประกอบที่มีความลึกลับพิสดารมากขึ้น

^๖ พระมหาสมจินต์ สุมมาปญโญ, **อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๙.

^๗ เสฐียร โกเศศ, **ลัทธิของเพื่อน ฉบับสมบูรณ์**, (พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๐๗), หน้า ๑๗๕.

^๘ พระมหาสมจินต์ สุมมาปญโญ, **พุทธปรัชญา สารและพัฒนาการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔๘.

^๙ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **ความ (ไม่) รู้เรื่องพระพุทธศาสนาในภูฏาน**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๓๗.

^{๑๐} ส.ศิริรักษ์, **ความเข้าใจเรื่องมหายาน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสองสยาม จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๖๐.

^{๑๑} **Encyclopaedia of Religion and Ethics**. Vol .iii .pp. ๓๙๒ ff.

เมื่อศึกษาประวัติศาสตร์มนุษยชาติจะเห็นว่า ทุกชาติศาสนาล้วนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความเชื่อเกี่ยวกับต้นตระกูลกันแทบทั้งสิ้น ถ้าต้นตระกูลถูกนำไปเกี่ยวข้องกับลัทธิศาสนาใดก็จะเรียกว่าเป็นต้นตระกูลเฉพาะของลัทธิศาสนานั้น ต้นตระกูลไม่ได้มีเพียงฮินดูต้นตระกูลและพุทธต้นตระกูลเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงทุกความเชื่อทุกศาสนาที่มีวิธีการแบบต้นตระกูลเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

๒.๒ ลักษณะสำคัญของต้นตระกูล

เนื่องจากต้นตระกูลเป็นกระบวนการที่วาดด้วยศาสตร์แห่งความลึกลับ ยากที่จะรู้และยากที่ประชาชนทั่วไปจะเข้าใจได้ ต้นตระกูลส่วนใหญ่จึงได้รับการสืบต่อในลักษณะทายาทแห่งต้นตระกูล หรือผู้ที่มีบุคลิกภาพเหมาะสมเท่านั้น ผู้ใช้ต้นตระกูลจะใช้ชีวิตแปลกกว่าคนธรรมดา เพราะว่าต้นตระกูลแต่ละอย่างจะมีข้อห้ามมากมาย ยกตัวอย่างต้นตระกูลในประเทศไทยปัจจุบัน บางชนิดจะห้ามไม่ให้กินข้าวหรือกินน้ำจากบ้านที่กำลังมีการทำพิธีศพ หรือบางชนิดห้ามผิดลูกผิดเมียคนอื่น เป็นต้น ซึ่งลักษณะเฉพาะที่สำคัญของต้นตระกูลมีดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ มีลักษณะเป็นความลึกลับ (พิธีกรรม)

ต้นตระกูลมีลักษณะและมืองค์ประกอบเฉพาะ แล้วแต่จะเป็นต้นตระกูลประเภทไหน แต่จุดร่วมที่ต้นตระกูลมีเหมือนกันก็คือ “ความลึกลับ” ต้นตระกูลยังได้พัฒนาสัญลักษณ์เป็นตัวหนังสือที่ลึกลับหรือแผนภูมิลึกลับที่เรียกว่ายันต์หรือจักรอีกด้วย^{๑๒} ต้นตระกูลประเภทใดที่มีความลึกลับและสลับซับซ้อนมากเท่าใดก็จะได้รับความเชื่อถือมากเท่านั้น อันถือเป็นเครื่องมือในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์

๒.๒.๒ มีลักษณะเป็นบทสรรเสริญ (Prayer , Hymn)

ในสมัยบรรพกาลเมื่อใดที่มนุษย์เกิดความกลัว และไม่มั่นใจในความปลอดภัยของตนเองและชนเผ่า ก็จะสรรหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความปลอดภัย เมื่อประกอบกับความเชื่อที่ว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่มีพลังอำนาจมาคอยบังคับบัญชาการให้เกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น พายุร้าย ฟ้าผ่า น้ำท่วม ฝนแล้ง หรือบางปีที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น ล้วนอยู่ในอำนาจของสิ่งๆ ที่เรียกว่า “เทพเจ้า” ซึ่งเชื่อว่ามีมากมายหลายพระองค์ตามแต่ความเชื่อของแต่ละชนเผ่า เทพเจ้าบางองค์เชื่อว่ามี ความชำนาญพิเศษทางด้านสามารถดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณธัญญาหาร เวลาถึงฤดูกาลทำเกษตรมนุษย์ก็จะบวงสรวงเทพเจ้าองค์นั้นเป็นการเฉพาะ เทพเจ้าบางองค์เชื่อว่าถ้าได้บวงสรวงแล้วจะคุ้มครองให้มีชีวิตปลอดภัย เมื่อจะประกอบกิจกรรมใดที่มีความเสี่ยงสูง มนุษย์ก็จะบวงสรวงเทพเจ้าองค์นั้น เครื่องมือในการบวงสรวงประกอบด้วยหลายสิ่งหลายอย่างตามความเชื่อ

^{๑๒} จานงค์ ทองประเสริฐ, **บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย** เล่ม ๑ ภาค ๑-๔, ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓๕.

เทพเจ้าจะชอบสิ่งนั้น เครื่องมือชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญและขาดเสียไม่ได้ทุกครั้งที่ในการบวงสรวงก็คือ “บทสรรเสริญเทพเจ้า”^{๑๓}

๒.๒.๓ มีลักษณะเป็นคาถาอาคมหรือไสยศาสตร์

คาถาอาคมและไสยศาสตร์นับว่าเป็นจุดเด่นที่มีความสำคัญมากต่อการบ่งบอกลักษณะของ ตันตระ เมื่อย้อนดูประวัติศาสตร์โลก จะเห็นว่าทุกชาติทุกศาสนามีแนวความเชื่อทางไสยศาสตร์อยู่ ด้วยทุกชาติทุกศาสนา ไม่ว่าชาตินั้นจะเป็นชาติที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำความเจริญทางวัตถุก็ตาม ไม่เว้น แม้กระทั่งพระพุทธศาสนา ซึ่งความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และเวทมนต์คาถาได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ต่อความคิดความเชื่อ จนทำให้พระบางรูปในพระพุทธศาสนาต้องวิวัฒนาการตัวเองเพื่อตอบสนอง ความต้องการของประชาชน โดยนำความเชื่อแบบไสยศาสตร์เข้ามาผสมผสานกับพระพุทธศาสนา เรียกว่า “พุทธตันตระ”

คำสวดเพื่อเรียกดวงวิญญาณในการเช่นสรวงสังเวญภูตผี ปีศาจทั้งหลาย ได้วิวัฒนาการ มาเป็น “คาถาอาคม” แห่งโลกไสยศาสตร์นั้น บทสวดสรรเสริญเยินยอเทพเจ้าเหล่าเทวาทั้งหลาย ในส่วนหนึ่งก็ได้วิวัฒน์และพัฒนากลายมาเป็น “คัมภีร์” ของศาสนาใหญ่ ๆ ในการนับถือพระเจ้า^{๑๔}

ดังนั้น ไสยศาสตร์จึงเป็นพัฒนาการของตันตระ เป็นระบบความเชื่อที่ว่าด้วยการใช้อำนาจ ลึกลับดลบันดาลให้เกิดความเป็นไปต่างๆแก่บุคคล โดยองค์ประกอบของมนต์คาถามีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. **คาถาอาคม (Spell)** คือ ข้อความอันศักดิ์สิทธิ์ที่ประพันธ์ขึ้นสำหรับบริการหรือสวด ขับเพื่อบังคับหรืออ่อนน้อมให้เกิดอำนาจลึกลับ

๒. **พิธี (Ritual)** การใช้มนต์คาถาจะต้องมีพิธีที่ต้อง เช่น อ่าน เสก เป่า สวด เป็นต้น

๓. **เงื่อนไขของผู้ปฏิบัติ (Condition of the performer)** ผลจากการใช้มนต์คาถาจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติด้วย เช่น ผู้ปฏิบัติจะต้องทำด้วยความระมัดระวังหรือต้องละเว้นบางสิ่ง บางอย่าง หากฝ่าฝืนอาจทำให้การใช้มนต์คาถาไม่บังเกิดผล^{๑๕}

ดังนั้น ระเบียบการต่าง ๆ ของเวทมนต์คาถาหรือไสยศาสตร์นั้น ถ้ามองในแง่ สังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาแล้ว ไสยศาสตร์เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการควบคุมพฤติกรรมของ

^{๑๓} แสง จันทร์งาม, **ศาสนศาสตร์ (The Science of Religion)**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๑), หน้า ๒๗๗.

^{๑๔} ยงยุทธ์ วิริยาอุทังกูร, **พระพุทธศาสนากับจุดยืน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กระแสธรรม), หน้า ๒๒.

^{๑๕} อุทัย หิรัญโต, **สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖),

สังคม ให้คนในสังคมประพฤติตามกรอบของศีลธรรม ซึ่งก็เพื่อให้เกิดความผาสุกในสังคมนั้น ๆ
ไสยศาสตร์จึงเป็นตัวแทนตันตระอีกอย่างหนึ่งที่ชี้ลักษณะเด่นของตันตระ

๒.๒.๔ มีลักษณะเป็นการพลี หรือ บูชายัญ (Sacrifice)

ความเชื่อเรื่องการบูชายัญ (ทางพราหมณ์คือการบวงสรวง)^{๑๖} เป็นความเชื่อที่เกิดจากการ
สวามิภักดิ์ คือ การยอมตนเป็นข้ารับใช้ต่อเทพเจ้าที่ตนเองนับถือ โดยเชื่อว่าถ้านำสิ่งต่าง ๆ ไปถวายแด่
เทพเจ้า พระองค์ก็จะมีคามพึงพอใจ เมื่อพระองค์มีความพึงพอใจแล้วพระองค์ก็จะประทานสิ่ง
ต่าง ๆ ตามที่เราต้องการมาให้ ในการบูชายัญบางครั้งใช้สิ่งของที่เชื่อว่าเทพเจ้าชอบ เช่น ของใช้
อาหาร เครื่องดื่ม และเหล้า เป็นต้น แต่การบูชายัญบางครั้งใช้ชีวิตเป็นเครื่องบูชา เช่น บางลัทธิ
เชื่อว่าการฆ่าสัตว์เพื่อบูชาเทพเจ้าจะมีอันสงฆ์มาก

การบูชายัญ (Sacrifice) (การเซ่นสรวงเทพเจ้าของพราหมณ์ด้วยวิธีฆ่าคนหรือสัตว์เป็น
เครื่องบูชา)^{๑๗} มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญซึ่ง Miall Edwards ได้แสดงจุดยืนของการบูชายัญไว้ ๔
ประการ คือ

๑. เพื่อแสดงความกตัญญูแก่เทพเจ้าที่ได้ประทานผลสำเร็จบางอย่างให้ เพื่อแสดงความ
ขอบคุณ
๒. เพื่อเป็นการต่อรองกับเทพเจ้าว่าเมื่อเขาถวายสิ่งนี้แก่เทพเจ้าแล้ว เทพเจ้าจะต้อง
ประทานพรบางอย่างแก่เขา เป็นการพัฒนามาจากข้อที่ ๑
๓. เพื่อร่วมวงมวงและติดต่อกับเทพเจ้า ทำให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมกับเทพเจ้า
๔. เพื่อประนีประนอมหรือคืนดีกับเทพเจ้า เพราะคนเชื่อว่าบางครั้งมนุษย์ก็ทำอะไร
บางอย่างที่ขัดใจเทพเจ้า เทพเจ้าจึงไม่ประทานพรให้ จึงต้องทำพิธีบูชายัญเพื่อให้เทพเจ้าพอใจ และ
จะได้คืนดีกับเทพเจ้า^{๑๘}

ลักษณะที่สำคัญของตันตระที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดจึงมี ๔ ลักษณะ โดยทั้ง ๔ ลักษณะ
นั้นก็ทำให้ลัทธิความเชื่อแบบตันตระนั้นได้กลายมาเป็นที่ยอมรับแพร่หลายของทุกชาติศาสนา ทุกชนชั้น
วรรณะ ซึ่งก็ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนบางแห่งได้กลายมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีระดับชาติที่
คนทั้งชาติต้องปฏิบัติร่วมกัน เมื่อมีความต้องการอะไรที่เกินวิสัยจะทำได้ก็ร้องขอหรืออ้อนวอน
สรรเสริญกับเทพเจ้า เมื่อยังไม่ได้ตามที่ต้องการก็จะเซ่นสังเวยเพื่อบูชาเทพเจ้า และแลกเปลี่ยนกับพร

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๖.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

^{๑๘} แสง จันทร์งาม, ศาสนศาสตร์ (The Science of Religion), หน้า ๒๗๘.

บางประการ เมื่อสรรเสริญและชื่นชมสรรเสริญแล้วยังไม่ได้ตามที่ต้องการก็จะใช้วิธีการทางไสยศาสตร์ ใช้เวทมนต์คาถาเพื่อบังคับให้ได้มา บางคนเฝ้าเชื่อว่าเวทมนต์คาถาของพวกเขาสามารถบังคับให้เทพเจ้า ยอมจำนนและประทานสิ่งที่ตนต้องการได้ เมื่อรวมความแล้ว ลักษณะที่สำคัญของตันตระคือความ ลึกลับซับซ้อนยากที่คนปกติสามัญธรรมดาจะรู้และเข้าใจได้ ซึ่งที่กล่าวมาก็คือลักษณะที่สำคัญของ ตันตระที่ปรากฏทั่วไปในมนุษยชาติ

๒.๓ กำเนิดและพัฒนาการของตันตระ

ตันตระมีการกำเนิดและพัฒนาการมาอย่างยาวนาน จนไม่มีใครสามารถบอกได้อย่าง ชัดเจนว่ากำเนิดแรกของตันตระอยู่ที่ใด และใครเป็นคนแรกที่สอนตันตระให้แพร่หลายไปทั่วโลก แต่ ที่ชัดเจนที่สุดก็คือ ตันตระเกิดขึ้นพร้อมกับความคิดของมนุษย์ เพราะเมื่อมนุษย์รู้จักคิดก็หลีกเลี่ยง ความคิดที่เป็นสิ่งลึกลับไม่ได้ ส่วนใหญ่ความคิดลึกลับจะเป็นเครื่องหมายคำถามที่ต้องการทราบเบื้องหลัง ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งบางประเด็นก็ยังคงเป็นปริศนามาจนถึงปัจจุบันนี้ แต่บางประเด็นก็ สามารถพิสูจน์ได้ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ จึงเป็นเรื่องที่น่าสังเกตว่าศาสนาบางศาสนาเกิดมาจาก ความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา เรื่องอาถรรพ์ ความลึกลับ ซึ่งความเชื่อจากสิ่งเหล่านี้ได้วิวัฒนาการมา ตามยุคสมัย สมัยใดที่มีคนประกาศว่าตนรู้รหัสลับของความลึกลับและสามารถพาผู้ที่เคารพนับถือข้าม พันผยันตรายต่าง ๆ ได้ รวมทั้งมีการบัญญัติพิธีกรรมที่ลึกลับศักดิ์สิทธิ์ขึ้น คน ๆ นั้นมักจะได้รับการ ยกย่องว่าเป็นศาสดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาที่เป็นประเภทเทวนิยม และความเชื่อก็มีการ พัฒนาการให้ลึกลับซับซ้อนขึ้นตามลำดับ “ความเชื่อถือมักจะสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับเรื่องศาสนา ทุกศาสนาย่อมอาศัยความเชื่อถือเป็นพื้นฐานสำคัญ”^{๑๙}

นักค้นคว้าทางศาสนาที่สำคัญอีกท่านหนึ่งชาวอังกฤษชื่อ **เซอร์เจมส์ ฟราเซอร์** (Sir James Frazer ค.ศ. ๑๘๕๕-๑๙๔๑) ได้ค้นพบว่า ความเชื่อทางศาสนาแรกที่สุดคือความเชื่อ ในเรื่องของเวทมนต์อาถรรพ์ (Magic Power) ก่อนมีความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของวิญญาณ ศาสนาแรกของมนุษย์จึงเป็นศาสนาประเภทเวทมนต์อาถรรพ์ หรือไสยศาสตร์ ฤๅษีนี้ได้รับการ สันับสนุนจากการค้นพบของนักโบราณคดีซึ่งพบภาพวาดของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในถ้ำ จากการศึกษา ภาพวาดของมนุษย์ถ้ำทำให้ทราบว่า มนุษย์ยุคนั้นมี ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์อาถรรพ์ การค้นพบของ Sir James Frazer เป็นการค้นพบที่สำคัญยิ่ง แต่ก็อาจเป็นไปได้ว่าในยุคที่มนุษย์ถือศาสนาเวท มนต์อาถรรพ์หรือไสยศาสตร์ มนุษย์ในยุคนั้นมีความเชื่อเรื่องความมีอยู่ของวิญญาณควบคู่ไปด้วย

^{๑๙} พระมหาวิจิตร ติสฺสทตฺโต, พุทธจริยวัตรสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๐๗), หน้า ๗๔.

ทั้งนี้ เพราะนักมานุษยวิทยาค้นพบว่า มนุษย์นีแอนเดอธัล (Neanderthal) ซึ่งเป็นมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์มีชีวิตอยู่ประมาณ ๕๐,๐๐๐ ปี มาแล้ว เป็นมนุษย์คนละเผ่าพันธุ์กับมนุษย์ยุคปัจจุบันและได้ สูญพันธุ์ไปหมดแล้ว แต่มนุษย์นีแอนเดอธัลมีความเชื่อว่าวิญญาณมีอยู่จริงเหมือนอย่างความเชื่อของบรรพบุรุษยุคแรกของมนุษย์ยุคปัจจุบันเช่นกัน จากหลักฐานที่นักโบราณคดีค้นพบในบริเวณหลุมฝังศพของมนุษย์ นีแอนเดอธัล ซึ่งเกิดมาก่อนมนุษย์ยุคปัจจุบัน และมีระดับสติปัญญาต่ำกว่า มีความเชื่อเรื่องวิญญาณมีอยู่ จึงเป็นไปได้ที่บรรพบุรุษของมนุษย์ยุคปัจจุบัน ซึ่งเกิดขึ้นมาภายหลังจะไม่เชื่อในเรื่องการมีอยู่ของวิญญาณพร้อม ๆ กับความเชื่อในเรื่องเวทมนต์อาถรรพ์

Sir James Frazer ผู้สร้างทฤษฎีวิวัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ว่า มนุษย์มีความเชื่อในเรื่องเวทมนต์อาถรรพ์มาก่อนแล้วพัฒนาต่อมาเป็นศาสนา และจากศาสนามาเป็นวิทยาศาสตร์ จึงเห็นพ้องด้วยกับ ไทเลอร์ ในทฤษฎีที่ว่า วิญญาณนิยม (Animism) คือรากฐานสำคัญของการเกิดศาสนาและอารยธรรมของโลก^{๒๐}

เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีของ Sir James Frazer แล้วจะเห็นว่าก่อนที่จะมีวิวัฒนาการมาเป็นศาสนาอย่างที่ปรากฏปัจจุบันนี้ หรือแม้แต่ศาสนาที่ตายไปแล้วก็ตาม ส่วนใหญ่ศาสนาประเภทเวทมนต์กำเนิดมาจาก เวทมนต์อาถรรพ์ (Magic Power) ก่อนมีความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของวิญญาณ ศาสนาแรกของมนุษย์จึงเป็นศาสนาประเภทเวทมนต์อาถรรพ์ หรือไสยศาสตร์ อู่อารยธรรมโลกที่ยิ่งใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นกรีกโบราณ อียิปต์ จีน อินเดีย ล้วนมีพัฒนาการทางความคิดความเชื่อเรื่องศาสตร์แห่งความลึกลับ จนบางครั้งอยู่เกินวิสัยมนุษย์สามัญชนจะทำได้ และยังไม่มีใครให้คำตอบที่ชัดเจนได้ ปัญหาเหล่านั้นก็มีให้เห็นอยู่เสมอและมักถูกจับไปเชื่อมโยงกับสิ่งที่อยู่นอกโลก เช่น ดวงดาว จักรวาล หรือแม้กระทั่งมนุษย์ที่อยู่นอกโลกที่เรียกว่ามนุษย์ต่างดาว สิ่งก่อสร้างที่ยิ่งใหญ่ในอดีตถูกมองว่ามนุษย์ต่างดาวเป็นผู้สร้างบ้าง หรือ บางความเชื่อก็บอกว่าเป็นเพราะการรังสรรค์ของเทพเจ้า ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น เมื่อหันมามองอู่อารยธรรมอันยิ่งใหญ่ทางตะวันออกคืออินเดียแล้ว จะเห็นว่าพื้นฐานความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาหรือไสยศาสตร์นั้นได้ก่อตัวมานานจนไม่สามารถกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนได้ หลายครั้งนักวิชาการมักจะโยนหน้าที่รับผิดชอบไปให้กับเทพเจ้าหรือเทวดาองค์ใดองค์หนึ่ง หรือไม่ก็กล่าวว่าเป็นฝีมือของฤาษีที่บำเพ็ญเพียรจนเกิดอำนาจวิเศษแล้วถ่ายทอดให้กับศิษย์ และต่อมาได้สร้างเป็นคัมภีร์ต่างๆ ขึ้น

^{๒๐} ธนู แก้วโอภาส, ศาสนาโลก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

ตันตระถูกสร้างขึ้นมาจากคัมภีร์เป็นพื้นฐาน และเนื้อหาของบางคัมภีร์เป็นเรื่องมนต์ดำ องค์ประกอบสำคัญของตันตระในเมืองต้นคือนักเขียนและคัมภีร์ ประมาณ พ.ศ. ๑๐๐๐ – ๒๐๐๐ มีวรรณกรรมเกิดขึ้นมากมาย จุดสำคัญของตันตระดั้งเดิมคือ ประภาศเรื่องลึกลับหรือลึกลับซึ้ง ของพระเวท ๔ คือ สามเวท ฤคเวท ยજุรเวทและอาถรรพเวท ซึ่งมีคำอยู่ ๒ คำ ที่มีความหมายในเชิงวิชาการ คือ คำว่า **ตัดตะ** และ **มนตร์**

ตัดตะ หมายถึง ศาสตร์เกี่ยวกับหลักจักรวาล **มนตร์** หมายถึง ศาสตร์แห่งเสียงลึกลับ เพราะฉะนั้น ตันตระจึงหมายถึง วิธีการประยุกต์ใช้ศาสตร์ทั้ง ๒ โดยมีจุดประสงค์เพื่อความเจริญอกงามทางด้านจิตใจ อย่างไรก็ตามในเบื้องต้น หลักตันตระไม่ได้รับการยอมรับมากนัก ถูกทิ้งไว้เป็นความลึกลับและนักปราชญ์บางท่านถึงจะเป็นฮินดูก็ยังถือว่าตันตระเป็นแนวคิดนอกกรีต จึงพอสรุปได้ว่า ตันตระเป็นกระแสใหม่ที่พัฒนาขึ้นมาอภิปรายทั้งในฮินดูและพระพุทธศาสนา^{๒๐}

ตันตระได้รับการยอมรับก็ตอนที่ได้พัฒนาให้เข้าไปบรรจุอยู่ในคัมภีร์พระเวท จึงทำให้เกิดวรรณกรรมเกี่ยวกับตันตระมากมาย โดยเฉพาะในคัมภีร์อาถรรพเวท ซึ่งได้สร้างความนิยมให้กับประชาชนทั่วไป เพราะว่าเป็นสิ่งที่อาสาเป็นตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับความลึกลับ

C.P.Tiele นักค้นคว้าทางศาสนาคนสำคัญแห่งศตวรรษที่ ๒๐ ชาวดัตช์ มีทฤษฎีว่า ในระยะแรกสุดและต่ำสุดแห่งการพัฒนาทางด้านความคิดของมนุษย์ ศาสนาในรูปแบบต่ำสุดของมนุษย์ได้แก่ ศาสนา **Polyzoic Religion** รายละเอียดของศาสนา **Polyzoic** ไม่มีมากแต่ตามทฤษฎีของ **Tiele** กล่าวว่าในระยะแรกที่สุดและเป็นความคิดขั้นพื้นฐานที่สุดของมนุษย์ มนุษย์จะต้องมีความเห็นและเข้าใจว่า ปรัชญาการณ์ทางธรรมชาติที่คนต้องพบเห็นอยู่ทุกวัน เกิดจากอิทธิปาฏิหาริย์ของสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ดังนั้น **Tiele** จึงเรียกศาสนาธรรมชาติแรกที่สุดของมนุษย์ว่า ศาสนาพหุวิญญาณเวทมนต์อาถรรพ์ (**Polydaemonistic Magical Religion**) ศาสนาแรกของมนุษย์ดังกล่าวนี้ ได้แก่การเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของวิญญาณ หรือวิญญาณนิยม (**Animism**) ยิ่งไปกว่านั้นยังเต็มไปด้วยเรื่อง ความเชื่อปรัมปรา (**Mythology**) เวทมนต์อาถรรพ์ อิทธิปาฏิหาริย์ ไสยศาสตร์ เมื่อมนุษย์มีความเข้าใจธรรมชาติสูงขึ้นไปอีก ศาสนาก็วิวัฒนาการขึ้นไปสู่ระดับสูงขึ้นไป กล่าวคือมนุษย์เริ่มมองเห็นว่า สัตว์ต่าง ๆ บนโลกนี้หลายชนิด เช่น ลิงโต ลิง ภูเขาเหยี่ยว หมี ฯลฯ เป็นสัตว์ที่มีลักษณะน่าเกรงขาม มีกำลังน่าเกรงกลัว มนุษย์ก็เลยให้ความเคารพบูชาสัตว์และให้เป็นพระเจ้าของตน เกิดลัทธิสัตว์บูชา (**Animal Worship**) ขึ้นมา มนุษย์ในยุคแรกของโลกบูชาสัตว์เป็นพระเจ้า นอกจากนั้นแล้ว มนุษย์ยังมีความเห็นว่า วัตถุบางอย่างมีอำนาจ

^{๒๐} พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, **อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๕๗), หน้า ๑๓๐.

ลึกลับ จึงเกิดลัทธิวัตถุบูชา (Fetishism) เครื่องรางของขลังต่าง ๆ เป็นลัทธิวัตถุบูชา เกิดขึ้นมาตั้งแต่บรรพกาลแล้ว แต่ทั้งลัทธิลัทธิบูชาและวัตถุบูชายังคงมีอยู่ในความเชื่อถือของคนบางกลุ่มจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้^{๒๒}

ในระยะต่อมามนุษย์ยังใช้รูปสัตว์มาทำเป็นเครื่องรางของขลังอีกด้วย ซึ่งก็เชื่อตามเอกลักษณ์ของสัตว์ประเภทนั้น ๆ เช่น เอาสิงโตมาเป็นเครื่องรางเพราะเชื่อว่าเป็นสัตว์ที่มีอำนาจ จะทำให้คนที่ใช้มีอำนาจตามไปด้วย เป็นต้น ส่วนประกอบแห่งต้นตระกูลในบางตอนอาจเห็นได้จากวัฒนธรรมอินเดียโบราณ แต่ก็อาจเป็นไปได้ที่ต้นตระกูลจะนำเอาหลักบางประการมาจากระบบที่มีรากอยู่นอกประเทศอินเดีย ซึ่งอธิบายได้ว่า ทำไมจึงมีผู้กล่าวว่าต้นตระกูลตัวขึ้นทางชายแดนของประเทศอินเดีย ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ และเบงกอลในทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศในราวศตวรรษที่ ๗ และต้นศตวรรษที่ ๘^{๒๓}

แม้นักวิชาการจะเห็นว่าต้นตระกูลตัวขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๗ - ๘ เป็นต้นตระกูลในยุคที่มีพัฒนาการอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เพราะว่าต้นตระกูลเกิดมาพร้อมกับความคิดที่ลึกลับของมนุษย์ และมนุษย์ได้ประกอบพิธีกรรมแบบต้นตระกูลมาก่อนศตวรรษที่ ๗ แต่เป็นเพียงต้นตระกูลเฉพาะถิ่นเท่านั้น ซึ่งมาแพร่หลายในช่วงประมาณศตวรรษที่ ๗ นี้เอง

ในการศึกษาปรัชญาพระเวท ซึ่งเป็นปรัชญาที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับต้นตระกูลนั้น ผู้ศึกษาอาจมองลักษณะของปรัชญาพระเวทได้หลายแง่ และปรัชญาพระเวทก็ได้รวมเอาลักษณะของแนวความคิดไว้หลายลักษณะ เพื่อสะดวกในการศึกษาเกี่ยวกับความคิดในแง่ต่าง ๆ ของปรัชญาพระเวท ซึ่งมีลักษณะดังนี้

๑. ลักษณะของพระเวทในเชิงธรรมชาติ

มนุษย์เริ่มความคิดจากประสบการณ์ตรงที่ได้รับ คือ ปราบกฎการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้น ความคิดที่ว่าปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นจะต้องมีสิ่งที่ทรงอำนาจอยู่เบื้องหลัง หรือประสบการณ์ที่มนุษย์ได้จากธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ในสมัยนั้นยังพิสูจน์ไม่ได้ ดังนั้น ในปรัชญาพระเวทจึงกล่าวถึงบทสวดอ้อนวอนขอพรจากเทพเจ้า เพื่อให้เทพเจ้าบันดาลพลังออกมาทางธรรมชาติ มนุษย์จึงบูชาธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ต้นไม้ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ **ศาสตราจารย์ ดร.ราชกฤษณ์** กล่าวว่า “ฤคเวทเป็นตัวแทนศาสนายุก่อนเหตุผล บทสวดในพระเวทแสดงถึงศาสนาที่ห่างไกลจาก

^{๒๒} ธนู แก้วโอบาส, ศาสนาโลก, หน้า ๑๖.

^{๒๓} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ประเทศจีนกับพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มัทมกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๕๐.

เหตุผลของยุคหลัง”^{๒๔} เนื่องจากพระเวทในยุคหลังเริ่มใช้เหตุผลมากขึ้น นักปราชญ์ในปัจจุบันจึงคิดว่าพระเวทคือบทสวดเบื้องต้นของมนุษย์

๒. ลักษณะของพระเวทในเชิงพิธีกรรม

บทสวดของพระเวทในเชิงพิธีกรรม การบูชาัญญในฤคเวทนั้น หมายถึง พิธีกรรมทางศาสนา เทพเจ้า วิญญูณ ได้รับการยกย่องบูชา การบูชามี ๒ ลักษณะใหญ่ ๆ คือ ลักษณะที่ ๑ เป็นการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของและการบูชาไฟ เพราะคิดว่าไฟเป็นสื่อกลางที่จะนำเอาเครื่องสังเวยและความจงรักภักดีของพวกเขาไปสู่พระเจ้าให้พระเจ้าได้รับรู้ พระเจ้าสามารถบันดาลให้ได้รับความโชคดี มีสุข สามารถแก้ปัญหาให้กับมนุษย์ได้ การบูชาในลักษณะที่ ๒ เป็นการบูชาด้วยชีวิต ในสมัยแรกก็ใช้มนุษย์สังเวยบูชา แต่การกระทำเช่นนั้นก็มีคนจำนวนมากไม่เห็นด้วย เพราะเป็นการกระทำที่โหดร้ายเกินไป จึงแก้ปัญหาด้วยการเอาชีวิตของสัตว์สังเวยบูชา เมื่อกาลเวลาผ่านไปนานเท่าใดพิธีกรรมก็เพิ่มขึ้นและเพิ่มความสลับซับซ้อนมากขึ้นเท่านั้น พิธีกรรมทั้งปวงที่เกิดขึ้นก็เกิดจากแนวความคิดของผู้นำทางพิธีกรรมในแต่ละยุค

๓. ลักษณะพระเวทในเชิงจริยศาสตร์

บทสวดในพระเวทคือบทจริยธรรมนั่นเอง และบรรดาพระเจ้า วิญญูณ ฤคพิที่กล่าวถึงในพระเวทก็คือสัญลักษณ์แห่งธรรมนิยมประเพณีที่มนุษย์รับมาจากสวรรค์ เพราะว่าเทพเจ้าเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และเป็นผู้รักษา ตลอดถึงพิพากษาการกระทำของมนุษย์ตามกฎเกณฑ์ หากมนุษย์ประกอบกรรมดีก็ได้รับผลดี กรรมดีในปรัชญาพระเวทคือ การกระทำตามคำสอนของพระเจ้า เช่น การบูชา การสวดมนต์อันชวนให้ความจงรักภักดีต่อพระเจ้า วิญญูณบรรพบุรุษและผู้ใหญ่^{๒๕}

นอกจากนี้ ความเชื่อที่แพร่หลายในอินเดียในสมัยนั้นอีกประการหนึ่งก็คือ ความเชื่อในเรื่องของอำนาจแห่งเครื่องรางของขลัง คาถา อาคม และอิทธิปาฏิหาริย์ เรื่องความเชื่อเช่นนี้มักจะมีอยู่ทั่วไปในวรรณกรรมของพระเวท แต่จะมีมากเป็นพิเศษในคัมภีร์อาถรรพเวท เครื่องรางของขลังส่วนใหญ่ก็มีไว้เพื่อป้องกันอำนาจภูตผี ปีศาจ นอกจากนี้ยังใช้เพื่อทำให้เกิดสวัสดิภาพ สันติภาพและความสามัคคี^{๒๖}

^{๒๔} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, **ปรัชญาอินเดีย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๓๔.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

ดังนั้น จึงพอจะสรุปได้ว่า กำเนิดและพัฒนาการของตันตระตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบันมีอยู่ ๖ ระดับด้วยกัน คือ

๑. ระดับปรากฏการณ์
๒. ระดับเกร็งความคิด (การคาดคะเนความคิดจากปรากฏการณ์)
๓. ระดับพิธีกรรมและการบวงสรวง
๔. ระดับเวทมนต์คาถาและอาถรรพ์ความศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ
๕. ระดับของการเกิดศาสนา (พิธีกรรมทางศาสนา)
๖. ระดับที่จำแนกตันตระออกไปประจำแต่ละความเชื่อทางศาสนา

๒.๔ ตันตระกับไสยศาสตร์

คำว่า “ไสยศาสตร์” (Magic) ตามความหมายที่ให้ไว้ใน Webster Dictionary หมายถึง ศิลปะที่อ้างว่าสามารถก่อให้เกิดผลตามที่ต้องการได้ โดยการควบคุมพลังลึกลับธรรมชาติ^{๒๗}

ไสยศาสตร์ หมายถึง ความเชื่อว่ามีพลังลึกลับอะไรบางอย่างอยู่ในโลกนี้ และมนุษย์สามารถนำเอาพลังนั้นมาใช้ประโยชน์ได้ ทั้งในทางดีและทางร้ายโดยกรรมวิธีทางไสยศาสตร์^{๒๘}

ไสยศาสตร์ เป็นคำภาษาไทย หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยพลังลึกลับ บางอย่างให้เกิดประโยชน์แก่ตน ทั้งในทางสร้างสรรค์และทำลาย เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องพลังของเวทมนต์คาถาอาคมตลอดถึงเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ถ้าพูดกันตามประวัติศาสตร์ คนไทยน่าจะได้รับศาสตร์นี้มาจากอาถรรพเวทของอินเดียและพระพุทธศาสนาแบบตันตระในยุคหลัง คำว่า “ไสย” หมายถึง ศาสนาพราหมณ์ ซึ่งคนไทยถือมาพร้อมกับพระพุทธศาสนา จึงมีคำกล่าวที่เป็นคู่กันว่า “พุทธกับไสย” ซึ่งก็หมายถึงพุทธกับพราหมณ์นั่นเอง

คำว่าไสย **รองศาสตราจารย์แสง จันทร์งาม** ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์ เพราะ ไสย มาจากคำว่า “เสยฺย” ซึ่งเป็นภาษาบาลีแปลว่านอนก็ได้ แปลว่า ประเสริฐก็ได้ แต่อาจเป็นไปได้ว่าคำว่าไสยนั้นเดิมทีมาจากคำว่า “ไศวะ” (Shaiva) ซึ่งเป็นนิกายหนึ่งของศาสนาฮินดู คนไทยออกเสียง ส กับ ศ เป็นเสียงเดียวกัน และนิยมตัดเสียงปลายคือ ย หรือ ว ออกเหลือแต่ ไศ ต่อมาก็ถูกแปลงเป็นไสยที่เป็นภาษาบาลี เพราะในเมืองไทยนิยมเรียนภาษาบาลีมากกว่าภาษาสันสกฤต เนื่องจากคำว่าไสยศาสตร์มีปัญหาทางภาษาศาสตร์ดังที่กล่าวมาแล้ว ท่าน

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

^{๒๘} แสง จันทร์งาม. ศาสนศาสตร์ (The Science of Religion). หน้า ๒๔๐.

ผู้รูปร่างท่าน เช่น **อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ** จึงหันไปใช้คำว่า “มายาศาสตร์แทน” แต่ก็ยังไม่เป็นที่นิยมแพร่หลายเท่าไสยศาสตร์ ยิ่งไปกว่านั้นคำว่ามายาศาสตร์ยังมีคนนำไปใช้กับคำว่ามายากล ทำให้เกิดความสับสนมากขึ้น^{๒๙}

เนื่องจากคำว่าไสยศาสตร์เป็นคำที่แพร่หลายที่สุด ในการใช้เป็นตัวแทนของความลึกลับซับซ้อน จึงมีคำหลายคำในวงสนทนาที่คนมักจะเข้าใจว่าเป็นความหมายเดียวกับคำว่าไสยศาสตร์ แต่เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องจึงขอยกเอาศัพท์ที่มักเข้าใจความหมายผิด ซึ่ง**อาจารย์บุญมี เมธางกูร** ได้เรียบเรียงไว้ ดังนี้

ไสย หรือ **ไสยศาสตร์** แปลว่า ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทมนต์ หรือ ศาสตร์ที่ว่าด้วย
คาถาอาคมและอิทธิฤทธิ์

ฤทธิ์ แปลว่า อำนาจศักดิ์สิทธิ์ ความสำเร็จ ความเจริญออกงาม

ปาฏิหาริย์ แปลว่า อำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่น่าอัศจรรย์ พันวิสัยที่คนธรรมดา
สามัญจะทำได้

อภินิหาริย์ แปลว่า อำนาจพิเศษที่ได้สร้างสมเอาไว้

อภิัญญา แปลว่า ความรู้พิเศษ หรือความรู้วิเศษ^{๓๐}

ซึ่งศัพท์เหล่านี้คนส่วนใหญ่เข้าใจว่ามีความหมายเดียวกันกับคำว่าไสยศาสตร์ แต่ถ้าหากพิจารณาตามนัยของพระพุทธศาสนาแล้วจะเห็นว่า **ฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ อภินิหาริย์ อภิัญญา** คำเหล่านี้ไม่ได้หมายถึงไสยศาสตร์โดยตรง แต่หมายถึงอำนาจพิเศษที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมทางจิต เช่น พระโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าเป็นผู้มีเอตทัคคะทางด้านเป็นผู้มีฤทธิ์มาก ซึ่งก็หมายถึงฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยการใช้พลังจิต **ปาฏิหาริย์**และ**อภินิหาริย์**เกิดจากการกระทำของผู้มีฤทธิ์ทางจิต ส่วน**อภิัญญา**หมายถึงความรู้พิเศษที่ได้จากการฝึกฝนอบรมทางจิต

ดังนั้น คำว่า ไสยศาสตร์ เมื่อรวมความแล้วจึงหมายถึง ลัทธิความเชื่อว่ามีพลังลึกลับเหนือธรรมชาติ โดยการสร้างพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ และการใช้เวทมนต์คาถา เพื่อให้เกิดประโยชน์ตามต้องการทั้งทางดีและทางร้าย โดยสาเหตุที่ทำให้คนให้ความสนใจในเรื่องไสยศาสตร์มากก็คือ

๑. ความต้องการ เช่น ต้องการโชคลาภ ต้องการความสุขและความปลอดภัย เป็นต้น

๒. ความกลัว เช่น กลัวผี กลัวภัยพิบัติ กลัวความเจ็บไข้ได้ป่วย และกลัวอุบัติเหตุ

ต่าง ๆ เป็นต้น^{๓๑}

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๓๙.

^{๓๐} บุญมี เมธางกูร, **ตีแผ่ไสยศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๕๕.

ทั้งความต้องการและความกลัวเป็นความรู้สึกพื้นฐานของมนุษย์ เพราะเมื่อมนุษย์ต้องการสิ่งใดก็พยายามแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาเพื่อสนองความต้องการของตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ การแสวงหาพื้นฐานกระทำด้วยวิธีการใช้กำลังกาย ระดับต่อมาคือการแสวงหาโดยผ่านกระบวนการทางความคิดร่วมด้วย คือ มนุษย์รู้จักวางแผนในการแสวงหาสิ่งที่ต้องการ เมื่อใช้การวางแผนและใช้กำลังแสวงหาแล้วยังไม่ได้มาตามที่ต้องการก็จะใช้วิธีการลึกลับเรียกว่าวิธีการทางไสยศาสตร์ เพื่ออ่อนวอนและบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการ ส่วนความกลัวก็เป็นความรู้สึกพื้นฐานของมนุษย์เช่นกัน เพราะความกลัวเป็นอาการของความรู้สึกที่ไม่มั่นคงในตนเอง มนุษย์จึงพยายามหาวิธีการที่จะให้ความมั่นใจกับตนเอง เช่น เมื่อกลัวผี ก็จะสร้างความมั่นใจโดยการกำหนดวิธีการกำหลาบผีหรือต่อสู้กับผี เพื่อให้ผีอยู่ในบังคับบัญชาของตน จึงเป็นที่มาของไสยศาสตร์

๒.๔.๑ หน้าที่ของไสยศาสตร์

R.Firth ได้กำหนดหน้าที่ของไสยศาสตร์ไว้ ๓ ประการ คือ

๑. หน้าที่ทางการผลิต (Productive) หมายถึง การใช้ไสยศาสตร์เพื่อให้เกิดสิ่งที่ตนต้องการ เช่น ทำให้พืชพรรณธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ทำให้ฝนตก เป็นไสยศาสตร์ขาว (White magic)

๒. หน้าที่ในการคุ้มครอง (Protective) หมายถึง การใช้อำนาจไสยศาสตร์ในการรักษาสິงที่ตีงามไว้ คุ้มครองไว้ เช่น คุ้มครองครอบครัวให้ปลอดภัย เป็นไสยศาสตร์ขาว (White magic)

๓. หน้าที่ในการทำลาย (Destructive) หมายถึง การใช้พลังไสยศาสตร์ในการกำจัดสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เช่น กำจัดศัตรู กำจัดโรคภัยไข้เจ็บ กำจัดโรคร้าย เป็นไสยศาสตร์ดำ (Black Magic)^{๓๒}

ไสยศาสตร์แต่ละประเภทล้วนมีทิศทางและจุดมุ่งหมายที่ต่างกัน ไสยศาสตร์ที่เกิดขึ้นเป็นประเภทแรกก็คือไสยศาสตร์ที่ทำหน้าที่ทางการผลิต ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและความสมบูรณ์ทางทรัพยากรการเกษตรให้มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นไสยศาสตร์แห่งความหวังดี มีลักษณะอ่อนวอน ประเภทต่อมาคือไสยศาสตร์ที่ทำหน้าที่คุ้มครองป้องกันสิ่งที่ไม่ดีไม่ให้เกิดขึ้น อาจเป็นการป้องกันความชั่ว คุ้มครองความดี ป้องกันทรัพย์สมบัติไม่ให้ใครมาขโมย หรือคุ้มครองตนเองและคนอันเป็นที่รักให้อยู่รอดปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ ส่วนใหญ่ประเภทนี้จะเป็นลักษณะการอาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยอำนวยผล ประเภทสุดท้ายคือไสยศาสตร์ที่ทำหน้าที่ทำลาย เป็นไสยศาสตร์ที่ใช้

^{๓๑} ประมวล สุวรรณศรีและคณะ, **ไสยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์, ม.ป.พ.), หน้า ๑๓.

^{๓๒} R.Firth ใน **Encyclopaedia Britannica**. เล่ม ๑๔ หน้า ๕๗๓.

ในทางกำจัดสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ ทั้งสิ่งไม่พึงประสงค์ในฝ่ายดี เช่น การกำจัดโรคภัยไข้เจ็บ และสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ในฝ่ายชั่ว เช่น การทำลายล้างศัตรู การสาปแช่ง การมุ่งร้ายต่อคนอื่น

ไสยศาสตร์เมื่อแบ่งตามหน้าที่มีอยู่ ๓ อย่าง คือ ทำหน้าที่ผลิต ทำหน้าที่คุ้มครอง และทำหน้าที่ทำลาย ถ้าแบ่งตามประเภทมี ๒ ประเภท คือ

๑. **ไสย์ดำ** เป็นไสย์ที่ใช้ทำลายล้างผลาญชีวิตของคนเหล่านั้น

๒. **ไสย์ขาว** ซึ่งใช้ในทางที่เป็นคุณหรือช่วยเหลือ

เมื่อสังคมมนุษย์เจริญมากขึ้น มนุษย์รู้จักสังเกตสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติสัมพันธ์กับชีวิตของคนในสังคม การสังเกตต่าง ๆ แล้วบันทึกเป็นข้อมูลเพื่อทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต^{๓๓} ซึ่งวิทยาศาสตร์สามารถทำได้ แล้วนำมาซึ่งการใช้ไสยศาสตร์เพื่อให้ปรากฏการณ์เหล่านั้นเป็นไปตามต้องการ ไสยศาสตร์ที่ทำลายล้างผลาญในสังคมไทยเรียกว่า **“คุณไสย์”** แต่ไสยศาสตร์ที่ให้คุณในทางป้องกันอันตรายเรียกว่า **“ไสย์ขาว”** หรือ ไสย์แก้คุณไสย์

๒.๔.๒ วิธีการที่จะเข้าถึงคุณไสยศาสตร์

มนุษย์มีวิธีการต่าง ๆ ที่จะใช้อำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งมาดลบันดาลให้สิ่งที่คุณต้องการได้ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. โดยการภาวนา ขอร้อง อ้อนวอน บอกกล่าว ขอให้อำนาจนั้น ๆ ได้รับความช่วยเหลือ

๒. โดยการแลกเปลี่ยน มนุษย์อาจแลกเปลี่ยนสิ่งที่ต้องการด้วยเครื่องสังเวทต่าง ๆ เช่น พวงมาลัย หัวหมู เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ตอบแทนจากอำนาจต่าง ๆ ซึ่งมนุษย์ถือว่ามีอยู่

๓. โดยวิธีเรียกร้องความสงสาร จากอำนาจเหนือธรรมชาติแต่ละชนิดด้วยการทนทุกขเวทนา ทรมานสังขารของตนเอง เพื่อให้อำนาจนั้น ๆ ได้เห็นใจและให้ได้รับในสิ่งที่ตนเองร่ำร้องต้องการ

๔. โดยวิธีการบังคับ ใช้ได้เฉพาะกับอำนาจที่ถือว่าเป็นอำนาจชั้นต่ำ โดยอาศัยอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เวทมนต์คาถา สิ่งของบางชนิด ซึ่งเชื่อว่าสามารถบังคับอำนาจนั้น ๆ ให้กลัวและยอมฟังคำสั่ง^{๓๔}

เมื่อพิจารณาความหมายและลักษณะของการนำไปใช้จะเห็นได้ว่า ระหว่างต้นตระกูลกับไสยศาสตร์มีจุดร่วมที่เหมือนกัน คือ เป็นศาสตร์และศิลป์แห่งความลึกลับ คักดีลึทึ่ ว่าด้วยมนต์

^{๓๓} ประมวล สุวรรณศรีและคณะ, **ไสศาสตร์**, หน้า ๑

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

คาถาและพิธีกรรมที่สลับซับซ้อน เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมจึงขอยกบทมนต์ที่เป็นทั้งไสยศาสตร์และ
ตันตระของชาวอีสาน ชื่อว่าคาถาสุนย์ผี หรือต่อมไทยลอยด์ และคาถาเสกน้ำล้างหน้า ดังนี้

คาถาสุนย์ผี หรือ ต่อมไทยลอยด์

ตั้งนม ๓ จบ แล้วว่า ดังนี้

นะโมพุทชายะ	นะสุนย์	ผีเป็นมุลสุนย์ด้วย	นะ
	โม	ผีเป็นมุลสุนย์ด้วย	โม
	พุท	ผีเป็นมุลสุนย์ด้วย	พุท
	ธา	ผีเป็นมุลสุนย์ด้วย	ธา
	ยะ	ผีเป็นมุลสุนย์ด้วย	ยะ

อิติปิโสภควา อนันตาสุนย์แล้ว นะสุนย์ โมสุนย์ พุทสุนย์ ธาสุนย์ ยะสุนย์ ผีเป็น
มุลสุนย์ด้วยยะ ธา พุท โม นะ ถ้าเป็นอย่างอื่น เช่น ต่อมไทยลอยด์ตอนจบต้องขยี้ที่หัวด้วยจึง
จะสุนย์ไป

เสกคาล้างหน้า

ตั้ง นม ๓ จบก่อน

“พุทธังล้างหน้า ฆัมมังล้างทุกข์ สังฆังเป็นสุข สุขด้วย นะโมพุทชายะ สะหัสสะเนตโต
เทวินโท ทิพพะจักขุง วิโสทะยิ” ๓ จบ^๕ ทำให้อยู่เย็นเป็นสุข มีเมตตามหานิยม

๒.๕ สาขาของตันตระ

ตันตระเกิดขึ้นอย่างชัดเจนจากงานเขียนตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๖๐๐ ณ อินเดียเหนือและ
รัฐอัสสัม มี ๒ สาขา คือ ๑) ฮินดูตันตระ ๒) พุทธตันตระ ทั้งสองสาขาถือเป็นพิธีกรรมแบบ
ลึกลับรู้จักกันได้เฉพาะครูกับศิษย์ ตันตระที่แผ่ขยายจากอินเดียไปสู่จีนกลายเป็นนิกายมนตร์ระ แผ่ไปสู่
ญี่ปุ่นเรียกนิกายชินง่อน^๖

ถ้ามองเพียงทางตะวันออกอย่างเดียว ก็จะเห็นอารยธรรมของตันตระที่ชัดเจนเพียงแค่ว่า
ฮินดูตันตระและพุทธตันตระเท่านั้น แต่ถ้าหากว่ามองไปทั่วทุกมุมของโลกปรากฏว่าทุกหัวระแหงของ
โลกล้วนมีตันตระเป็นของตนเองทั้งนั้น จึงไม่น่าแปลกที่จะเพิ่มสาขาของตันตระเข้าไปอีก คือ ตันตระ

^๕ พระเทพคุณาธาร, **ทิเบตไม่มีในโลกนี้แล้ว**, (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ : โรงพิมพ์วิจิตรทัศนการ, ๒๕๒๐), หน้า ๑๘.

^๖ พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, **พุทธปรัชญา สารและพัฒนการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย , ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๖.

ที่อยู่นอกเหนือจากฮินดูตันตระและพุทธตันตระ เพราะโลกนี้กว้างใหญ่นักจึงไม่สามารถรวบรวมตันตระให้ได้ทุกชาติศาสนา

๒.๕.๑ ฮินดูตันตระ

ในส่วนของฮินดูตันตระ ในคัมภีร์พระเวทได้กล่าวถึงหมวดตันตระหรือมนต์ (Mantras) กล่าวถึงพิธีบูชาขัณฑ์ต่อเทพเจ้า ได้แก่บทสรรเสริญเทพเจ้า หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “คัมภีร์สังหิตา” แปลว่าที่รวมหรือชุมนุม หมายถึง ชุมนุมบทสวดดีเทพเจ้า บทสวดขับร้องมนต์หรือคาถาหรือสูตรสำหรับใช้ในพิธีบูชาขัณฑ์ บทประพันธ์ทั้งหมดในสังหิตาเป็นร้อยกรองหรือแต่งเป็นฉันทลักษณ์ แยกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. ฤคเวทสังหิตา ชุมนุมบทประพันธ์ที่ว่าด้วยบทสวดดีเทพเจ้า
๒. ยજุรเวทสังหิตา ชุมนุมบทประพันธ์ที่ว่าด้วยสูตรสำหรับใช้บูชาขัณฑ์
๓. สามเวทสังหิตา ชุมนุมบทประพันธ์ที่ว่าด้วยบทสวดร้อง
๔. อาถรรพเวทสังหิตา ชุมนุมบทประพันธ์ที่ว่าด้วยมนต์หรือคาถาต่าง ๆ^{๓๗}

คัมภีร์พระเวทอันเป็นคัมภีร์ทางศาสนาพราหมณ์ฮินดูที่เก่าแก่ ที่บันทึกประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชั้นต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศอินเดีย จนมีนักวิชาการยุคปัจจุบันหลายท่านกล่าวว่า ถ้าหากจะศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเทศอินเดียและประเทศใกล้เคียง จะต้องศึกษาคัมภีร์พระเวทจึงจะรู้จักความเป็นมาได้อย่างลึกซึ้ง เพราะคัมภีร์พระเวทในแต่ละช่วงชั้นได้พัฒนาการมาพร้อมกับสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อความศรัทธา ศาสนา และวิถีชีวิต คนในประเทศอินเดียส่วนใหญ่เคารพนับถือในคัมภีร์พระเวท เพราะเชื่อว่าคัมภีร์พระเวทเป็นตัวแทนของเทพเจ้าทั้งหลาย จึงขับร้องสวดมนต์เพื่อสวดดีเทพเจ้า ในคัมภีร์สังหิตา เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยบทสวดมนต์หรือชุมนุมบทสวดดีเทพเจ้า อันเป็นบทประพันธ์ที่เกี่ยวกับบทสวดมนต์ที่ใช้บูชาขัณฑ์ในพิธีกรรมของฮินดูสำนักที่ให้ความสำคัญกับพระเจ้าและบทมนต์อันศักดิ์สิทธิ์ก็คือสำนักภักติ

สำนักภักติแต่ละสำนักมีสูตรหรือมนต์ศักดิ์สิทธิ์ของตนเองที่ทำให้นามของทวยเทพต่าง ๆ ที่สำคัญที่สุดมีตัวตนขึ้นมา ตัวอย่างเช่น มนต์ ๕ พยางค์ที่วิเศษสุดของกลุ่มที่บูชาพระคิเว มีว่า **โอม นะมะ คิเว** หมายความว่า **โอม** ข้าพเจ้านอบน้อมแด่องค์พระคิเวผู้เป็นเจ้าของเดียวกัน มนต์ที่มี ๘ พยางค์ ของพวกที่บูชาพระวิษณุและพระนารายณ์ก็มีว่า **โอม นะโม นารายณะ** หมายความว่า **โอม** ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่องค์พระนารายณ์ผู้เป็นเจ้าของ การที่จะศึกษามนต์และการสาธยายมนต์นี้อยู่ในกำมือของครูซึ่งในทุกสำนักได้รับการเคารพนับถือหรือเทียบเท่า

^{๓๗} ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, **ปรัชญาอินเดีย**, หน้า ๒๓.

พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าที่เดียว^{๓๘} ผู้นำกักตมิมีนตที่เกี่ยวกับพระนามของพระเป็นเจ้า การเอ่ยพระนามของพระเป็นเจ้าพระองค์ใดก็จะสร้างตัวตนของพระเป็นเจ้าขึ้นมา แต่ละพยางค์ที่เอ่ยขึ้นคือตัวแทนของพระเป็นเจ้า เมื่อเอ่ยพระนามของพระวิษณุก็จะสร้างพระวิษณุขึ้นมาในจิตว่ามีตัวตนอยู่จริง เมื่อเอ่ยพระนามของพระนารายณ์และพระวิษณุ พระนารายณ์และพระวิษณุก็จะมีตัวตนขึ้น นอกจากเทพเจ้าที่เคารพนับถือแล้ว ยังเชื่อว่าตัวแทนของเทพเจ้าภาคมนุษย์ที่จะต้องสวดสาธยายและเอ่ยพระนามอยู่เสมอก็คือ พระราชา เพราะเข้าใจว่าพระราชาเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของประชาชน อันเป็นตัวแทนของพระเจ้ามาทำหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชน จึงได้ร้อยกรองบทมนต์สุดดีพระราชาด้วย

ขอให้พระราชาจงเป็นเจ้าของคลังสมบัติอันมหาศาลตลอดไปเถิด “ขอให้พระองค์จงเป็นประมุขของพลเมืองตลอดไปเถิด ขอเทพเจ้าประทานพรให้พระองค์ทรงมีเดชมีอำนาจเหนือคนทั้งปวงของจันชนะข้าศึก ศัตรูด้วยเดชอำนาจนั้นเถิด”^{๓๙} บทสวดมนต์นี้อ่อนหวานให้พระราชาเจริญในสิริราชสมบัตินี้ ยังพบในคัมภีร์อุปนิษัตที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน แต่เป็นคำอ่อนหวานของพระราชาเอง เช่น ขอให้ข้าพเจ้าจงเป็นผู้รุ่งโรจน์ที่สุดในหมู่คณะ ขอให้ข้าพเจ้าจงเป็นผู้มั่งคั่งสมบูรณ์กว่าคนทั้งปวง

นอกจากเรื่องเวทมนต์คาถาแล้วในการปฏิบัติของฮินดูตันตระ นอกจากจะประกอบด้วยพิธีกรรม บทมนต์ บทสรรเสริญ การบวงสรวงบูชาอันเป็นวิธีการลึกลับแล้ว ยังมีการปฏิบัติที่สามารถสร้างความก้าวหน้ากับตัวเองได้โดยไม่ต้องผ่านพระเป็นเจ้าอีกด้วย ซึ่งเรียกว่า “โยคะ” ซึ่งแบ่งการปฏิบัติออกเป็น ๒ ชั้น คือ

๑. ทักษิณาจาร คือ ความบริสุทธิ์ ข้อจำกัดเกี่ยวกับอาหาร เครื่องดื่ม ความสำรวมระวัง ผู้ปฏิบัติต้องฝึกตัวเองให้มีความอดทน เข้มแข็ง ควบคุมตัวเองได้ ชั้นนี้มีความสำคัญเป็นอันดับแรก

๒. วามาจาร คือ ผู้ปฏิบัติมีความก้าวหน้าเพียงพอแล้ว เขาจะได้รับการอภิเษกให้เข้าสู่ความลึกลับแห่งวามาจาร ในขั้นนี้ สตรีจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วย เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติโยคะร่วมกัน^{๔๐}

^{๓๘} จันนงค์ ทองประเสริฐ, บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย, หน้า ๓๓๓.

^{๓๙} พระมหาสม สุมน, ศึกษาเปรียบเทียบทัศนะคุณค่าชีวิตของมนุษย์ในลัทธิฮินดูและในพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : นีลนารการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๖๒.

^{๔๐} พระมหาสมจินต์ สมนุปญโญ, อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต, หน้า ๑๓๙.

๒.๕.๒ พุทธตันตระ

ในช่วง ๓ ศตวรรษแรกพระพุทธศาสนาได้แบ่งแยกออกเป็นถึง ๑๘ นิกายด้วยกัน (ความจริงจะมีมากกว่า ๑๘ นิกาย) อย่างไรก็ตามนิกายในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็นนิกายใหญ่ๆ ได้ ๓ นิกาย คือ

๑. นิกายเก่า มีนิกายเถรวาท เป็นนิกายสำคัญ
๒. นิกายมหายาน
๓. นิกายพุทธตันตระ

นิกายเถรวาทยึดคำสอนเดิมของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก ส่วนนิกายมหายานถือว่าเป็นนิกายที่น่าสวาทของพระพุทธเจ้าสู่การหลุดพ้นได้เป็นจำนวนมากและรวดเร็ว (มหายานคือยานพาหนะใหญ่) สวาทในนิกายมหายานจึงเรียกนิกายเก่าเถรวาทว่านิกายหินยานเพราะถือว่าเป็นวิธีการนำผู้ถูกสั่งสอนจำนวนไม่มากนักสู่ความหลุดพ้น (หินยานคือพาหนะเล็ก) เมื่อกาลเวลาผ่านไปเป็นที่สุดก็เกิดนิกายวัชรยาน (ตันตระ) ขึ้นมาในอินเดีย นิกายนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเข้าถึงความหลุดพ้น คือพระนิพพานได้อย่างรวดเร็วยิ่งกว่าคำสอนเดิมในนิกายมหายาน และได้รับความนิยมมากในขณะนั้น เพราะการเข้าถึงพระนิพพานใช้เวลารวดเร็วกว่าเดิม^{๕๑} สาเหตุที่นิกายศาสนาได้แบ่งพระพุทธศาสนาออกเป็น ๒ นิกายก็เพราะมองที่การตีความของพุทธพจน์ นิกายเถรวาทตีความพุทธพจน์โดยตรงตามพื้นฐานเดิม ส่วนนิกายมหายานตีความพุทธพจน์ให้พิเศษลึกซึ้งและมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น การตีความที่สลับซับซ้อนนี้เองเป็นที่มาของลัทธิธรรมปฏิบัติในนิกายพุทธตันตระ ซึ่งเป็นพัฒนาการขั้นที่ ๓ ของพระพุทธศาสนา หรือเป็นพัฒนาการที่เกิดจากนิกายมหายาน โดยนิกายพุทธตันตระมีชื่อเรียกอยู่หลายชื่อตามท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น รหัสยาน คุยหยาน วัชรยาน มนตรยาน ตันตรยาน เป็นต้น ซึ่งชื่อเหล่านี้ล้วนเป็นชื่อที่ได้จากความลึกซึ้งที่เป็นเอกลักษณ์ ด้วยเหตุที่เป็นลัทธิที่ไม่เปิดเผยพิธีกรรมให้คนภายนอกได้รับรู้รวมถึงมีพิธีกรรมที่แปลกประหลาด จนถูกมองว่าผิดหลักการของพระพุทธศาสนา

ถึงแม้ว่าที่มาดังกล่าวจะยังคงคลุมเคลืออยู่ก็ตาม แต่ผู้นับถือนิกายนี้ยังเชื่อมั่นว่าลัทธิธรรมของนิกายได้รับการถ่ายทอดมาจากพระไวโรจนพุทธะอย่างแท้จริง ทำให้นิกายนี้เผยแผ่ไปอย่างรวดเร็วและเกิดข้อปฏิบัติที่ลึกซึ้งสลับซับซ้อนมากขึ้นตามกาลเวลา “ประมาณ พ.ศ. ๑๕๐๐ พุทธศาสนาแบบตันตระได้กลายรูปไปในทางเสื่อมโทรมมากยิ่งขึ้น มีการหลงหมกมุ่นในทางไสยศาสตร์ มนต์ ยันต์ การแสดงทางเพศอันอุกอาจอนาจารต่าง ๆ จนแยกไม่ออกจากตันตระตามลัทธิคักติของฮินดู และ

^{๕๑} ธนู แก้วโอภาส, ศาสนาโลก, หน้า ๒๙๒.

เผยแพร่วาทะนี้ออกไปในที่เบตและเนปาล สภาพเช่นนี้ดำเนินไปจนถึงอวสานของพระพุทธศาสนาใน พ.ศ. ๑๗๐๐”^{๔๒}

ตามประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจะเห็นว่า พระพุทธศาสนาแบบตันตระนี้เกิดขึ้นมา เพราะแรงกดดันทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเชื่อของฮินดู คนในสมัยนั้นนิยมการสวด มนต์อ้อนวอน นิยมด้านไสยศาสตร์และความลึกลับพิสดารมากกว่าการเข้าถึงหลักธรรม เมื่อเป็น เช่นนี้จึงได้มีพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งพยายามที่จะนำวิธีการแบบฮินดูเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา เพื่อให้ประชาชนเห็นว่าคาถาอาคมและความลึกลับของพระพุทธศาสนาก็มีเหมือนกัน เพียงแต่ที่ผ่านมา ไม่ได้เปิดเผยให้คนนอกได้รับรู้ เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงห้ามไว้ แต่เมื่อประชาชนมีท่าทีอย่างนั้น จึง จำเป็นต้องเปิดเผยตัวออกมาเพื่อสนองความต้องการ และเพื่อช่วยให้สามารถเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดทาง พระพุทธศาสนาได้โดยง่าย ต่อมาพระสงฆ์ได้หมกมุ่นในไสยศาสตร์และพิธีกรรมอันลึกลับ ถึงขนาด นำเอาเรื่องการร่วมเพศเข้ามาเป็นหนึ่งในทางที่จะทำให้บรรลุถึงพระนิพพานได้ โดยกล่าวว่า ภาวะที่คน สามัญสามารถสัมผัสกับความหลุดพ้นได้อย่างรวดเร็ว นั่นคือการถึงจุดสุดยอดในขณะร่วมเพศกับสตรี เมื่อมีการปฏิบัติเช่นนี้มากขึ้น หลักการเดิมของพระพุทธศาสนาก็เปลี่ยนไปกลายมาเป็นลัทธิธรรมปฏิบัติ การปฏิบัติตัวของพระสงฆ์ไม่ต่างอะไรกับนักบวชของศาสนาพราหมณ์ฮินดูจนแยกแทบไม่ออก ต่อมา เมื่อเกิดศึกสงครามพระสงฆ์ก็จะอาสาเป็นผู้ใช้มนต์คาถาหรือไสยศาสตร์ขับไล่ข้าศึก จนกษัตริย์และ เหล่าทหารเข้าใจว่าเพียงแต่มีพระสงฆ์ช่วยร่ายมนต์ขับไล่ข้าศึกก็สามารถเอาชนะกองกำลังที่เกรียงไกรได้ กษัตริย์และทหารจึงไม่เตรียมพร้อมที่จะรบ เมื่อข้าศึกยกทัพมาจึงทำให้พ่ายแพ้สงคราม พระสงฆ์ที่ชื่อ ว่าเป็นผู้ที่มีความชำนาญทางไสยศาสตร์ได้หลบหนีภัยสงครามเข้าไปสู่ประเทศใกล้เคียง เช่น ประเทศ ทิเบต เนปาล เป็นต้น และได้้นำการปฏิบัติแบบพุทธตันตระเข้าไปเผยแพร่ด้วย ทำให้ประเทศ เหล่านั้นได้รับเอามาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ รวมทั้งสร้างพิธีกรรมที่ลึกลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

ลัทธิธรรมนิกายมนตรยานนี้ได้นำเอาฮินดูตันตระ ซึ่งประกอบด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ เวทมนต์คาถาและพิธีไสยศาสตร์อื่น ๆ (ในขณะนั้นพระพุทธศาสนากำลังถูกลัทธินินดูกลืน โดยการ แต่งคัมภีร์ปุราณะและสร้างลัทธินารายณ์อวตาร) มาประกอบปรับปรุงหลักพระพุทธศาสนาใหม่ให้ถูกใจ ประชาชนทั่วไป ซึ่งฮินดูได้เอ่ยนามพระเจ้า เช่น พระวิษณุ พระศิวะให้ประทานพรในสิ่งที่ตนต้องการ นิกายมนตรยานก็เอ่ยนามพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์องค์นั้น ๆ เพียงการสวดอ้อนวอนหรือเพ่ง

^{๔๒} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**, ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๖๔.

พระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์เท่านั้น ก็สามารถบรรลุถึงสังขตธรรมได้โลกุตระทรัพย์^{๔๓} ส่วนรายละเอียดจะกล่าวถึงในหัวข้อกำเนิดและพัฒนาการของพุทธตันตระ

๒.๕.๓ ตันตระที่อยู่นอกเหนือจากพุทธตันตระและฮินดูตันตระ

ตันตระประเภทนี้เป็นตันตระที่อยู่นอกเหนือพุทธตันตระและฮินดูตันตระ เพราะว่าตันตระมีอยู่ทุกแห่งทั่วโลก ความคิดความเชื่อที่ลึกลับและการนำมาสู่การปฏิบัติจึงถือว่าเป็นตันตระ คนส่วนใหญ่มักจะเข้าใจว่าตันตระมีเพียง ๒ สาขา คือ พุทธตันตระและฮินดูตันตระเท่านั้น แต่ถ้ามองดูพฤติกรรม วัฒนธรรมประเพณีของชนชาติอื่น ๆ ก็จะทำให้เห็นว่าล้วนมีวิวัฒนาการผ่านกระบวนการแบบตันตระแทบทั้งสิ้น เช่น ลัทธิบอน ลัทธินี้ได้เกิดขึ้นก่อนที่พระพุทธศาสนาแบบตันตระจะเข้าไปสู่ประเทศทิเบตด้วยซ้ำ โดยมีพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนต์คาถา เทพเจ้าและการสวดมนต์ขอพรเพื่อกำจัดความชั่วร้าย

คำว่า “บอน” แปลว่า มนต์ท่องบ่น (Murmuring Spells) หมายถึง ลัทธิวิญญาณนิยม (Animism) ซึ่งเชิงมานุษยวิทยาถือว่าวิญญาณสิงสถิตอยู่ในสรรพสิ่ง และมีเจตภูตอยู่ในธรรมชาติปรากฏการณ์เชิงอภิปรายถือว่า “ภาวะ” (Being) มีชีวิตและวิญญาณ ในเชิงจักรวาลวิทยาถือว่าโลกและเทพฟ้าก็มีวิญญาณ ลัทธิบอนเกิดขึ้นในสมัยเซนโปที่ ๖ แห่งราชวงศ์ยาร์lung เซนโปที่ ๖ มีความเชื่อในอำนาจมนต์ ถือว่าพระองค์มีอำนาจพิเศษในการพยากรณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าได้อย่างถูกต้อง ต่อมาได้ประกาศตนว่าเป็นเทพเจ้า สอนประชาชนให้รู้จักวิธีการสวดมนต์ขอพรกำจัดวิญญาณชั่วร้ายออกไปจากตน ลัทธิพิธีกรรมนี้ทำให้เกิดศาสนาเคอร์บอนขึ้น^{๔๔}

คนทิเบตมีพื้นฐานความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาเดิมอยู่ก่อนแล้ว จึงทำให้พระพุทธศาสนาแบบตันตระสามารถเข้าไปเผยแพร่ในทิเบตได้อย่างรวดเร็ว และยังคงดำรงอยู่อย่างแน่นแฟ้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ ลัทธิบอนจึงเป็นแนวความเชื่ออีกแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากพุทธตันตระและฮินดูตันตระและตัวอย่างหนึ่งที่มีให้เห็นก็คือชนเผ่าต่าง ๆ ก็มักจะมีพิธีกรรมและความเชื่อเป็นของตน เช่น คนเผ่ายูกันดา

โดยที่เผ่ายูกันดาก็มีคนที่ทำพิธีทางไสยศาสตร์ที่เรียกว่าชามัน (หมอผี) เขาเชื่อว่าถ้าคนตายไครธเคื่องเพราะลูกหลานญาติมิตรไม่เอาใจใส่ดูแลศาลหรือหลุมฝังศพ หรือเพราะว่าลูกหลานปฏิบัติตนไม่ถูกต้อง วิญญาณอาจจะนำโรคร้าย เคราะห์ร้าย หรือแม้กระทั่งความตายมาสู่ลูกหลานได้ จึงจำเป็นต้องเชิญชามันมาทำพิธี ชามันอาจทำพิธีลอบโยนผีด้วยการให้เครื่องสังเวทหรือให้ลูกหลานปฏิบัติต่อศาลและหลุมฝังศพให้ครบถ้วน ถ้ายังไม่ได้ผลคือคนไข้ยังไม่หาย ชามันอาจหาทางจับผีให้

^{๔๓} พระญาณวโรดม, ศาสนาต่าง ๆ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๘๘.

^{๔๔} พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต, หน้า ๒๒.

ได้แล้วทำให้ตายด้วยการเผาไฟหรือถ่วงน้ำ ในกรณีที่ถูกผีสิง ชามันจะรักษาด้วยวิธีให้คนถูกผีสิงดมควันที่ได้จากการเผายาสมุนไพรมานำ

๒.๖ กำเนิดและพัฒนาการของพุทธตันตระ

พุทธตันตระมีกำเนิดและพัฒนาการที่ยาวนานสลับซับซ้อน ซึ่งตามประวัติศาสตร์พระพุทธรูปศาสนาในประเทศอินเดียได้มีนักการศาสนาได้แบ่งระยะความเจริญรุ่งเรืองออกเป็น ๓ ระยะคือ

๑. ตั้งแต่ พ.ศ. ๑ ถึง พ.ศ. ๕๐๐ พระพุทธรูปศาสนาอนันตนาถิกายสาวกยานรุ่งเรือง
๒. ตั้งแต่ พ.ศ. ๕๐๐ ถึง พ.ศ. ๑๐๐๐ พระพุทธรูปศาสนาอนันตนาถิกายมหายานรุ่งเรือง
๓. ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๐๐๐ ถึง พ.ศ. ๑๕๐๐ พระพุทธรูปศาสนาอนันตนาถิกายตันตรยานรุ่งเรือง^{๕๕}

พระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ในหนังสือจาริกบุญจาริกธรรม เกี่ยวกับระยะเวลากำเนิดนิกายพุทธตันตระว่า ในช่วงประมาณ พ.ศ. ๑๒๐๐ ก็ถือเป็นยุคพระพุทธรูปศาสนาเสื่อมลงมากแล้ว ต่อมาก็มีนิกายตันตระแบบที่เสื่อมลงไปอีก เสื่อมจนกระทั่งถือว่า การเสพกามก็เป็นข้อปฏิบัติเพื่อเข้าถึงพระนิพพานได้ ลัทธินี้กลมกลืนกับลัทธิตันตระของฮินดู จนไม่จำเป็นต้องแยกจากกัน และได้เผยแพร่ไปในประเทศต่าง ๆ นำมาซึ่งความเสื่อมโทรมแก่พระพุทธรูปศาสนาเป็นอย่างมาก และทำให้พระพุทธรูปศาสนาในยุคหลังนี้กลมกลืนกับศาสนาฮินดูแทบจะโดยสมบูรณ์^{๕๖} พราหมณ์ได้ปรับปรุงศาสนาของตนโดยวิธีเลียนแบบพุทธศาสนาอีกหลายประการ เช่น เรื่องตีมูรติ เลียนแบบพระรัตนตรัย เป็นต้นเหตุให้ศาสนาพราหมณ์เฟื่องฟูขึ้น^{๕๗} ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๑๐๐๐ เป็นต้นมาพระพุทธรูปศาสนาอนันตนาถิกายตันตระเริ่มปรากฏตัวขึ้นและมาชัดเจนในระยะประมาณ ๒๐๐ ปีต่อมาพุทธตันตระและฮินดูตันตระจึงพยายามเลียนแบบกันและกันอย่างกลมกลืน “ก่อนที่จะมาเป็นนิกายพุทธตันตระนี้ได้เคยอยู่กับนิกายมหายาน พอถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๐ จึงได้ประกาศตัวออกมาจากนิกายมหายานอย่างเด็ดขาด เรียกตัวเองว่า คุยกยาน และเรียกนิกายมหายานว่า พวกเปิดเผยนิกายนี้ได้ นำพิธีกรรมและ อารยธรรมของพราหมณ์เข้ามาดัดแปลงเป็นของพระพุทธรูปศาสนา^{๕๘}

^{๕๕} แสง จันทร์งาม, ศาสนศาสตร์, หน้า ๒๖๕.

^{๕๖} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธรูปศาสนา, (พระนคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๓), หน้า ๒๓๒.

^{๕๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), จาริกบุญจาริกธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ส่วยจำกัด, ๒๕๔๗),

^{๕๘} วศิน อิศรสระ, พุทธปรัชญามหายาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๘), หน้า ๙

^{๕๙} ประยงค์ แสนบุราณ, พระพุทธรูปศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๗.

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงกำเนิดและพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในอินเดีย เป็นที่ทราบกันว่าได้เกิดที่ประเทศอินเดีย ก่อนที่จะถูกกองทัพมุสลิมโจมตีและทำลายอย่างหนัก และพระสงฆ์ลัทธิอาจารย์ก็ได้ลี้ภัยสงครามเข้าไปยังประเทศต่าง ๆ พร้อมนำแนวคิดแบบตันตระเข้าไปเผยแพร่ในประเทศนั้น ๆ ด้วย จึงขอกล่าวถึงกำเนิดและพัฒนาการของพุทธตันตระในประเทศต่าง ๆ ๔ ประเทศ คือ ประเทศอินเดีย ในฐานะที่เป็นต้นกำเนิดของพุทธตันตระ, ประเทศทิเบต ในฐานะที่เป็นประเทศที่ยึดถือพุทธตันตระอย่างเคร่งครัดจนถึงปัจจุบัน, ประเทศจีน ในฐานะที่เป็นประเทศมหาอำนาจที่มีนักปราชญ์ทางศาสนามากมาย แต่พุทธตันตระก็สามารถแทรกเข้าไปมีความเจริญรุ่งเรืองได้ และประเทศญี่ปุ่นในฐานะที่เป็นประเทศมหาอำนาจทางเทคโนโลยีที่ยังมีวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพุทธตันตระอยู่ จึงขอแนะนำกำเนิดและพัฒนาการของพุทธตันตระในประเทศต่าง ๆ ดังนี้

๒.๖.๑ กำเนิดและพัฒนาการของพุทธตันตระในประเทศอินเดีย

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๐๐๐ ภิกษุสงฆ์ในฝ่ายมหายานได้หันหลังและทิฐิของตนไปเข้ากับลัทธิท้องถิ่นบ้าง และเข้ากับลัทธิศาสนาอื่นบ้าง มีศาสนาพราหมณ์ที่แพร่หลายอยู่ในสมัยนั้น ปรากฏผลสมผสานระหว่างพุทธและตันตระของพราหมณ์ ได้กลายเป็นพุทธตันตรยาน และวัชรยาน เป็นพระพุทธศาสนาอีกแบบหนึ่ง กลายเป็นมูลเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมไปจากชมพูทวีป^{๕๐}

เอ็ดเวิร์ด โคนซ์ ได้แบ่งประวัติของพระพุทธศาสนาออกได้ ๔ ยุคด้วยกัน คือ ยุคแรกเป็นยุคของพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม ซึ่งรู้จักโดยทั่วไปว่าพระพุทธศาสนาแบบหินยาน ยุคที่ ๒ เป็นยุคของมหายาน ยุคที่ ๓ เป็นยุคของตันตระและฌาน (Tantra and Chan) โดยทั้ง ๓ ยุคนี้ตกอยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๑๐๐๐ หลังจากนั้นพระพุทธศาสนาก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงขึ้นมาใหม่อีกเลย เพียงแต่ดำรงอยู่อย่างนั้น ส่วนยุคที่ ๔ ก็ตกอยู่ในระยะ ๑๐๐๐ ปี หลังจากนั้น

ตามหลักภูมิศาสตร์ พระพุทธศาสนายุคแรกก็เกือบจะเป็นแบบอินเดียล้วน ๆ ในระยะที่ ๒ เริ่มต้นเมื่อพระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้าไปในเอเชียตะวันออก และยอมรับเอาความคิดที่ไม่ใช่แบบอินเดีย ล้วน ๆ เข้ามาปะปนกัน ในระยะที่ ๓ ได้มีการจัดตั้งศูนย์กลางการฟื้นฟูแนวความคิดทางพระพุทธศาสนาขึ้นที่อินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศจีน ถ้าจะกล่าวตามทัศนะทางปรัชญา พระพุทธศาสนายุคแรกสนใจในปัญหาทางด้านจิตวิทยา ยุคที่ ๒ สนใจในปัญหาด้านภววิทยา ยุคที่ ๓ สนใจในปัญหาทางด้านจักรวาลวิทยา ยุคแรกเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับปัจเจกชนซึ่งพยายามจะควบคุมจิตใจของตัวเองโดยใช้วิธีจิตวิเคราะห์ ยุคที่ ๒ หันไปสนใจธรรมชาติแห่งความจริงแท้

^{๕๐} พิชุร มลิวัลย์และคณะ, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐๐.

(Svabhava) และการรู้แจ้งเห็นจริงในตัวบุคคลเกี่ยวกับธรรมชาติที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ ถือกันว่า เป็นปัญหาสำคัญสำหรับความหลุดพ้น ยุคที่ ๓ เป็นยุคที่มีการปรับตัวให้กลมกลืนกับความเป็นไป ของจักรวาล อันจะเป็นแนวทางนำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงโดยการใช้เวทมนต์คาถา และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีมาแต่โบราณ ถ้าจะกล่าวตามลัทธิความเชื่อในการปลดเปลื้องบาป (Soteriology) ก็มีความ ต่างกันอยู่ในแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องมนุษย์ที่ลัทธินี้พยายามสร้างขึ้นมา ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ระยะ คือ

๑. นักบุญตามอุดมการณ์ก็คือพระอรหันต์ หรือบุคคลผู้ซึ่งไม่มีกิเลสเครื่องผูกมัดเพราะ ลึ้นตัดหน้าแล้วและจะไม่กลับมาเกิดใหม่ในโลกนี้อีก

๒. เป็นยุคของพระโพธิสัตว์ คือบุคคลที่มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้น จากทุกข์ทั้งปวง และหวังที่จะเป็นพระสัมพันธูปุทธเจ้าในบั้นปลาย

๓. เป็นยุคลัทธิชยะ คือ บุคคลผู้ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับจักรวาล จนไม่มีสิ่งใดที่จะ ควบคุมเขาได้อีกต่อไปแล้ว และเนื่องจากเป็นผู้ที่หลุดพ้นแล้วจึงสามารถที่จะใช้พลังจักรวาลทั้งภายใน และภายนอกได้

ในการเปลี่ยนแปลงแต่ละยุคนั้นได้รับการสนับสนุนโดยการผลิตรวณคดีใหม่ ๆ ขึ้นมา ถึงแม้จะเป็นที่แน่ชัดว่าได้เขียนขึ้นมาหลายศตวรรษหลังจากพุทธปรินิพพานแล้วก็ตาม แต่ก็ยังถือว่าเป็น พุทธพจน์อยู่นั่นเอง ซึ่งถือเป็นคัมภีร์ในยุคแรก ต่อมาในยุคที่ ๒ ก็มีการเขียนเพิ่มเติมขึ้นมาอีกโดย นิกายมหายาน และยุคที่ ๓ ก็เป็นยุควรรณกรรมของตันตระ^{๕๑}

หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานระหว่าง พ.ศ. ๑ - ๖๐๐ พระเถระทั้งหลายนิยมแสดง ทัศนะเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางกายและจิตโดยวิเคราะห์ย่อยลงเป็นธรรม (ธาตุ) แบ่งเป็นสังขตธรรม และอสังขตธรรม พระเถระกลุ่มนี้เรียกว่า “อภิธรรมิกะ” ในระหว่าง พ.ศ. ๗๐๐ - ๑๐๐๐ พระเถระ กลุ่มต่อมาให้ความสนใจเรื่อง “Ontological - Soteriological” พยายามแสวงหาสภาวะ หรือ ธรรมชาติที่แท้จริงของสัจภาวะ เน้นปฏิบัติโยคะเพื่อสร้างปัญญา กลุ่มนี้ในเบื้องต้นเรียกว่ามัชฌิมิกะ ต่อมาเรียกว่าโยคจารหรือวิชฌานวาทิน หรือเรียกโดยรวมว่า “คฺยหาทิน” ประกาศคำสอนลึกลับ ระหว่าง พ.ศ. ๑๐๐๐ - ๑๕๐๐ พระเถระกลุ่มต่อมาให้ความสนใจเรื่อง “Cosmical - Soteriological” เน้นการปฏิบัติตัวและความกลมกลืนกับจักรวาล และใช้มนตร์ระรวมทั้งวิธีการ ลึกลับเพื่อบรรลุความสำเร็จ พัฒนาพุทธตันตระอย่างสมบูรณ์แบบ^{๕๒} กำเนิดของพุทธตันตระจึงอยู่ใน

^{๕๑} เอ็ดเวิร์ด โคนซ์, พุทธศาสนประวัติสังเขป, (กรุงเทพมหานคร : สมาการศึกษามหาวิทยาลัย), หน้า ๑-๓.

^{๕๒} พระมหาสมจินต์ สมุมาปัญญา, อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต, หน้า ๑๒๙.

ระหว่าง พ.ศ. ๑๐๐๐ - ๑๕๐๐ เบื้องต้นพัฒนาการมาจากนิกายมหายานิกและโยคาจาร ต่อมาเมื่อนำพิธีกรรมลึกลับและการใช้มนตร์ (มนต์) แบบฮินดูเข้ามาใช้จึงเรียกตัวเองว่าพุทธตันตระ

การกำเนิดและพัฒนาการของพุทธตันตระมีขึ้นเพราะสาเหตุ ๕ ประการ คือ

๑. พุทธศาสนิกบางกลุ่มโดยเฉพาะพระสงฆ์เกิดความไม่แน่ใจว่า การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้อย่างเคร่งครัดจะได้ประโยชน์อะไร ทำให้มีการปฏิบัติที่แปลกแยกออกไป

๒. คำอธิบายหรือคำตอบปัญหาเกี่ยวกับ “สภาวะ” ของพระนิพพานไม่ชัดเจน ไม่เป็นที่น่าพอใจ คำอธิบายที่ว่า นิพพานคือความดับกิเลส นิพพานคือศุนยะ ตายแล้วไม่เกิดอีกหมายถึงอะไร ทำให้มีความพยายามอธิบายนิพพานในแนวใหม่ โดยเพิ่มคุณวิเศษที่เป็นรูปธรรมเข้าไป ทำให้นิพพานมีชีวิต มีลักษณะเป็นดินแดนในอุดมคติ

๓. การที่ฝ่ายเถรวาทเน้นที่ความหลุดพ้นของตนเอง ทำให้มีการมองว่าชาติหลักกรุณาเห็นแก่ตัว จึงทำให้มีกลุ่มพุทธศาสนิกที่สอนเน้นกรุณาและแสดงในลักษณะเป็นบุคลาธิษฐานมากขึ้น

๔. มหายานมีวรรณกรรมมากและพิสดารเกินไป ทำให้ผู้ครองเรือนไม่มีเวลาศึกษา จึงมีการย่อวรรณกรรมลงเป็นหัวใจ คงไว้เฉพาะสาระสำคัญ ง่ายในการประยุกต์ใช้ในชีวิตของผู้ครองเรือน เกิดมีมหากุณาธารณี ปรัชญาปารมิตาธารณี

๕. กระแสแห่งฮินดูตันตระรุนแรงมาก นักปราชญ์ฝ่ายพุทธโดยเฉพาะฝ่ายมหายานจึงพยายามปรับรูปแบบแห่งการเผยแผ่ศาสนา และพยายามทำตัวให้เข้ากันได้กับกระแสหลักคือฮินดู ทำให้เกิดการตีความคำสอนและวิธีการปฏิบัติผิดจากเถรวาทและมหายานมากขึ้น^{๕๓} ทั้ง ๕ สาเหตุที่กล่าวมาเป็นส่วนที่ทำให้พุทธตันตระเกิดขึ้น โดยพยายามสร้างหลักเกณฑ์ใหม่ขึ้นมาเพื่อที่จะเข้าถึงหลักธรรมได้ง่ายขึ้น และสามารถสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรม เน้นหลักบุคลาธิษฐานและง่ายสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และที่สำคัญก็เพื่อจะเอาชนะฮินดูที่มีกระแสทางสังคมอย่างรุนแรง คณาจารย์ฝ่ายพุทธจึงได้นำเอาหลักการของฮินดูมาใช้บ้าง เพื่อเสริมสร้างกำลังใจและสนองกระแสความต้องการของประชาชน โดยกล่าวอ้างถึงการหมุนงล้อพระธรรมจักรของพระพุทธองค์ ว่าพระองค์เคยตรัสหลักการแบบพุทธตันตระเอาไว้ในที่ต่าง ๆ

สำหรับตันตระในกาลจักร พระพุทธองค์รับสั่งว่า เมื่อเคลื่อนงล้อพระธรรมจักรครั้งที่ ๒ ที่ยอดเขาคิชกูฏนั้น พระองค์ได้มอบคำสอนฝ่ายตันตระไว้ที่เมืองทานยกตกะ ในการพัฒนาคำสอนของตันตระนั้นทางทิเบตเองก็มีความเห็นแตกต่างกัน ฝ่ายหนึ่งอธิบายว่า พระพุทธองค์ทรงสอนตันตระในคืนเดือนเพ็ญ ๑ ปีหลังจากที่ตรัสรู้ อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า พระพุทธองค์ทรงสอนตันตระ ๑

^{๕๓} พระมหาสมจินต์ สุมมาปัญญา, พุทธปรัชญา สาระและพัฒนาการ, หน้า ๒๓๖.

เดือนก่อนปรินิพพาน ทศนะที่สองดูเหมือนจะมีเหตุผลมากกว่า เพราะในกาลจักรตันตระเองกล่าวว่า เมื่อพระองค์ทรงเคลื่อนวงล้อพระธรรมจักรครั้งที่สอง โปรดแสดงธรรมที่เขาชุกฎนั้น พระองค์ก็ทรงประทานคำสอนตันตระที่ทานยกตกะ ในคำสอนของตันตระเบื้องต้นพระพุทธรูปของพระองค์ทรงสอนด้วยพระวรกายมนุษย์ กล่าวคือในสภาพที่เป็นภิกษุ โดยทั่วไปแล้วเวลาที่สอนตันตระพระองค์จะปรากฏพระวรกายเป็นพระวัชรธร ซึ่งเป็นเทพเจ้าหลักของตันตระ^{๕๔} มีเรื่องเล่ากันว่าผู้ประกาศหลักธรรมของนิกายมนตรยาน คือ พระไวโรจนพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงแสดงหลักธรรมของนิกายไวโรจนวัชรธรรมมณฑลเศียร ต่อมาพระวัชรสัตว์ได้รวบรวมหลักธรรมนี้ไว้แล้วบรรจุในเจดีย์เหล็กในอินเดียตอนใต้ ภายหลังท่านนาคาชุนได้ไปเปิดกรุพระธรรมลี้ลับนี้ พร้อมกับได้รับการอภิเษกจากพระวัชรสัตว์ จึงได้ประกาศหลักธรรมของคุยกุหยานแก่ชาวโลก ต่อมาท่านนาคาชุนได้อภิเษกถ่ายทอดให้แก่ท่านนาคโพธิผู้มีอายุในประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ยุคเดียวกับท่านเฮียงจั้ง ท่านนาคโพธิได้จาริกไปยังแคว้นต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่นิกายคุยกุหยานจนถึงเกาะลังกา และได้อภิเษกถ่ายทอดหลักธรรมให้แก่ท่านศุภกรสิงหะและวัชรโพธิ ต่อมาก็ได้เป็นกำลังสำคัญยิ่งของนิกายนี้^{๕๕}

ก่อนหน้าที่จะเรียกว่าพุทธตันตระนั้น นิกายนี้ได้เคยอยู่กับมหายาน เมื่อมีพัฒนาการที่ชัดเจนยิ่งขึ้นจึงได้แยกตัวเองออกมาและเรียกว่า พุทธตันตระ ในประมาณ “พ.ศ. ๑๕๐๐ ได้พัฒนาขึ้นในประเทศอินเดียทางตอนเหนือ บริเวณแคชเมียร์และเนปาล พัฒนาเป็นกาลจักรยึดถือข้อปฏิบัติของมนตรยาน เรียกตัวเองว่ามนตรยาน ทฤษฎีอาทิพุทธะพัฒนาขึ้นอย่างหยาบ ๆ ก่อนโดยพวกตันตระ ต่อมารวมกับ**รหัสยลัทธิ**ของมนตรยาน เป็นความพยายามที่จะอธิบายพลังสร้างสรรค์และศักดิ์ของธรรมชาติ โดยการรวมเจ้าแม่กาลีเข้ากับพระธยานีพุทธะและพระอาทิพุทธะ”^{๕๖} การพัฒนาการครั้งแรกได้อิงอาศัยแนวคิดแบบมหายาน เช่น แนวคิดเรื่องอาทิพุทธะที่มีหลายภาคชั้น ต่อมาในภายหลังได้สร้างทฤษฎีความลี้ลับขึ้น เช่น สร้างศักดิ์ขึ้นเพื่อเป็นคู่กับพระพุทธรูปเจ้าในแบบต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งถูกมองว่าเป็นเรื่องลามกและไม่เหมาะสมก็ตาม แต่ภาพที่เห็นเป็นเพียงรหัสเพื่อเป็นกุญแจไขถึงความหลุดพ้น

เมื่อพระพุทธศาสนานำแนวคิดแบบฮินดูเข้ามาปะปน ซึ่งเป็นลัทธิของคนชั้นต่ำ ในยุคนี้จึงเรียกว่าพุทธตันตระ เกิดลัทธิธรรมปฏิรูปกับศาสนาฮินดู ทำให้พระพุทธศาสนาถึงแก่ความเสื่อม คำว่า “พระพุทธศาสนาแบบตันตระ” โดยทั่วไปแล้วได้ใช้เรียกพระพุทธศาสนาในอินเดียยุคหลังซึ่งได้แก่

^{๕๔} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **พระพุทธศาสนาแบบทิเบต**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสองสยาม จำกัด. ๒๕๓๘), หน้า ๙๖.

^{๕๕} ประยงค์ แสนบุราณ, **พระพุทธศาสนา มหายาน**, หน้า ๗๗.

^{๕๖} พระมหาสมจินต์ สมนุปญโญ, **อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต**, หน้า ๘๔.

มนตรยาน วัชรยานหรือสัทสชยาน พระพุทธศาสนาในยุคนี้ได้หลอมตัวเข้าหาลัทธิตันตระของฮินดู ซึ่งมีหลักการปฏิบัติที่สำคัญ ดังนี้

๑. ถือการท่องบ่นเวทมนต์ และเลขยันต์ซึ่งได้แก่มนตราและธารณี การออกเสียง สวดมนต์นั้นได้บัญญัติคำสวดอันลึกลับขึ้นมา ผู้ปฏิบัติมีภาษาที่มีความหมายเป็นสองแง่ในทำนองคำคม ความหมายจริง ๆ ของคำเหล่านั้น เมื่อคนสามัญทั่วไปได้ยินเข้าถึงกับสะดุ้ง แต่นักปฏิบัติได้แปลความหมายไปในอีกแง่มุมหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยเฉพาะและแตกต่างจากความเข้าใจของสามัญชนทั่วไปอย่างมาก

๒. ถือเหมือนกันกับชั้นต้น แต่เพื่อให้มีความพิเศษออกไปจึงมีการนับถือพระฉานิพุทธะ และพระโพธิสัตว์ยิ่งขึ้นไป มีความเชื่อในเทพเจ้าและเทพีเป็นจำนวนมาก และเห็นว่าการโปรดปรานของเทพเจ้าและเทพีเหล่านั้นสามารถทำให้ผู้อ่อนนอบบรรลุความสำเร็จได้ จึงนิยมการสร้างรูปขึ้นมาให้ พระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่ท่ามกลางเทพีทั้งหลาย ได้นำเอาลัทธิคักติของลัทธิฮินดูมารวมนับถือและ อ่อนนอบด้วยคักติ คือ การนับถือในชายาของพระเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งอันเป็นอำนาจเทพเจ้าผู้เป็นสามี เช่น พระนางอุมา เป็นคักติของพระศิวะ พระลักษมี เป็นคักติของพระวิษณุ เมื่อนับถือพระศิวะและ พระวิษณุก็ต้องมีความนับถือหรือจงรักภักดีต่อพระนางอุมาและพระนางลักษมีด้วย ส่วนคักติของ พระฉานิพุทธะและพระโพธิสัตว์ก็คือพระนางผู้เป็นคู่บารมีของพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ ยิ่งกว่านั้นลัทธินี้ยังมีการสมมติพระนิพพานให้มีรูปร่างขึ้นสำหรับบูชาสิ่งที่มีสมมติกันขึ้น เรียกว่า “นिरात्मเทवी” ผู้ที่เข้าถึงพระนิพพานก็คือเข้าถึงองค์เทวีหรือรวมอยู่ในองค์เทวี ลัทธินี้เรียกว่า “วัชรยาน” ผู้ที่อยู่ในลัทธินี้เรียกว่า “**วัชรอาจารย์**”

๓. มีการเพิ่มการเซ่นสรวงบูชาผีสิงเข้าไปด้วย โดยถือว่าการบูชาบวงสรวงและอ่อนนอบจะทำให้ได้รับความสุข และยังได้ทำรูปของพระฉานิพุทธะให้มีปางดุร้ายอย่างนางกาลิ ซึ่งเป็นปางดุร้ายของพระนาง อุมา ลัทธินี้เรียกว่า “**กालจักร**” พระพุทธศาสนาที่ผสมเข้ากับลัทธิตันตระของฮินดูได้นำเอาประเพณีและพิธีกรรมอันลึกลับน่ากลัวและลามกอนาจารมาปฏิบัติ^{๕๗} ในช่วงปลายสมัยราชวงศ์คุปตะ “พุทธตันตรยานหรือ มนตรยาน รหัสยาน คุษุทยาน สัทสชยาน” ลัทธิหรือนิกายนี้ได้นำศาสนาฮินดูเข้ามาละคนปนเปมากร ความตั้งใจเดิมต้องการจะแข่งกับศาสนาฮินดูซึ่งปรับปรุงใหม่ในสมัยราชวงศ์คุปตะ ทำให้ประชาชนสามัญหันกลับมานับถือเป็นจำนวนมาก เพราะมีสิ่งสนองกิเลสของชาวบ้าน ฝ่ายมหายานเห็นว่าล้าหลังเนื้อธรรมแท้ ๆ ยากที่จะทำให้ชาวบ้านเข้าถึงได้ จึงคิดแก้ไขให้

^{๕๗} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวดย จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๘.

เหมือนศาสนาฮินดู คือ กลับไปยกยอเวทมนต์อาคมขลัง พิธีทาลภ พิธีเสกเป่า ลงเลข ลงยันต์ต่าง ๆ จนที่ลุดพระสงฆ์เองทำหน้าที่เหมือนพราหมณ์ทุกอย่าง ลัทธินี้เรียกว่า “พุทธตันตрянาน” เพราะถือคาถาอาคมเป็นสำคัญ^{๕๘}

การที่ความคิดแบบไสยศาสตร์เผยแพร่ออกไปทำให้ศาสนาพุทธเปลี่ยนแปลงไป หลักธรรมดั้งเดิมก็ถูกลบเลื่อนไปจากความทรงจำของคนรุ่นนั้น ทั้งพุทธตันตระและฮินดูตันตระ ต่างได้รับแรงสนับสนุนจากแหล่งเดียวกัน ข้อแตกต่างระหว่างนิกายทั้งสองจึงค่อย ๆ เลื่อนไปที่ละน้อย อาจารย์ฝ่ายพุทธตันตระนำหลักการใหม่เข้ามาใช้ในการตีความพระสูตร เพื่อให้มีความสอดคล้องต้องกันกับชาวพุทธมหายานทั่วไป แนวความคิดใหม่ก็คือ คุณยตา หรือความว่าง ทั้งเทพเจ้าและยักษ์มารนั้น ในความเป็นจริงแล้วไม่มีด้วยกันทั้งคู่ เป็นเพียงผลผลิตอันเกิดจากภาพลวงแห่งจิตของเราเท่านั้น โดยการใช้ความคิดเช่นนี้ ตันตระจึงสามารถรวมตัวเข้ากับหลักธรรมฝ่ายมหายาน และโดยการรวมตัวนี้ทำให้เกิดยานที่ ๓ ขึ้น คือ ตันตрянาน หรือมนตрянาน^{๕๙} การตีความพระสูตรจึงเหมือนกับการอธิบายความหมายพุทธพจน์ โดยผ่านพิธีกรรมลึกลับและสิ่งสมมติที่เป็นปริศนา (มายา) แต่ในความเป็นจริงแล้วเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงภาพลวงของจิต ถ้าสามารถไขปริศนาลึกลับได้ก็จะพบกับความเป็นจริง แต่อย่างไรก็ตามพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ก็ดูเหมือนจะได้รับความนิยมมากกว่าการแสวงหาสัจธรรม เห็นได้จากการที่พระสงฆ์ได้ทำตัวเป็นผู้ขมังเวทย์

พระพุทธานุศาสนานายุคตันตระนี้ได้เกิดลัทธิธรรมปฏิบัติอย่างหนัก พระสงฆ์ทำตัวเหมือนหมอผีขมังเวทย์มากขึ้น พระสงฆ์ไม่ได้เรียกว่าพระภิกษุแต่เรียกว่า “**ลิตระ**” ลิตระที่มีชื่อเสียงคือ ลิตระมาตังคี ลิตระอานันทะวัชระ ลิตระญาณปาทะ เป็นต้น ต่อมาลิตระได้แยกออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

๑. กลุ่มทักษิณจารี แปลว่า ผู้ประพฤติด้านขวา พวกนี้ยังประพฤติพระธรรมวินัย ยังรักษาพรหมจรรย์ ยังรักษาสถานะของความเป็นพระสงฆ์ได้มากพอสมควร

๒. กลุ่มวามจารี แปลว่า ผู้ประพฤติด้านซ้าย พวกนี้ประพฤติเลอะเลือนไม่รักษาพรหมจรรย์ มีครอบครัว ทำตัวเป็นพอมดหมอผีมากขึ้น ชอบอยู่ป่าช้า ใช้หัวกระโหลกเป็นบาตร มีภาษาลึกลับที่ใช้ในการสื่อสาร เรียกว่า “**สนธยาภาษา**” เกณฑ์ให้พระพุทเจ้าและพระโพธิสัตว์ทั้งหลายมีศักดิ์ คือภรรยาคู่บารมี พระพุทธปฏิมาก็มีปางอุ้มกอดคักคัก ถือว่าการบรรลุพระนิพพานต้องมีธาตุชายและธาตุหญิงมาผสมผสานกัน ธาตุชายเป็นอุบาย ธาตุหญิงเป็นปรัชญา เพราะฉะนั้น

^{๕๘} อภิชาต โปธิประสิทธิ์สาท, **พระพุทธานุศาสนามหายาน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๕.

^{๕๙} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **ประเทศจีนกับพระพุทธานุศาสนามหายาน**, หน้า ๑๙๑.

อุบายบวกกับปรัชญาจึงจะบรรลุพระนิพพานได้ แต่ลัทธินี้ก็มีการประพุดิเฉพาะในบางส่วนของอินเดียเท่านั้น^{๖๐} พวกทักซิณาจารย์ถึงแม้ว่าจะดำเนินวิธีการตามแบบตันตระ แต่ในส่วนของพระธรรมวินัยก็ยังคงประพุดิพรหมจรรย์อยู่ กลุ่มนี้จัดเป็นพุทธตันตระที่ยังไม่สมบูรณ์ ส่วนพวกวามจารย์เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับไสยศาสตร์มากกว่าพระธรรมวินัย กิจกรรมของกลุ่มนี้จะเป็นลักษณะที่ลึกลับแปลกประหลาด ชอบอยู่ในที่ลึกลับ ทำตัวเป็นเหมือนพ่อมดหมอผี ภาษาที่ใช้เป็นภาษาเฉพาะกลุ่มสร้างพระชายาให้กับพระพุทธรูปเจ้าและพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย การสร้างพระพุทธรูปก็เป็นการสร้างปางอุ้มกอดพระชายาที่เปลือยเปล่า ยิ่งไปกว่านั้น พระลัทธินี้สามารถมีภรรยาได้ด้วย

ในพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๑ การประกอบพิธีสวดมนต์ ยังได้เน้นไปในทางอำนาจลึกลับและไสยศาสตร์มากขึ้น การจะประกอบพิธีกรรมให้ศักดิ์สิทธิ์ก็ต้องมีไสยศาสตร์และกามารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ดังเอกสารของกรมศิลปากรได้บันทึกไว้ว่า “ในการประกอบพิธีกรรมของพุทธตันตระ มีการบวงสรวงพระพุทธรูปเจ้าด้วยการเสพกามและอาหารนานาชาติ นอกจากนี้ยังมีการนำเอาพระพุทธรูปลงในพระไตรปิฎกไปเป็นคาถาอาคมเพื่อใช้สวดอีกด้วย”^{๖๑} คาถาอาคมที่ใช้สวดส่วนใหญ่ก็ได้จากการดัดแปลงพระสูตรบางบทบางตอน และยังมีบางบทที่พระเถระจารย์ยุคหลังได้แต่งขึ้น แต่เนื้อหาก็ยังคงเกี่ยวกับพระสูตรที่เป็นการอธิบายพุทธรูป ต่อมาเมื่อมีลัทธินี้มากขึ้นและลัทธินี้เหล่านั้นก็มีลูกศิษย์มากมาย จึงเริ่มมีความคิดที่จะแต่งบทมนต์ขึ้นเป็นบทมนต์ประจำสำนักของตน ตอนนี้องค์ที่บทมนต์ต่าง ๆ คลาดเคลื่อนจากพุทธรูป เพราะลัทธินี้เหล่านั้นแต่งมนต์ขึ้นด้วยอัตโนมติของตนเอง บทมนต์ประเภทนี้ส่วนมากจะเป็นการสาปแช่งหรือมุ่งทำลายมากกว่าการใช้หลักเมตตา จนบางรูปหลงตัวเองถึงขนาดยกตนขึ้นเทียบเท่าพระพุทธรูป แต่พุทธมนต์บางบทที่ดัดแปลงมาจากพุทธรูปจริง ๆ ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบันก็มีหลายบท เช่น ที่ปรากฏในบทสวดมนต์ ๗ ตำนานหรือ ๑๒ ตำนาน

สมัยกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ แม้ว่าพระพุทธรูปศาสนาจะพ่ายแพ้ลัทธิฮินดูไปบ้างแต่ก็เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า วัดใหญ่ ๆ ในแคว้นวิหารและเบงกอลยังมีภิกษุอาศัยอยู่เรื่อยมาจนถึงสมัยนี้ ต้นฉบับของมหายานและนิกายตันตระที่แสดงภาพไว้อย่างวิเศษนั้นก็ได้รับการสร้างขึ้นในอินเดียภาคตะวันออกนั่นเอง ซึ่งบางฉบับก็ตกเข้าไปอยู่ในประเทศเนปาล และยังมีเหลืออยู่จนกระทั่งทุกวันนี้^{๖๒}

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้แบ่งพระพุทธรูปศาสนาในอินเดียตามช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งได้เพิ่มยุคสุดท้ายของตันตระเอาไว้ด้วย ดังนี้

^{๖๐} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, ประวัติศาสตร์พระพุทธรูปศาสนาในอินเดีย, หน้า ๑๖๐

^{๖๑} ศรีศักร วัลลิโภดม, พระเครื่องในเมืองสยาม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๗), หน้า ๑๓.

^{๖๒} จำนงค์ ทองประเสริฐ, บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย, หน้า ๑๔๔.

๑. ยุคพระพุทธรูปศาสนาฝ่ายเถรวาทรุ่งเรือง พ.ศ. ๑ – ๕๐๐
๒. ยุคพระพุทธรูปศาสนาฝ่ายมหายานรุ่งเรือง พ.ศ. ๕๐๐ – ๑๐๐๐
๓. ยุคพระพุทธรูปศาสนาแบบตันตระรุ่งเรือง พ.ศ. ๑๐๐๐ – ๑๕๐๐
๔. ยุคพระพุทธรูปศาสนาแบบตันตระเสื่อมโทรมจนถึงสูญสิ้น พ.ศ. ๑๕๐๐ – ๑๗๐๐^{๖๓}

๒.๖.๒ กำเนิดและพัฒนาการพุทธตันตระในประเทศทิเบต

ประเทศทิเบตเป็นประเทศที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธตันตระมาก ซึ่งพุทธตันตระได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างชัดเจนที่ประเทศทิเบต เนื่องจากว่าประเทศทิเบตก่อนที่พระพุทธรูปศาสนาแบบตันตระจะเข้ามาเผยแผ่ ได้มีศาสนาประจำชาติหรือประจำชนเผ่าอยู่ก่อนแล้ว นั่นคือ “ศาสนาบอน” ซึ่งเป็นศาสนาที่มีความเชื่อลึกลับเรื่องเวทมนต์คาถา เรื่องไสยศาสตร์เป็นทุนเดิมอยู่ก่อนแล้ว เมื่อพระพุทธรูปศาสนาเข้าไปเผยแผ่ในทิเบตช่วงแรกจึงไม่ได้รับการตอบรับจากคนพื้นเมืองเท่าที่ควร เพราะไม่สามารถจะสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนได้ การเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาจึงยังคงไม่ประสบผลสำเร็จ อีกทั้งบุคลากรทางศาสนาบอนล้วนมีชื่อเสียงเรื่องเวทมนต์คาถา จึงสามารถเข้าไปนั่งอยู่ในใจของคนได้อย่างมั่นคง ความเชื่อในแบบศาสนาบอนได้ฝังรากลึกในสังคมมานานจนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณี จนพระลัทธินิกายที่มีชื่อเสียงทางด้านพุทธตันตระเข้าไปเผยแผ่ในทิเบต คือ “ท่านคุรุปัทมสัมภวะ เป็นนักบุญมหัศจรรย์ที่ทรงพลังจิตและทรงปาฏิหาริย์ มีความเชี่ยวชาญทางพระพุทธรูปตันตระ คำว่าตันตระภาษาทิเบตเรียกว่ากะยุด”^{๖๔} ท่านใช้ เวทมนต์คาถาลูกกับศาสนาบอนจนได้รับชัยชนะ เนื่องจากความเชื่อพุทธตันตระคล้ายกับศาสนาบอน จึงทำให้พระพุทธรูปศาสนาแบบตันตระสามารถเข้าถึงประชาชนได้ง่าย

เมื่อศาสนาบอนรู้สึกว่าการศานนิกของตนกำลังลดน้อยลง จึงได้มีการประกอบพิธีลึกลับมากมายเพื่อตั้งศานนิกและเรียกศรัทธากลับคืนมา การแย่งชิงศานนิกจึงดำเนินไปอย่างดุเดือดถึงขนาดใช้เวทมนต์คาถาลูกกัน ในที่สุดพระพุทธรูปศาสนาแบบตันตระก็ได้รับชัยชนะ จนศาสนาบอนสูญสิ้นไปจากทิเบต จากนั้นมาพุทธตันตระก็เข้ามามีอิทธิพลต่อชาวทิเบตจนถึงปัจจุบัน ทั้งคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของชาวทิเบตได้ดำเนินไปตามครรลองของพุทธตันตระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเมือง ซึ่งชาวทิเบตได้ถวายให้องค์ทะไลลามะเป็นผู้นำประเทศ พระองค์จึงมี ๒ สถานะ คือ สถานะของการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและสถานะของการเป็นผู้นำประเทศ ตามประวัติศาสตร์ความเชื่อของทิเบตเชื่อว่าเมื่อองค์ทะไลลามะมรณภาพ (สิ้นพระชนม์) พระองค์ก็จะไปปฏิสนธิ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งเป็นหน้าที่

^{๖๓} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), **พระพุทธรูปศาสนาในอาเซียน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๕๔.

^{๖๔} บรรยาย บุญฤทธิ์, **โลกลึกลับของทิเบต**, ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อุษากการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๘๓.

ของพระสิทธิอาจารย์ที่จะต้องตามหาให้พบ แล้วอัญเชิญมาเป็นประมุขของประเทศ ในทางตันตระเชื่อว่า พระองค์เป็นผู้ปฏิบัติจนถึงขั้นพระอริยะชั้นใดชั้นหนึ่ง จนได้รับการเปิดเผยคำสอนอันลึกลับของ ตันตระ

ในการศึกษาพระพุทธศาสนาแบบทิเบตก็พยายามทำความเข้าใจไปถึงสมัยพุทธกาลว่าพระพุทธ องค์ทรงสอนคำสอนนี้ที่ใด เมื่อไหร่ แต่คำสอนในเชิงตันตระนี้อาจเกิดจากผลของการปฏิบัติของ ปัจเจกบุคคล ซึ่งเข้าถึงการปฏิบัติขั้นสูง ได้ตรวจสอบธาตุในกายและศักยภาพในร่างกายจนถึง จุดสูงสุด ผลจากการค้นคว้าทำให้เขาได้รับการเปิดเผยคำสอนของตันตระ ดังนั้น องค์ทะไลลามะจึง ทรงแนะนำ เวลาที่ศึกษาเรื่องตันตระไม่ควรจะยึดติดอยู่กับประวัติศาสตร์ ณ จุดใดจุดหนึ่ง^{๖๕} เพราะว่าตันตระไม่ใช่ประวัติศาสตร์ แต่ตันตระเป็นความลึกลับที่ไม่สามารถสรุปได้โดยประวัติศาสตร์ พุทธศาสนาแบบตันตระจึงได้เจริญรุ่งเรืองในประเทศทิเบตจนถึงปัจจุบันนี้ ถึงแม้ว่าประเทศจะมีภัย การเมืองและองค์ทะไลลามะจะไม่สามารถพำนักอยู่ในประเทศได้ และประเทศดำรงอยู่ในฐานะรัฐบาล ปลัดถิ่นก็ตาม แต่ในความเชื่อแบบตันตระแล้ว ชาวทิเบตยังคงยึดมั่นและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

เมื่อจีนบุกเข้าไปทำลายล้างวัดวาอารามและฆ่าพระ ชี อุบาสก อุบาสิกาในทิเบตอย่าง เลวร้าย ท่านเหล่านั้นจำต้องขณคัมภีร์ตันตระหนีออกนอกประเทศโดยพยายามแปลออกเป็นภาษาฝรั่ง ด้วย เพราะกลัวว่าต้นฉบับเดิมจะสูญหายไป เป็นเหตุให้เราได้รับรู้จากความมั่นคงของคัมภีร์ตันตระ ค่อนข้างมาก และมีฝรั่งเรียนรู้วัชรยานอย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นทุกที^{๖๖} ประเทศจีนเป็นประเทศที่เข้าใจว่า ตัวเองเป็นผู้ที่ถือสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของเหนือประเทศทิเบต จึงพยายามทำให้ชาวทิเบตยอมรับว่าเป็น ส่วนหนึ่งของจีน แต่ชาวทิเบตซึ่งมีประมุขของประเทศ มีรัฐบาลเป็นของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมี วัฒนธรรมและประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของตน จึงไม่ยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของประเทศจีน ประเทศจีนจึงได้ใช้กำลังทหารเข้ากวาดล้าง มีการทำลายศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ทำลายคัมภีร์ศาสนา ฆ่าพระสงฆ์ ฆ่าชีและอุบาสกอุบาสิกาที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบตันตระ เพื่อทำลายความเป็น เอกลักษณ์ของประเทศทิเบต จนองค์ทะไลลามะและพระสงฆ์บางส่วนต้องทรงลี้ภัยการเมืองเข้าสู่ ประเทศที่สาม เนื่องจากทรงเกรงว่าคัมภีร์พระพุทธศาสนาแบบตันตระจะถูกทำลาย จึงได้แปลเป็น ภาษาต่าง ๆ หลายภาษา จนคนทั่วโลกได้รู้ความเป็นมาของประเทศทิเบตได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วน ในประเทศทิเบตเรียกบทมนต์ทั้งหลายว่ามนตร์ เช่น

มนตร์ “โอม มณี ปัทมะ หุม” ๖ พยางค์นี้ชื่อว่า มหามันตร์ เพราะมีภาวะ ครอบคลุมทุกมิติแห่งจักรวาล และเป็นมนตร์ประจำพระอวโลกิเตศวร ผู้ประสงค์จะเรียนสาระจาก

^{๖๕} ภัทรสุดาภรณ์ กบิลสิงห์, **พระพุทธศาสนาแบบทิเบต**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสองสยาม จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๙๖.

^{๖๖} ส.ศิริรักษ์, **ความเข้าใจเรื่องมหายาน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสองสยาม จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๖๐.

พระอวโลกิเตศวรโดยตรง ต้องได้รับอภิเษก (บรรพชา) เข้าไปอยู่ในมณฑล ความศักดิ์สิทธิ์ของ มนต์ระนี้ประกอบอยู่ในแต่ละพยางค์ กล่าวคือ

“โอม” แสดงถึงพระอมิตาภะในรูปของธรรมกาย

“มณี” แสดงถึงพระอมิตาภะในรูปของพระอมิตายุส

“ปัทมะ” แสดงถึงพระอมิตาภะในรูปของสัมโภคกาย

“หุม” แสดงถึงพระอวโลกิเตศวรเองได้วัชรกาย ซึ่งเป็นองค์รวมแห่งภาวะทั้งในเชิง รูปธรรมและนามธรรมเชื่อมโยงกับจักรวาล “โอม” ไม่ใช่สิ่งสูงสุดในพระพุทธานุศาสตร์ แต่เป็นพื้นฐาน อยู่ในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นในโพธิสัตตมรรคา กล่าวคือ อยู่ในจุดเริ่มต้นของเกือบจะทุกมนต์ระทุกแบบ ของการบูชากรรมฐานทุกประเภท พุทธวิธีเริ่มต้นที่ “โอม” แต่ไม่ได้สิ้นสุดที่ “โอม”^{๖๗} “โอม มณี ปัทมะ หุม” จึงเป็นพยางค์ศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงออกถึงความมีอยู่ของพระอวโลกิเตศวร เป็นมนต์ประจำ พระองค์ของพระอวโลกิเตศวร เมื่อต้องการความคุ้มครองหรือป้องกันสิ่งชั่วร้ายก็ให้เอ่ยพระนามของ พระอวโลกิเตศวร ชาวทิเบตเชื่อว่ามนต์บทนี้เป็นมนต์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และสามารถป้องกันอันตราย ต่าง ๆ ได้ ความศักดิ์สิทธิ์ของมนต์นี้ประกอบอยู่ใน พยางค์ทุกพยางค์ที่เอ่ยออกไป

เมื่อย้อนดูประวัติศาสตร์ศาสนาในทิเบต ก่อนที่พระพุทธานุศาสตร์แบบตันตระจะเข้ามาสร้างความรุ่งเรืองจนถึงปัจจุบันนี้ พระพุทธานุศาสตร์ที่เคยเกือบสูญสิ้นมาแล้วในสมัย “กลัง ดาร์ มา” ซึ่งมีการกดขี่ข่มเหงพระสงฆ์ และได้กวาดล้างทุกสิ่งทุกอย่างที่พระสงฆ์เคยได้รับในอดีตไปหมดสิ้น ทำลายวัดและสิ่งปลูกสร้างทางพระพุทธานุศาสตร์ พระสงฆ์จำนวนมากถูกทำร้ายและไม่เปิดโอกาสให้ ประกอบพิธีกรรม พระพุทธานุศาสตร์จึงได้สูญสิ้นไปจากทิเบตเกือบหมด นับเป็นเวลาเกือบหนึ่งศตวรรษ พระพุทธานุศาสตร์ได้สูญสิ้นไปจากทิเบต ต่อมาทิเบตได้กลับมายอมรับนับถือพระพุทธานุศาสตร์อีกครั้ง คำสอนที่มีความสำคัญหรือแนวคิดที่สำคัญ ๆ ๔ ทางก็ถูกนำเข้าไปเผยแพร่ในทิเบตอีก คือ

๑. จากด้านตะวันตกแถบหุบเขาสวัต แนวความคิดแบบตันตระของท่าน “คุรุปัทมสมภพ” ก็ได้เผยแพร่เข้ามา และตัวท่านคุรุปัทมสมภพเองก็เคยพักอยู่ที่ทิเบตในระยะเวลาหนึ่ง คำสอนเรื่อง จิตของท่านคุรุปัทมสมภพเข้ากันได้กับศาสนาบอน (บอน) อย่างน่าทึ่ง ดังนั้น ท่านจึงประสบความสำเร็จอย่างยิ่งใหญ่ในทิเบต ท่านได้แต่งระบบของนิกายวัชรยานขึ้น เป็นการเพิ่มเติมบางประการ ท่านคุรุปัทมสมภพได้สร้างความประทับใจให้แก่ชาวทิเบตได้แก่การแสดงปาฏิหาริย์ต่าง ๆ แต่ก็มีผู้เล้าเป็นนิยายปรัมปราเพิ่มเติมกันมากขึ้นจนเกินข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ไป และนิกายนี้ก็ ได้คงอยู่อย่างนี้ตลอดมาจนปัจจุบัน

^{๖๗} พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, อารยธรรมพระพุทธานุศาสตร์ในทิเบต, หน้า ๖๘.

๒. จากทางใต้ ปาลลังคะของมหายานก็ได้เข้ามา โดยมีนักปราชญ์ชั้นแนวหน้าของมหาวิทยาลัยมคธบางท่านได้เป็นผู้นำเข้ามา การผสมผสานกันระหว่างปรัชญาปารมิตา กับ ต้นตระกูลได้กลายมาเป็นประเพณีที่สำคัญของพระพุทธศาสนาในทิเบต และพร้อมกันนั้นก็ปรับปรุงตัวเองให้ทันสมัยอยู่เสมอจนกระทั่งถึงปัจจุบัน นิกายนี้ได้ยกย่องคัมภีร์อภิสมาลังการอันเป็นคัมภีร์ของอินเดียในสมัยศตวรรษที่ ๔ ว่ามีค่ายอดเยี่ยมเป็นพิเศษ เพราะว่าคัมภีร์เล่มนี้ได้จัดเนื้อหาของปรัชญาปารมิตาสูตราชซึ่งมีโคลกถึง ๒๕,๐๐๐ โคลก เรียงลำดับเข้าไว้มีตัวเลขกำกับ ซึ่งวิธีนี้ช่วยให้จำโคลกได้ง่ายขึ้น พร้อมกับตีความหมายปรัชญาปารมิตาตามแบบของมารยมิค โดยได้นำเอาแบบอย่างของโยคจารที่เห็นว่าเหมาะสมกว่าเติมเข้าด้วย

๓. จากทางตะวันตกเฉียงใต้ พวกสรวาสติวาทก็ได้ทำความพยายามที่จะเผยแพร่เข้าไปในทิเบตด้วย ในระยะแรกพระมหากษัตริย์เคยเชิญนิกายสรวาสติวาทเข้าไปสร้างวัดแห่งหนึ่งในทิเบต แต่ตั้งอยู่ได้ไม่นานก็สลายตัวไป เพราะว่าประชาชนแถบนั้นไม่สนใจในคำสอนที่ไม่มีเรื่องเวทมนต์คาถาถึงแม้ว่านิกายนี้จะตั้งอยู่ได้ไม่นานก็ยังมีอิทธิพลต่อแนวความคิดของทิเบตอยู่ไม่น้อย เพราะว่าคัมภีร์ของนิกายนี้เป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมเพียงฉบับเดียวที่ได้รับการแปลเป็นภาษาทิเบตในบรรดาคัมภีร์ทั้งหลาย

๔. อิทธิพลที่เข้ามาทางทิศตะวันออก คือ พระสงฆ์ในนิกายฌานเป็นจำนวนมากได้เข้าไปในทิเบต และได้พยายามอย่างเต็มที่ในการสั่งสอนให้ชาวทิเบตกลับใจหันมานับถือนิกายของตน แต่ก็เกิดความขัดแย้งกับพวกบัณฑิตชาวอินเดียผู้มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแบบपालะ และในที่สุดพวกนิกายฌานก็ได้รับความพ่ายแพ้อย่างเด็ดขาด ณ ท่ามกลางสภา “บซาม ยาส” อันมีชื่อในปี ๗๙๓-๔ หลังจากนั้นพระสงฆ์นิกายฌานก็ต้องออกจากทิเบตไป หรือไม่ก็ไม่ปรากฏตัวอีกต่อไป ทำให้ประวัติศาสตร์ของทิเบตไม่ได้กล่าวถึงอิทธิพลของฌานอีกเลย^{๖๘} ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาแบบมหายาน นิกายสรวาสติวาท และนิกายเถียนจะเข้ามาเผยแพร่ในทิเบตอยู่ในบางช่วงเวลา แต่ก็ไม่ได้สร้างความโดดเด่นมากนัก เพราะตกอยู่ภายใต้ร่มเงาของพระพุทธศาสนาแบบตันตระ ซึ่งชาวทิเบตมีความเคารพนับถืออย่างแนบสนิท เพราะว่าพระพุทธศาสนาแบบตันตระได้กลายมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีประจำชาติ คนส่วนใหญ่รู้จักประเทศทิเบตในฐานะประเทศแห่งมนต์ขลังและพิธีกรรมศาสนาอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นมนต์เสน่ห์ของประเทศทิเบต “การรับเอาพระพุทธศาสนาของทิเบตมีหลายระยะด้วยกัน

ระยะที่ ๑ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๙

^{๖๘} เอ็ดเวิร์ด โคนซ์, *พุทธศาสนประวัติสังเขป*, หน้า ๑๔๗.

ระยะที่ ๒ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ในสมัยของพระเจ้าสรองสันคัมโป

ระยะที่ ๓ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ โดยคณาจารย์ลัทธิตันตระนามว่า “คุรุปัทมสมภาพ”^{๖๙}

๒.๖.๓ กำเนิดและพัฒนาการพุทธตันตระในประเทศจีน

พระพุทธศาสนาแบบตันตระได้เข้าสู่ประเทศจีนในฐานะ “นิกายมนตรยาน” ในสมัยของราชวงศ์ถัง “ในสมัยของพระเจ้าถังเฮียงจง”^{๗๐} โดยคณาจารย์อินเดียชื่อสุภกรสิงหะและพระวัชรโพธิพระสูตรที่สำคัญของนิกายนี้มี ๒ พระสูตร คือ

๑. มหาไวโรจนสูตร

๒. วัชรเสขรสูตร

โดยถือว่าเอกภาพแห่งสากลจักรวาล คือ องค์ไวโรจนพุทธะ พระองค์ทรงเป็นสยัมภู ทรงรักษาสัตว์โลกและสรรพสิ่ง โดยแสดงออกด้วยมหาภูตรูป ๔ และอากาศธาตุ ๑ วิญญาณธาตุ ๑ โลกทั้งหมดเป็นส่วนหนึ่งของพระองค์ การบรรลุนิพพานนั้นคือการสลายลงไปรวมกันเข้ากับพระไวโรจนพุทธะนั่นเอง ซึ่งคล้ายกับปรมาตมน์ของพราหมณ์^{๗๑} พระสูตรทั้งสองอย่างนี้เป็นการสร้างบรรทัดฐานเรื่องความมีอยู่ของพระพุทธเจ้าในฐานะเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ ซึ่งสรรพสิ่งล้วนมีกำเนิดมาจากพระไวโรจนะ พระองค์ทรงมีอยู่เป็นเอกภาพแห่งสากลจักรวาล ต่อมาก็มีพระพุทธเจ้าในปางต่าง ๆ หลายปางเกิดขึ้นเพื่อทำหน้าที่แทนพระไวโรจนะพุทธะ ท่านสุภกรสิงหะและท่านวัชรโพธิสร้างพระสูตรขึ้นมาเพื่อให้เข้าใจได้กับความเชื่อเดิมของชาวจีนในเรื่องเทพเจ้า ซึ่งชาวจีนมีความเชื่อว่ามีอยู่หลายพระองค์และทำหน้าที่ต่างกันไป เช่น เทพเจ้าแห่งความอุดมสมบูรณ์ หรือเทพเจ้าผู้พิทักษ์ เป็นต้น อาศัยความเชื่อดังกล่าวจึงทำให้พระพุทธศาสนาแบบตันตระสามารถเข้าไปเผยแพร่ในจีนได้ง่าย และได้รับการต้อนรับจากพระมหากษัตริย์และประชาชนเป็นอย่างดี โดยมีวัดเกิดขึ้นมากมาย

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๓ พุทธศาสนาฝ่ายตันตระในประเทศจีนอยู่ที่เมืองซาง-อัน ซึ่งเป็นเมืองหลวงและมีวัดที่สำคัญ ๒ แห่ง คือ วัดต้า-ซิง-ชาน และวัดซิง-ลิ่ง ในสมัยราชวงศ์ถัง (T. Dynasty) วัดซิง-ลิ่ง ได้กลายเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญของพระภิกษุชาวญี่ปุ่นที่เดินทางมาประเทศจีน พระภิกษุชาวญี่ปุ่นถือวัดซิง-ลิ่งเป็นเสมือนหนึ่งมหาวิทยาลัยนาลันทา

^{๖๙} บุญมี แทนแก้ว, **พระพุทธศาสนาในเอเชีย** (ด้านอารยธรรม), (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

^{๗๐} ประยงค์ แสหนุราณ, **พระพุทธศาสนามหายาน**, หน้า ๗๗.

^{๗๑} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ลีตญาโณ), **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มัทมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๖๘.

แห่งประเทศจีนที่เดียว หลังจากที่ทำนอโมฆวัชระได้มรณภาพลงในปี พ.ศ. ๑๓๑๗ พุทธศาสนาฝ่ายมหายานในประเทศจีนก็เริ่มเสื่อมลง และไม่มีคณาจารย์ที่สำคัญจากอินเดียเดินทางมาอีกเลย^{๗๒} เมืองซาง - อัน เป็นเมืองหลวงของราชวงศ์ถัง พระมหากษัตริย์ได้อำเขนรับพระพุทธรูปแบบตันตระและทรงให้การสนับสนุนการเผยแผ่โดยสถาปนาวัดชิงลิ่งเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ “เมื่อนิกายตันตระเข้าไปสู่ประเทศจีน ภายใต้การนำของอาจารย์ที่มีชื่อ ๓ ท่าน คือ **อาจารย์ศุภกรสิงหะ** **อาจารย์วัชรโพธิ** **อาจารย์อโมฆวัชระ** ทั้ง ๓ ท่านเดินทางเข้าสู่ประเทศจีนในสมัยราชวงศ์ถัง ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๘ โดยนำพระพุทธรูปนิกายตันตระเข้าไปเผยแผ่ แต่ในความเป็นจริงแล้ว มตังคมสูตร ซึ่งเป็นสูตรที่ว่าด้วยมนต์บทต่าง ๆ ขึ้นต้นด้วย “โอม” และลงท้ายด้วย “สวหะ” ได้แปลออกสู่ภาษาจีนแล้วตั้งแต่ ค.ศ. ๒๓๐ โดยภิกษุทางภาคกลางที่มีชื่อจีนว่า **จูหลู-เยน** การใช้เวทมนต์และไสยศาสตร์ ก็มีปรากฏในบันทึกของชาวจีนตั้งแต่ศตวรรษที่ ๔ หมอไสยศาสตร์ที่มีชื่อเสียงมากคือ “โพตุงเต็ง” ซึ่งกล่าวขานกันว่าท่านมีความสามารถเห็นเหตุการณ์ได้ไกลพันลี้ โดยใช้น้ำมันทาฝ่ามือทั้งสอง นอกจากนี้ยังมีความสามารถในการร้ายมนต์ขอฝนได้สำเร็จอีกด้วย ในหนังสือที่แปลเป็นภาษาจีนโดยอาจารย์ ทาน-เยา ในปี ค.ศ. ๑๖๒๒ มีวิธีอธิบายถึงวิธีทำวงกลมเพื่อเป็นที่รับรองเครื่องบวงสรวง เข้าใจว่าเป็นจุดแรกเริ่มของการทำมณฑล ในต้นสมัยราชวงศ์ถังได้มีพระภิกษุชาวอินเดียรูปหนึ่งชื่อ **บุญญทัตย์** เดินทางไปถึงประเทศจีนในปี ค.ศ. ๖๕๕ ได้พยายามเผยแผ่ศาสตร์ลี้ลับอันเป็นที่นิยมของคนอินเดียสมัยนั้น แต่ชาวจีนไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก ทั้งนี้เพราะว่าอิทธิพลของท่านถึงซำซังกำลังแผ่ขยายไปทั่ว^{๗๓} ศาสตร์อันลี้ลับก็คือตันตระนั่นเอง

จากประวัติของอาจารย์นิกายตันตระจะเห็นได้ว่า นิกายตันตระในประเทศจีนสมัยศตวรรษที่ ๘ มีศูนย์กลางของความเจริญรุ่งเรืองอยู่ที่เมืองซางอัน มีวัดอยู่ ๒ แห่ง คือ วัดต้า-ซิง-ชาน และวัดชิงลิ่ง เป็นศูนย์รวมในการเผยแผ่ธรรมะและหลักปฏิบัติของนิกายนี้ วัดแรกเป็นวัดที่ใหญ่ที่สุดในเมืองและตั้งอยู่ทางตอนใต้ของพระราชวัง สร้างขึ้นโดยจักรพรรดิเวินแห่งราชวงศ์สุย ส่วนวัดชิงลิ่ง (ชิงลิ่ง) ก็สร้างขึ้นโดยพระเจ้าจักรพรรดิองค์เดียวกัน แต่อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมือง พระภิกษุชาวญี่ปุ่นซึ่งเคยเดินทางมาประเทศจีนในสมัยราชวงศ์ถัง มักมาพำนักและศึกษาเล่าเรียนอยู่ที่สำนักนี้ ซึ่งอาจเปรียบได้ว่าเป็นนาลันทาของจีน จึงไม่เป็นการแปลกที่วัดนี้จะเป็นที่รู้จักกันดีในประเทศญี่ปุ่นมากกว่าในประเทศจีนเองเสียอีก^{๗๔} เมื่อ พระสงฆ์ชาว ญี่ปุ่นเดินทางมาศึกษาพระศาสนาที่จีน แล้วนำหลักการแบบตันตระกลับไปเผยแผ่ยังประเทศญี่ปุ่นด้วย ทั้งนี้ยังมีพระสงฆ์

^{๗๒} ทวีวัฒน์ ปุณฺณศรีวิวัฒน์, **วิถีแห่งมหายาน**, หน้า ๑๘๑.

^{๗๓} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **ประเทศจีนกับพระพุทธรูปฝ่ายมหายาน**, หน้า ๒๐๓.

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๑๐.

จากประเทศอื่นอีกหลายประเทศเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศจีน จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาแบบตันตระได้เผยแผ่ไปทั่วในประเทศใกล้เคียง^{๗๕} ซึ่งกระแสพุทธตันตระยังคงมีอยู่และมีคนจำนวนมากเชื่อถือและยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมา สังเกตได้จากพฤติกรรมสังคมในเรื่องการสวดมนต์และพิธีกรรมลี้ลับ พระสงฆ์ส่วนหนึ่งก็ยังคงประกอบพิธีและใช้เวทมนต์คาถาไสยศาสตร์ และพระคณาจารย์บางรูปได้รับการยกย่องว่าเป็นเสมือนตัวแทนของพระโพธิสัตว์ หรือเป็นอวตารองค์หนึ่งของพระพุทธเจ้า

ในสมัยท่านชานเตา ซึ่งเป็นอาจารย์แห่งนิกายสุขาวัตที่สำคัญองค์หนึ่ง กลุ่มที่นับถือนิกายโจโดในญี่ปุ่นถือว่าท่านเป็นอวตารปางหนึ่งขององค์อมิตาภะ งานประพันธ์ของท่านเป็นที่ยอมรับนับถือว่ามีค่ามาก งานชิ้นสำคัญคือ กวาน-จิง-สุ หรือ สมานินิเทศสูตร โดยบรรยายหลัก ๕ ประการ ดังนี้ ๑. การเอ่ยพระนามพระพุทธเจ้า ๒. ท่องพระสูตร ๓. ทำสมาธิใช้จิตเพ่งที่องค์พระพุทธเจ้า ๔. เคารพสักการะพระพุทธปฏิมา ๕. สวดสรรเสริญพระพุทธรูป ข้อปฏิบัติ ๕ ประการนี้แยกออกเป็นหลักใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประการ ประการแรกมีการเอ่ยพระนามพระพุทธเจ้าและประการที่ ๒ คือการปฏิบัติตาม ๔ ข้อหลัง ท่านชานเตาให้ความสำคัญในการเอ่ยพระนามพระพุทธเจ้า การปฏิบัติเนียนโฝ หรือการท่องพระนามพระพุทธเจ้าจนเป็นเอกจิตนี้ สามารถทำลายบาปที่สะสมมานานถึง ๘๐ ภัททิ การปฏิบัติเช่นนี้เป็นที่นิยมของคนहु่มมาก ศิษย์ของท่านคนหนึ่งชื่อเตาจวน ได้ท่องพระนามของพระพุทธเจ้าติดต่อกันนานถึง ๕๐ วัน ระหว่างนั้นท่านได้ฝันไปว่ามีทางสองทางที่นำไปสู่สวรรค์ ทางหนึ่งราบเรียบ อีกทางหนึ่งเต็มไปด้วยความขรุขระของก้อนกรวด และมีพระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งบอกว่า พวกที่ปฏิบัติเนียนโฝแต่อย่างเดียวต้องไปตามทางหินที่ขรุขระ แต่พวกที่ปฏิบัติเนียนโฝพร้อมด้วยการสวดสรรเสริญพระพุทธรูปและการสวดภาวนานั้น จะได้เดินทางไปตามทางที่ราบเรียบ^{๗๖} ดังนั้น การเอ่ยพระนามของพระพุทธเจ้าเป็นเสนจบจึงเป็นวิธีการล้างบาป ชาวจีนทั่วไปยังใช้การสวดมนต์เพื่อสรรเสริญบูชาพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ รวมทั้งยังประกอบพิธีกรรมที่ลี้ลับมาจนถึงปัจจุบัน

๒.๖.๔ กำเนิดและพัฒนาการพุทธตันตระในประเทศญี่ปุ่น

สืบเนื่องมาจากสมัยราชวงศ์ถัง ซึ่งเป็นยุคทองของพระพุทธศาสนาในประเทศจีน จึงมีพระสงฆ์จากประเทศต่าง ๆ เดินทางเข้าไปศึกษาพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก และเมื่อศึกษาจนเชี่ยวชาญแล้วก็นำหลักการที่ได้ศึกษากลับมาเผยแผ่ในประเทศของตนด้วย ประเทศญี่ปุ่นก็เป็นประเทศหนึ่งที่มีพระสงฆ์เข้าไปศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศจีน ผู้ที่มีความสำคัญในการนำ

^{๗๕} เอ็ดเวิร์ด โคนซ์, *พุทธศาสนประวัติสังเขป*, หน้า ๘๓

^{๗๖} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, *ประเทศจีนกับพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน*, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๙.

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ญี่ปุ่น คือ “ท่านโกกู” ซึ่งท่านเป็นผู้ที่ก่อตั้งนิกายชินงอนในเวลาต่อมา โโกกู หรือ โกวโปไตชิ ซึ่งเป็นน้องชายของไซโซ ท่านเป็นนักบวช นักท่องเที่ยว นักประวัติศาสตร์และช่างปั้นผู้มีชื่อเสียง ท่านได้เห็นตัวอย่างจากไซโซซึ่งไปประเทศจีนบ้าง ใน ค.ศ. ๘๐๔ และศึกษานิกายชินงอนโดยเป็นศิษย์ของพระชาวจีนชื่อ ฮุเอโกกุ เมื่อเขากลับมาที่ญี่ปุ่นได้สร้างวัดขึ้นที่ภูเขาโกยาซาน คำสอนของนิกายชินงอนส่วนมากมาจากมหาไวโรจนสูตรและสูตรของนิกายตันตระ พิธีกรรมในนิกายนี้ใช้ไสยศาสตร์และมายาศาสตร์แบบเดียวกับพระพุทธศาสนาแบบตันตระของทิเบต คำว่า ชินงอนมาจากภาษาสันสกฤตว่า มंत्रะ ซึ่งแปลว่าคำศักดิ์สิทธิ์ นิกายนี้สอนว่า บุคคลจะตรัสรู้ได้ด้วย ธารณีคือการท่องมนต์ “ปัจจุบันนิกายชินงอน เป็นนิกายในญี่ปุ่นที่มีความคิดแบบตันตระ บางทีนิกายนี้อาจได้ศึกษาความเป็นไปของพระพุทธศาสนาแบบตันตระในอินเดียและทิเบตมาแล้ว จึงไม่ได้ประสบชะตากรรมเช่นเดียวกับพระพุทธศาสนาแบบตันตระในประเทศเหล่านั้น”^{๗๗}

เนื่องจากมีความเชื่อเรื่องคำศักดิ์สิทธิ์และวิธีการท่องมนต์ว่าสามารถนำไปสู่การตรัสรู้ได้ จึงเป็นพระพุทธศาสนาแบบตันตระอย่างแท้จริง และความเชื่อแบบตันตระนั้นนอกจากจะเป็นไปเพื่อการตรัสรู้แล้ว ยังทำหน้าที่พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์อีกหลายอย่าง ทำหน้าที่เป็นตัวแทนทางไสยศาสตร์ของพระพุทธศาสนา แต่ส่วนใหญ่เป็นไสยศาสตร์ฝ่ายขาว ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย นอกจากนี้แล้วชินงอนยังเป็นรหัสลับ ถ้าใครสามารถถอดรหัสได้ก็จะตรัสรู้ได้

นิกายชินงอนเป็นมนตรยานหรือวัชรยาน ว่าด้วยรหัสลับทั้งสามคือ กาย วาจา จิต หากรู้มนต์อันถ่ายทอดกันอย่างถูกต้องวิธีที่เป็นความลับภายใน อาจตรัสรู้ได้ในชาตินี้ อาจารย์จะบอกรหัสลับให้จำเพาะลูกศิษย์วงใน นับว่าต่างไปจากแง่มุมอื่น ๆ ในพระพุทธศาสนา คำสอนต่าง ๆ ล้วนเป็นประโยชน์ แม้เทวดาและสัตว์ต่าง ๆ ก็เฝ้าอาทรต่อพุทธศาสนิกชนได้หากมีการแผ่เมตตาจิตไปให้ถูกทาง เฉพาะผู้ที่รู้มนต์วิเศษอันเป็นปรมาตถลี้ลับจะจากพระไวโรจนพุทธเจ้าเท่านั้น โดยได้อภิเษก ลูัทธินี้เป็นวงในจึงจะได้ตรัสรู้ในชาตินี้^{๗๘} นอกจากนี้นิกายชินงอนแล้วยังมีนิกายหนึ่งที่มีความเชื่อแบบตันตระ นิกายนี้ชื่อว่า “**นิกายนิชิเรน**” เป็นนิกายที่มีความเคารพสักการะมหารหัสลับทั้ง ๓ คือ

๑. ท่านนิชิเรนชื่อว่า มีมนต์อันศักดิ์สิทธิ์ที่เขียนไว้ในมณฑล (โคฮอนซอน) เก็บรักษาไว้ที่ภูเขา มิโนบุ กล่าวกันว่ามนต์นี้ประมวลคำสอนจาก **สังฆธรรมปุณทริกสูตร** ไว้อย่างแยบคายที่สุด ณ ใจกลางมณฑล มีพระเจดีย์อันเป็นสัญลักษณ์แห่งสัจภาวะของพระพุทธเจ้า หรือ พระตถาคตเจ้า ตามที่ปรากฏความตามสังฆธรรมปุณทริกสูตร พระเจดีย์นี้แสดงถึงคุณลักษณะดังชื่อของพระสูตร รอบ ๆ

^{๗๗} ดร.อนุกุล จันทระ มาเนอร์จิ, **นิกายสำคัญในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๓๓.

^{๗๘} ส.ศิริรักษ์, **ความเข้าใจเรื่องมหายาน**, หน้า ๒๐๑.

ชื่ออันยิ่งใหญ่หรือมหานามของพระสูตร (ไดโมกุ) มีชื่อของพระโพธิสัตว์อีกมากมาย รวมถึงมหาสัตว์อื่น ๆ ที่ล้อมรอบเป็นวงกลมเป็นชั้น ๆ

๒. รหัสยน์ยัดไปคือ **ไดโมกุ** หรือชื่ออันยิ่งใหญ่ของพระสูตรนั่นเอง นับเป็นวิธีการบริการมาให้เข้าถึงสาระของคำสอนอย่างดอกบัว เพราะเมื่อบริการอย่างถูกวิธีจะสามารถชำระล้างร่างกาย คำพูด และจิตใจให้สะอาด ดีกว่าการเข้าถึงไตรสรณคมณ์ดังที่ประพจน์ปฏิบัติกันในนิกายอื่น ๆ

๓. รหัสยน์ยสุดท้ายคือ **โกตัน** อันเป็นที่ยกพื้น ซึ่งเดิมทีใช้ในการอุปสมบท ท่านนิชิเรนบอกว่า ยกพื้นดังกล่าวเปรียบประดุจประเทศญี่ปุ่น ซึ่งต้องศักดิ์สิทธิ์และมีความหมายอันลึกซึ้งซับซ้อน เฉพาะผู้ที่เข้าถึงรหัสยน์ยจึงจะเข้าใจได้ จึงเป็นเหตุให้ลัทธินิกายดังกล่าวได้เผยแพร่ควบคู่ไปกับการแผ่ขยายวัฒนธรรมญี่ปุ่น^{๗๔}

นิกายชินงอน (นิกายมนตระ) แปลตามตัวว่าพระวาระที่แท้ของท่านโกกู หรือ โกอโบไดชิ ลังสอนแข่งขันกับนิกายเทนไดในเรื่องมิกเกียว หรือวิจิตรคุณพิธีกรรม ยึดคัมภีร์มหาไวโรจนสูตรเป็นหลักและแสดงคำสอนที่ประสานเข้าได้กับลัทธิชินโต ถึงกับเปลี่ยนวัดชินโตมาเป็นวัดพุทธศาสนานิกายชินงอนได้หลายแห่ง สอนว่าพระไวโรจนะพุทธะซึ่งเป็นที่เคารพสูงสุดของนิกายนี้เป็นองค์เดียวกับพระสุริยะเทวี (พระอะมะเตระสุ-โอมิกามิ) ของลัทธิชินโต หลักมิกเกียวทำให้นิกายนี้มีข้อกำหนดให้ประกอบพิธีกรรมหลายอย่างเป็นการเฉพาะในบุคคลที่มีองค์คุณตามเงื่อนไขเรื่องนี้อง ได้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้นิกายชินงอนได้แตกแยกย่อยสาขาออกไป จนมีจำนวนถึง ๗๐ สาขาในที่สุดหลักกรรมมิกเกียวนี้ได้เจริญรุ่งเรืองตลอดยุคเฮอัน เพราะทำตนให้สอดคล้องเป็นประโยชน์แก่สังคมและปัจเจกชน และสนองความต้องการของมนุษย์ได้ด้วยวิธียอมลดตนลงจากหลักคำสอนและการปฏิบัติดั้งเดิมที่ลึกซึ้ง กลายเป็นคำสอนแบบง่าย ๆ ที่มีหลักสำคัญอยู่เพียงสวดอ้อนวอนผลประโยชน์ตามวิธีการของผู้เชื่อถือในโชคเคราะห์ต่าง ๆ ในทางราชการปรากฏว่าพระจักรพรรดิทั้งหลายได้มีความเลื่อมใสและส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างมาก นับแต่พระจักรพรรดิพระองค์ที่ ๕๙ ถึงพระองค์ที่ ๗๗ เกือบทุกพระองค์ได้เคยอุปสมบทเป็นพระภิกษุ

เมื่อครั้งที่นาราเป็นราชธานีนั้น พระพุทธศาสนากับลัทธิชินโต เริ่มกลมกลืนเข้ากันได้บ้างแล้ว ครั้นถึงยุคกรุงเฮอันนี้ โดยเฉพาะนับแต่กลางยุคเป็นต้นมา ทั้งสองศาสนาก็ผสมผสานเข้ากันเป็นอย่างดี เทพเจ้าเก่าๆ ในลัทธิชินโตมีสร้อยพระนามเพิ่มขึ้นมาเป็นพระโพธิสัตว์ และเรียกชื่อว่าเป็น “งอเง็น” ซึ่งแปลว่า รูปกายชั่วคราว (ของพระพุทธเจ้า) ที่สำแดงพระองค์ในโลกนี้ ถือกันว่าพระเจ้า

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๙๕.

และพระโพธิสัตว์ ได้มาสำแดงพระองค์ในประเทศญี่ปุ่น โดยปรากฏรูปเป็นพระเจ้าจักรพรรดิของญี่ปุ่น เพื่อนำประชาชนไปสู่อริยมรรค พระเทวีอมเทระสุ-โอมิกามิ ซึ่งถือว่าเป็นผู้สร้างประเทศญี่ปุ่นก็พลอยถูกเชื่อว่าเป็นอวตารของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ไปด้วย^{๑๑}

พัฒนาการของนิกายชินงอนได้มีอิทธิพลอย่างมากต่อวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่น เพราะพระเจ้าจักรพรรดิหลายพระองค์ รวมทั้งพระราชวงศ์และเหล่าขุนนางทั้งหลายได้ให้ความเคารพเชื่อถือ หลายพระองค์เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาในนิกายชินงอน แสดงพระองค์เป็นพุทธมามกะและให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี ต่อมาในยุคกรุงเฮอัน พระพุทธศาสนานิกายชินงอนกับศาสนาชินโตได้มีการผสมผสานความเชื่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพยายามกลืนความเชื่อซึ่งกันและกัน เช่น ศาสนาชินโตเรียกชื่อเทพเจ้าของตนว่าพระโพธิสัตว์ นิกายชินงอนก็นำเอาแนวคิดเรื่องการอ้อนวอนและการถือโชคเคราะห์ต่าง ๆ มาพัฒนาเป็นความเชื่อของตน ความเชื่อเรื่องการอวตารนี้เองที่มีอิทธิพลต่อชาวญี่ปุ่นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความเชื่อที่ว่าเทพเจ้าได้อวตารลงมาช่วยชาวญี่ปุ่นโดยผ่านทางพระมหากษัตริย์ พระเจ้าจักรพรรดิเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าหรือเป็นตัวแทนของเทพเจ้า ทำให้ชาวญี่ปุ่นมอบชีวิตจิตวิญญาณไว้กับพระเจ้าจักรพรรดิ ปัจจุบันนี้ความเชื่อดังกล่าวยังได้รับการถ่ายทอดเป็นมรดก ซึ่งชาวญี่ปุ่นยุคใหม่ก็ยังคงมีความเชื่อเช่นนั้นอยู่

๒.๖.๕ สรุปกำเนิดและพัฒนาการของพุทธตันตระ

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๐๐๐-๑๕๐๐ พุทธตันตระได้พัฒนาขึ้นในประเทศอินเดียทางตอนเหนือบริเวณแคชเมียร์และประเทศเนปาล โดยพระสงฆ์ในพุทธศาสนากลุ่มหนึ่งได้รับเอาแนวความคิดแบบตันตระของฮินดูมาใช้ โดยมีวัตถุประสงค์ดั้งเดิมเพื่อที่จะดึงกระแสความนิยมของสังคัมแข่งกับฮินดู เรียกว่า “พุทธตันตระ” คำว่าพุทธตันตระหมายถึงเอาพุทธศาสนาในยุคหลัง อันมีมนตรยาน วัชรยานและสัทสชยาน ลัทธินี้ก่อนที่จะเลื่อมจากอินเดียได้ไปเจริญรุ่งเรืองในประเทศทิเบต เนปาล และภูฏาน ก่อนหน้าที่จะเป็นพุทธตันตระนั้น นิกายนี้ได้เคยอยู่กับนิกายมหายานมาก่อน ต่อมาก็ค่อย ๆ พัฒนาตัวเองมาตามลำดับ เมื่อมีพัฒนาการที่ชัดเจนยิ่งขึ้นจึงได้แยกตัวเองออกมา และเรียกว่าพุทธตันตระ ซึ่งเป็นการรวมเอาความลึกลับของมนตรยาน วัชรยานและสัทสชยาน พัฒนาเป็นกาลจักรยึดถือข้อปฏิบัติของมนตรยาน

“มนตระ” มาจากรากศัพท์ว่า “มัน (บาลี:มน) แปลว่าคิด เชื่อมกับธาตุคือ “ตระ” หมายถึงอุปกรณ์ รวมทั้ง ๒ คำเข้าด้วยกันแปลว่า “อุปกรณ์แห่งการคิด” เสียงของมนตระไม่ใช่วจีกรรม แต่เป็นมนโกรรม ไม่ใช่สิ่งที่จะได้ยินด้วยหู แต่ได้ยินด้วยใจ ไม่ใช่สิ่งที่จะพูดออกมาด้วย

^{๑๑} พระมหาประยูร ปยุตโต, พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์ ๕๘ เซิงสะพานพุทธ, ๒๕๑๑), หน้า ๒๘.

ปาก แต่พูดออกมาด้วยใจ มีพลังและความหมายเฉพาะสำหรับคนที่ได้รับอภิเษก (Initiated) กล่าวคือ คนที่ผ่านประสบการณ์พิเศษเกี่ยวกับมันตระเท่านั้น^{๑๑} มันตระจึงถูกใช้เป็นบทมนต์ เพราะเข้าใจว่าเสียงหรือพยางค์ที่เปล่งออกมาล้วนมี พลังอำนาจมาก ถ้ามีการใช้อย่างถูกต้อง ซึ่งวิธีดังกล่าว จะไม่ได้รับการเปิดเผยสู่สาธารณชน เพราะเป็นความลับของนิกาย หากเปิดเผยจะทำให้คลายความ ซึ้ง ผู้ที่ประสงค์จะศึกษาพุทธตันตระจะต้องได้รับการอภิเษกจากครูหรือลัทธิอาจารย์ก่อน ต่อมานิกาย นี้ได้เพิ่มความลับมากขึ้นโดยการสร้างพิธีกรรมและองค์ประกอบมากมาย จนกลายมาเป็น ไสยศาสตร์ คาถาอาคมที่ใช้ส่วนใหญ่ได้จากการตีความพระสูตรและนำพระสูตรมาท่องเป็นบทมนต์ คาถาใช้สวดในพิธีต่าง ๆ ในยุคหลังพระสงฆ์ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับตันตระมากกว่าพระธรรมคำ สอนของพระพุทธเจ้า ไม่มุ่งปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้น โดยมีวรรณกรรมเกี่ยวกับตันตระเกิดขึ้น มากมาย ในช่วงปลายของมหาวิทยาลัยนาลันทาก็เปิดการเรียนการสอนเรื่องพุทธตันตระ มีพระสงฆ์ เข้าไปศึกษาเป็นจำนวนหลายหมื่นรูป ก่อนที่จะถูกกองทัพมุสลิมบุกเข้าทำลาย พระสงฆ์ที่ไม่ถูกฆ่าได้ลี้ ภัยสงครามเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ พร้อมทั้งนำเอาหลักพุทธตันตระเข้าไปด้วย และได้มีการแต่งคัมภีร์ เพิ่มเติมจำนวนมากโดยอาศัยอัตตโนมติของตนเองจากการตีความพระสูตร บางแห่งพระสงฆ์ประพฤติ ตัวเป็นเจ้าคาถาอาคม เป็นจอมขมังเวทย์ ไม่เป็นสมณสาธิต มีพฤติกรรมแปลกประหลาด

ในประเทศลังกา พระสงฆ์บางรูปได้ให้การสนับสนุนพระเจ้าแผ่นดินทำสงครามระหว่างชาติ ด้วยความกระตือรือร้น ได้ทำให้พระเจ้าทุตธากามณี (King Duttha Gamani ๑๐๑-๗๗ ก่อน ค.ศ.) มั่นพระทัยได้ว่า การฆ่าศัตรูเป็นจำนวนพัน ๆ นั้นไม่เป็นบาปแต่อย่างใด เพราะเมื่อเขาไม่ นับถือพระศาสนาเขาก็ไม่ต่างอะไรจากสัตว์เดรัจฉาน พระเหล่านั้นได้ติดตามกองทัพของพระเจ้า แผ่นดินไปด้วย เพราะการได้เห็นพระนั้นเป็นทั้งศิลาและเครื่องคุ้มครองพวกเขา^{๑๒} พระสงฆ์ทำ หน้าที่เป็นทหารบ้าง ทำหน้าที่เป็นโหราจารย์บ้าง ทำหน้าที่ร้ายมนต์คาถาคู่คุ้มครองพวกเดียวกัน และ ทำร้ายฝ่ายตรงข้าม นอกจากนี้ยังสร้างรหัสลับขึ้นหลายประการ เช่น การสร้างคักคิคูพระบารมีของ พระพุทธเจ้า เพราะเชื่อว่าการร่วมเพศกับสตรีเพศสามารถเข้าถึงภาวะความหลุดพ้นได้

เมื่อเข้าสู่ทิเบตได้กลายมาเป็นนิกายวัชรยาน ซึ่งมีมนต์บทหนึ่งที่นิยมกันมากคือ **“โอม มณี ปัทเม หุม”** พวกวัชรยานของทิเบตใช้เพื่อถวายสักการะพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์และเนื้อหา ของมนต์คือ แก้วมณีอยู่ในดอกบัวหรือความเข้มแข็งอันใสสะอาดรวมอยู่ในประทุมชาติที่ขึ้นมาจาก โคลนตมผ่านน้ำ และไม่รับน้ำไว้ในใบบัวหรือดอกบัว มีนัยแห่งความสว่างอย่างไม่ติดยึด^{๑๓} มนต์บทนี้

^{๑๑} พระมหาสมจินต์ สมมาบุญโญ, อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต, หน้า ๗๘.

^{๑๒} เอ็ดเวิร์ด โคนซ์, พุทธศาสนประวัติสังเขป, หน้า ๕๐.

^{๑๓} ส.ศิริรักษ์, ความเข้าใจเรื่องมหายาน, หน้า ๙๗.

ชาวทิเบตเชื่อว่าเป็นมนต์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ถ้าภาวนาเป็นประจำสามารถป้องกันอันตรายและเป็นศิริมงคลแก่ชีวิต

เจตนารมณ์ของพุทธตันตระ (วัชรยาน) คือ การสู้กับอินดู เพื่อแสดงให้เห็นถึงทราบว่า ทุกอย่างที่มีอินดูมีนั้น วัชรยานก็มีมากกว่าและง่ายต่อการเข้าถึงด้วย เพราะต้องการให้คนนับถือมากนั่นเอง จึงทำให้พระพุทธรูปจะตั้งเดิมได้เลือนหายไปมาก แม้การสาธยายพระสูตรต่าง ๆ ก็ย่อให้สั้นจนถึงกับเขียนใ้สว่างกลมแล้วหมุนเอา เพราะเขานับบุญด้วยรอบที่หมุนวงกลม เป็นการลงทุนน้อยแต่ได้บุญมาก^{๔๔}

พุทธศาสนาฝ่ายตันตระเรียกได้หลายชื่อ ตามภูมิภาคประเทศและความเชื่อศรัทธาในประเทศนั้น ๆ แต่มีความหมายเหมือนกัน ซึ่งสามารถรวบรวมได้ ๖ ชื่อ คือ

๑. ตันตรยาน (ตันตระ) เพราะคำสอนเต็มไปด้วยมนต์คาถาและพิธีกรรมลึกลับ
๒. มันตรยาน (มนตรยาน) เพราะถือว่ามนต์อันเร้นลับศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งสำคัญ
๓. วัชรยาน เพราะวัชระหรือสายฟ้าเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ เป็นเครื่องหมายของความแข็งแกร่งไม่หวั่นไหว การเข้าถึงธรรมชาติแห่งวัชระก็คือการเข้าถึงธรรมชาติแห่งคุนยตา
๔. สัทธาน เพราะคำสอนที่ว่าความจริงอันสูงสุดมีมาแต่กำเนิดแล้วในชีวิตทุกชีวิต
๕. คุชยาน เพราะมีลักษณะเป็นความลึกลับ
๖. กาลจักรยาน “เป็นพัฒนาการของวัชรยานนอกอินเดีย เรียกประเทศนี้ว่า “สัมภาระ” (Sambhala) แล้วถูกนำเข้าไปในรัฐเบงกอลระหว่างราชวงศ์ปาละ ท่านอภัยกรคุปตะเป็นปฐมอาจารย์ของสำนักนี้ สมัยพระเจ้ารามปาละ ได้มีการเขียนตำราเกี่ยวกับกาลจักรไว้จำนวนมาก ตามคัมภีร์อรรถกถาวิมลประภาแห่งกาลจักรตันตระกล่าวว่า กาลจักรเป็นชื่อของเทพเจ้าหรือเทวดาเป็นสัญลักษณ์ของสุญญตาและกรุณา กาลจักรเทพบุตรเมื่อรวมกันเข้ากับเทพธิดาปรัชญาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรียกว่า “อหฺวะยะ”^{๔๕}

พระญาณวโรดม ได้กล่าวถึงจุดเด่นของพุทธตันตระไว้ในหนังสือศาสนาต่าง ๆ ว่า นิกายนี้เชื่อว่าตนเองมีจุดเด่นที่เหนือกว่านิกายอื่น ๑๐ ประการด้วยกัน คือ

๑. การปฏิบัติตามคติของนิกายอื่น กว่าจะบรรลุได้ต้องกินเวลาช้านาน โดยเฉพาะการสร้างบารมี ส่วนผู้ที่ปฏิบัติตามนิกายนี้ย่อมสามารถบรรลุโพธิ์ได้ในชาตินี้ โดยไม่ต้องเสียเวลานาน

^{๔๔} พระโสภณคณภรณ์ (ระแบบ ลีตญาโณ), **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวดพร, ๒๕๒๘) หน้า ๒๕๓.

^{๔๕} Transformation and Tran of Buddhism. P.55.

๒. นิกายนี้เหมาะกับอุปนิสัยของคนทุกชั้นทุกวัย

๓. ผู้ที่ปฏิบัติตามเวลาไปปฏิบัติที่พุทธเกษตร ย่อมอุบัติในชั้นเยี่ยม

๔. ข้อปฏิบัติของนิกายนี้ปฏิบัติได้ง่ายได้อานิสงส์เยี่ยม เช่น เวลาสวดธรรณิเท่านั้นก็สามารถดับอกุศลบาปในอดีตได้ หรือเพียงแต่เขียนธรรณิบนแผ่นผ้าหรือกระดาษเก็บไว้กับตัว เมื่อตายไปก็อาจไปเกิดในดินแดนสุขาวดีได้ อย่างว่าแต่สวดด้วยความเลื่อมใสเลย (เหมือนกับการเขียนยันต์บนผ้าของไทย)

๕. นิกายนี้สามารถดับกรรมวิบากได้ ด้วยการสวดธรรณิเพียงบทเดียว และสามารถดับอนันตริยกรรมวิบากได้หมดสิ้น ภิกษุณีที่ต้องอาบัติปาราชิก เมื่อสวดธรรณิเพียง ๗ ครั้ง ก็อาจแก้ให้กลับมาบริสุทธิ์ได้

๖. ผู้ที่จะไปเกิดที่แดนสุขาวดีนั้นต้องมีศรัทธา มีปณิธานและปฏิบัติ แต่นิกายนี้ถือว่าเพียงอำนาจของธรรณิเพียงอย่างเดียว ก็สามารถทำให้คนที่ทำกรรมกลับไปเกิดในแดนนั้นได้ เสกทรายด้วยธรรณิแล้วนำไปเกลี่ยบนหลุมฝังศพคนตาย แม้ว่าเขาจะไม่เคยทำกุศลใดเลย หากเกิดในอบายภูมิก็ทำให้ไปสู่สุคติได้

๗. เพียงแต่ได้เห็นธรรณิ ได้อยู่ในที่มีธรรณิ ได้ฟังเสียงหรือได้สังสรรค์กับผู้ร้ายธรรณิ ย่อมมีอานิสงส์เท่ากับได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

๘. นิกายพระพุทธศาสนาอื่นถือว่า ผู้ที่จะเป็นพระพุทธเจ้านั้นต้องเป็นชาย แต่นิกายนี้ถือว่าผู้หญิงก็สามารถเป็นพระพุทธเจ้าได้

๙. นิกายนี้มีวิธีที่จะทำให้ผู้ต้องการมีโชคลาภ ต้องการอะไรได้ทั้งนั้น แม้มีสงครามมาประชิดบ้านเมืองก็คุ้มกันให้รอดพ้นจากภัยของข้าศึกได้

๑๐. พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่บรรลุสัมโพธิญาณ ล้วนต้องปฏิบัติธรรมตามนิกายนี้

นอกจากนี้ยังมีวิธีประกอบอาถรรพ์ต่าง ๆ เช่น อาถรรพ์ในทางเมตตามหานิยม ในทางป้องกันอันตราย จนถึงในทางป้องกันศัตรูทางพระพุทธศาสนา^{๓๓} นิกายมนตรยานจึงเป็นนิกายที่เข้ากับจริตของคนทุกชนชั้น และวิธีการต่าง ๆ ล้วนเป็นที่ต้องการของคนทั่วไป เพราะคนส่วนใหญ่ต้องการที่พึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่พึ่งทางจิตใจ

เมื่อพระพุทธศาสนาแบบตันตระเข้าสู่ประเทศใดก็สามารถที่จะเข้าถึงประชาชนได้ง่าย ไม่ว่าประเทศนั้นจะมีศาสนาเดิมอยู่ก่อนแล้วก็ตาม เพราะพุทธตันตระมีหลักการลึกลับ ชวนให้คนหันมาให้

^{๓๓} พระญาณวโรดม. ศาสนาต่าง ๆ. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๙๑.

ความสนใจ ที่สำคัญความลึกซึ้งก็เป็นจุดขายอย่างหนึ่งที่ทำให้ไม่เข้าใจและไม่กล้าที่จะลบหลู่ และปฏิบัติตามโดยดุษฎี ด้วยเกรงว่าตนเองจะมีอันเป็นไป พุทธตันตระมีพัฒนาการมายาวนานและยังมีแนวโน้มว่าจะยังคงพัฒนาการต่อไปอีกเมื่อเข้าสู่ประเทศอื่น ๆ สำหรับประเทศอินเดีย ทิเบต จีน ญี่ปุ่น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของหลายประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบตันตระ ที่ยกมาเป็นตัวอย่าง ส่วนพุทธตันตระในประเทศไทยจะขอกกล่าวในบทที่ ๔ ต่อไป

๒.๗ คณาจารย์และวรรณกรรมของพุทธตันตระ

พระพุทธศาสนาแบบตันตระ ได้ก่อตัวขึ้นภายใต้คณาจารย์ที่มีแนวความคิดที่จะแย่งชิงศาสนิกกับฮินดูและทิวทัศน์ต่อพระศาสนาให้ยืนยาวต่อไป อีกประการหนึ่งที่ไม่ควรมองข้ามก็คือเป็นการสร้างอุปายให้ประชาชนเกิดศรัทธาก่อนแล้วจึงสอนธรรมะ เพราะเมื่อคนศรัทธาอะไรก็จะมีแรงจูงใจให้ประพฤติตามสิ่งนั้นอย่างตั้งใจและสุจริตใจ นอกจากคณาจารย์แล้วยังมีวรรณกรรมที่ทำหน้าที่เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งในการจารึกหลักการ รวมทั้งเป็นการกำหนดหลักการใหม่ขึ้นมาอีกด้วย

ดังนั้น เมื่อคณาจารย์แต่งคัมภีร์พุทธตันตระขึ้นมาในยุคแรกเป็นเพียงการตีความพระสูตรเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าใจได้ง่าย และย่อให้สั้นเพื่อสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ง่าย ในระยะต่อมาวรรณกรรมเหล่านั้นได้ถูกตีความและเขียนขึ้นมาใหม่ ซึ่งบางวรรณกรรมได้เกิดขึ้นโดยได้รับอิทธิพลจากความเชื่อและศาสนาท้องถิ่น คณาจารย์ยุคหลังต่างแต่งวรรณกรรมออกมาเป็นของตน เพื่อใช้สอนศิษย์ในสำนัก ทำให้วรรณกรรมเหล่านั้นเริ่มที่จะห่างไกลออกจากหลักการเดิมออกไปทุกที คณาจารย์ตันตระที่มีชื่อเสียงในแต่ละยุคสมัยและวรรณกรรมที่ได้รับการยอมรับมีดังนี้

๒.๗.๑ คณาจารย์ของพุทธตันตระ

ในศตวรรษที่ ๑๒ พระเจ้าโคपालะตั้งวงศ์पालะขึ้น ซึ่งเป็นวงศ์พุทธมามกะ ที่ให้ความคุ้มครองดูแลและฟื้นฟูพระพุทธศาสนาจนทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาอีกครั้ง ในสมัยของพระเจ้าเทวาपालะเสวยราชย์ในปี พ.ศ. ๑๒๔๙ - ๑๒๗๖ เมื่อพระพุทธศาสนาได้เริ่มเข้าสู่ทิเบต โดยมีคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยนาลันทาชื่อ “**ศานติรักษิต**” ได้เข้าไปทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในทิเบต “**คณาจารย์คุรุปัทมสมภพ**” ได้นำลัทธิมนตรยานไปฝังรากในทิเบตในสมัยของพระเจ้าธรรมपालะเสวยราชย์ในระหว่าง พ.ศ. ๑๓๐๗-๑๓๗๒ พระองค์ได้สร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นใหม่อีก ๒ แห่งในมณฑล คือ มหาวิทยาลัยวิกรมคิลาและมหาวิทยาลัยโอทันตบุรี มหาวิทยาลัยวิกรมคิลาตั้งอยู่บนริมฝั่งแม่น้ำคงคา เป็นที่รวมของวัด ๑๐๘ วัด มีศาสตราจารย์ ๘๐๐ รูปประจำอยู่

และมีพระนักศึกษากลายหมื่นรูป^{๔๔๗} โดยก่อนหน้าที่ท่านคานตริภักษิตและท่านครูบ่ทมสมภพจะเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประเทศทิเบตนั้น ได้มีคณาจารย์ของพุทธตันตระเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในประเทศอินเดีย ท่านทั้งสองจึงเป็นเพียงคณาจารย์รุ่นแรกที่ออกไปเผยแผ่พุทธตันตระนอกอาณาจักร

พ.ศ. ๑๒๕๐ หลังจากพระเจ้าหรรษาวรรณะสวรรคตแล้ว ชมพูทวีปได้ระส่ำระสายรวมกันไม่ติดอยู่ประมาณ ๑ ศตวรรษ จากนั้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้มีคณาจารย์คฤหัสถ์ตั้งราชวงศ์ปาละขึ้นครองอาณาจักรเล็ก ๆ แห่งหนึ่งมีอาณาจักรเทียบตามชื่อปัจจุบัน ได้แก่ แคว้นพิหารและเบงกอล กษัตริย์ราชวงศ์นี้เป็นพุทธมามกะ ได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการทำนุบำรุงมหาวิทยาลัยนาลันทา และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งสร้างมหาวิทยาลัยใหม่ ๆ ของราชวงศ์ปาละเองขึ้นหลายแห่ง คือ โอทันตปุระ วิกรมคิลา, โสุมปุระ และชคัททะเลหรือวารณทรี สถาบันเหล่านี้ยังเป็นศูนย์กลางการศึกษา และเผยแผ่วัฒนธรรมระหว่างชาติต่อมาได้เป็นอย่างดี เช่น กษัตริย์แห่งศรีวิชัยพระองค์หนึ่งได้ทรงสร้างวัดถวายเป็นที่นาลันทา เมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๓๕๐ พระคานตริภักษิตและพระบ่ทมสมภพ [เป็นคนเดียวกันกับคณาจารย์คฤหัสถ์] ได้เดินทางจากนาลันทาไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศทิเบตในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เป็นต้นสำหรับมหาวิทยาลัยวิกรมคิลานั้นในระยะหลังปรากฏว่าได้เจริญรุ่งเรืองล้ำหน้านาลันทาออกไปอีก...^{๔๔๘}

พระพุทธศาสนาแบบพุทธตันตระเกิดเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๐๐๐ และพัฒนาตัวเองอยู่ระยะหนึ่งจนแพร่หลาย และเกิดมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นหลายแห่ง จึงมีพระมหากษัตริย์ในประเทศใกล้เคียงได้ส่งทูตมาเพื่อขอพระคณาจารย์เข้ามาเผยแผ่ศาสนาในประเทศของตน จากนั้นพระพุทธศาสนาแบบตันตระก็ได้ขยายออกนอกอาณาจักรอินเดีย ทั้งมหาวิทยาลัยวิกรมคิลาและมหาวิทยาลัยโอทันตปุระ ซึ่งมีพระสงฆ์หลายพันรูป ส่วนใหญ่เข้ามาศึกษาเวทมนต์คาถา

ความเจริญรุ่งเรืองของมหาวิทยาลัยวิกรมคิลา ได้ลดความสำคัญของมหาวิทยาลัยนาลันทาลง ส่วนโอทันตปุระนั้นเป็นมหาวิทยาลัยขนาดย่อมลงมา มีพระนักศึกษากลายพันรูป พระพุทธศาสนาที่มีความเจริญในตอนนั้นคือนิกายมนตรยาน มีเจ้าในราชสกุลแห่งวงศ์ปาละองค์หนึ่งชื่อหริภักษิตได้ออกบวชจนสำเร็จสิทธิ์ ท่านผู้นี้ได้แต่งฎีกาอัญญาสาหริกาปรัชญาปารมิตา และฎีกากอภิสัมยลังการวโลกะ สิทธะที่ขลังที่สุดในวิกรมคิลามีอยู่ ๘๔ ท่าน ได้รับยกย่องว่าเป็นวินิตธรรมตันตระอาจารย์อาทิเช่น **“ท่านภริฐปา”** เคยดำรงตำแหน่งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยนาลันทา นอกนั้นก็ยังมี **“สิทธะมาตังคี, สิทธะอนันทวันทวัชร, สิทธะญาณปาหะ, สิทธะที่ปิงกรภทระ, สิทธะมังคลาทร, สิทธะกรีทา**

^{๔๔๗} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมณฑลภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มณฑลราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๑๖๑.

^{๔๔๘} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), พระพุทธศาสนาในเอเชีย, หน้า ๒๖๓.

วัชระ, ลิขระพุทธคฤหา, และลิขระพุทธศาสนติ” นอกจากนี้ในวิกิกรมคิลายังมีคณบดีที่มีชื่อเสียงอีกหลายท่าน เช่น “**ท่านนาโรปา, ท่านอีศวรวากยะ, ท่านญาณศิริมิตร, ท่านรัตนวัชระ และพุทธภักิระ**” คณาจารย์เหล่านี้เป็นผู้ที่เอนจบในพระไตรปิฎกทั้งของมหายาน หินยาน และมนตรยาน ในจดหมายเหตุที่เบตได้กล่าวว่ลิขระในวิกิกรมคิลาได้ใช้เวทมนต์ขับไล่พวกอิสลามจนต้องพ่ายถอยหนีหลายครั้ง^{๕๔} ลิขระเหล่านี้เป็นคณาจารย์พุทธตันตระที่มีชื่อเสียงมากในสมัยนั้น มีการใช้เวทมนต์คาถาอย่างเปิดเผยทั้งด้านเมตตามหานิยม ป้องกันภัย แคล้วคลาด สาบแข่งศรัตรูให้พ่ายแพ้สงคราม ในยุคต่อมา กษัตริย์คิดว่าพระสงฆ์สามารถร่ายมนต์ให้ชนะสงครามได้จึงไม่ได้เตรียมพร้อมสำหรับทำสงคราม เมื่อพระสงฆ์ไม่สามารถช่วยให้ชนะสงครามได้ จึงไม่มีกำลังทหารที่จะรับมือข้าศึก ต้องเป็นฝ่ายแพ้สงครามในที่สุด

ในช่วงที่พระเจ้ายักชะปาละครองราชย์ได้ ๑๑ ปี พระองค์ได้ถูกเสนาบดีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อว่าลาวเสนปลงพระชนม์ และปราบดาตัวเองเป็นกษัตริย์แทน เนื่องจากพระองค์เป็นฮินดู จึงได้บั้นทอนพระพุทธรูปศาสนาจนพระพุทธรูปศาสนาใน เบงกอลและมคธที่เจริญอยู่ก็ซบเซาลง มหาวิทยาลัยวิกิกรมคิลาที่มีนักศึกษาเรือนหมื่นก็เหลือไม่กี่พันรูป เมื่อพระเจ้าลาวเสนสิ้นพระชนม์แล้ว พระโอรสคือเจ้าชายกาลเสนะก็ขึ้นครองราชย์สมบัติแทน พระองค์ไม่ใช่อินดูที่เคร่งครัด และแม้ว่าพระองค์จะไม่โปรดพระพุทธรูปศาสนาแต่ก็ไม่ทำลาย ในยุคนีจึงมีลิขระที่มีชื่อเสียงอยู่หลายรูป เช่น

๑. ท่านศุภการคุปตะ (Subhakaragupta) ๒.ท่านรวิศรีชญาณ (Ravisrijnanan) ๓.ท่านนายกปะศรี (Nayakapasri) ๔. ท่านทสพลศรี (Dasabalasri) ๕. ท่านธรรมการสันติ (Dharmakarasanti) ๖. ท่านศรีวิกยาตเทวะ (Srivikayatadeva) ๗. ท่านนิสกาลังกาเทวะ (Nisakalankadeva) ๘. ท่านธรรมการคุป-ตะ (Dhammakargubta)^{๕๕}

ทวิวิวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงคณาจารย์ของนิกายตันตระที่สำคัญ ๓ ท่าน คือ

๑. **ศุภการสิงหะ (Subhakarasingha)** หรือ ฉาน-วู-เว่ย เป็นคนพื้นเมืองทางภาคกลางของอินเดีย ในขณะที่ท่านยังอยู่ที่อินเดียนั้นก็ยรติคุณของท่านได้แพร่กระจายไปถึงประเทศจีน ต่อมาท่านได้เดินทางมาถึงประเทศจีนในปี พ.ศ. ๑๒๕๙ และได้รับการต้อนรับในฐานะ “ครูแห่งรัฐ” (National Preceptor) ท่านได้พักอยู่ที่เมือง ชาง-อัน ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระเจ้าจักรพรรดิ ต่อมาท่านได้แปล “มหาไวโรจนสูตร” ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญของพระพุทธรูปศาสนาแบบตันตระออกสู่ภาคภาษาจีนที่เมือง โล-ยาง (Lo-Yang) พระสูตรนี้ในภาษาสันสกฤตมีอยู่กว่า ๑๐๐,๐๐๐ บท

^{๕๔} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธรูปศาสนา ฉบับมุขปาฐะภาค ๑, หน้า ๑๖๑.

^{๕๕} พระมหาตวันสยัม วชิรปัญญา, ประวัติศาสตร์พระพุทธรูปศาสนาในอินเดีย, หน้า ๑๖๓.

ท่านได้เลือกแปลเฉพาะใจความที่สำคัญเท่านั้น เมื่อท่านทราบภาพลงได้ขออนุญาตจากพระเจ้าจักรพรรดิ เพื่อเดินทางไปประเทศอินเดีย แต่ถูกปฏิเสธ ท่านได้มรณภาพในประเทศจีน พ.ศ. ๑๒๗๘ รวมอายุได้ ๙๙ ปี พระเจ้าจักรพรรดิได้พระราชทานนามแก่ท่านหลังมรณภาพว่า “ผู้อำนวยการแห่งสำนักรัฐพิธี” (Director of the Court of State Ceremonials)

๒. **วัชรโพบิ** (Vajrabodhi) หรือ ชิง-คัง-ชี่ ท่านได้ทราบข่าวความเจริญของพระพุทธศาสนาในประเทศจีน จึงได้เดินทางไปประเทศนั้นโดยทางเรือ และมาถึงฝั่งแม่น้ำกวางตุ้ง ในปี พ.ศ. ๑๒๖๓ มีพระราชโองการจากพระเจ้าจักรพรรดิให้ท่านย้ายไปพำนักที่เมือง ชาง-อัน และท่านได้พำนักที่วัด จื่อ-เอิน และวัด เซียน-ฟู ท่านได้สร้างแท่นบูชาและเครื่องหมาย “มณฑล” (mandala) ขึ้นที่วัดทั้งสองเพื่อใช้สำหรับทำพิธี “อภิเชก” (abhisheka) หรือการมอบตัวเป็นศิษย์ ท่านได้เผยแพร่กัมภีร์ตันตระอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย และได้แปลงานทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญจำนวนหนึ่ง ผลจากงานเผยแพร่ของท่านทำให้พุทธศาสนาฝ่ายตันตระได้เจริญรุ่งเรืองสูงสุดทั้งที่เมือง ชาง-อัน และ โล-ยาง ท่านมรณภาพในปี พ.ศ. ๑๒๘๔ รวมอายุได้ ๗๑ ปี

๓. **อโมฆะวัชระ** (Amoghavajra) หรือ ปู้-คง-ชิน-คัง ได้เดินทางไปประเทศจีน ตั้งแต่อายุยังน้อย และได้กลายเป็นอาจารย์ในฝ่ายตันตระภายใต้วัชรโพบิ หลังจากที่ท่านวัชรโพบิ มรณภาพลงในปี ๑๒๘๔ ท่านได้ออกจากประเทศจีนเดินทางกลับอินเดียและลังกา ท่านได้รับความเคารพนับถืออย่างสูงจากพระราชาและเจ้าชายต่าง ๆ ในปี พ.ศ. ๑๒๘๕ ได้เดินทางไปประเทศจีนอีกครั้ง และได้ใช้ชีวิตที่เหลือทั้งหมดที่นั่น ได้แปลคัมภีร์และเผยแพร่พระพุทธศาสนาฝ่ายตันตระอย่างกว้างขวาง เป็นที่เคารพและโปรดปรานของพระเจ้าจักรพรรดิถึง ๓ พระองค์ติดต่อกัน คือ พระจักรพรรดิชวณ-จุง (พ.ศ. ๑๒๕๖-๑๒๙๘) พระจักรพรรดิชู-จุง (พ.ศ. ๑๒๙๙-๑๓๐๕) พระจักรพรรดิไ้-จุง (พ.ศ. ๑๓๐๖-๑๓๒๒) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจักรพรรดิไ้-จุง ได้ทรงเขียนบทนำในงานแปลของท่าน และได้พระราชทานสิ่งของต่างๆ แก่ท่านเสมอตามโอกาส ในบั้นที่กของท่านถึงพระจักรพรรดิระบุไว้ว่า งานแปลของท่านจนถึงปี พ.ศ. ๑๓๑๔ มีจำนวนทั้งสิ้น ๗๗ เล่ม คาถาบางบทที่ท่านแปลไว้ถูกสลักอยู่บนเสาหินทั่วประเทศ แต่ถูกทำลายไปในคราวกวาดล้างพุทธศาสนาครั้งใหญ่ในเวลาต่อมา

ในบั้นปลายชีวิตของท่านได้อาพาธลง พระจักรพรรดิไ้-จุง ทรงห่วงใยท่านมากและทรงส่งแพทย์จากพระราชสำนักให้มาทำการรักษา และพระจักรพรรดิประทานตำแหน่งขุนนางแก่ท่านพร้อมทั้งที่ดินและทรัพย์เป็นจำนวนมาก แต่ท่านปฏิเสธโดยกล่าวว่า “ทำไมข้าพเจ้าจึงต้องมาขโมยยศถาบรรดาศักดิ์เหล่านี้อีก ในเมื่อข้าพเจ้ากำลังจะตาย” ท่านได้มรณภาพเมื่ออายุ ๗๐ ปี

พระจักรพรรดิทรงเสียดพระทัยถึงขนาดไม่ออกห้องพระโรงเป็นเวลา ๓ วัน และพระราชทานทรัพย์เป็นอันมากในการจัดพิธีศพและสร้างสถูปเพื่อใช้เป็นที่รำลึกถึงเกียรติคุณของท่าน^{๙๐}

พระมหาสมจินต์ สุมมาปญโญ ได้รวบรวมรายชื่อคณาจารย์ที่เป็นทั้งนักประพันธ์และผู้เชี่ยวชาญในพุทธตันตระที่มีส่วนสำคัญในการสร้างพุทธตันตระ มีรายชื่อดังนี้

๑. **สรหะ** พ.ศ. ๑๑๗๖ (สรหะภักทระหรือราหุลภักทระ) เชี่ยวชาญในอิทธิปาฏิหาริย์ เคยได้รับตำแหน่งสูงในมหาวิทยาลัยนาลันทามหาวิหาร จาริกอยู่ในแถบโอริสาและมหาราษฏร์ เมื่อบรรลุนิยามแล้วได้ชื่อว่า ลิทสรหะ

๒. **นาครชุน** พ.ศ. ๑๑๘๘ (บางแห่งว่า ๑๕๐๐) เป็นคนละคนกับผู้นำนิกายมหายิก เป็นศิษย์ของสรหะ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงมากของตันตระ ปัจจุบันงานประพันธ์ของท่านถูกเก็บไว้ที่ประเทศทิเบต

๓. **ศพริปา** พ.ศ. ๑๒๐๐ บวชพร้อมกันบรหยา โดยมีท่านนาครชุนเป็นอุปัชฌาย์งานประพันธ์ถูกเก็บไว้ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์

๔. **ลยุปา** มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า สมันตศุภะ (พ.ศ. ๑๒๑๒)

๕. **ปัทมวัชระ** (พ.ศ. ๑๒๓๖) เป็นคณาจารย์ที่ยิ่งใหญ่ของตันตระ ได้ประพันธ์งานเขียนไว้หลายเล่ม เช่น คุหยลลิตี อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีการเผยแพร่งานเขียนชื่อ เทวศรตันตระ ท่านมีความเห็นว่าระเบียบปฏิบัติและพิธีกรรมของตันตระ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดขึ้นและมีการบันทึกไว้ในหนังสือ “คุหยมาสมาชตันตระ” เพราะท่านมีความเห็นว่าคำสอนของวัชระนาฬิศวงเป็นสิ่งลึกลับ การปฏิบัติทุกอย่างจะต้องมีพลังของสตรีเข้ามาช่วยเสริมจึงจะทำให้บรรลุผลตามที่ต้องการได้

๖. **ชาลันธริปา** (พ.ศ. ๑๒๔๘) ท่านมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ปาจิปา”

๗. **อนังควัชระ** พ.ศ. ๑๒๔๘ เป็นโอรสพระเจ้าโคपालแห่งอินเดียตะวันออก เป็นหนึ่งในลิตาจารย์ ๔๘ คน เป็นศิษย์ท่านปัทมวัชระ มีชื่อเสียงด้านการประพันธ์หนังสือ เช่น ปรัชโยบายวินศยลลิตี ที่ปัจจุบันได้ถูกเก็บรักษาไว้อย่างดีที่ประเทศทิเบต

๘. **อินทรภุติ** พ.ศ. ๑๒๖๐ เป็นกษัตริย์แห่งอุชียานะ (ปัจจุบันคือโอริสา) เป็นบิดาของท่านปัทมสมภพ และเป็นผู้ร่วมมือกับท่านศานตรักษิตะเดินทางไปที่ทิเบตและสร้างวัดสัมเฒ่าขึ้นประมาณ พ.ศ. ๑๓๓๓ ประพันธ์หนังสือไม่น้อยกว่า ๒๓ เรื่อง เช่น กุรุลาสาธนะ, ชฎาณลลิตี เป็นต้น

^{๙๐} ทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์, *วิถีแห่งมหายาน*, หน้า ๑๗๘

๙. **กฤษณาจารย์** (พ.ศ. ๑๒๖๐) เกิดในตระกูลพราหมณ์ที่เมืองอุทัยธานี เป็นศิษย์ของท่านชาลันทริปา และเป็นคณาจารย์ร่วมสมัยกันกับท่านอินทรภูติ ท่านได้เผยแพร่หลักตันตระโดยมีรูปเทพบุรุษและเทพสตรีนั่งกอดกัน ซึ่งได้รับการวิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าท่านเป็นผู้ที่ดูหมิ่นพระศาสนา เพราะเทวรูปที่ท่านเผยแพร่แสดงออกในรูปของการสะกิดความรู้สึกทางเพศ แต่ท่านก็อธิบายว่าเป็นเพียงรูปมายาเท่านั้นเอง คิดดังกล่าวนี้ได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันซึ่งยังเหลือร่องรอยให้เห็นบางวัดในทิเบต

๑๐. **ลักษมีงกรา** พ.ศ. ๑๒๗๒ (ผู้หญิง) เป็นน้องสาวของท่านอินทรภูติ มีความกล้าหาญที่จะแสดงความคิด งานเขียนที่มีชื่อเสียงของท่านคือ อทวยสิทธิ โดยวาตะที่ทำให้ท่านมีชื่อเสียงคือ **“ไม่มีคำวาทุข์ ไม่มีการอดอาหาร ไม่มีพิธีกรรม ไม่มีการอบ ไม่มีการทำให้บริสุทธิ์ และไม่มีกฏอื่นใดในสังคม คุณไม่จำเป็นต้องโค้งคำนับเทวรูป แต่คุณควรตั้งใจกระทำบูชาตนเอง ซึ่งเป็นที่ลึงสถิตย์ของพระเจ้าทุกพระองค์”** นางให้ความสำคัญกับพลังของสตรี ถือว่าไม่มีความโกรธที่ถูกแสดงออกต่อสตรี เพราะสตรีเป็นร่างแห่งปรัชญา อาศัยความช่วยเหลือจากครูจึงจะบรรลุถึงนิพพานได้

๑๑. **ลีลาวัชระ** (พ.ศ. ๑๒๘๔) เป็นศิษย์ท่านลักษมีงกรา หนังสือของท่านทำให้วัชระยานรุ่งเรือง

๑๒. **ทาริกะปาทะ** (พ.ศ. ๑๒๙๖) เป็นศิษย์ลีลาวัชระ ท่านได้ประพันธ์งานเขียนอย่างน้อย ๑๐ เรื่อง ที่ยังเหลืออยู่ในทิเบตปัจจุบัน เช่น จักรลัษวรรตันตระ กาลจักรตันตระ วัชระโยคินีตันตระ เป็นต้น

๑๓. **สหัชชโยคินี จินดา** (พ.ศ. ๑๓๐๘) เป็นศิษย์ทาริกะปาทะและสาวกของสำนักวิชญานาวาท กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า จิตเท่านั้นก่อให้เกิดความทุกข์ทั้งหลาย และทำให้เกิดโลกปรากฏการณ์ ปรัชญาและอุบายในการสร้างสรรค์ของจิต เมื่อมารวมกันทำให้เกิดความสุขในจิต และจิตมีความเปลี่ยนแปลงประจำตัว มีวิถีของตัวเอง บางครั้งหลับบางครั้งตื่น

๑๔. **โทมพี เทรุกะ** (พ.ศ. ๑๓๒๐) เป็นกษัตริย์แห่งมคธ เป็นศิษย์ของสหัชชโยคินีจินดา ท่านให้ความสำคัญกับการบูชามาก และให้ทัศนะว่าการบูชาตระกูลพระยานีพุทธ ๕ พระองค์สำคัญมากในพุทธตันตระ เพราะถ้าไม่มีการบูชาก็ย่อมไม่มีการบรรลุความสำเร็จ และทัศนะของท่านคือ ความสุขเป็นสิ่งที่บุคคลสามารถบรรลุได้ด้วยตัวเอง มีอยู่ ๔ ชั้น คือ อานันตะ, ปริมาณันตะ,

วิรمانันตะ, สหชานันตะ โดยการรวมของธาตุ ๒ อย่าง คือปรัชญาและอุบาย ความสุขนี้เป็นสิ่งที่
ประสบด้วยตัวเองเท่านั้น^{๓๒}

๑๔. พระภิกษุชุกาย ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านอยู่กัวย แห่งวัดมังกรเขียวในนครเข็ญอาน ท่าน
ใช้เวลาศึกษาเพียง ๗ เดือนก็ได้รับมรธาภิเษกเป็นวัชรคุรุ เมื่อเรียนจบแล้วอาจารย์สั่งให้ท่านรีบ
กลับไปญี่ปุ่น เพื่อนำลัทธิมนตรยานไปฝังรากลึกลงในประเทศญี่ปุ่น ส่วนตัวอาจารย์จะไปรอพบท่าน
ในมณฑลเศียรทิพย์ของพระไวโรจนพุทธะ เมื่อท่านชุกายกลับถึงญี่ปุ่นแล้วท่านได้ขอพระราชทานที่บญญา
โกยา [โกยาชาน] ตั้งนิกายมิกเกียวหรือนิกายมนตรยานขึ้นเป็นปฐมในประเทศญี่ปุ่น ท่านได้เขียน
คัมภีร์มนตรยานเป็นภาษาญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก เล่มที่สำคัญคือ **ทศจิตสถิตศาสตร์** (ความดำรงอยู่
แห่งจิต ๑๐ ดวง)^{๓๓} ได้นำพระพุทธศาสนาแบบตันตระเข้าไปเผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่น และมีอิทธิพล
ต่อคนญี่ปุ่นมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีพระคณาจารย์อีกหลายรูปที่มีชื่อเสียงของนิกายพุทธตันตระ
ที่อยู่นอกเหนือการกล่าวอ้างมานี้ ทั้งนี้ เพราะว่าพุทธตันตระเข้าสู่ประเทศต่างๆ พร้อมๆ กับการเกิด
พระคณาจารย์เพิ่มขึ้นมากมายจนไม่สามารถจะนำมาชานานของท่านเหล่านั้นมาไว้ในที่นี้ได้ทั้งหมด

๒.๗.๒ วรรณกรรมที่ได้รับความนิยม

เนื่องจากว่าพระพุทธศาสนาแบบตันตระเกิดขึ้นมาจากวรรณกรรม ที่คณาจารย์ฝ่าย
พุทธตันตระแต่งขึ้นในแต่ละยุคสมัย ดังนั้น วรรณกรรมจึงมีความสำคัญในการกำหนดทิศทางของ
พุทธตันตระ ในแต่ละช่วงเวลาพระพุทธศาสนานิกายตันตระได้พัฒนาขึ้นนั้น สิ่งที่พัฒนาก่อนคือ
วรรณกรรม ซึ่งประกอบด้วยวิธีการหรือระเบียบพิธีที่คณาจารย์จงใจจะให้คนปฏิบัติตาม ซึ่ง
วรรณกรรมที่สำคัญมีดังนี้

๑. **อัญญาสาหสริกาปรัชญาปารมิตา** ประกอบด้วย ๑๐๐,๐๐๐ โสลก เชื่อว่าถ้าสาชยาย
ครบ ๑ รอบจะได้บุญมาก ปรารณาลิ่งใดก็ได้สิ่งนั้น แต่เนื่องจากวรรณกรรมนี้พิสดารมากชาว
ตันตระจึงนิยมจารึกคำสวดเป็นวงล้อ (Prayer Wheel) จารึกคำสวดแล้วหมุนรอบไปตามวงล้อ
หมุนวงล้อแต่ละรอบได้บุญมากเท่ากับสวดปรัชญาปารมิตา ๑ จบ

๒. **ปรัชญาบายวินิตยลิตริ** แต่งโดยอนังควัชระ บทที่ ๑ ว่าด้วยภพ การรู้แจ้ง
ปรัชญาบาย มหาสุชะ สมันตภทระ บทที่ ๒ ว่าด้วยเรื่องความรู้ที่สมบูรณ์ บทที่ ๓ ว่าด้วยการ
นำสาวกเข้าสู่ ปรัชญาบาย บทที่ ๔ ว่าด้วยกรรมฐานกำหนดปรัชญาบายเป็นอารมณ์ บทที่ ๕
ว่าด้วยสัญลักษณ์ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์ แต่งโดยท่านอนังควัชระ

^{๓๒} พระมหาสมจินต์ สมนุปญโญ, **พุทธปรัชญา สารและพัฒนการ**, หน้า ๒๓๘

^{๓๓} เสถียร โพธิ์นันทะ, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑**, หน้า ๒๗๐.

๓. **วรรณกรรมในกลุ่ม คุหยสมาชัตันตระ** เขียนในสมัยท่านอสังคะ ประมาณ พ.ศ. ๙๔๘ ว่าด้วยพระชนยานีพุทธะ ๕ และศักดิ์ของพระองค์ แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ ส่วนที่มี เนื้อหาในกานจู้และคำอธิบายในกานจู้ (พระไตรปิฎกทิเบต) และมีคำอธิบายในตามจู้ (อรรถกถา ทิเบต)

๑. คุหยสมาชมูลตันตระ
๒. คุหยสมาชอุตตรตันตระ
๓. คุหยสมาชวยาชยาตันตระ
๔. คุหยสมาชวยาชยาตันตระ - จตุรเทวีปริปัญญา
๕. คุหยสมาชวยาชยาตันตระ - วัชรญาณาสมฺมัจจนามตันตระ
๔. คัมภีร์จิตวิสุทธิปกรณ์ ว่าด้วยหลักการชำระจิตให้บริสุทธิ์ตามหลักตันตระ^{๕๔}

๔. วรรณกรรมทั่วไป

๑. มหาไวโรจนสูตร ๒. วัชรเสขสูตร ๓. มตังคมสูตร (ว่าด้วยมนต์ทั้งหลายที่แปลเป็น ภาษาจีน) ๔. สมาธินิเทศสูตร (กวาน-จิง-สุ) ๕. คุหยลิตธิ, เหว้ชระตันตระ (ท่านปัทมวัชระ) ๖. กุกุลลาสาธนะ, ชญาณลิตธิ (ท่านอินทรวุติ) ๗. อทวยลิตธิ (ท่านลักษมิงกรา) ๘. จักรสังวร ตันตระ, กาลจักรตันตระ, วัชรโยคินตันตระ (ท่านทริปาทะ) ๙. ทคจิตสถิตศาสตร์ (ท่านสุกาย) เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังมีวรรณกรรมเฉพาะถิ่นที่ลิตทจารยได้แต่ขึ้นเพื่อใช้เป็นคู่มือประกอบการสอน และพิธีกรรม ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ใช้ในวงแคบและยังไม่แพร่หลาย

๒.๘ พิธีกรรมของพุทธตันตระ

เนื่องจากพุทธตันตระเป็นนิกายที่ว่าด้วยการใช้เวทมนต์คาถาและพิธีกรรมลึกลับ คณาจารย์จึงได้สร้างพิธีกรรมที่ลึกลับมากมายไว้เป็นองค์ประกอบ เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความขลัง และศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมเป็นส่วนสำคัญที่ขาดเสียไม่ได้ เพราะฉะนั้น พุทธตันตระจึงได้สร้างพิธีกรรม เอาไว้มากมายหลายระดับ ความยากง่ายของพิธีกรรมหมายถึงระดับความศักดิ์สิทธิ์ “พิธีกรรมอัน สลับซับซ้อน เป็นความลับของตันตระวิธี”^{๕๕} พิธีกรรมของพุทธตันตระจึงจำแนกตามลักษณะออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

^{๕๔} พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, พุทธปรัชญา สารและพัฒนการ, หน้า ๒๔๒.

^{๕๕} ส.ศิริรักษ์, ความเข้าใจเรื่องมหายาน, หน้า ๖๐.

๒.๘.๑ พิธีกรรมแบบตันตระเชิงพุทธ

เป็นพิธีกรรมที่นำเอาหลักตันตระทั่วไปเข้ามาผสมกับพุทธตันตระ แม้จะมีกลิ่นไอของความ เป็นพิธีกรรมตันตระแบบอื่นปนอยู่บ้าง แต่ก็ถือว่ายังมีน้อยกว่าพุทธตันตระ ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ พิธีกรรมของชาวทิเบตในเรื่องของการสร้างมณฑลพิธี เพื่อให้เกิดบรรยากาศของความขลังความ คักดีสิทธิ์ ซึ่งองค์ประกอบของพิธีกรรมมีหลายอย่าง มนต์ที่ใช้ก็เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่สำคัญที่ขาด เสียไม่ได้

มนต์ที่ชาวทิเบตรู้จักกันโดยทั่วไปคือ “โอม มณี ปัทเม หุม” ซึ่งมักแปลกันว่า “โอม มณีแห่งดอกบัว” เพียงแต่การเอ่ยมนต์บนที่เท่านั้นก็เพียงพอที่จะหยุดยั้งวงแห่งกรรมและนำไปสู่ สวรรค์ได้^{๙๖} การนำพยางค์นี้มาเขียนใส่ผืนผ้าแล้วนำมาปลุกเสกแขวนไว้ในที่ใด ความร้ายต่าง ๆ ก็จะไม่เข้ามาใกล้เลย นอกจากมนต์แล้วยังมีพิธีกรรมสำคัญอื่นอีก ดังนี้

อภิเชก คือ การถ่ายทอดคำสั่งสอนและพิธีกรรม เช่น ทำมูทระ เป็นต้น จะได้รับการ มอบหมายหรืออนุมัติ (ครอบ) จากอาจารย์โดยตรง การมอบหมายเรียกว่ามูทระอภิเชก อาจารย์จะหลั่ง น้ำพระพุทธรูปมนต์บนหัวของศิษย์เป็นการประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้ นอกจากนี้แล้วการอภิเชกยังมี ผลานิสงส์เหลือล้น เพียงแต่เข้าไปในมณฑลพิธีเท่านั้น อุกุศลกรรมทั้งหลายในอดีตก็หายไปหมด^{๙๗} พิธีกรรมอภิเชกเป็นพิธีกรรมที่คักดีสิทธิ์ เพราะเป็นการถ่ายทอดคำสั่งสอนระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์ ศิษย์ที่มีอินทรีย์แก่กล้าจะได้รับ การอภิเชกจากอาจารย์ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ลึกลับ คนภายนอกไม่สามารถเข้าไปรับรู้การกระทำพิธีกรรมได้

มูทระ คือ การทำท่ามือเป็นเครื่องหมายต่าง ๆ อันเป็นเครื่องหมายหรือท่าของ พระพุทธเจ้าหรือพระโพธิสัตว์นั้น ๆ มีแบบมีท่าปางต่าง ๆ เช่น สัทิมูทระ อภัยมูทระ เป็นต้น ผู้ใดทำท่าอย่างองค์ใดเท่ากับเป็นการเชิญองค์นั้นมาอยู่กับตน^{๙๘} ท่าที่ทำก็มาจากพุทธกิริยาปางต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้า ศิษย์ที่ได้รับการอภิเชกจะทำท่ามูทระปางใดปางหนึ่งของพระพุทธเจ้า เพราะเชื่อว่า ทำมูทระเป็นกิริยาแห่งตัวแทนของพระพุทธเจ้า เมื่อทำท่ามูทระปางใดก็เหมือนกับเป็นการอัญเชิญ พระพุทธเจ้าปางนั้นมาเป็นหนึ่งเดียวกับตน

ธารณี คือ การร่ายมนต์ต่าง ๆ ตามที่ต้องการ เช่น มหากรุณาธารณี (ขึ้นต้นว่า นโม รัตนตรयाเย นโม อารยะ อวโลกิตศควรายะ ปะทะยะ สวาทะ ฯลฯ) ของพระพุทธเจ้าบ้าง ของ พระโพธิสัตว์บ้าง ของเทวดาบ้าง มีทั้งบทยาวและสั้น บางธารณีมีคำว่า อะ คำเดียว ธารณีมี

^{๙๖} จัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ประเทศจีนกับพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน, หน้า ๑๙๔.

^{๙๗} พระญาณวโรดม, ศาสนาต่าง ๆ, หน้า ๒๙๓.

^{๙๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙๓.

อาณาพมามากยิ่งนัก สามารถทำให้กิเลสเบาบางได้ บางธารณีส่างบาปได้ เช่น บทธารณีที่ว่า โอม มณี ปัทเม หูม เป็นหัวใจคาถาของพระอวโลกิเตศวรใช้ได้สารพัด ถ้าเขียนบนผืนผ้า เมื่อลมพัดผ้า สะบัดครั้งหนึ่งก็เท่ากับสวดธารณีนึงบทหนึ่ง เขียนไว้ให้คนเดินรอดก็ได้บุญ^{๙๙} การสวดธารณีหรือ เวทมนต์คาถานี้จึงเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่ขาดไม่ได้ เพราะถ้าไม่มีมนต์ย่อมไม่มีเครื่องมือที่จะนำเข้าสู่ ความขลัง การสาธยายมนต์ก็เหมือนกับการเอ่ยชื่อพระพุทธรูปเจ้าและพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย บางครั้งก็ เป็นบทสรรเสริญเพื่อให้ทรงพระเมตตาแล้วประทานสิ่งที่ต้องการให้ ในประเทศญี่ปุ่นมีพิธีกรรมไดโมกุ คือ การสาธยายมนต์เพื่อขอความสำเร็จ

นิกายนิชิเรนเรียกการสาธยายมนต์ด้วยความมุ่งมั่นอันเดียวกันนี้ว่า **ไดโมกุ** เป็นบทสวดที่มีความยืดหยุ่นแต่ย่อให้สั้น ออกชื่อเหลือเพียงพระสูตร “นัมเมียว โฮเร็ง เกเกียว” (นะโม ปุณฺศริก สัทธรรม) เท่านั้น ไดโมกุเป็นวิธีสวดมนต์ด้วยการออกเสียงคล้ายคำเรียกร้องพร้อมกัน (rallying cry) กำหนดเสียงเข้ามาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถือว่าเป็นคำสวดที่มีอำนาจพิเศษ เป็นคำที่มีแรงเสียง กระตุ้นใจ ให้กับผู้ที่ได้ยินได้ฟังเกิดความซาบซ่านเลื่อมใสพ้นจากบาปได้ เป็นลีลาแสดงความเชื่ออัน มั่นคงที่มีต่อคำสอนและความศักดิ์สิทธิ์ของพระปุณฺศริกสัทธรรม

ความศักดิ์สิทธิ์ของพระปุณฺศริกสัทธรรม ปรากฏในคำสอนว่า “การพร่ามนต์ (ไดโมกุ) อันศักดิ์สิทธิ์ด้วยความรู้ซึ้งว่า ๓ เป็น ๑ คือ พระศากยมุนี, ปุณฺศริกสัทธรรมและมนุษย์ อยู่ใน อาณาจักรตั้งมั่นอันเดียวกัน การพร่ามนต์อันศักดิ์สิทธิ์นี้เป็นมรดกของสรรพสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและ ความตาย นี่คือหลักสำคัญอันพระนิชิเรนที่ได้ประกาศแล้ว^{๑๐๐} “พิธีการสร้างพระพุทธรูปของฝ่ายนิกาย วัชรยาน จะผูกโครงด้วยไม้ แล้วนำพระธรรมคำสอนจากพระคัมภีร์มาผูกไว้ให้เป็นพระธรรมกาย แล้วจึงปั้นดินทับให้เป็นที่ตั้งพระนิรมานกาย โดยสวดพุทธานิเชกให้ศักดิ์สิทธิ์จนเป็นพระ สัมโภคกาย^{๑๐๑} ในพุทธตันตระแบ่งพิธีกรรมในการปฏิบัติโยคะออกเป็นชั้นดังนี้

๑. **กิริยาดันตระ และจรรยาตันตระ** คือ การรักษาความบริสุทธิ์อย่างเคร่งครัดและ ข้อจำกัดเกี่ยวกับอาหารและเครื่องดื่ม

๒. **โยคตันตระ** คือ เมื่อผู้ปฏิบัติมีความก้าวหน้าเพียงพอแล้ว ย่อมได้รับอภิเชกให้เข้าไปสู่ความลึกซึ้งแห่งโยคตันตระ สตรีทั้งหลายถือเป็นส่วนประกอบสำคัญเพื่อการปฏิบัติโยคะ^{๑๐๒}

^{๙๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙๑.

^{๑๐๐} เสฐียร พันธงชัย, **ศาสนาใหม่ในประเทศญี่ปุ่น**, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑๒.

^{๑๐๑} ส.ศิริรักษ์, **พุทธตันตระหรือวัชรยาน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสองสยาม จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖

^{๑๐๒} พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ, **อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต**, หน้า ๑๔๐.

ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงขั้นตอนสำคัญในการประกอบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ของนิกายพุทธตันตระ ซึ่งประกอบด้วย

๑. **มนตร์** (mantra) หมายถึง มนต์อันเร้นลับ (mystic formula) หรือคำเปล่งเสียงอันเร้นลับ (mystic syllable) ซึ่งบางครั้งเรียกกันว่า “ธารณี” นับเป็นกระดูกสันหลังของนิกายตันตระ เป็นหัวใจของพระสูตรและเป็นหนทางลัดไปสู่การตรัสรู้ บางครั้งอาจไม่มีความหมายทางด้านภาษาเลย ท่านวสุพันธุเคยตั้งข้อสังเกตว่า การที่มนตร์ไร้ความหมายทางภาษาโดยสิ้นเชิงนั้น นับเป็นความสำคัญอย่างแท้จริง เพราะว่าการทำสมาธิภาวนาในสิ่งที่ไร้ความหมายทางภาษา จะช่วยให้บุคคลได้ประจักษ์ถึงธรรมชาติอันเป็นทายาทของจักรวาล เชื่อกันว่าการเปล่งมนตร์ (มนต์) ถ้ากระทำถูกต้องแล้วจะก่อให้เกิดพลังมหาศาลและทำให้เข้าถึงความเป็นหนึ่งกับสิ่งสูงสุด

๒. **มุทรา** (mudra) หมายถึง การกระทำเครื่องหมายต่าง ๆ ด้วยมือและนิ้ว หรืออิริยาบถของผู้รู้แจ้งนั่นเองในขณะที่ “มนตร์” ได้รวมเอาความลับทั้งหมดของเสียงเอาไว้ “มุทรา” ก็ได้รวมเอาความลับทั้งหมดของการสัมผัสพระพุทธรูป พระโพธิสัตว์และเทพเจ้าทั้งหลายต่างก็มี “มุทรา” ของตนเอง ดังนั้น ในการบูชาพระพุทธรูป พระโพธิสัตว์และเทพเจ้าแต่ละองค์ ผู้ปฏิบัติจะต้องกระทำ “มุทรา” ด้วยเครื่องหมายที่แตกต่างกัน

๓. **มณฑล** (mandala) หมายถึง ขอบเขตวงกลมอันเร้นลับ (mystic circle) หรือแผนผังจักรวาล (cosmogram) เป็นสถานที่ซึ่งนักบุญทั้งหลายประชุมกัน หรือเป็นสถานที่ประกอบพิธีบูชาอันศักดิ์สิทธิ์ เป็นแผนผังที่แสดงตำแหน่งของเทพเจ้าต่าง ๆ ในจักรวาล ปกติแล้วจะเขียนบนผืนผ้าหรือกระดาษ หรือบางครั้งเขียนไว้ที่พื้น

๔. **อภิเชก** (abhisheka) หมายถึง การมอบตัวเป็นศิษย์ (initiation) สู่นิกายเร้นลับ หรือหมายถึงการเข้าสู่มณฑลนั่นเอง การผ่านการอภิเชกจากอาจารย์เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง ผู้ที่ไม่ได้ผ่านการอภิเชกจะไม่ได้รับการเปิดเผยคำสอนอันเร้นลับจากอาจารย์^{๑๐๓}

๒.๘.๒ พิธีกรรมพุทธตันตระเชิงปริศนาธรรม

เป็นพิธีกรรมทางตันตระที่มีความสำคัญอีกแบบหนึ่ง เพราะว่าการที่จะเข้าถึงหัวใจของพุทธตันตระต้องผ่านกระบวนการที่สลับซับซ้อนมากมาย ซึ่งกระบวนการเหล่านั้นล้วนเต็มไปด้วยรหัสลับที่รอให้นักลึทธิอาจารย์รุ่นใหม่ได้ไขปริศนาเหล่านั้น จึงเป็นไปเพื่อไขปริศนาธรรมที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม

พุทธตันตระใช้ความพยายามอย่างกล้าหาญในการที่จะเชื่อมโยงความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกและร่างกายมนุษย์ โดยถือว่าการปฏิบัติภารกิจเป็นสัญลักษณ์แห่งการเกิดของโลก

^{๑๐๓} ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, *วิถีแห่งมหายาน*, หน้า ๑๘๓.

พระโพธิสัตว์และพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จึงจำต้องมืองค์ประกอบฝ่ายหญิง ซึ่งได้รับการเคารพบูชาพร้อมกัน จากแนวความคิดในเรื่ององค์ประกอบฝ่ายหญิงนี้ นิกายพุทธตันตระเชื่อว่า “มหาสุข” ได้สถิตอยู่ในอวัยวะเพศฝ่ายหญิง การได้ร่วมกับฝ่ายหญิงจึงจะถึงซึ่งมหาสุข ซึ่งเป็นภาวะอันประเสริฐสุด ดังนั้น ในพิธีอภิเษกเมื่อรับเข้าเป็นสมาชิกของตันตระฝ่ายชายในขั้นสูงสุดนี้ จึงต้องใช้หญิงสาวผู้เปรียบพร้อมด้วยพรหมจรรย์และมีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มาเป็นองค์ประกอบ แต่เนื่องจากพิธีดังกล่าวเป็นพิธีลับ หลักฐานในพิธีแบบนี้จึงหาได้ยาก ที่เปิดเผยได้ก็ไม่ชัดเจน และอาจทรงไว้ซึ่งความเร้นลับเช่นนี้ตลอดไป เพราะผู้ที่เข้าร่วมพิธีทุกคนจะต้องถวายคำสัตย์ปฏิญาณในการที่จะรักษาความลับสุดยอด^{๑๐๔}

ภาพเขียนของตันตระจะมีลักษณะเป็นปริศนาธรรม เช่น เป็นภาพเขียนลามก เป็นภาพการร่วมเพศระหว่างเทพฝ่ายชายกับเทพฝ่ายหญิง “ซึ่งภาพเหล่านี้จะต้องไม่ถือว่าเป็นความต่ำทรามหรือหยาบโลน แต่เป็นสัญลักษณ์ของการสร้างสรรค์จักรวาล หรือสัญลักษณ์ของความเป็นหนึ่งอันสมบูรณ์ระหว่างลักษณะสองอย่างของสิ่งสูงสุดคือความนิ่ง (static) และการเคลื่อนไหว (Dynamic) ซึ่งปรากฏออกมาในโลกแห่งปรากฏการณ์ของเพศหญิงและเพศชายอันเป็นสัญลักษณ์ และพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นเพียงอุบายไปสู่สัจจะธรรมเท่านั้น และจะถูกละทิ้งเมื่อเราเข้าถึงพุทธภาวะภายในโดยสมบูรณ์^{๑๐๕}” ทั้งภาพเขียนและรูปปั้นอันแปลกประหลาดที่มองเห็น จึงเป็นเพียงมายาที่ปกปิดความเป็นจริง

นอกจากนี้ยังมีข้อปฏิบัติที่แปลกประหลาดในวิธีตันตระ คือ มีหลักเบื้องต้นสำหรับผู้เข้าลัทธิ ๕ ประการ เรียกว่า ปัญจัตตวะ (ธาตุทั้ง ๕) หรือ ปัญจกกาล (อักษร ม ทั้ง ๕) คือ มตฺยะ (มทิตรา) คือน้ำเมา, มางสะ (เนื้อรวมทั้งมตฺยะ ปลา), มนตฺ (พร้าให้กำหนด), มุทรา (ใช้ทำเหยียน) ไมถุน หรือเมถุน (การเสพเมถุน)

พิธีทั้ง ๕ นี้ กระทำกันในเวลาเที่ยงคืน เรียกว่า กาลจักร เริ่มพิธีผู้เลื่อมใสหนึ่งล้อมกันเป็นวง ตอนเสร็จพิธีมีการอันลามกที่สุด ข้อนี้กลุ่มที่ถือตันตระชี้แจงว่า การดื่มน้ำเมาให้ดื่มแต่พอควร แต่บางพวกถือว่าต้องดื่มให้หย่าเปจนสิ้นสติจะใช้ได้ แต่อย่างไรก็ตามพิธีต้องมีพร้อมด้วยการดื่มเหล้าและเนื้อสัตว์ เพื่อบูชาพระศกติ ถ้างดเว้นถือว่าเป็นบาปอย่างหนึ่ง แต่กลุ่มนี้ในเวลานอกพิธี

^{๑๐๔} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **ประเทศจีนกับพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน**, เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๙๘.

^{๑๐๕} รวมบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนาฯ, ฉลอม ๒๕ พุทธศตวรรษ ณ ประเทศอินเดีย, **พุทธศาสนประวัติระหว่าง ๒๕๐๐ ปีที่ล่วงแล้ว**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์สุรวุฒิน, ๒๕๓๗), หน้า ๓๔๗.

จะมีความประพฤติดี ไม่เป็นผู้เมามายและเกลียดชังการอนาจาร^{๑๑๖} นอกจากนี้ยังมีข้อปฏิบัติที่เรียกว่า “รหัสยวิธี” คือ

๑. **กายรหัส** คือ การทำอิริยาบถเหมือนพระพุทธเจ้า หรือ พระโพธิสัตว์

๒. **วจีรหัส** คือ การพรับ่นมนต์คาถาของพระพุทธเจ้า หรือพระโพธิสัตว์องค์ใดองค์หนึ่ง

๓. **มโนรหัส** คือ การเพ่งจิตให้เป็นสมาธิ โดยการยึดเอาพระพุทธเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ องค์ใดองค์หนึ่งเป็นอารมณ์^{๑๑๗}

๒.๘.๓ พิธีกรรมพุทธตันตระเชิงไสยศาสตร์

พิธีทางไสยศาสตร์ หมายถึง การแสดงกิริยาท่าทาง (action) ต่าง ๆ ในขณะประกอบ พิธีกรรมทางไสยศาสตร์ มักจะมีการรำว่า การกระโดดโลดเต้นเลียนแบบ และการแสดงกิริยา ท่าทางต่าง ๆ การแสดงกิริยาท่าทางประกอบไสยศาสตร์จะเห็นได้ชัดในการไหว้ครูของนักมวยไทยก่อน จะขึ้นสู่เวที^{๑๑๘}

นิกายมนตรยาน ความจริงคือไสยศาสตร์ในนามของพุทธศาสตร์นั่นเอง ผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนใน ลัทธินี้จะต้องได้รับการครอบวิชาจากอาจารย์ เรียกว่า “พิธีมูรธาภิเษก” กล่าวคือ เวลาปฏิบัติ กายรหัส ก็ยอมทำท่าทางให้เหมือนพระปางนั้น ส่วนวจีรหัสก็พรับ่นคาถาเฉพาะปางนั้น มโนรหัสก็ เพ่งถึงพระปางนั้น มีการเชิญพระเข้าตัว ขยายส่วนของพระให้เท่าตัวเรา หรือเพ่งให้ตัวเราละลายหาย เข้าไปในองค์พระ เห็นองค์พระกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับตัวเรา เรียกว่า “กายสิทธิ์พุทธิ”^{๑๑๙} และในทิเบตยังมีธงมนต์ใช้ประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ด้วย

ธงมนต์ทางทิเบตเรียกว่า “หะจะ” ถือกันว่าถ้าใครปักธงจะได้บุญมาก ทั้งในส่วนตัวและ ประโยชน์ของประเทศชาติ เพราะฉะนั้นชาวทิเบตทุกคนจึงต้องหาทางทำบุญชนิดนี้ให้ได้อย่างน้อยครั้ง หนึ่ง นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่น่าสนใจและศิริมงคลมาให้อีกด้วย ธงมนต์มีดังต่อไปนี้

๑. ธงชื่อ **ลุงตะ** (ลุง = เล็ง = มังกร) เป็นธงมนตร์โดยแท้ รูปเกือบสี่เหลี่ยมยาว ประมาณ ๔ - ๖ นิ้ว ตรงกลางเป็นรูปม้าเทินดวงมณีอยู่บนหลัง มักจะปักไว้ที่หลังคาเรือนหรือ บริเวณที่อยู่ คาถาที่จารึกไว้ในธงมีต่าง ๆ กัน ตรงมุมธงทั้ง ๔ เขียนเป็นรูปหรืออักษรลัตว์ ๔ ชนิด คือ เสือ สิงห์ ครุฑ นาคหรือมังกร ข้อความที่จารึกไว้ในธงนอกจากมนตร์บูชาที่เป็นถ้อยคำ ของข้อความเจริญหรือสิ่งที่ปรารถนา

^{๑๑๖} เสฐียร โกเศศ, **ลัทธิของเพื่อน ฉบับสมบูรณ์**, หน้า ๑๓๙.

^{๑๑๗} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ลีตญาโณ), **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, หน้า ๓๖๙.

^{๑๑๘} แสง จันทรังาม, **ศาสนศาสตร์ (The Science of Religion)**, หน้า ๒๔๖.

^{๑๑๙} พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ลีตญาโณ), **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, หน้า ๓๖๙.

๒. ธงชื่อ **โจ** เป็นธงขนาดแคบแต่ยาวตั้งแต่ ๘ - ๑๐ นิ้ว เขียนคำว่าขอให้ม้ามังกรของตน (เจ้าของธง) จงเจริญ ผู้อยู่ในครอบครัวทุกคนต้องมีธงม้ามังกรไปปักไว้บนยอดเขา ซึ่งอยู่ไกลในวันขึ้นสามค่ำทุกเดือน ถ้าไม่มีเขาอยู่ใกล้ จะผูกไว้ที่กิ่งไม้ใกล้ลำธาร หรือผูกไว้ที่สะพานที่ดี เวลาปักหรือผูกต้องจุดธูปบูชาหรือเอาแป้งเม็ดข้าวมางสะและเม็ดยอดอย่างละน้อยไปเช่นพลีปีศาจประจำยอดเขา ใช้วิธีร้อยโดยรอบ ปากก็ว่า “โส โส” มาเอาไปเถิด มาเอาไปเถิด

๓. ธงชื่อ **คยัน ตลัน ทเสโม** หรือธงชัย เป็นธงชนิดเดียวกับข้างต้น แต่คาถาและรูปต่าง ๆ มากออกไปอีก ถือว่านอกจากให้โชคลาภยังอำนวยความเจริญในจิตใจ ร่างกายและอำนาจของผู้ในด้วย

๔. ธงขนาดใหญ่ชื่อ **คะลังโป สัตพ รัยยัล** แปลว่า ซึ่งทำให้ใหญ่อย่างช้าง ใช้ปิดไว้ที่ผนังห้องหรือพับผูกไว้ที่คอกเป็นเครื่องราง ตรงกลางจะเป็นรูปวัชระไขว้และมีอักษรและลวดลายไปทั้งผืน เวลาจะปิดธงก็มีพิธีที่ทำเป็นพิเศษ ถ้าผู้ใดรู้สึกไม่สบายใจหรือโชคลาภอับหรือถูกผีกระทำ จะปิดธงนี้และทำพิธีตามที่กำหนด^{๑๑๑} นอกจากนี้เรื่องธงแล้ว ยังมีเรื่องระเบียบที่ว่าด้วยพิธีการบูชา ในการบูชาพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ จะต้องดำเนินพิธี ๗ ประการโดยลำดับ พิธีนี้มีแบบมาจากพิธีของฮินดู คือ

๑. อัญเชิญ (อวาทัน)
๒. เชิญให้นั่ง (อาสน)
๓. พลิด้วยขนมเสก ข้าว น้ำ ดอกไม้ รูป ประทีป ดนตรี บางที่ก็ถวายมณฑล
๔. ขับสวดดีถวาย
๕. กล่าววาทรำมนต์โดยเฉพาะ
๖. สวดเพื่อประโยชน์แห่งความสุขของผู้ที่อยู่และผู้ที่จะมา
๗. ขอพร

พระพุทธศาสนิกายพุทธตันตระนี้ เป็นที่รู้กันดีว่าเป็นนิกายที่มุ่งเน้นในกิจกรรมลึกลับ มีพิธีกรรมที่สลับซับซ้อนมากมาย จนพิธีกรรมบางอย่างกลายเป็นไสยศาสตร์ แต่ในความเป็นพุทธตันตระก็ยังมีพิธีกรรมที่เป็นจุดยืนที่ชัดเจนอย่างหนึ่งคือ เพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือบุคคลที่ตกทุกข์ได้ยาก นอกจากนี้แล้วพิธีกรรมบางอย่างเป็นเพียงมายาภายนอกที่แสดงออกเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงได้แฝงไว้ด้วยปริศนาธรรมและปรัชญาอันลึกซึ้ง เพื่อเข้าสู่เป้าหมายสูงสุดคือความหลุดพ้น

^{๑๑๑} เสฐียร โกเศศ, **ลัทธิของเพื่อนฉบับสมบูรณ์**, หน้า ๔๓๖.

๒.๙ รากฐานปรัชญาของพุทธตันตระ

ตามกำเนิดและพัฒนาการของนิกายพุทธตันตระ ไม่ได้มีความประสงค์ที่จะสร้างระบบปรัชญาขึ้นมาใหม่ แต่เมื่อมีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องทำให้มีแนวคิดเกิดเป็นระบบขึ้น ซึ่งต่อมาได้มีนักวิชาการจำแนกระบบความคิดแบบพุทธตันตระออกเป็นปรัชญาแขนงต่าง ๆ จึงจำแนกปรัชญาของพุทธตันตระออกเป็นสาขาต่าง ๆ ดังนี้

๒.๙.๑ อภิปรัชญาของพุทธตันตระ

๑. **อาทิพุทธะ (Primordial Buddha)** อาทิพุทธะเป็นส่วนหนึ่งแห่งการพัฒนารัฐันสุดท้ายแห่งพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งได้รับอิทธิพลส่วนใหญ่มาจากแนวคิดของนิกายไศวระของฮินดู และอาทิพุทธะส่วนใหญ่พบในเนปาลและชวา^{๑๑๑} เป็นพระพุทธรูปที่ทรงอุบัติมาพร้อมกับโลกและประจำอยู่ชั่วนิรันดร์ เท่ากับเป็นต้นกำเนิดของพระพุทธรูปทั้งหลาย คตินิยมการนับถืออาทิพุทธะนี้เกิดขึ้นในนิกายไอศวารี-ริก ซึ่งแพร่หลายอยู่ในประเทศเนปาล อาทิพุทธะคือพระสยัมภู (Self-existent) เกิดเองเป็นเองพร้อมกับโลก ไม่มีเบื้องต้น ไม่มีที่สิ้นสุด ปรากฏพระกายในแสงเปลวเพลิง ซึ่งปรากฏเป็นรัศมีพุ่งขึ้นจากดอกบัว นิกายไอศวารี-ริกเรียกอาทิพุทธะว่า “อิศวร” นิกายสวามิกเรียก “สวามิกะ” แต่มีหลายนิกายที่เรียกว่า “ไวโรจนะ” “วัชรปาณี” “วัชรราช” “วัชรลัตว์” หรือ “วัชรมัณฑุศรี”^{๑๑๒} อาทิพุทธะไม่ได้ดำรงอยู่ในฐานะผู้สร้างโลกเหมือนกับความสำเร็จของศาสนาประเภทเทวนิยม แต่อาทิพุทธะเกิดมาพร้อมกับโลก เป็นต้นกำเนิดของพระพุทธรูปทั้งหลาย อุบัติขึ้นเอง ไม่มีเบื้องต้น ไม่มีท่ามกลางและไม่มีที่สิ้นสุด ทรงดำรงอยู่เหนือกาลเวลา ต่อมาได้มีชื่อต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละนิกาย แต่ชื่อเหล่านั้นมีความหมายเดียวกันคือ พระองค์ทรงเป็นต้นตอของพระพุทธรูปทั้งหลาย เกิดขึ้นพร้อมกับโลก ทรงอยู่เหนือกาล

๒. **ธยานีพุทธะ** เป็นกรการกลายสภาพเป็นบุคคลของอาทิพุทธะ (Personifications of Aspects of one Adhibuddha) เป็นพลังสร้างสรรค์ของอาทิพุทธะ (Creative Power of Adhibuddha) พระธยานีพุทธะมี ๗ องค์ แต่ที่ปรากฏในวรรณกรรมของวัชรยาน ชื่อ คุหย

^{๑๑๑} Encyclopaedia of Buddhism, Vol. I Ceylon : The Government Press Ceylon. 1961, p. 231.

^{๑๑๒} พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, พุทธปรัชญา สารและพัฒนาการ, หน้า ๒๔๔

สมาช มี ๕ พระองค์ คือ ๑.พระไวโรจนะ ๒.พระอัชโศภายะ ๓.พระรัตนสัมภวะ ๔.พระอามี
ตภา ๕.พระอโฆลสิทธิ^{๑๑๓}

เนื่องจากว่าอาทิพุทธะเป็นพระพุทธรูปเจ้าที่ยิ่งใหญ่ คนสามัญทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงพระองค์
ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นพระองค์จึงมีพระเมตตาอย่างหาประมาณไม่ได้ จึงทรงอวตารมาเป็นพระพุทธรูปเจ้า
ปางต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่ปกป้องและให้ธรรมะแก่สัตว์โลกทั้งหลาย พระธยานีพุทธะจึงเป็นภาคแสดง
ของอาทิพุทธะ เป็นพลังสร้างสรรค์ของอาทิพุทธะ แต่พระธยานีพุทธะก็ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นส่วน
หนึ่งของอาทิพุทธะ ไม่สามารถแยกเป็นอิสระจากอาทิพุทธะได้ เพียงแต่ทำหน้าที่แทนพระอาทิพุทธะ
เท่านั้น

พระพุทธรูปเจ้าทั้งฝ่ายหญิงและชายยังแบ่งออกเป็นองค์ละ ๒ ปาง คือ ปางสวยและปางดุ
เพื่อให้สอดคล้องกับหน้าที่ที่แต่ละองค์จะต้องลงไปควบคุมดูแลประจำ ถ้าลงมาในปางปราบทมิฬก็จะ
เป็นปางที่ดูร้าย มีพระพักตร์เป็นที่น่าเกรงขาม แต่ถ้าถูกอัญเชิญลงมาในงานบุญกุศลก็จะแสดงปางที่
งดงาม สำหรับพระพุทธรูปเจ้าและพระโพธิสัตว์ในภพนี้แบ่งเป็น ๒ ภาค ๒ ปาง คือ ภาคหญิง
และภาคชาย ปางดูร้ายและปางที่งดงาม แต่ทั้งหมดก็รวมเข้าเป็นหนึ่งในองค์อาทิพุทธะ ซึ่งเป็นบ่อ
เกิดของพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลาย^{๑๑๔}

๓. ธยานีพุทธะที่เป็นต้นตระกูลของเทพมี ๕ ประเภท คือ

๑.ตระกูลโทยะ ๒.ตระกูลโฆทะ ๓.ตระกูลราคะ ๔.ตระกูลจินตามณี ๕.ตระกูลสมยะ
การปฏิบัติธรรมของศาสนิกผู้ที่มีความศรัทธา ตระกูลเทพทั้ง ๕ นี้เท่านั้นที่จะนำไปสู่การ
บรรลุนิพพานตามปรารถนาและความหลุดพ้น ตามทฤษฎีพระพุทธรูปศาสนาดั้งเดิมเห็นว่า โลก
ประกอบด้วยชั้น ๕ และชั้นเหล่านี้ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเทพในวัชรยาน ปรากฏอยู่ในรูปของ
พระธยานีพุทธะ ๕ พระองค์ เมื่อเวลาผ่านไปพระธยานีพุทธะได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นปฐมเทพ
อย่างไรก็ตาม แม้วัชรยานจะยกฐานะพระธยานีพุทธะเป็นปฐมเทพ แต่ก็ได้พยายามที่จะเสนอแนวคิด
ในรูปแห่ง “เอกเทวนิยม” ขึ้นมา โดยสร้างทฤษฎี “วัชรธรรม” ที่เป็นต้นกำเนิดของพระธยานีพุทธะ
ทั้งหลาย ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นในราว พ.ศ. ๑๕๐๐ เมื่ออาทิพุทธะสำแดงตนในร่างมนุษย์มีชื่อว่า “วัชรธรรม”
ปรากฏอยู่ ๒ ลักษณะ คือ รูปเตี้ยและรูปคู่ (ยบ-ยม)

พระธยานีพุทธะเป็นพระพุทธรูปเจ้าชนิดที่พิเศษที่ไม่จำเป็นต้องผ่านการเป็นพระโพธิสัตว์
พระองค์ไม่ใช่ผู้สร้างสรรค์สิ่งใด แต่การสร้างสรรค์โลกเป็นหน้าที่ของเทวโพธิสัตว์ ผู้เป็นเหล่ากอของ

^{๑๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๔.

^{๑๑๔} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ประเทศจีนกับพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน, หน้า ๑๔๕.

พระชนานี้พุทธะ ทฤษฎีพระชนานี้พุทธะนี้ได้รับการเผยแพร่ในราว พ.ศ. ๘๐๐ เกิดมาจากทฤษฎี สัสตภาวะของชนธ์ ^{๕๑๕} เป็นการอธิบายว่าสรรพสิ่งประกอบด้วยชนธ์ ๕ แต่ในชนธ์ ๕ ยังมี ภาวะของพระชนานี้พุทธะประกอบอยู่ด้วย ซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จะมีพระชนานี้ พุทธะประจำอยู่

๔. มันตระ มนต์ศักดิ์สิทธิ์ในระดับปัจเจก แต่ละพยางค์มุ่งถึงภูมิ (หรือธาตุ) แต่ละ อย่างที่อยู่ในตัวมนุษย์แต่ละคนซึ่งอยู่ในระดับโลกียภูมิ ในขณะที่ภูมิที่เหลืออีก ๔ คือ สาวกภูมิ ปัจเจกภูมิ โปธิสัตวภูมิ และพุทธภูมิ จัดอยู่ในปากฝั่งโลกุตระ มนุษย์ทุกคนหรือแม้กระทั่งสรรพ สัตว์ย่อมมีภูมิทั้ง ๑๐ อยู่ในตัว จะแสดงตัวออกมาเมื่อโอกาสและเทศะเหมาะสม

มันตระศักดิ์สิทธิ์นี้เป็นอุปกรณ์เชื่อมโยงระหว่างโลกียภูมิกับโลกุตระภูมิ ทั้งที่อยู่ในตัวและอยู่นอกตัว พยางค์คือคำพูดที่มีความสำคัญซึ่งสร้างความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์อื่น ๆ คำพูด โดยทั่วไปคือแก่นของความเป็นมนุษย์ คำพูดที่เป็นมันตระศักดิ์สิทธิ์ย่อมมีนัยแสดงถึงแก่นแท้ของ ความเป็นมนุษย์ คำพูดเป็นเครื่องหมายของจิตใจ^{๕๑๖}

มหายานถือว่าการรู้แจ้งคือการรวมกันระหว่างปัญญาและเมตตา ปัญญาใช้เป็นเครื่องช่วย ให้เกิดความรู้แจ้งในความไม่มีตัวตนของสภาพแห่งโลกภายนอกทั้งปวง แต่ผู้ที่จะรู้แจ้งจะต้องประกอบ ไปด้วยเมตตากรุณาด้วย เมื่อปัญญาและเมตตากรุณาผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจึงจะบรรลุ ถึงสภาวะแห่งพระนิพพาน ฝ่ายตันตระนำความคิดเช่นนี้มาเหมือนกันแต่นำมาประยุกต์ใช้ตีความไป ในทางกลับ เป็นรหัสเข้าใจกันเฉพาะ เช่น ปัญญาเปรียบเหมือนเพศชาย การบรรลุความรู้แจ้ง จำเป็นต้องอาศัยหญิงพรหมจรรย์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งปัญญา การรวมตัวระหว่างปัญญาและเมตตานี้ เห็นได้จากรูป “ยัม-ยุม” ซึ่งเป็นภาพบิดามารดา ของทางฝ่ายทิเบตแสดงให้เห็นเทพเจ้ากำลัง สวมกอดเทพธิดาอยู่ ภาพเช่นนี้ไม่ถือเป็นภาพที่อุจาดลามก แต่เป็นภาพสัญลักษณ์ที่ใช้แทนการเกิด ของโลก เนื่องมาจากการรวมตัวเป็นหนึ่งระหว่างองค์ประกอบทั้งสอง^{๕๑๗}

๕. ปรางค์การณ คือ ภาพสะท้อนให้เห็นสิ่งสูงสุด มี ๒ อย่าง คือ

๑. อันติมจิต

๒. ปรัชญาและอุบายที่รวมกันอย่างแบ่งแยกไม่ได้

ตันตระมีแนวคิดเชิงพหุเทวนิยม (Polytheistic) แม้จะเป็นตันตระแบบพุทธแต่ก็มีความคิดที่โน้มเอียงไปในทางสัสตทิภูฏี (Eternalist) เน้นความกลมกลืนระหว่างสรรพสิ่งที่ตรงกัน

^{๕๑๕} พระมหาสมจินต์ สมมาปณโณ, พุทธปรัชญา สารและพัฒนการ, หน้า ๒๔๕

^{๕๑๖} พระมหาสมจินต์ สมมาปณโณ, อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต, หน้า ๗๖.

^{๕๑๗} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ประเทศจีนกับพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน, หน้า ๑๓๙.

ข้าม ถือปรัชญาสหภาพนิยม (Unificationism) เป้าหมายคือกำจัดทวิภาวะ หรือทวิภาวะเพื่อเข้าถึง
อทวิภาวะหรือ อทวิภาวะ (Non-Duality)

๖. อทวิภาวะ คือ การรวมเป็นหนึ่งระหว่างจิตกับวัตถุ จุดหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติโยคะ
คือเพื่อรวมเป็นหนึ่งเดียวระหว่างผู้รู้ (Subject) และสิ่งที่ถูกรู้ (Object) การกำจัดความแตกต่าง
ระหว่างผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ ต่อมาจึงมีการพัฒนาเป็นแนวความคิดเรื่องปรัชญาเกี่ยวกับกรรม พัฒนากรรม
(Male) ให้อยู่ในฐานะเป็นผู้รู้หรือผู้กระทำ พัฒนาปรัชญา (Female) ให้อยู่ในฐานะเป็นผู้ถูกกระทำ
การรวมกันอย่างกลมกลืนระหว่างกรรมกับปรัชญาเรียกว่า “อทวิภาวะ” หมายถึงความไม่แบ่งแยก
ปฏิบัติการ ภาพของปรากฏการณ์ที่เป็นซ้ายขวา บวกหรือลบเกิดจากการมองที่แบ่งแยก และสาเหตุ
ที่ทำให้เกิดการมองที่แบ่งแยกเพราะว่าพลังกรรมและปรัชญาปฏิบัติการอย่างไม่ประสานกัน ปรัชญา
มองอย่างแบ่งแยก ในขณะที่กรรมมองรวมกัน แต่การรวมกันอย่างสนิทไม่เกิดขึ้นเพราะว่ามีพลัง
ปรัชญาสอดแทรกอยู่^{๑๑๔} เมื่อใดที่กำจัดพลังปรัชญาออกจากจิตได้ ก็จะเข้าสู่ภาวะแห่งความเป็นหนึ่ง
เดียว คือ “อทวิภาวะ”

เนื่องจากว่าพุทธตันตระมีความหยابความละเอียดนี้เองจึงมีความเชื่อหลายระดับ ความ
หยابและละเอียดอ่อนที่ตันตระนำมาอธิบายในเรื่องตรีกายของพระพุทธเจ้า ซึ่งทางมหายานกำหนด
เป็นปรัชญาคือ

๑. ธรรมกาย คือ โพธิจิตที่ละเอียดอ่อนอันลึกซึ้งที่สุดที่ปรากฏอยู่ในโลก

๒. พระสัมโมคคกาย คือ พุทธภาวะที่ละเอียดอ่อนอันปรากฏอยู่ในพุทธเกษตร หรือแดน
สุขาวดีอันพระโพธิสัตว์ที่เข้าถึงพระปรมัตถบารมีแล้วจึงจะรับรู้คุณวิเศษที่ละเอียดนี้ได้

๓. พระนิรมานกาย คือ พระโณมของพระพุทธองค์ที่ปรากฏในโลกต่าง ๆ ทั้งโลกนี้และ
โลกดาวดึงส์สวรรค์ เช่น คราวเสด็จไปโปรดพระพุทธมารดา^{๑๑๕}

ธยานีโพธิสัตว์ คือ พลังสร้างสรรค์ที่กระจายออกมาจากธยานีพุทธะ ทำหน้าที่แปลง
นโยบายหลักเป็นนโยบายย่อย มี ๕ องค์ คือ

๑. พระอวโลกิเตศวร หรือปัทมปาณี คู่บารมีของอามิตาภพุทธเจ้า

๒. พระสมันตภัทระ คู่พระบารมีของพะไวโรจนพุทธะ

๓. พระวัชรปาณี คู่พระบารมีของพระอักโษภยพุทธเจ้า

๔. พระรัตนปาณี คู่พระบารมีของพระรัตนสัมมาพุทธเจ้า

^{๑๑๔} พระมหาสมจินต์ สมุสาปญโญ, **พุทธปรัชญา สารและพัฒนการ**, หน้า ๒๔๓

^{๑๑๕} ส.ศิริรักษ์, **พุทธตันตระหรือวัชรยาน**, หน้า ๗.

๕. พระวิศวาปถวี คู่พระบารมีของพระอโฆสิตะพุทธเจ้า

พระมานุषีโพธิสัตว์

ทำหน้าที่นำนโยบายของพระธยานีโพธิสัตว์ไปปฏิบัติในสถานการณ์จริง เพื่อประโยชน์สูงสุดของมหาชนที่ได้รับความทุกข์เดือดร้อน มีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. นียตมานุषีโพธิสัตว์ คือ ผู้ที่บำเพ็ญยังไม่ถึงภูมิ ๑๐ มีมุกตาและธรรมเมฆา

๒. นียตมานุषีโพธิสัตว์ คือ ผู้ที่บำเพ็ญบารมีถึงภูมิ ๑ ในบรรดาภูมิ ๑๐

คำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในพุทธตันตระ

คำศักดิ์สิทธิ์		ความหมาย
คำรวม	คำย่อย	
	ตันตระ มธุรา ยันตระ	รูปแบบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ท่าทาง ปาง ประกอบพิธีกรรม แผนผังหรือแปลนอันศักดิ์สิทธิ์
โอม อา หุม	โอม อา หุม	ร่างกาย คำพูด จิตใจ
วัชระ คุรุ ปัทมะ	วัชระ คุรุ ปัทมะ	ภาวะแห่งปรัชญาที่แข็งแกร่งเหมือนเพชร ผู้มีคุณสมบัติพิเศษ ประกอบด้วยปรัชญา กรุณาและอุบาย พระพุทธเจ้าในปทุมวงศ์
สิทธิ หุม	สิทธิ หุม	การบรรลุในระดับสามัญและระดับสูงสุด โพธิจิตของพระพุทธเจ้าที่ทำให้มนตรามีพลังศักดิ์สิทธิ์เร็วขึ้น
โอม มณี ปัทเม หุม	โอม มณี ปัทเม หุม	นอบน้อม เป็นสัญลักษณ์แห่งสากลมรรค แก้วมณี เป็นแสดงถึงมรรคแห่งการรวมตัวกันอย่างกลมกลืน ดอกบัว แสดงถึงมรรคแห่งปัญญาสร้างสรรค์ เช่นสรวงบุชา แสดงถึงมรรคแห่งความสมบูรณ์ที่รวมตัวกัน
	มณฑลละ ยัม ยุม สทธะ	วงกลมที่เป็นขอบเขตของการประกอบพิธีกรรม ปฏิมากรรมที่เป็นตัวแทนของชายกับหญิง การรวมตัวกันอย่างแนบแน่นของปรัชญาและกรุณา

สรุปอภิปรายพุทธตันตระ

ปรากฏการณ์ คือ ภาพสะท้อนให้เห็นความจริงที่เป็นสิ่งสูงสุด ความจริงสูงสุดมีอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ จักรวาลประกอบด้วยนามธรรมกับรูปธรรม นามธรรมมีลักษณะสถิตนิ่งอยู่ภายใน เรียกว่า “คัมพะธาตุ” ส่วนรูปธรรมมีลักษณะเคลื่อนไหว เรียกว่า “วัชรธาตุ” เมื่อ ๒ สิ่งรวมกันจึงทำให้เกิดสรรพสิ่ง ต่าง ๆ ขึ้น

เป้าหมายสำคัญของปรัชญาพุทธตันตระ คือ เน้นความกลมกลืนระหว่างสรรพสิ่งที่ตรงกันข้าม เช่น ธาตุหญิงกับธาตุชาย (ปรัชญากับกรุณา) เมื่อ ๒ สิ่งที่มีสถานะตรงกันข้ามรวมกันได้ อย่างกลมกลืนแล้ว ก็จะเข้าสู่ “อหฺวะยะ” คือ ความไม่แบ่งแยก เป็นความแบ่งแยกอย่างลงลอยกัน หรือ การรวมเป็นหนึ่งเดียวระหว่างจิตกับวัตถุ จิตเป็นผู้รู้ วัตถุเป็นสิ่งที่ถูกรู้ หลักการเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียว คือ การปฏิบัติโยคะ เพื่อทำให้ผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้เป็นสิ่งเดียวกัน ผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ก็คือ ปรัชญาและกรุณา การที่เรามองเห็นความแบ่งแยกก็เพราะว่าปรัชญากับกรุณาทำงานไม่ประสานกัน ปรัชญาจะมีมุมมองในลักษณะแบ่งแยก กรุณามีมุมมองในลักษณะเป็นองค์รวม

๒.๙.๒ ญาณวิทยาของพุทธตันตระ

ทฤษฎีที่ว่าด้วยความรู้ของพุทธตันตระไม่ได้แตกต่างจากพระพุทธานุศาสนิกายอื่นมากนัก เพราะความรู้พื้นฐานมาจากปฏิบัติสมาธิภาวนาเหมือนกัน แต่ข้อปลีกย่อยในการแสวงหาความรู้จะดูแปลกกว่านิกายอื่น ๆ ทั่วไป เพราะว่าความรู้ได้มาจาก “การปฏิบัติตันตระ ซึ่งบุคคลจะเข้าถึงได้ก็ต้องมีพื้นฐานที่มั่นคงในมรรควิธีจากพระสูตร (คือความรู้แบบเถรวาท) ซึ่งประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิในเรื่องศูนฺยตา ตระหนักในความมุ่งมั่นที่จะตรัสรู้ เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์บนพื้นฐานของความเมตตา กรุณา”^{๒๐} ความรู้ที่สูงที่สุดก็คือความรู้ในการขจัดกิเลสให้หมดสิ้นไปจากจิตใจได้ จากนั้นจึงช่วยชี้แนวทางแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งก็เป็นไปตามอุดมคติของพระพุทธานุศาสนิกาย

มนตรยานยังสอนถึงธรรมชาติของมนุษย์ทั้งหมดว่า มนุษย์นั้นมิใช่เป็นเพียงสัตว์ที่ใช้ปัญญา แต่เป็นสัตว์ที่ใช้อารมณ์ด้วย และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าในชีวิตประจำวัน คนเราใช้อารมณ์มากกว่าการใช้ปัญญาหลายเท่า^{๒๑} ความรู้ที่เกิดกับมนุษย์จึงไม่ใช่ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการแสวงหาทางปัญญาเท่านั้น แต่ยังประกอบด้วยกระบวนการเกี่ยวกับอารมณ์ด้วย

สิ่งที่ปริกรรมจนเกิดเป็นนิमितขึ้นนั้น แม้จะมีที่ทว่าเป็นจริงยิ่งกว่าโลกที่เรารู้จัก ก็พึงตราไว้ว่านั่นเป็นเพียงนิमितอันเกิดจากอำนาจของการภาวนา พระโยคาวจรอาจสร้างภาพภายนอกของอาการ

^{๒๐} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **พระพุทธานุศาสนาแบบธิเบต**, ๙๗.

^{๒๑} รวมบทความวิชาการทางพระพุทธานุศาสนา, หน้า ๓๖๘.

ตรัสรู้ให้ปรากฏ แม้พุทธเกษตรก็ปรากฏได้ แต่แล้วก็ต้องแปรรูปไปให้เป็นพลังแห่งพระโพธิญาณ การมุ่งบริการที่รูปองค์มหาเทพโดยใช้มณฑลเป็นที่เพ่งกสิณนั้น ถือว่าเป็นขั้นตอนหรืออุบายเท่านั้นเอง ทั้งนี้ ก็เพื่อเข้าถึงพุทธภาวะอันเป็นจุดหมายปลายทาง การเข้าถึงพุทธภาวะโดยนัยแห่งต้นตระกูลว่า ต้องทำความเข้าใจว่านามกับรูปแยกออกเป็น ๓ สภาพ คือ ชั้นหยาบ ชั้นละเอียด และชั้นละเอียดอ่อนอย่างที่สุด ร่างกายคือความหยาบของรูป ในขณะที่ความรู้ทางเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ขณะตื่นอยู่คือความหยาบของนาม ความละเอียดของรูปนั้นคือพลังของร่างกายอันได้แก่ลมปราณ และช่องทางเดินแห่งลมปราณ (นาที) และจุดที่ลมปราณออกจากร่างกาย (จักร) ในส่วนของนามคือความฝัน ความละเอียดอ่อนที่สุดของรูปคือจุดหยุดพลังของร่างกาย ที่เรียกว่า พินทุ ตั้งอยู่ ณ หทัยวัตฤ โดยที่ในทางนาม คือปรากฏการณ์ขณะหลับ อันรับรู้ไม่ได้โดยความฝัน

ต้นตอหมายความว่า ทางด้านพระสูตรพูดถึงนามรูป จำเพาะแต่ในระดับความหยาบ คือการเอียงกายและความรู้สึกนึกคิดในขณะที่ยังตื่นอยู่เท่านั้น ต้นตอระเนนที่นามรูปในระดับที่ละเอียดและละเอียดอ่อนอย่างที่สุดเป็นประการสำคัญ ถ้าเข้าใจ ๓ ขั้นตอนดังกล่าวจะเข้าถึงปัญญาในเรื่องนามและรูปอย่างถ่องแท้ กล่าวคือ เฉพาะชั้นหยาบเท่านั้นที่นามต่างไปจากรูป แต่ในชั้นละเอียดนั้นจิตดูแตกต่างไปจากพลังแต่ก็เป็นพลังของร่างกายอยู่ด้วย ที่ได้มีความคิดหรือมีจิตสำนึก แสดงว่านั่นคือวิญญาณและนั่นต้องมีพลังจากร่างกายอย่างละเอียดปนอยู่ด้วยเสมอไป พลังดังกล่าวเป็นตัวกระตุ้นความคิดในทางจิตใจ^{๑๒๒}

ความรู้สูงสุดก็คือ อนุตตรโยคะต้นตอ ซึ่งจะทำความเข้าใจกับธรรมชาติแห่งพุทธะ นั่นก็คือเข้าถึงความตระหนักรู้อันบริสุทธิ์ตามคัมภีร์ต้นตอ ความหมายสูงสุดที่จะเข้าใจได้เมื่อถึงระดับอนุตตรโยคะต้นตอ จุดประสงค์สูงสุดของพุทธภาวะคือเข้าถึงพื้นฐานของจิตประภัสสร

สิ่งที่ลุ่มลึกในอนุตตรโยคะต้นตอ ก็คือการอธิบายและการให้เค้าโครงวิธีการมีใช้แต่เพียงการพัฒนาขั้นตอนแห่งจิตวิญญาณเท่านั้น แต่ยังอธิบายเทคนิควิธีที่จะนำเอาจิตละเอียดซึ่งเป็นพื้นฐานของจิตประภัสสรออกมาใช้ได้ด้วย ซึ่งทำให้เราสามารถแปลงศักยภาพของจิตประภัสสรให้เข้าสู่ความรู้มรรควิถี^{๑๒๓}

พระมหาสมจินต์ สัมมาปัญญา ได้สรุปญาณวิทยาของพุทธต้นตอเอาไว้ ดังนี้

ความรู้ ๒ ระดับ

๑. ความรู้ระดับที่ยังเจือด้วยกิเลส เป็นมายา และไม่สามารถเข้าถึงความจริงของโลกได้

^{๑๒๒} ส.ศิวรักษ์, **พุทธต้นตอหรือวัชรยาน**, หน้า ๗

^{๑๒๓} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **พระพุทธศาสนาแบบทิเบต**, หน้า ๙๗.

๒. ความรู้ระดับที่เข้าถึงความจริงของโลก ไม่เจือด้วยกิเลส เป็นความรู้แท้^{๑๒๔}

ความรู้ระดับที่ยังเจือไปด้วยกิเลส เป็นความรู้ระดับต่ำ ส่วนมากเกิดมาจากความคิด ความจำได้หมายรู้ และสัมผัสที่มากกระทบ สามัญชนทั่วไปสามารถเข้าถึงความรู้ประเภทนี้ได้ เพราะได้สัมผัสอยู่เป็นประจำ ไม่สามารถเข้าถึงความรู้หรือความจริงสูงสุดได้ เพราะมีมายา (อวิชชา) ปิดบังปัญญาอยู่ ส่วนความรู้ที่เข้าถึงความจริงของโลก เป็นความรู้แท้ ไม่เจือด้วยกิเลสตัณหา ความรู้ระดับนี้มักจะเป็นความรู้ที่ผ่านกระบวนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมาก่อน จึงเป็นเป้าหมายความรู้สูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

มันตระ คือ เครื่องเชื่อมระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้

ศูนยตา คือ โลกและปรากฏการณ์

กรรณา คือ ผู้รู้

การมองเห็นปรากฏการณ์อย่างไม่แบ่งแยกคือการเข้าถึงความรู้ที่แท้จริง

๒.๙.๓ จริยศาสตร์ของพุทธตันตระ

จริยศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยศีลธรรม หลักศีลธรรม กฎที่ว่าด้วยความประพฤติและพฤติกรรม (The science of morals; the principles of morality; rules of conduct and behaviour)^{๑๒๕} หลักการปฏิบัติของพุทธตันตระที่ศาสนิกของนิกายต้องปฏิบัติร่วมกัน เหมือนกับการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของพุทธศาสนิกชนนิกายเถรวาททั่วไป จึงจำแนกลักษณะของจริยศาสตร์ของพุทธตันตระออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑ จริยศาสตร์ขั้นต้น

เป็นจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐานทั่วไปที่ศาสนิกของนิกายพุทธตันตระจะต้องปฏิบัติร่วมกัน เป็นการปูพื้นฐานของการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงเป้าหมายสูงสุด ก่อนที่จะเข้าถึงขั้นนั้นพระโยคาวจรจำต้องทำบุรพกิจ ๕ อย่างตามลำดับ คือ

๑. ล้มตัวลงกราบพระโดยอัญญาคประดิษฐ์เป็นระยะเวลาติดต่อกันเป็นแสนครั้ง (ในทิเบตจะมีผู้ถือบุญจาริกเป็นระยะทางไกล ๆ โดยเดินแต่ละก้าวแล้วล้มลงนอนกราบเช่นนี้มาตลอดทาง มักมีไม้รองกราบติดตัวมาด้วย อย่างภูเขาไกรลาสนั้นเดินประทักษิณ ๒ วันก็รอบ ถ้าหากล้มตัวลงกราบเพื่อประทักษิณจะกินเวลา ๑ เดือน และจากกรุงลาซาไปเขาไกรลาสใช้เวลาหนึ่งรถไฟ ๔ วัน)

๒. สวดสังวัชยายมนต์ของพระวัชรสังวัตโพธิสัตว์แสนครั้ง สวดให้ได้ลกชี (แปลว่า แสน)

^{๑๒๔} พระมหาสมจินต์ สุมมาปณโม, พุทธปรัชญา สารและพัฒนการ, หน้า ๒๕๒

^{๑๒๕} วศิน อินทสระ, จริยศาสตร์, (กรุงเทพฯ: มหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๒๙), หน้า ๒.

๓. รัปไตรสรณคมณ์มาแล้วแสนครั้ง

๔. บุษาทพยดาฟ้าดินมาแล้วแสนครั้ง

๕. สวดสังวัชยายมนต์จากพระลามะที่สั่งสอนตามรหัสยานี้มาแล้วแสนครั้ง

บุรพกิจทั้ง ๕ นี้ เป็นขั้นตอนขั้นต้น เพื่อสร้างศรัทธาปสาทะให้มั่นคงในทางตันตรปฏิบัติ และเพื่อกีดกันจิตใจไม่ให้หวนไหวโอนเอนไปในทางนิรวณซ์นธ์ มีความสงสัย ลังเล ง่วงเหงาหาวนอน^{๑๒๖}

๒. จริยศาสตร์ชั้นกลาง

จริยศาสตร์มุ่งเน้นไปที่มหาชนตามหลักของอหิงสาธรรมเป็นพื้นฐาน โดยมุ่งที่จะรวมกระแสความคิดที่เน้นปรัชญาและกระแสความคิดที่เน้นกรุณาเข้าด้วยกันเป็น “ปรัชญาบาย”

การปฏิบัติให้เกิดความสุขในชีวิตประจำวันของตันตริกชน คือ เมื่อตื่นนอนขึ้นมาต้องทำความสะอาดร่างกาย บุษาทพยดาเจ้าและพระโพธิสัตว์ทั้งหลายตามโอกาสอันควร สำรวมจิตใจและมีการสารภาพความผิดว่า “กรรมชั่วอันใดก็ตามที่ได้ทำลงไป ใช้ผู้อื่นให้กระทำหรืออนุญาตให้ผู้อื่นกระทำ ขอสารภาพทุกอย่าง” และเมื่อสารภาพผิดแล้วก็สามารถขอมีส่วนร่วมบุญที่คนอื่นทำได้ โดยกล่าวว่า “ข้าพเจ้าขอยอมรับบุญบารมีของพระสุคต พระปัจเจกพุทธะ พระชินสาวก พระโพธิสัตว์เป็นการใช้การสารภาพผิดในความคิดเป็นเครื่องมือให้มนุษย์รู้จักสำรวมในความคิดและการกระทำ^{๑๒๗}

ในคัมภีร์สนธนา มาลาของท่านอนังควัชระ ซึ่งเป็นลัทธิอาจารย์คนหนึ่งของนิกายนี้ได้กล่าวว่า “**สาธุ ควรได้รับการบำเรอจากสตรีเพศเพื่อให้ส่วยมหามรุตรา**” ข้อความเช่นนี้เป็นสนธยาภาษา จะต้องไขความว่า สตรีเพศในที่นี้ท่านให้หมายเอาปัญญา สาธุเป็นเพศชาย จะต้องสร้างอุบายเพื่อร่วมเป็นเอภิกภาพ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ได้พระนิพพาน แต่พวกทักซิณจารตีความ “ม” ทั้ง ๕ ว่าได้แก่ ปัญจขันธ์ ๕ นี้คือสภาพการณ์ของพระพุทธศาสนาในอินเดียยุคปลาย^{๑๒๘} การปฏิบัติตามอักษร ๕ ม. นี้ จึงเป็นการปฏิบัติในขั้นที่เป็นปริศนา ถึงแม้ว่าบางครั้งจะออกมาในรูปของการลามกอนาจาร แต่ก็ยังเป็นเพียงวิธีการหนึ่งที่จะทำให้เข้าถึงสัจธรรมได้ง่าย เป็นรหัสปริศนาที่ทำหายปัญญาของนักปฏิบัติ ซึ่งมี ๓ ระดับ คือ

๑. **กายรหัส** เป็นการแสดงท่าทางกาย ส่วนใหญ่จะเป็นการแสดงด้วยมือ ตามท่าทางของพระพุทธรเจ้าและพระโพธิสัตว์ปางต่าง ๆ เหมือนเป็นการรำรำ ถ้าอัญเชิญพระปางไหนเข้าสู่กายก็จะแสดงท่าเหมือนพระปางนั้น

^{๑๒๖} ส.ศิวรักษ์, **พุทธตันตระหรือวัชรยาน**, หน้า ๕.

^{๑๒๗} พระมหาสมจินต์ สมมาปณโณ, **พุทธปรัชญา สารและพัฒนการ**, หน้า ๒๕๕

^{๑๒๘} อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์สาท, **พระพุทธศาสนามหายาน**, หน้า ๑๗๗.

๒. **วจีรหัทธ** เป็นการทอมนต์คาถา หรือเอ่ยพระนามของพระพุทธเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ การทอมนต์อย่างนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์ วจีรหัทธนี้เป็นที่นิยมกันมากทั้ง ลีทศาจารย์และตันตสิกขน จนบางแห่งกลายเป็นสาระสำคัญของนิกาย

๓. **มโนรหัทธ** เป็นการปฏิบัติขั้นสำคัญ ไม่มีการกรีดนิ้วร้ายว่า ไม่ใช้การทอมนต์สาธยาย เวทมนต์คาถา แต่ใช้สมาธิเพ่งไปที่พระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์พระองค์ใดพระองค์หนึ่ง เมื่อกระแส จิตมั่นคงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระพุทธเจ้าแล้ว ถือว่าเป็นการเข้าสู่ความจริงสูงสุด

๓ จริยศาสตร์ชั้นสูง

ตามพระคัมภีร์ในภาษาสันสกฤต ถือกันว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าปรากฏในพระสูตร คือสิ่งที่ได้สดับตรับฟังกันมาแล้วเขียนลงไว้ ส่วนตันตระ หมายถึง คุยมณฑล ซึ่งเป็นความลับที่ไม่ เขียนกันเพื่อให้ตีพิมพ์แพร่หลาย หากสั่งสอนกันเฉพาะศิษย์วงในเท่านั้น ซึ่งได้รับการอภิเษกให้สืบ ต่อจากอาจารย์ที่ตรัสรู้ธรรมเป็นชั้น ๆ ไปแล้ว จึงถือกันว่าตันตระเป็นวัชรยาน คือ พาหะอันเป็น เพชร ซึ่งคมกริบและอาจตัดกิเลสवासนาให้ขาดได้โดยสิ้นเชิง แต่แล้วยังกลับมาปรับใช้สรรพสัตว์ต่อไป อย่างไม่รู้จักจบสิ้น

กล่าวกันว่าพระพุทธเจ้าตรัสสอนตันตระ ดังที่มีปรากฏในคัมภีร์มหายาน แต่ไม่ปรากฏใน พระบาลีของเถรวาท แบ่งตันตระออกเป็น ๔ ภาค คือ

๑. กิริยาตันตระ ว่าด้วยการกระทำ
๒. จริยาตันตระ ว่าด้วยความประพฤติ
๓. โยคะตันตระ ว่าด้วยโยควิธี หรือการภาวนาของพระโยคาวจร
๔. อนุตตรโยคตันตระ ว่าด้วยวิธีอย่างยิ่งยวด หรือ การภาวนาอย่างถึงที่สุด

โดยทั่ว ๆ ไปแล้วพระพุทธศาสนาแบบทิเบตเน้นที่ข้อ ๑ และข้อ ๔ เท่านั้น นอกจากนี้ แล้วนิกายนังมา ยังได้กล่าวถึงนิกายตันตระไว้ ๓ ประการด้วยกัน คือ มหาโยคะ อนุโยคะ อติโยคะ การฝึกหัดทางตันตระนั้นข้อสำคัญอยู่ที่พระโยคาวจรจะต้องรู้วิธีปฏิบัติต่อทเวที่ตนพึง เกี่ยวข้องด้วย

การฝึกตนให้เคารพบูชาและว่ามนต์ตามเทพองค์นั้น ๆ จนพระคุณของเทพหรือพระ พุทธคุณเข้ามาประสานกันจนความเห็นแก่ตัวของบุคคลนั้นหายไป กลายเป็นพระคุณพิเศษขึ้นมาแทนที่ เท่ากับเป็นการลดอัตตวาทุปาทานลงไปได้เรื่อยๆ ยิ่งเทพดุร้าย น่ากลัว เสพกาม ตลอดจนการแสดง อากาธอันมีเดหะมีนต่าง ๆ แสดงว่า ราคะ โทสะ โมหะเข้ามาครอบงำ ต้องเพ่งภาวนาหรือหาอุบาย จากรหัทธสมนต์ให้พ้นจากอกุศลนั้นให้จงได้ รูปเทพและเทวดาจึงต้องแสดงมายากลตลอดจนการเสพ

เมถุนธรรมกันด้วยประการต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อล่อหลอกสัตว์ไว้ในวัฏฏสงสารอันพระโยคาวจรต้องข้ามพ้น
ไปให้ได้^{๑๒๙}

ในเมื่อเข้าพิธีอภิเษกแล้วก็มีความรับผิดชอบที่จะรักษาศีลในกิริยาตันตระและจรยาตันตระ
จำต้องรับศีลโพธิสัตว์ ยังไม่จำเป็นต้องรับศีลฝ่ายตันตระ แต่ถ้าเป็นพิธีอภิเษกจากวัชราจารย์ ศิษย์
จะต้องรักษาศีลด้วย ในการปฏิบัติโยคะ ๓ ชั้นแรกจะต้องรักษามังสรีรุต แม้พระวินัยจะอนุญาต
เนื้อสัตว์บริสุทธีในเงื่อนไข ๓ ประการ คือ ไม่รู้ ไม่เห็น ไม่สงสัยว่าสัตว์นั้นถูกฆ่าเพื่อเป็นอาหาร
สำหรับตน แต่ในศีลโพธิสัตว์จะห้ามการเสพเนื้อสัตว์ทั้งหมด

ในการปฏิบัติอนุตตรโยคะตันตระ ผู้ปฏิบัติสามารถเสพเนื้อสัตว์ ๕ ชนิด และนำผลไม้
๕ ชนิด ผู้ปฏิบัติอนุตตรโยคะตันตระ จะต้องสามารถปรับเปลี่ยนให้อาหารดังกล่าวเป็นอาหารบริสุทธี
ด้วยอำนาจของสมาธิ ขณะเดียวกันนั้นก็สามารถใช้อาหารนั้นเพิ่มพลังให้กับร่างกาย ข้อที่ควรพิจารณา
ก็คือ บางคนที่ต้องการเสพเนื้อสัตว์แต่อ้างว่าเป็นผู้ปฏิบัติอนุตตรโยคะตันตระ สำหรับผู้ที่ปฏิบัติจริง ๆ
จะไม่แยกแยะ สามารถเสพอาหารได้โดยไม่ยึดติดตรสไตรสหนึ่งโดยเฉพาะ^{๑๓๐}

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ได้แสดงทัศนะที่เกี่ยวกับจริยศาสตร์อันเป็นระบบชอกเซ็น
หรือมหาปารมิตาของนิกายนิงมะ โดยได้อธิบายถึงจริยศาสตร์ของพุทธตันตระอย่างละเอียดว่ามี ๓
กลุ่ม ๙ ระดับ คือ

กลุ่มที่ ๑ ระดับทั่วไป

๑. ระดับสาวก ๒. ระดับปัจเจกพุทธะ ๓. ระดับพระโพธิสัตว์

กลุ่มที่ ๒ ประเภทพระสูตร

๔. กิริยาตันตระ ๕. จรยาตันตระ ๖. โยคะตันตระ

กลุ่มที่ ๓ ระดับชอกเซ็น

๗. มหาโยคะ ๘. อนุโยคะ ๙. อติโยคะ

พุทธศาสนาฝ่ายตันตระถือว่าเจตนาเป็นเครื่องตัดลินการกระทำ มีใช้ตัวการกระทำเอง
ดังนั้น การกระทำใด ๆ ที่มุ่งไปสู่ความหลุดพ้นก็ถือว่าเป็นความถูกต้อง พระโพธิสัตว์ได้ตั้งสัตย์
ปฏิญาณที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหมดให้รอดพ้น ตามคัมภีร์ของฝ่ายตันตระถ้ามีผู้หญิงมาหลงรัก
พระโพธิสัตว์อย่างรุนแรง และจะพลีชีวิตเพราะท่าน ก็เป็นหน้าที่อันหลีกเลี่ยงไม่ได้ของพระโพธิสัตว์ที่
จะต้องช่วยชีวิตของเธอไว้ด้วยการสนองความต้องการทุกอย่างของเธอ พระโพธิสัตว์ไม่เคยบาป ด้วย
เหตุนี้คัมภีร์ฝ่ายตันตระจึงย้ำอยู่เสมอว่า ไม่มีสิ่งใดที่พระโพธิสัตว์จะทำได้ในการช่วยเหลือผู้อื่นให้

^{๑๒๙} ส.ศิริรักษ์, **พุทธตันตระหรือวัชรยาน**, หน้า ๒-๔

^{๑๓๐} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **พระพุทธศาสนาแบบทิเบต**, หน้า ๑๐๔.

รอดพ้น เมื่อเจตนาของพระโพธิสัตว์นั้นงดงามและเป็นกุศล การกระทำใด ๆ ที่ท่านปฏิบัติลงไปย่อม
งดงามและเป็นกุศลด้วย^{๑๓๑}

๒.๑๐ เป้าหมายของพุทธตันตระ

ถึงแม้ว่าพุทธตันตระจะเกิดขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์เพื่อที่จะแข่งขันกับฮินดูตันตระอย่าง
ชัดเจนก็ตาม แต่เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธรศาสนาแบบตันตระก็เพื่อที่จะเข้าสู่ความหลุดพ้น
เพียงแต่วิธีการเท่านั้นที่ดูเหมือนว่าจะผิดเพี้ยนไปจากหลักการเดิมของพระพุทธรศาสนา และยังมีอยู่
มากที่หลงไปกับระบบที่พุทธตันตระสร้างขึ้นเพื่อเป็นอุบายในภายหลัง แต่ถ้าถามว่าเป้าหมายสูงสุดของ
พุทธตันตระยังคงเหมือนเดิมหรือไม่ ยังคงตอบได้ว่าเหมือนเดิม ส่วนเป้าหมายหลักของนิกายพุทธ
ตันตระนั้นมีอยู่ ๔ อย่าง คือ

๒.๑๐.๑ เพื่อแย่งชิงศาสนิกชน

เมื่อพระพุทธรศาสนาเริ่มเสื่อมลง เนื่องจากศาสนาอื่นหันมาใช้วิธีการใหม่ ๆ เพื่อสนอง
ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ คือ ความอยากและความกลัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพราหมณ์
ที่มีวิธีการเอาชนะความกลัวด้วยการใช้มนต์คาถา บรรเทาความอยากด้วยการอ้อนวอนขอสิ่งต่าง ๆ
จากเทพเจ้า จึงทำให้ประชาชนมีความสนใจและหันมาเคารพนับถือเป็นอย่างมาก พระพุทธรศาสนาซึ่ง
เป็นศาสนาที่มุ่งความหลุดพ้น จึงดูเป็นเรื่องยากที่จะเข้าถึงได้ ส่วนศาสนาที่ใช้การอ้อนวอนทำได้ง่าย
กว่า เพื่อเป็นการเผยแพร่ศาสนาจึงมีพระสงฆ์บางกลุ่มปรับยุทธวิธีใหม่ รวมทั้งตีความหลักธรรมให้
เป็นไปในทางลึกลับศักดิ์สิทธิ์ เพื่อแย่งชิงพุทธศาสนิกชนกับศาสนาพราหมณ์

๒.๑๐.๒ เพื่อเป็นวิธีการฝึกจิตให้เข้มแข็ง

กิริยาตันตระใช้วิธีเข้าถึงพุทธะโดย กาย วาจา ใจ การเข้าถึงกายของพุทธะโดยการตรึก
นึกเห็นภาพของพุทธะ การเข้าถึงวาจาของพุทธะก็ใช้วิธีกระซิบมนต์เบา ๆ หรือท่องบ่นมนต์ในใจ การ
เข้าถึงจิตของพุทธะก็คือการทำสมาธิมุ่งที่ความหลุดพ้นเมื่อสิ้นเสียง (ท่องมนต์) การทำสมาธิแบบนี้
จะต้องอาศัยการฝึกสมาธิที่ใช้การฟังไพเราะและเสียงมาก่อนเป็นพื้นฐาน^{๑๓๒}

มนตร์ในประเทศไทยผูกไว้สวดสาธยาย เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางจิต และน้อมจิต
อธิษฐานเพื่อให้สำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา ส่วนมนตร์ในประเพณีที่เบตตูกวไว้เพื่อสวดสาธยายสร้าง
กระแสจิตมั่นคง มุ่งสู่ภูมิในตัวเองและภูมิก่อนตัวเอง หรือเพื่อเชื่อมโยงปัจเจกภาวะกับสากลภาวะ

^{๑๓๑} ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, *วิถีแห่งมหายาน*, หน้า ๑๕๐.

^{๑๓๒} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, *พระพุทธรศาสนาแบบทิเบต*, หน้า ๑๐๘.

โลกทั้งหมดเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว^{๑๓๓} วิธีการต่าง ๆ ของพุทธตันตระถูกกำหนดขึ้นเพื่อสร้างความมั่นคงให้จิตใจ การบัญญัติให้ท่องคาถาซึ่งครูบาอาจารย์ผูกขึ้น มักจะกำชับลูกศิษย์อยู่เสมอว่าต้องสวดให้เกิดสมาธิ เพราะถ้าไม่มีสมาธิแล้วคาถาจะไม่ซลัง จึงเป็นเป้าหมายชนิดหนึ่งที่จะฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง เมื่อจิตเป็นสมาธิแล้วทำให้เกิดความเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายด้วย พิธีกรรมลึกลับถ้ามองอีกแง่หนึ่งก็เพื่อสร้างบรรยากาศให้เกิดความน่าสะพรึงกลัว เมื่อเกิดความสะพรึงกลัวแล้วก็จะทำให้มนุษย์สำรวจจิตใจตนเอง

๒.๑๐.๓ เพื่อช่วยเหลือและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน

พุทธตันตระมีลักษณะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้กำลังใจแก่บุคคลที่มีความหวาดกลัว เพราะตามปกติแล้วมนุษย์จะกลัวในสิ่งที่มองไม่เห็น เข้าใจว่ามีวิญญาณหรือผู้ยิ่งใหญ่ที่คอยบัญชาให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ และเกรงว่าสิ่งที่ไม่ดั้นนั้นจะเกิดกับตนเอง เมื่อกลัวก็มาขอร้องขอให้พระสงฆ์ช่วยขจัดปัดเป่าความร้ายต่าง ๆ ให้ออกไปเสีย พระสงฆ์เมื่อได้รับคำขอร้องดังกล่าวจึงได้มีเมตตาสนองต่อความต้องการของประชาชน โดยการนำพระสูตรบ้าง หรือผูกมนต์ขึ้นมาใช้สวดเพื่อให้เกิดความสวัสดีมงคลแก่ผู้ที่มีความทุกข์ทางใจ มนต์เหล่านั้นเรียกว่าพระพุทธรูปมนต์ หรือพระปริตต์

หลวงวิจิตรวาทการ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “มนต์” หมายถึง มนต์คาถาของพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “พระพุทธรูปมนต์” ข้อความหรือวิธีการใช้นั้น เป็นไปในทางที่ดีงาม ในทางที่จะให้เกิดความเมตตาอารีย์ มิไม่ตรีจิตซึ่งกันและกัน ไม่ประทุษร้ายเบียดเบียนกัน เป็นไปเพื่อสันติสุขของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายทั่วหน้า^{๑๓๔}

ในประเทศญี่ปุ่นพระพุทธรูปตามหลักของนิชิเรน คือหลักในพระสัทธรรมปุณฑริกสูตร (Lotus Sutra) โดยนิชิเรนอ้างว่าตนพบแก่นธรรมแท้จริงในพระสูตรนี้ และสอนให้คนทั้งหลายสวดพระสัทธรรมปุณฑริกสูตรเป็นมนต์ประจำชีวิตและสร้างชาตินิยม ปกป้องประเทศให้พ้นภัยได้^{๑๓๕} เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจตลอดถึงเป็นการปลุกจิตสำนึกให้คนรักชาติ โดยคาถาที่สวดเชื่อว่าสามารถป้องกันประเทศให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ได้ คนญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลของคำสอนนี้จึงทำให้เป็นประเทศแห่งชาตินิยม เมื่อมีภัยเกิดขึ้นคนทั้งชาติก็จะรวมใจต่อสู้กับอันตรายนั้น เพราะเชื่อว่าเวทมนต์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นสามารถป้องกันอันตรายได้

^{๑๓๓} พระมหาสมณินต์ สมมาปัญญา, อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต, หน้า ๗๘.

^{๑๓๔} พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, มหัตศรยุทธทางจิต, ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๐๗), หน้า ๖๕.

^{๑๓๕} เสฐียร พันธงชัย, ศาสนาใหม่ในประเทศญี่ปุ่น, หน้า ๙๘.

พวกต้นตระกูลเชื่อกันว่าในการท่องมนต์นั้น ถ้าออกเสียงได้ถูกต้องตามกฎข้อบังคับที่วางไว้ มนต์ที่วานั้นสามารถนำมาซึ่งอำนาจมหาศาลเพื่อกิจใด ๆ ก็ตาม และยังเชื่อกันอีกว่ามนต์จะศักดิ์สิทธิ์ก็ ต่อเมื่อผู้ปฏิบัติได้ผ่านการฝึกฝนมาอย่างถูกวิธี และมีความชำนาญในการใช้มนต์บทธมนต์นั้น ๆ อย่างดี ตัวอย่างเช่น การใช้มนต์เพื่อสวดโลวิญญูณร้ายหรือป้องกันคาถาอาคมของฝ่ายศัตรู ซึ่งย่อม หมายความว่าคำในบทสวดมนต์นั้นมียานาจนพิเศษสามารถขับไล่ภูตผีปีศาจได้ หรือพ่ายไปโดยใช้พลัง ซึ่งเหนือกว่า^{๑๓๖}

ตัวอย่างที่ยกมาประกอบเพื่อความเข้าใจพบได้ใน **“มตังคสูตร”** แห่งทิพยวาทาน ซึ่ง กล่าวถึงพระอาณนทร์ผู้ถูกบังคับโดยพลังจิตให้เข้าไปสู่บ้านของหญิงจันทาลที่หลงรักพระอาณนทร์ และ อ้อนวอนให้มารดาใช้เวทมนต์เรียกพระอาณนทร์เข้ามาหา แต่อย่างไรก็ตามพระพุทธรองค์ทรงทราบด้วย ทิพยญาณ จึงทรงใช้มนต์อันมีอำนาจเหนือกว่า หักล้างเวทมนต์ที่พระอาณนทร์ต้องอยู่ช่วยยี่ให้รอดพ้น มาได้^{๑๓๗} จึงอ้างได้ว่าความเชื่อแบบต้นตระกูลสามารถช่วยบำบัดทุกข์ของคนที่

๒.๑๐.๔ เพื่อบรรลุลัทธิธรรม (นิพพาน)

เป้าหมายของพุทธต้นตระกูลที่สำคัญที่สุดก็คือการบรรลุธรรม ดังนั้น คณาจารย์ฝ่ายต้นตระกูล จึงได้สร้างวิธีการมากมายเพื่อที่จะเป็นทางลัดเข้าสู่ความหลุดพ้นได้ง่ายกว่า เพราะทุกคนสามารถเข้าถึง ความหลุดพ้นได้ทุกขณะจิต ถ้าหากว่าปฏิบัติได้ถูกวิธี การทำกิจกรรมทุกอย่างที่เราทำจะไร้พันธนาการ เมื่อรู้จักปล่อยวาง “คณาจารย์ชาวอินเดียรูปหนึ่งชื่อว่า พุทธญาณ อธิบายไว้ว่า ในสภาพที่เรามี ร่างกายและอยู่ในระดับปุถุชน ก็ยังมีบางเวลา บางขณะที่สามารถสัมผัสกับจิตละเอียดขั้นประภัสสรได้ เช่น เวลาหลับ ขณะกำลังหาว กำลังเป็นลม และเมื่อถึงจุดสุดยอดในขณะร่วมเพศ”^{๑๓๘} **องค์ทะไลลามะ** ทรงอธิบายเพิ่มเติมว่า ในตัวของเรานี้มีศักยภาพที่จะต้องศึกษาค้นคว้า ในขณะเวลาหลับ ขณะกำลังหาว กำลังเป็นลม และเมื่อถึงจุดสุดยอดในขณะร่วมเพศ โอกาสที่ดีที่สุดคือระหว่าง การร่วมเพศ^{๑๓๙} ในการสาธยายมนตร์จะมีจุดประสงค์เพื่อเตรียมจิตของ ศาสนิกให้มั่นคงเป็นหนึ่ง และ เชื่อมโยงพลังจิตให้เข้ากับพลังงานของพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย หากกล่าวในเชิงญาณวิทยา มนต์ระถือ เป็นเครื่องมือที่จะเชื่อมต่อผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ ซึ่งมีภาวะเป็นลึกลับดำรงอยู่ในสากลจักรวาล

สาระสำคัญของต้นตระกูลเกี่ยวกับความรู้สูงสุด คือ โภจิตไม่ประกอบอยู่เพียงในปรัชญา เท่านั้น แต่ยังประกอบอยู่ในความไม่แบ่งแยกแห่งปรัชญา (คุนยตา) และกรุณา (อุบาย) ต้อง

^{๑๓๖} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **ประเทศจีนกับพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน**, หน้า ๑๓๒.

^{๑๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๓.

^{๑๓๘} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **พระพุทธศาสนาแบบทิเบต**, หน้า ๙๘.

^{๑๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๘.

รวมทั้งสองนี้เข้าด้วยกัน โภจิจิตจึงปรากฏ^{๑๔๐} จุดหมายก็คือการรู้จักโลกและปรากฏการณ์ว่าเป็นภาวะ
อย่างเดียวกัน ไม่แบ่งแยก เข้าสู่สัญญาตาคือความว่างเปล่า ผู้ที่สาธยายมนต์เป็นตัวแทนของผู้รู้
เหล่าเทพทั้งหลายเป็นสิ่งที่ถูกรู้ เมื่อผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความยึดมั่นในการ
แบ่งแยกย่อมไม่เกิดขึ้น เป็นภาวะแห่งความว่างเปล่า ไร้พันธนาการผูกมัด เข้าสู่ความหลุดพ้น

พยางค์ทั้ง ๖ ของทิเบต (โอม มณี ปัทเม หุม) กับภุมิทั้ง ๖ คือ เทวภูมิ อสูรภูมิ
มนุษย์ภูมิ ดิรัจฉานภูมิ เปตภูมิ และนรกภูมิ ในขณะที่เปล่งคำว่า “โอม” เราเพ่งจิตไปที่เทวภูมิ
(โลกของเทวดา) เปิดประตูแห่งความหลุดพ้น เปิดประตูแห่งการเกิดใหม่ ขณะที่เปล่งคำว่า “มะ”
เราเพ่งจิตไปที่อสูรภูมิ (โลกของอสูร) ขณะที่เปล่งคำว่า “ณี” เราเพ่งจิตไปที่โลกมนุษย์ผู้มืดบอด
เพราะอตตานุกิฎฐิ ขณะที่เปล่งคำว่า “ปะ” เราเพ่งจิตไปที่ดิรัจฉานภูมิ (Animals) ขณะที่เปล่งคำ
ว่า “ทเม” เราเพ่งจิตไปที่เปรตภูมิ (โลกของเปรต) ขณะที่เปล่งคำว่า “หุม” เราส่งจิตอัน
ประกอบด้วยเมตตาไปยังนรกภูมิ ดังนั้น พยางค์ศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๖ จึงเป็นที่รวมแห่งข่าวสาร
เกี่ยวกับความหลุดพ้น ความรักที่มีต่อสรรพสัตว์ มรรคาที่นำไปสู่ความหลุดพ้นขั้นสุดท้าย ซึ่งเป็นที่
นารีนรมย์ เมื่อเปล่งพยางค์เหล่านี้ด้วยความเคารพและเข้าใจความหมายอย่างลึกซึ้ง มหากรุณาอัน
เจิดจรัสย่อมเกิดขึ้นในจิตของสาธกะ (ผู้ปฏิบัติ) ทำให้เปลี่ยนจากร่างกายของมนุษย์ธรรมดาเป็นนิร
มาณกายของพระอวโลกิเตศวร มีใจประกอบด้วยรัศมีอันหาประมาณมิได้^{๑๔๑} การเอ่ยพยางค์ศักดิ์สิทธิ์
ทั้ง ๖ และเพ่งกระแสจิตไปตามภุมิทั้ง ๖ อย่างจดจ่อในขณะเอ่ยแต่ละพยางค์ จิตจึงเข้าเป็นหนึ่งกับ
พยางค์และภุมิทั้ง ๖ มรรคาแห่งการรู้แจ้งจึงเกิดขึ้น

การจะบรรลุความตรัสรู้นี้ได้ จำเป็นต้องทำสมาธิ การทำสมาธิ ต้องอาศัยประสบการณ์
โดยตรง และอาศัยการสังเกตว่า ปัญญาทำหน้าที่รวมไปกับอารมณ์ การที่จิตใจทำงานสองอย่าง
พร้อมกันจะทำให้เกิดกิเลสขึ้น กิเลสนั้นจะปกคลุมจิตใจให้มีติดมิด ภาวะการณ์เช่นนี้จะได้ก็ด้วย
บำเพ็ญสมาธิ ความสงบระงับไม่ใช่สิ่งที่จะทำให้บุคคลจะบรรลุได้ด้วยการแก่งทำ แต่จะบรรลุได้ด้วย
การรู้แจ้งในกระบวนการของจิต ความสงบระงับนั้นนับว่าเป็นรากฐานที่จำเป็นประการแรก ที่จะ
บำเพ็ญเพียรทางจิตให้สูงขึ้น เรียงปฏิบัติตามวิธีนี้สูงขึ้นเพียงใด เราก็จะเกิดความชำนาญขึ้นเพียงนั้น
เพราะว่าสิ่งที่มาปิดบังปัญญาได้ถูกกำจัดให้หมดไป การบรรลุถึงขั้นนี้ได้ต้องอาศัยการลงมือปฏิบัติ
เพียงแต่จะคิดหาเหตุผลได้หรือไม่ ทฤษฎีของตันตрянยานว่าด้วยเอกภาพแห่งสังสารวัฏฏ์กับนิพพาน
และเอกภาพแห่งกิเลสกับความตรัสรู้ จึงนับว่าเป็นทฤษฎีที่สำคัญมาก^{๑๔๒} ทฤษฎีเรื่องการเข้าถึงความ

^{๑๔๐} พระมหาสมจินต์ สุมมาปญโญ, พุทธปรัชญา สารและพัฒนการ, หน้า ๒๕๓.

^{๑๔๑} พระมหาสมจินต์ สุมมาปญโญ, อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต, หน้า ๗๖.

^{๑๔๒} รวมบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๖๗.

เป็นเอกภาพของสรรพสิ่ง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นฝ่ายเดียวกันหรือเป็นฝ่ายตรงข้าม เมื่อกำจัดความแบ่งแยกได้ก็เข้าสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคือ “อหฺวเย”

อาจารย์ฝ่ายสหัสชยานก็คล้ายกับพวกที่ถือลัทธิตันตระอื่น ๆ คือ ได้สนับสนุนความเห็นที่ว่า การประกอบกิจกรรมทางกามารมณ์และความสุขทางโลกก็แบบอื่น ๆ เป็นการช่วยเหลือให้จิตใจบริสุทธิ์ ถึงซึ่งความหลุดพ้น แต่คำสอนของบรรดาครูอาจารย์เหล่านี้เห็นว่าเด่นอยู่ก็ตรงที่เน้นถึงความง่าย ๆ นั่นคือเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่สามัญชนที่เป็นคฤหัสถ์ดำรงชีวิตตามปกติทุกแห่งทุกมุม ที่จะบรรลุถึงความหลุดพ้นโดยวิธีการง่าย ๆ คือ ยอมรับพระพุทธเจ้าว่ามีอยู่ในตัวเองและในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง^{๑๔๓} และทุกสรรพชีวิตสามารถสัมผัสกับความหลุดพ้นได้ในชีวิตประจำวัน

การฝึกฝนในวิธีที่จะพัฒนาและค้นหาค้นหาภาพที่เป็นพลังแฝงอยู่ในตนนั้น ให้นำออกมาใช้ให้เป็นผล นั่นคือการเข้าสู่รากฐานของจิตดั้งเดิมที่เป็นประภัสสรทั้งชายและหญิงที่มีศักยภาพที่ทัดเทียมกัน จึงไม่มีความแตกต่างกันเลยเมื่อจิตเข้าถึงความรู้แจ้ง ดังนั้น ในระดับปรมาตม์แล้ว พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอนุตตรโยคะตันตระจะไม่มีอคติทางเพศเลย^{๑๔๔}

เป้าหมายของพุทธตันตระในเมืองต้น มุ่งหวังเพื่อที่จะดึงความศรัทธาของประชาชนที่ส่วนใหญ่หันไปให้ความเคารพนับถือวิธีการของฮินดูตันตระ แต่เป้าหมายหลักก็คือการนำเสนอหลักการใหม่เพื่อให้เข้าถึงความหลุดพ้นได้ง่ายกว่า และเร็วกว่าเดิม หากมองผิวเผินอาจดูว่ามีความแปลกประหลาด แต่ถ้าเข้าไปศึกษาคำสอนของนิกายพุทธตันตระ จะเห็นว่ายังคงมุ่งตรงสู่ความหลุดพ้นเหมือนกับนิกายอื่น ๆ เพียงแต่วิธีการเท่านั้นที่ดูต่างกัน หากจะศึกษาประวัติศาสตร์ว่าทำไมพระพุทธศาสนาแบบตันตระจึงเกิดขึ้น ก็ต้องมองไปที่ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธประวัติ ซึ่งบางครั้งนิกายตันตระอ้างว่าเค้าโครงหรือร่องรอยมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

^{๑๔๓} จานงค์ ทองประเสริฐ, *บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย เล่ม ๑ ภาค ๑-๔*, หน้า ๒๐๑.

^{๑๔๔} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, *พระพุทธศาสนาแบบทิเบต*, หน้า ๑๐๘.

บทที่ ๓

ร่องรอยพุทธตันตระที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ในพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงสอน บางสูตรได้มีการกล่าวถึงพุทธตันตระ บางสูตรได้กล่าวถึง มันตระทั้งนอกและในพระพุทธานุศาสตร์ ถ้าในพระพุทธานุศาสตร์เรียกว่า “พระพุทธานุธรรม” บางพระสูตรพระองค์ทรงใช้เป็นพระพุทธานุธรรมเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ บางพระสูตรใช้ในการแผ่เมตตาให้สรรพสัตว์ทั้งหลาย พระพุทธานุธรรมบางบทเชื่อว่าเป็นมนต์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ และให้พระภิกษุนำไปสวดสาธยายเพื่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่บางบทก็เป็นการตีความพระพุทธานุธรรม แล้วนำมาผูกเป็นพระพุทธานุธรรมโดยคณาจารย์ในรุ่นหลัง เป็นการย่อพระสูตรมาเป็นบทสวดเพื่อใช้ในการจัดปัดเป่าภัยอันตรายต่าง ๆ เพราะเชื่อว่าธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ ความบริสุทธิ์สามารถชำระล้างสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายได้ ในบทนี้จะได้ทำการศึกษาพระสูตรเกี่ยวกับร่องรอยพุทธตันตระ วิวัฒนาการจากพระสูตรมาเป็นพระปริตต์ ตันตระที่มีอิทธิพลต่อเวทมนต์คาถา รวมทั้งเวทมนต์ตามทัศนะของพระพุทธานุศาสตร์เถรวาทเดิม เพื่อนำมาเทียบเคียงกับเวทมนต์คาถาจากตันตระ

๓.๑ พระสูตรที่มีลักษณะเป็นมันตระ (พระพุทธานุธรรม)

คำว่า มันตระ แปลว่า “มนต์” มันตระในทางพระพุทธานุศาสตร์ก็คือมนต์ของพระพุทธานุศาสตร์ เรียกว่า “พระพุทธานุธรรม” ซึ่งเป็นมนต์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระสูตร ก่อนที่จะศึกษาพระสูตรที่มีลักษณะเป็นพระพุทธานุธรรม จึงขอทำความเข้าใจความหมายของคำว่ามนต์ก่อน

คำว่า “มนต์” มาจากภาษาบาลีว่า “มฺหฺต” ภาษาสันสกฤตว่า “มฺหฺตฺร” เป็นคำศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องอาศัยการสวดหรือบริกรรมร่ำบ่น จึงจะทำให้เกิดฤทธานุภาพ ซึ่ง**พระมหาชลชี จันทร์หอม** ได้เรียบเรียงไว้ดังนี้

มนต์ว่าโดยพยัญชนะมีความหมาย ๓ ประการ คือ

๑. หมายถึง ปัญญา มีคำวิเคราะห์ศัพท์ ดังนี้

- มนติ ชานาติ มนฺตา แปลว่า ปัญญาที่รู้ชื่อว่า มนต์
- มนติ เอเตนาติ มนฺโต แปลว่า ปัญญาเครื่องรู้ชื่อว่า มนต์

๒. หมายถึง พระเวท มีคำวิเคราะห์ศัพท์ ดังนี้

- ติกิ เวเท มฺนาติ ชานาติ ชมฺมํ อเนนาติ มนฺโต แปลว่า วิชาที่ช่วยให้รู้

ข้อปฏิบัติหมวด ๓ ใน คัมภีร์พระเวท ชื่อว่า มนต์

๓. หมายถึง อำนาจ มีคำวิเคราะห์ศัพท์ ดังนี้

- มนตา วุจจติ ปญญา, สา เอตสมี วิชชติ ตาย นิปพาเทตพพตตาทิ
มนโต

แปลว่า ปัญญา ท่านเรียกว่ามนต์, มนต์นั้นมิได้อยู่เพราะเป็นอำนาจที่ช่วยให้ทำอะไรสำเร็จได้ เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่ามนต์^๑

พจนานุกรมสันสกฤต - อังกฤษ ฉบับของ Vaman Shivram Apte ได้ให้ความหมายไว้ว่า “บทมนต์เป็นเพลงสวดพระเวท หรือการสวดมนต์อันศักดิ์สิทธิ์, ถ้าเกี่ยวกับกลอนฉันท กาพย์ และมंत्रที่จะสาธยายด้วยเสียงอันดัง เรียกว่า “ฤคเวท” ถ้าเป็นคำร้อยแก้วและพูดอยู่ในลำคอด้วยเสียงที่ต่ำ เรียกว่า “ยชุรเวท” ถ้าเกี่ยวกับกลอนหรือกาพย์เป็นลักษณะของการสวดมนต์ล้วนๆ เรียกว่า “สามเวท”^๒ ซึ่งเป็นความหมายของมนต์ในทางฮินดู

พจนานุกรมสันสกฤต - อังกฤษ ฉบับของ M.Monier Williams ได้ให้ความหมายไว้ว่า “มนต์คือ คำพูดอันศักดิ์สิทธิ์ การสวดหรือบทเพลงแห่งการสวดพระเวท หรือ รูปแบบที่เกี่ยวกับการบูชาัญ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระเวทที่บรรจุบทสวดมนต์ไว้ คือ ฤคเวท ยชุรเวท และสามเวท”^๓

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า มนต์ หมายถึง คำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งพระสงฆ์คัดเลือกมาจากพระไตรปิฎก อันเป็นพุทธพจน์ จึงเรียกว่าพุทธมนต์^๔

คำว่า มนต์ จึงเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้สวดบริกรรมพร่าปน เพื่อให้เกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ และเพื่อให้ได้ตามสิ่งที่ตนเองต้องการ เป็นการใช้อำนาจของสิ่งลี้ลับ ซึ่งมนต์ล้วนประกอบไปด้วยคำหรือพยางค์ที่ลี้ลับ การที่จะให้มนต์เกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ได้จะต้องมีองค์ประกอบพร้อม องค์ประกอบในที่นี้หมายถึงสิ่งที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญในการกำหนดคุณค่าของความขลังในมนต์แต่ละประเภท จึงทำให้มีผู้คนมากมายที่เข้าใจว่ามนต์กับไสยศาสตร์คือสิ่งเดียวกัน เพราะฉะนั้น เมื่อกล่าวถึงเวทมนต์จึงมักถูกตีความหมายรวมไปถึง

^๑ อภิธาน.๓๕๑/๔๔๙ อ้างจากพระมหาชลทิต จันทร์หอม, การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔.

^๒ Apte Vaman Shivram, **The Practical Sanskrit – English Dictionary**, New Delhi : Motilal Banarsidass. p. 564.

^๓ Williams, M Monier, **A Dictionary English and Sanskrit**, New Delhi : Motilal Banarsidass, p. 786.

^๔ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **อานภาพพระปริตร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

ไสยศาสตร์และคาถาอาคมด้วย ซึ่ง**อาจารย์สนธิ ศรีสำแดง** ได้ให้ความหมายไว้ในหนังสือ พระพุทธศาสนาระบบวาทศาสตร์ใหม่ว่า

คำว่า ไสย พจนานุกรมให้ความหมายไว้ว่า ลัทธิอันเนื่องมาจากเวทมนต์คาถา ซึ่งเชื่อว่า ได้มาจากอินเดีย ตำราเกี่ยวกับเรื่องไสย เรียกว่าไสยเวทหรือไสยศาสตร์

เวท หมายถึง ความรู้ เป็นความรู้ทางศาสนาพราหมณ์

มนต์ หมายถึง ถ้อยคำที่ผูกขึ้นเป็นคาถา การท่องบ่นคาถาพิมพ์ เรียกว่าร้อยเวทหรือ ร่ายมนต์

เวท หมายถึง ความรู้ที่ปรากฏในศาสนาพราหมณ์ เรียกว่าพระเวท คัมภีร์ (ตำรา) เกี่ยวกับความรู้นี้ เรียกว่าคัมภีร์พระเวท ประกอบด้วย ฤคเวท ยชุรเวท สามเวท และอาถรรพเวท

เวท หมายถึง เข้าใจกันว่าเป็นขุมปัญญาของอารยัน เรียกว่า “ศรุต” หมายถึง ความรู้ ที่ถ่ายทอดจากครูสู่ศิษย์ จากพ่อสู่ลูก โดยอาศัยการสอน การบอกปากต่อปาก (มุขปาฐะ)

ความรู้ที่เรียกว่า “เวท” ถูกประมวลไว้ในบทสวด เรียกว่า “มนต์” มนต์มีอยู่ทั้งในรูป ของร้อยกรอง (poetry) ร้อยแก้ว (prose) และบทประพันธ์เป็นเพลง (aong)

มนต์ ที่เป็นร้อยกรอง คือ ฤคเวท

มนต์ ที่เป็นร้อยแก้ว คือ ยชุรเวท

มนต์ ที่เป็นบทเพลง คือ สามเวท^๕

เวทมนต์คาถาหรือไสยศาสตร์ จึงว่าด้วยการใช้คำหรือพยางค์อันลึกลับประกอบกับ พิธีกรรม เพื่อให้สำเร็จประโยชน์สมประสงค์ในด้านใดด้านหนึ่ง เมื่อมองในมุมมองศาสนาจะเห็นว่าทุก ศาสนาล้วนได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องเวทมนต์คาถาทั้งนั้น โดยนักบวชของแต่ละศาสนามักจะนำเอา ไสยศาสตร์และเวทมนต์คาถาเข้ามาปรับใช้ศาสนาของตน ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าก็ทรงตรัส ถึงเวทมนต์คาถาไว้เหมือนกัน ในพระสูตรบางพระสูตรที่พระองค์ทรงกำหนดเป็นบทสวดขึ้นมาและ แนะนำให้พระภิกษุนำไปเจริญ แต่บางพระสูตรก็เกิดจากการตีความพระพุทธพจน์ของพระสาวก แล้ว นำมาผูกเป็นบทมนต์ขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม มนต์ในทางพระพุทธศาสนาที่แท้จริงล้วนเป็นมนต์ที่เกิดจาก ความหวังดี ช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยากไม่ใช่มุ่งทำร้ายใคร และวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งในการใช้ มนต์ก็เพื่อเป็นอุปายในการฝึกปฏิบัติให้จิตเป็นสมาธิ

ในการทำสมาธินั้น การท่องมนตรับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำจัดกิเลสอาสวะทั้งปวง คำว่า “มนต์” มีคำจำกัดความว่า **“การคุ้มครองจิตใจ”** คือเป็นเครื่องป้องกันจิตใจไม่ให้ดำเนินไปนอกทาง

^๕ สนธิ ศรีสำแดง, **พระพุทธศาสนาระบบวาทศาสตร์ใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๖.

จึงนับว่าเป็นการช่วยเหลือในการทำสมาธิโดยตรง จิตใจของมนุษย์เราไม่ใช่ถูกครอบงำโดยภพภพมาหา ทั้งภายในและภายนอกเท่านั้น หากแต่ถูกครอบงำโดยคำพูดด้วย อำนาจของคำพูดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อ จิตใจมาก^๖ จึงมีเค้าว่าบางครั้งพระพุทธเจ้าได้สอนให้พระภิกษุท่องมนต์เพื่อสร้างกระแสจิต แต่ก็มี บางครั้งที่พระองค์ทรงตรัสว่าการใช้มนต์ไม่ใช่ทางหลุดพ้น จึงเหมือนกับให้ภิกษุนำมนต์ไปสาธยาย แต่มนต์ไม่ใช่สาระสำคัญของชีวิต ซึ่งเป็นอุปายในการฝึกสมาธิเท่านั้น ต่อมาเมื่อกระแสของการใช้ มนต์รุนแรงขึ้น วัตถุประสงค์ในการสาธยายมนต์จึงกลายมาเป็นพระปริตต์เพื่อคุ้มครอง สำหรับการ สวดมนต์ในพระพุทธศาสนากล่าวโดยสรุปมีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ

๑. สวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนา

๒. สวดพระปริตต์เพื่อคุ้มครองป้องกันอันตราย^๗

โดยเป็นวิธีการที่พระภิกษุทั้งหลายสวดเองบ้าง ผู้อื่นสวดให้ฟังบ้าง ซึ่งวิธีการทั้งสองมี ประวัติความเป็นมาดังนี้

๑. สวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนา เริ่มจากการสวดพระปาฏิโมกข์ เพื่อสอบถาม พระบัญญัติของพระภิกษุทั้งหลายในพระอุโบสถ หลังจากนั้นการสวดจะเป็นไปในลักษณะแสดงธรรม (ธมมํ เทเสติ, อภาลี) สอนธรรม (ธมมํ วาเจติ) และการท่องจำพระสูตร (สขุฌาย กโรติ) ที่ พระสาวกทั้งหลายปฏิบัติต่อ ๆ กันมา ซึ่งวิธีการสวดเหล่านี้จะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเกิดสมาธิดังปรากฏใน คัมภีร์พระไตรปิฎก ที่ขนิทาย ปาฏิการวรรคว่า “เมื่อภิกษุทั้งหลายแสดงธรรม...สอนธรรม...สาธยาย ธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดารแล้ว เขาย่อมรู้ทั่วถึงอรรถ รู้ทั่วถึงธรรม เมื่อรู้ทั่ว แล้วย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์ย่อมเกิดปีติ เมื่อเกิดปีติกายย่อมสงบ เมื่อกายสงบย่อมได้ เสวยสุข เมื่อมีสุขจิตย่อมตั้งมั่น”^๘

๒. การสวดพระปริตต์ ในครั้งพุทธกาล คงเป็นแต่ปริกรรมหรือ พร่ำบ่นภาวนาเฉพาะตัว เพื่อการป้องกันตนเอง ดังปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกายว่า เมื่อภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัด มรณภาพ จึงมี พุทธานุญาติให้แผ่เมตตา (เมตเตน จิตเตน ฝริตุ) ไปยังพญางูทั้ง ๔ ตระกูล เพื่อเป็นการคุ้มครองป้องกันตนเอง^๙ และปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก ชาดก ว่า นกยูงทองทำพระ ปริตต์คุ้มครองตนเอง โดยใช้คำว่ารายวิชา (วิชชํ ปริชชปีตวา) หรือรายวิทายามนต์ (มนตวิชชํ

^๖ รวมบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนา ฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ณ ประเทศอินเดีย, **พุทธศาสนประวัติระหว่าง ๒๕๐๐ ปีที่ล่วงแล้ว**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์สุรวัดณ์, ๒๕๓๗), หน้า ๓๖๖.

^๗ สมเด็จพระญาณสังวรญาณมุนี. **ประวัติฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป**, ๒๕๑๔, หน้า ๒๐๗.

^๘ ที.ปา.๑๑/๓๒๒/๓๑๓

^๙ อ.จตุกก.๒๑/๖๗/๑๑๐-๑๑๒

ปริวิตเตตวา)^{๑๐} หรือในอรรถกถาได้กล่าวถึงวิธีสวดพระปริตต์ว่า เป็นการกล่าวบริกรรม (ปริตตสฺส ปริกรมมํ กเถตพฺพ)^{๑๑} ภายหลังการสวดที่เป็นพระปริตต์เป็นไปในลักษณะกล่าวธรรม (ธมฺมํ ภณฺติ) ให้ผู้อื่นฟัง เช่น ในอรรถกถาอานาถยสูตรได้กล่าวไว้ว่า ไม่พึงสวดอานาถยสูตรก่อน พึงสวดสูตรเหล่านี้คือ เมตตสูตร ฐศคฺคสูตร รตนสูตร ตลอด ๗ วัน (ปฐมเมว ทิ อานาถยสูตรํ น ภณฺติพฺพ, เมตตสูตรํ ฐศคฺคสูตรํ รตนสูตรํ อิมานิ สุตฺตาหํ ภณฺติพฺพ)^{๑๒} ดังนั้น การสวดพระปริตต์จึงเป็นไปในลักษณะการกล่าวบริกรรมพรำบนและการกล่าวธรรม

ต่อมา พิธีสวดมนต์เริ่มได้รับความนิยมมากในประเทศศรีลังกา โดยประชาชนปรารถนาความเป็นสิริมงคลและความปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ จึงได้อาราธนาพระสงฆ์ให้ช่วยอนุเคราะห์หาวิธีป้องกัน และพระสงฆ์ได้คัดเลือกรวบรวมพระสูตรจากพระไตรปิฎก จัดเป็นคัมภีร์สวดมนต์ชื่อ “คัมภีร์จตุภาณวาร” มีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดภัยอันตรายดังกล่าว จนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ภายหลังพิธีสวดมนต์จากประเทศลังกาเริ่มมีวัตถุประสงค์และพิธีกรรมที่หลากหลายขึ้น^{๑๓} นอกจากนี้แล้วยังเชื่อว่าพระพุทธรูปมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ ๗ ประการ คือ

๑. พระปริตต์มีอำนาจบำบัดทุกข์โศกโรคภัย และความเดือดร้อนกระวนกระวายใจ
๒. ขจัดภัยอันตราย ลางร้าย ฝันร้าย
๓. บัดเป่าเสียดัจฉัยโร อุบาทว์ บาบเคราะห์ภัยต่าง ๆ
๔. ป้องกันโจรภัย อัคคีภัย อสรพิษ สัตว์ร้าย ภูตผี ยักษ์ คนธรรพ์
๕. คุ้มครองรักษาให้ปราศจากอุปัทวเหตุอันตราย โรคพยาธิ
๖. ส่งเสริมให้เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ทำให้คลอดบุตรง่าย
๗. ถ้าเป็นสัตว์ที่ถูกปองร้าย ทำให้แคล้วคลาด สวัสดิมีชัย สุขกายสบายใจ มีอายุยืน^{๑๔}

ส่วนพระสูตรที่มีลักษณะเป็นพุทธรูป หมายถึง พระสูตรที่พระพุทธรูปทรงตรัสสอนเกี่ยวกับบทมนต์ต่าง ๆ ซึ่งบางบทพระองค์ทรงสอนให้พระภิกษุนำไปท่องบ่นสาธยาย แต่บางบทพระองค์เพียงยกมาเป็นอุทาหรณ์ในเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในอดีต เช่น เรื่องราวที่เกิดขึ้นกับพระองค์ในสมัยเป็นพระโพธิสัตว์ เป็นต้น เรื่องราวเหล่านี้พระสงฆ์ได้นำมาใช้สวดสาธยายด้วยความ

^{๑๐} ชุ.ชา.๒๗/๑๗/๒๖ (อ้างจาก ธนิต อยุโพธิ์, **อานาถยพระปริตต์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

^{๑๑} ธนิต อยุโพธิ์, **อานาถยพระปริตต์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๖.

^{๑๓} สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **ประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป**, ๒๕๑๔, หน้า ๒๐๗.

^{๑๔} ธนิต อยุโพธิ์, **อานาถยพระปริตต์**, หน้า ๒๖.

เชื่อว่า พระโพธิสัตว์เคยใช้ได้ผลมาก่อน โดยพระสูตรที่มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปมีหลายสูตรด้วยกัน สุดแล้วแต่จะนำมาใช้เกี่ยวกับพิธีใด จึงขอกล่าวถึงพระสูตรที่มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปมาก่อน และขอแนะนำประวัติความเป็นมาของแต่ละสูตรมาประกอบการพิจารณาด้วย ซึ่งในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ กล่าวถึงพุทธพจน์เรื่องพระรัตนตรัย ดังนี้

๓.๑.๑ **สรณคัมภีร์** ว่าด้วยการถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง

ความเป็นมาของสรณคัมภีร์

ในคัมภีร์มหาขันธกะ พระวินัยปิฎก กล่าวไว้ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงประทานการบวชให้กับกุลบุตร วิธีแรกที่ทรงประทาน คือ วิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา เป็นวิธีบวชเฉพาะพระพักต์ของพระองค์ เมื่อมีพระสงฆ์มากขึ้นและไปเผยแผ่ศาสนาในที่ห่างไกล เป็นการยากลำบากในการจะนำกุลบุตรที่ศรัทธามาวบวชเฉพาะพระพักต์ได้ พระองค์จึงทรงอนุญาตด้วยวิธีสรณคัมภีร์อุปสัมปทา เป็นการเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ดังพระบาลีว่า

พุทฺธํ สรณํ คจฺจามิ...ตติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺจามิ.

ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ

ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ

ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ...^{๑๕}

บทสรณคัมภีร์ ซึ่งเป็นพุทธบัญญัติในอุโบสถวิธี เป็นที่มาแห่งสรณคัมภีร์ที่ใช้ในพิธีกรรมทั่วไป รวมทั้งสวดเป็นมนต์ด้วย อยู่ในลำดับที่ ๒ คือ ตั้ง นโม เป็นปฐมแล้วก็ถึงบทสรณคัมภีร์นี้^{๑๖} บทที่ว่าด้วยการถึงพระรัตนตรัยนี้ เป็นบทที่ใช้กำกับทุกครั้งที่ในเวลาจะสวดพระพุทธรูปมนต์ ซึ่งจะขาดไม่ได้เช่นเดียวกับคำนมัสการพระพุทธเจ้า (นโม ฯ) เป็นขั้นตอนในการเจริญพระพุทธรูปมนต์ของพระพุทธศาสนา เป็นการปฏิญาณตนเพื่อจะนับถือพระรัตนตรัย ต่อมาจึงนำมาใช้ในการเจริญพระพุทธรูปมนต์ อีกสูตรหนึ่งที่ปรากฏใน ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑ ซึ่งชาวพุทธมักคุ้นเคยกันดีคือ พระสูตรที่ชื่อ **“โมรชาดก”** ซึ่งว่าด้วยมนต์ของนกยูงทองที่ใช้ป้องกันตัว จึงทำให้อยู่รอดปลอดภัย โดยนกยูงทองพระโพธิสัตว์ได้ผู้กมนต์เพื่อรักษาป้องกันตัวก่อนออกหากิน

^{๑๕} ข.ข. (ไทย). ๒๕/หน้า ๑.

^{๑๖} สมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ (นิยม ฐานิสสรมหาเถร), **ตำนานพระปริตต์**, (กรุงเทพมหานคร : ธีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐.

๓.๑.๒ โมรชาดก ว่าด้วยมนต์คุ้มครองตนเอง

ความเป็นมาของโมรชาดก

ในรัชสมัยพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติในพระนครพาราณสีครั้งอดีตกาล พระโพธิสัตว์เกิดเป็นนกยูง มีสีเหมือนสีทอง มีริ้วสีแดงเป็นเส้นงามอยู่ใต้ปีกทั้งสอง อาศัยอยู่ ณ ที่ราบบนภูเขาทัณฑกะหิรัญเทือกเขาสูงที่ ๔ ตั้งอยู่ในดงลึกเลยเทือกเขาอื่นเข้าไป ๓ ลูก เพื่อคุ้มครองป้องกันตัวในขณะออกหาอาหาร ในทุกเช้านกยูงทองจะขึ้นไปบนยอดเขาสูงเฝ้ามองดูดวงอาทิตย์กำลังขึ้นแล้วผูกพระปริตต์เป็นมนต์ ขึ้นกล่าวนมัสการพระอาทิตย์กำลังอุทัย และกล่าวนมัสการพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลาย ซึ่งเสด็จประพินิพานแล้ว พร้อมทั้งพระคุณของพระองค์ด้วย ดังนี้

“ข้าพเจ้าขออนอบน้อมพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลาย

พระโพธิญาณของพระพุทธรูปเจ้าเหล่านั้น

พระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายผู้หลุดพ้นแล้ว

และวิมุติธรรมแห่งพระพุทธรูปเจ้าผู้หลุดพ้นแล้วเหล่านั้น”^{๑๗}

นกยูงนั้นเจริญพระปริตต์นี้แล้วจึงออกเที่ยวหาอาหาร เมื่อตกเย็นก็ทำเช่นเดียวกัน ด้วยอำนาจพระปริตต์ ที่กล่าวนมัสการอยู่ทุกเช้าทุกเย็น จึงทำให้นกยูงทองอยู่อย่างมีความสุขปลอดภัย

ต่อมาพระนางเขมา มเหสีของพระเจ้าพาราณสี ทรงพระสुบินเห็นนกยูงทองมาแสดงธรรมถวาย พระนางปรารถนาจะได้สดับธรรมของนกยูงทองเหมือนดังในความฝัน พระเจ้าพาราณสีจึงให้นายพรานไปทอดบ่วงดักตามสถานที่นกยูงทองออกหากิน แม้วานกยูงทองจะเหยียบบ่วงที่พรานดักไว้ บ่วงก็ไม่คล้องเท้า นายพรานพยายามอยู่ถึง ๗ ปี ก็จับไม่ได้ จนตัวเองตายอยู่ในป่า พระนางเขมา ก็ไม่ได้ทรงสดับพระธรรมจนสิ้นพระชนม์ พระเจ้าพาราณสีจึงทรงอาฆาตว่าพระมเหสีของพระองค์ต้องสิ้นพระชนม์เพราะนกยูง จึงโปรดให้จาริกอักษระลงแผ่นดินทองไว้ว่า “ในประเทศปาหิมพานต์ มีภูเขาชื่อทัณฑกะหิรัญ มีนกยูงทองอาศัยอยู่ที่ภูเขานั้น ผู้ใดได้กินเนื้อของนกยูงทอง ผู้นั้นจะไม่แก่ไม่ตายและมีอายุยืน” แล้วโปรดให้บรรจุแผ่นทองจารึกนั้นใส่ในผอบทองคำเก็บรักษาไว้

เมื่อครั้งมาถึงรัชกาลของพระเจ้าพาราณสีองค์ที่ ๗ ก็ส่งนายพรานอีกคนหนึ่งไปจับนายพรานผู้รู้เรื่องที่ว่านกยูงทองเหยียบบ่วงแล้วไม่คล้องขา และรู้ตัวว่านกยูงทองร้ายพระปริตต์ป้องกันตัวก่อนออกหากิน จึงจับนกยูงตัวเมียมาตัวหนึ่งเอามาฝึกหัดให้พ้อนรำขับร้องชำนาญดีแล้วก็นำเอาไปด้วย พอรุ่งเช้าก่อนที่นกยูงทองจะร้ายพระปริตต์ นายพรานได้ปักหลักทอดบ่วงไว้เสร็จแล้วให้นางนกยูงขับร้องขึ้น ฝ่ายนกยูงทองได้ยินเสียงนางนกยูงก็มีใจเร่าร้อนด้วยกิเลส ไม่สามารถร้าย

^{๑๗} ขุ.ชา.(ไทย) ๒๗/๑๗/๖๖.

พระปริตต์ได้เช่นเคย เล่นถลันเข้าไปหาจึงติดบ่วง นายพรานจับตัวได้และพาไปถวายพระเจ้าพาราณสี พระเจ้าพาราณสีทอดพระเนตรเห็นรูปสมบัติก็ชอบพระทัย โปรดให้จัดอาสนะประทานแก่นกยูงทอง พระเจ้าพาราณสีตรัสถามว่า “เขาวัวผู้ใดได้กินเนื้อของท่าน ผู้นั้นจะไม่แก่ ไม่ตาย ฉะนั้น ฉันก็อยากกินเนื้อท่าน แล้วไม่แก่ ไม่ตายบ้าง จึงให้จับเอาท่านมา” นกยูงทองจึงทูลว่า “ผู้ที่กินเนื้อของข้าพเจ้าแล้วจะไม่แก่ไม่ตายได้อย่างไร แม้แต่ตัวข้าพเจ้าก็ยังคงต้องตาย” พระราชาจึงไม่ฆ่านกยูงทองกินเนื้อเพื่อให้ตัวเองอายุยืน แล้วปล่อยให้เป็นอิสระ นกยูงทองพักอยู่สามราตรี แล้วถวายโอวาทกำชับว่า “ขอพระองค์อย่าทรงประมาท” แล้วบินขึ้นสู่อากาศ กลับไปยังภูเขาทันตะกะหิรัญตามเดิม

เมื่อศึกษาตามตำนานความเป็นมาของโมรปริตต์จะเห็นว่า การที่นกยูงทองนั้นไม่ได้รับอันตรายจากการกระทำของพรานทั้งหลาย ก็เพราะว่ามีความระลึกถึงพระพุทธเจ้าและคุณของพระองค์ด้วยความไม่ประมาท ทำให้เกิดความระมัดระวังและตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา เป็นการสร้างความรู้สึกตัวอีกรูปแบบหนึ่ง ประกอบกับการระลึกถึงพระพุทธเจ้า ทำให้เกิดพลังจิตที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง จนกลายเป็นมนต์ ในท้ายของสูตรนี้ พระองค์ได้สอนเรื่องไตรลักษณ์แก่พระเจ้าพาราณสีด้วยเกี่ยวกับเรื่องความไม่ตั้งมั่นแห่งสิ่งทั้งปวง ไม่ว่าจะกินเนื้อนกยูงเข้าไปก็ต้องตายอยู่ดี เพราะวาลิงที่ถูกกินยังต้องตาย แล้วผู้กินจะไม่ตายได้อย่างไร^{๑๔}

๓.๒.๓ ขุททกวัตถุ ว่าด้วยเรื่องพระภิกษุถูกกวด (ขันธปริตต์)

ความเป็นมา

พระผู้มีพระภาคเจ้าบรมศาสดาเสด็จประทับอยู่ในพระเชตวันวิหาร อารามของท่านอนาถบิณฑิกะ พระภิกษุรูปหนึ่งกำลังผ่าฟืนอยู่ถูกกวดมรณภาพ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ถ้าภิกษุแผ่เมตตาจิตไปยังตระกูลพญา ๔ ตระกูลแล้ว จะไม่กวดภิกษุเป็นแน่ ซึ่งในขันธปริตตชาดกได้กล่าวรายละเอียดต่อไปอีกว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าเรื่องราวในครั้งอดีตว่า เมื่อพระองค์เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ดาบสเป็นหัวหน้าของคณะผู้ทั้งหลาย ตั้งอาศรมอยู่ตรงคุ่มแม่น้ำคงคา ไหลโค้งเลี้ยวในบริเวณป่าหิมพานต์ ก็เคยสอนให้พวกภิกษุผู้เป็นศิษย์แผ่เมตตาจิตไปยังตระกูลพญา ๔ ตระกูลเหมือนกัน เมื่อบรรดาภิกษุผู้เป็นศิษย์ของพระโพธิสัตว์ในครั้งนั้นปฏิบัติตาม บรรดาสัตว์ที่ฆาตกรรมทั้งหลายก็พากันหลบหนีไปหมด ไม่มาทำร้าย ตอนที่พระภิกษุรูปหนึ่งถูกกวดถึงแก่กรรมภาพ พระผู้มีพระภาคตรัสรับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นคงจะไม่ได้แผ่เมตตาจิตให้ตระกูล ๔ ตระกูล ถ้าภิกษุนั้นแผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญา ๔ ตระกูล คือ ๑. ตระกูลพญาชิววิรูปกะ ๒. ตระกูล

^{๑๔} ดูรายละเอียดบทสวดที่ภาคผนวก. หน้า ๒๒๐.

พญางูชื่อเอราปถะ ๓. ตระกูลพญางูชื่อฉัพพยาบุตร ๔. ตระกูลพญางูชื่อกัณหาโคตมกะ ภิกษุนั้นก็จะไม่
ถูกงูกัดถึงแก่ภรรณาภภาพ ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ภิกษุแผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู ๔ ตระกูลนี้
เพื่อคุ้มครองตน เพื่อรักษาตน เพื่อป้องกันตน ภิกษุทั้งหลายควรแผ่เมตตา”^{๑๙}

อานิสงส์ของการสาธยายพระสูตรนี้ เพื่อระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้าว่าทรงมีพระคุณหาประมาณ
มิได้ พระธรรมมีพระคุณหาประมาณมิได้ พระสงฆ์มีพระคุณหาประมาณมิได้ สัตว์เลื้อยคลาน
ทั้งหลาย คือ งู แมลงป่อง ตะขาบ แมลงมุม มีคุณพอประมาณ เราทำการรักษาแล้ว ทำการ
ป้องกันแล้ว ขอหมู่นิสิตผู้มีชีวิตจงหลีกเลี่ยงไป^{๒๐} เป็นการสาธยายเพื่อป้องกันสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์ที่มี
พิษทั้งหลาย ด้วยการแผ่เมตตาจิตไม่คิดทำร้ายและเบียดเบียนจึงเป็นการผูกมิตร แม้แต่สัตว์ก็
สามารถรับรู้ความปรารถนาดีนั้นได้ เพราะพฤติกรรมของความเป็นมิตรสามารถสร้างความไว้วางใจ
ให้กับผู้ที่สมาคมด้วย ถ้าเป็นสัตว์ก็สามารถสัมผัสเมตตาจิตที่แผ่ออกไปได้^{๒๑}

๓.๑.๔ ฉัททันตชาดก ว่าด้วยพญาช้างฉัททันต์

ความเป็นมา

สมัยหนึ่งพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้างชื่อว่า “ฉัททันต์” มีบริวารช้าง ๘๐,๐๐๐
เชือก มีภูเขขนาดใหญ่เป็นอาณาเขตล้อมรอบ มนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงได้ มีถ้ำทองคำ ๑๒ โยชน์
เป็นที่อยู่อาศัย มีช้างพังมหาลี ๒ นาง คือ นางจุลสุภัททาและนางมหาสุภัททา ต่อมานางช้าง
จุลสุภัททาคิดว่าพญาช้างฉัททันต์รักตนเองน้อยกว่า จึงเกิดความแค้นใจ แล้วตั้งความปรารถนาเป็น
พระมหาลีพระเจ้าเมืองพาราณสี เพื่อให้นายพรานตามล่าพญาช้าง จากนั้นก็ได้ไปเกิดตามที่ตั้งตนเอง
ปรารถนา เพื่อเป็นการแก้แค้นนางจึงแกล้งประชวร และบอกพระเจ้าพาราณสีว่าฉันเห็นพญาช้างชื่อ
ฉัททันต์ มีความประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะได้งาคู่นั้นมาเชยชม จึงจะทำให้หายประชวร พระเจ้า
พาราณสีจึงประชุมพรานทั้งหลายแล้วให้โสณุตตรพรานเป็นผู้ทำหน้าที่ไปจับพญาช้างฉัททันต์ ตาม
ตำนานกล่าวว่าพรานผู้นี้มีกำลังเท่ากับช้าง ๕ เชือก เมื่อเดินทางตามเส้นทางที่พระนางบอกจึงไปถึงที่
อยู่ของพญาช้างพร้อมบริวาร เมื่อสังเกตกิริยาของพญาช้างว่าหลังจากลงเล่นน้ำแล้วจะขึ้นมายืนอยู่ได้
ร่วมไพรเป็นประจำ จึงได้ขุดหลุมขนาดใหญ่ใช้ไม้แหลมเป็นกับดัก และทำที่พรางตัวเองในหลุมนั้น
พร้อมทั้งแต่งตัวเป็นพระสงฆ์ด้วย เมื่อพญาช้างเล่นน้ำเสร็จแล้วจึงขึ้นมายืนใต้ต้นไทรในตำแหน่งที่
พรานพรางตัวอยู่ พรานจึงยิงธนูขึ้นไล่ ทำให้พญาช้างล้มลงและตกลงในหลุมพราง ผูกไม้แหลมที่

^{๑๙} วิ.จ. (ไทย). ๗/๒๕๑/๑๔.

^{๒๐} วิ.จ. (ไทย). ๗/๒๕๑/๑๔.

^{๒๑} ดูรายละเอียดบทสวดมนต์ที่ภาคผนวก. หน้า ๒๒๐.

แห่งแสนสาหัส ช้างบริวารจึงวิ่งเที่ยวหาศัตรูที่ยิงพญาช้างในที่ต่าง ๆ เมื่อพญาช้างตกอยู่ในหลุมและมองเห็นพรานจึงคิดจะฆ่าเสียให้ตาย แต่เมื่อมองเห็นผ้ากาสาวพัสดร์จึงเลิกความคิด และถามว่าทำไมท่านจึงคิดฆ่าเรา พรานจึงเล่าความจริงให้ฟัง พญาช้างประสงค์ให้ลี้ภัยกันจึงอนุญาตให้พรานตัดงาของตนไปถวายพระนาง เมื่อพรานเดินทางมาต้องใช้เวลา ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน พญาช้างจึงบอกทางลัดที่ใช้เวลาเพียงแค่ ๗ วัน พร้อมกับบอกปริศตที่ใช้ป้องกันตัวแก่พรานด้วย พรานจึงเล่าเรื่องราวให้พระนางจุลสุนันทาฟัง พระนางจึงเกิดความสำนึกผิดและตรอมพระทัยจนสิ้นพระชนม์

การนำเรื่องฉันทชาติมาใช้เป็นบทสวดพระปริศตสำหรับคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายมีอยู่ในสิบสองตำนาน แต่สันนิษฐานว่า คงจะนำมาบรรจุเป็นบทสวดต่อภายหลัง จึงไม่มีบทคัดตำนาน โดยเฉพาะเช่นพระปริศตอื่น ๆ แต่ใช้บทซัดและสวดควบต่อท้ายชั้นพระปริศตท่านจึงบอกชื่อควบไว้ต้นชั้นพระปริศตว่า ขนฺธปริศต จตุหนฺตปริศตปารี หมายความว่า ชั้นพระปริศตมีฉันทชาติปริศต ต่อท้าย

การที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสฉันทชาติก็เพื่อใช้เป็นบุคคลาธิษฐานในการที่จะสอนเหล่าภิกษุทั้งหลายไม่ให้คิดประทุษร้ายผู้อื่น แม้ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้มุ่งประทุษร้ายเรากก็ตาม “พระองค์ทรงตรัสฉันทชาติอันเป็นของเก่า ที่ยังไม่รู้จักสาบสูญตราบเท่าดวงอาทิตย์ยังไม่ดับ ภิกษุทั้งหลายในกาลนั้น ตถาคตได้เป็นพญาช้างตัวประเสริฐนั้น เธอทั้งหลายจงจำชาตกไว้ด้วยประการฉะนี้”^{๒๒} เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสให้พระภิกษุทั้งหลายจำชาตกนี้ไว้ จึงทำให้มีการท่องจำขึ้น เพราะว่าการจะจำเนื้อความทั้งหมดเป็นเรื่องยาก ภิกษุทั้งหลายจึงใช้วิธีการท่องจำ แล้วนำมาเป็นปริศตในเวลาต่อมา และเชื่อว่ามีความสามารถป้องกันตัวได้ ซึ่งเป็นร่องรอยที่พระพุทธเจ้าเคยตรัสเกี่ยวกับการใช้เวทมนต์คาถา ถึงแม้ว่าคาถาไม่ได้มีที่มาจากพระองค์ในชาติปัจจุบันก็ตาม^{๒๓}

๓.๑.๕ วัฏฏกโปตกจรिया ว่าด้วยจรियाของลูกนกคุ่ม

ความเป็นมา

วัฏฏกจรिया เป็นเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า กล่าวไว้ในคัมภีร์จรियाปิฎก เรียกว่า วัฏฏกโปตกจรिया และกล่าวไว้ในคัมภีร์ชาตกซึ่งมีรายละเอียดในอรรถกถาชาตกว่า ครั้งหนึ่งเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกอยู่ในแคว้นมคธ ได้เสด็จเข้าไปทรงรับบิณฑบาตในหมู่บ้านเล็ก ๆ ขณะทรงดำเนินอยู่นั้นเกิดไฟไหม้ป่าลูกกลามล้อมอยู่ พวกพระภิกษุที่ตามเสด็จจึงหนีไฟเข้ามาห้อมล้อมพระพุทธองค์ ภิกษุที่เป็นปุถุชนก็กลัวตายจึงได้จุดไฟไล่ แต่พระภิกษุอีกพวกหนึ่งพูดขึ้นว่า พวกเรามา กับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะต้องไปจุดไฟไล่ทำไม พวกเราเข้าไปอยู่ใกล้ ๆ พระพุทธองค์เถิด แล้ว

^{๒๒} พุ.ชา. (ไทย) . ๒๓/๔๗/๕๕๔

^{๒๓} ดูรายละเอียดบทสวดที่ภาคผนวก. หน้า ๒๒๑.

พระภิกษุทั้งหมดก็พากันเข้าไปห้อมล้อมอยู่ใกล้ ๆ พระพุทธเจ้า ไฟป่าไหม้ลูกกลมก็ดับลงเหมือนคบเพลิงที่จุ่มลงไปใต้น้ำ พระพุทธเจ้าจึงตรัสกับภิกษุทั้งหลายในอดีตที่พระองค์ทรงเสวยพระชาติเป็นนาคุ่มว่า

“ในกาลที่เราเป็นนาคุ่มยังอ่อน ขนยังไม่งอก เป็นดั่งชิ้นเนื้ออยู่ในรัง ในมคชนบท มารดาเอาจอยปากคาบเหยื่อมาเลี้ยงเรา เราเป็นอยู่ด้วยผัสสะของมารดา กำลังกายของเรายังไม่มีในฤดูร้อนทุก ๆ ปีมีไฟป่าลูกกลมมา ไฟป่าเป็นทางดำลูกกลมมาใกล้เรา ไฟกำลังไหม้ มีเปลวไฟโชติช่วง ส่งเสียงดังอื้ออึง ลามมาใกล้เราโดยลำดับ มารดาและบิดาของเราตกใจ สะดุ้งกลัวเพราะกลัวไฟที่ไหม้มาโดยเร็ว คือคุณ ความสัตย์ ความสะอาดและความเอ็นดูยังมีอยู่ในโลก ด้วยความสัตย์นั้นเรายังทำสังจกิริยาอันยอดเยี่ยม เราระลึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้พิชิตมารซึ่งมีในก่อน คำหนึ่งถึงกำลังพระธรรม ได้กระทำสังจกิริยาเพื่อฝนคือกำลังความสัตย์ว่า ปีกของเรามีอยู่ แต่ขนไม่มี เท้าของเรามีอยู่ แต่เดินไม่ได้ มารดาและบิดาก็พากันบินออกไปแล้ว ไฟจึงดับไปเสีย พร้อมกับเมื่อเราทำสังจกิริยาเปลวไฟที่ลูกโชติช่วงวันที่ไว้ ๑๖ กรีส (๒๕ คอก) เหมือนเปลวไฟที่จุ่มน้ำ บุคคลมีสังจจะเสมอเราไม่มี นี่เป็นสังจวารมีของเรา”^{๒๔} เมื่อนาคุ่มอธิษฐานเสร็จแล้ว ปรากฏว่าไฟได้ไหม้ห่างจากตัวนาคุ่มประมาณ ๒๕ คอกแล้วดับลง ทำให้นาคุ่มรอดตายด้วยอำนาจของการระลึกถึงพระพุทธเจ้าและสังจจะที่พระองค์ทรงประกาศ คือ ในโลกนี้มีคุณคือ ศีล มีคุณคือ สังจจะ พระสัมพันธูปัญญาพุทธเจ้าทั้งหลาย ซึ่งทรงบำเพ็ญพระบารมีมาแล้วในอดีต ได้ประทับนั่ง ณ โคนไม้โพธิพฤกษ์และทรงตรัสรู้แล้ว พระองค์ทรงประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ ประกอบด้วยสังจจะ ด้วยความเอ็นดู ด้วยความกรุณาและขันติ ทรงเจริญเมตตาในสรรพสัตว์ทั้งหลายบรรดามีอยู่ในโลกมาแต่อดีตกาล อนึ่ง คุณธรรมทั้งหลายที่พระสัมพันธูปัญญาพุทธเจ้าทรงรู้แจ้งแทงตลอดมีอยู่ เรื่องนี้เป็นสังจจะคือความจริง พระโหราณาจารย์จึงได้นำเอาวิภูฏกะปริตต์นั้น มาใช้เป็นบทสวดภาษาบาลีสำหรับคุ้มครองป้องกันไฟและภัยอันตรายอื่น ๆ^{๒๕}

พระสูตรทั้ง ๕ สูตรที่ยกตัวอย่างให้เห็นนี้ เป็นพระสูตรที่ปรากฏว่าพระพุทธเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ทรงเคยใช้มนต์ในการป้องกันรักษาตัวให้อยู่รอดมาก่อน ซึ่งพระองค์ทรงแสดงที่มาในอดีตชาติของพระองค์ ทรงแสดงไว้ในโมรชาดก ว่า เมื่อครั้งที่พระองค์เป็นพระโพธิสัตว์ กำเนิดเป็นนกยูงทอง ทรงผูกมนต์ขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องป้องกันตัว

ในขุททกวัตถุ ทรงแสดงถึงภิกษุผู้อยู่ป่าถูกงูกัดจนมรณภาพ ภิกษุทั้งหลายได้นำความเข้ากราบทูลพระพุทธองค์ พระองค์จึงทรงตรัสว่า การที่ภิกษุถูกงูกัดเป็นเพราะว่าไม่แผ่เมตตาให้กับ

^{๒๔} ชู.จริยา. (ไทย). ๓๓/๗๒-๘๒/๗๖๗

^{๒๕} ดูรายละเอียดบทสวดที่ภาคผนวก. หน้า ๒๒๑.

ตระกูลพญาทั้ง ๔^{๒๖} เพราะว่าตระกูลพญาทั้ง ๔ เป็นผู้ปกครองเหล่าและสัตว์เลื้อยคลานที่มีพิษทั้งหลาย รวมทั้งสัตว์เลื้อยคลานก็จะไม่มาทำอันตรายให้

ในฉันทชาติชาดก พระองค์ทรงแสดงถึงสมัยที่พระองค์ทรงเป็นพญาช้างชื่อว่าฉันทันต์ เป็นพระโพธิสัตว์ที่มีนางสวยงาม เป็นที่ต้องการของคนทั้งหลาย พระนางสุภัททาซึ่งเป็นแม่เลี้ยงของพระเจ้าพาราณสีจึงสั่งให้พราณไปฆ่าแล้วตัดงามาให้ พญาช้างฉันทันต์แมื่กำลังจะถูกฆ่าก็ยังมีสัมมาทิฐิ เกรงว่าพราณจะเดินทางกลับลำบาก จึงได้บอกมนต์เพื่อให้เดินทางโดยปลอดภัย

ในวัฏกโปตกจริยา ก็เป็นอีกชาดกหนึ่งที่กล่าวถึงมนต์ได้อย่างชัดเจน เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระโพธิสัตว์ที่เกิดเป็นลูกนกคุ่มที่ยังเล็ก เมื่อครั้งที่ถูกไฟไหม้ บิดาและมารดาตกใจกลัว บินหนีไปหมด ทิ้งให้นกคุ่มโพธิสัตว์อยู่ลำพังตัวเดียว ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จึงอาศัยศิลาที่บริสุทธ์และสังข์จะรวมถึงการรำลึกถึงพลาณาพของพระพุทธรุณ พระธรรมคุณ ทำให้รอดพ้นจากไฟไหม้ จึงเป็นมนต์ที่ใช้ป้องกันตัว

ดั่งที่ยกตัวอย่างมา ๕ พระสูตรนี้ พอเป็นตัวอย่าง นอกจากนี้ยังมีพระสูตรอีกหลายสูตรที่มีลักษณะเป็นมนต์ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการที่พระพุทธองค์ทรงยกเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตชาติ ครั้งที่พระองค์เกิดเป็นสัตว์ประเภทต่าง ๆ โดยมีวิธีการรักษาชีวิตให้รอดปลอดภัย ตอนท้ายของเรื่องราวได้ทรงบอกแก่ภิกษุว่าควรจะนำมนต์นั้นมาสวดหรือระลึกไว้ในใจ เพื่อให้เกิดพลาณาพตามต้องการ แต่ในพระสูตรที่ทรงกล่าวเรื่องมนต์ไว้ ก็จะมีการสอดแทรกพระธรรมคำสอนของพระองค์ด้วย ซึ่งก็เป็นพุทธวิธีในการสอนของพระองค์ที่ทรงยกบุคคล สถานที่เข้ามาประกอบ เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น สังเกตได้ว่า มนต์ทั้งหมดที่พระองค์ทรงแสดง จะเป็นมนต์ที่เป็นไปในทางสร้างสรรค์มากกว่ามุ่งทำลาย จึงสรุปได้ว่ามนต์ในทางพระพุทธศาสนาเป็นเมตตามนต์ ถ้าเปรียบเป็นไสยศาสตร์ก็เป็นไสยขาว คือการมุ่งหมายเพื่อป้องกันรักษา ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย

๓.๒ พระสูตรที่มีวิวัฒนาการมาเป็นพระปริตต์

มีพระสูตรมากมายที่มีวิวัฒนาการจากการเป็นพระสูตรทั่วไป ที่พระพุทธองค์มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้ในการอบรมสั่งสอน เป็นอุบายเครื่องประกอบการสอนให้เข้าใจง่ายยิ่งขึ้น เนื่องจากว่าพระสูตรบางสูตรมีความลึกซึ้ง และสามารถนำมาปฏิบัติให้เห็นจริงได้ รวมทั้งมีบุคคลและสถานที่ชัดเจน ซึ่งบางสูตรพระพุทธองค์ทรงเปิดเผยถึงมนต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองชีวิต บางสูตรแม้แต่เทวดาก็ยังใช้เพื่อคุ้มครองตนเอง จึงทำให้ยิ่งเพิ่มความน่าเชื่อถือมากขึ้น เมื่อพระคณาจารย์ได้นำเอาพระสูตร

^{๒๖} อ้างแล้ว

เหล่านั้นมาเป็นบทสวดเพื่อท่องจำพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ไม่ให้เลอะเลือน ซึ่งพระสงฆ์ในยุคต่อมามีชื่อว่าพระธรรมคำสอนนั้นมีอานุภาพของความเป็นลัทธิธรรม โดยบทสวดนั้นเบื้องต้นเรียกว่า พระพุทธมนต์ เป็นการสวดเพื่อจรโลงธรรม ในยุคหลังได้เปลี่ยนเป้าหมายใหม่กลายเป็นสวดเพื่อความขลังและศักดิ์สิทธิ์แทน มีการเพิ่มพิธีกรรมและองค์ประกอบมากขึ้น จึงเรียกว่าพระปริตต์ ซึ่งก็หมายถึงเวทมนต์คาถาทางพระพุทธศาสนานั้นเอง และมีหลายสูตรที่ได้วิวัฒนาการมาเป็นพระปริตต์

มนต์ในความหมายว่า “พระปริตต์” จากจุดเริ่มต้นที่สวดเพื่อรักษาพระพุทธพจน์ในพระไตรปิฎก ได้เปลี่ยนมาเป็นการสวดเพื่อป้องกันภัยอันตราย ซึ่งตรงกับภาษาบาลีว่า “ปริตต” ได้ค่อยๆ พัฒนาขึ้นตามวรรณกรรมทางศาสนาและอรรถกถา ซึ่งหมายถึงได้รวมเอาการปฏิบัติทางพิธีกรรมเข้ามาด้วย เป็นคุณลักษณะทางพิธีสวดมนต์ที่พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพระอัครวงศาจารย์ได้วิเคราะห์ศัพท์ว่า “ปริตต” ในคัมภีร์ลัทธิตีปกรณ (ชาตุมมลา) ว่า

มหาเตชวตตตาย สมนโต สุตตานิ ภย อุตทว อุตสคคณจ ตายติ รุกขตีติ ปริตต.

ที่เรียกว่า “ปริตต” เพราะมีวิเคราะห์ว่า สิ่งที่ป้องกันรักษาความกลัว อันตรายและอุปสรรคของสัตว์ทั้งหลายโดยรอบ เพราะความมีเดชาญาณมาก^{๒๗} ดังนั้น เพื่อง่ายต่อการทำความเข้าใจ จึงนำเอาพระสูตรที่มากในพระไตรปิฎก ซึ่งได้วิวัฒนาการมาเป็นพระปริตต์ที่ใช้เป็นส่วนสำคัญของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน มาประกอบการบรรยาย เพื่อให้เห็นร่องรอยในพระไตรปิฎก ตลอดถึงพัฒนาการจากพระสูตรจนมาเป็นพระปริตต์ใน ๗ ตำนาน และ ๑๒ ตำนาน รวมทั้งมนต์พิธี ดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ มงคลสูตร พระสูตรว่าด้วยมงคล ๓๘ ประการ

ความเป็นมา

ในคัมภีร์อรรถกถา^{๒๘} เล่าถึงมูลเหตุที่ก่อกำเนิดเรื่องมงคลว่า ครั้นวันหนึ่งในที่ประชุมเหล่าบัณฑิตทั้งหลาย เกิดมีปัญหาลูกเรื่องมงคลขึ้นมาว่าอะไรเป็นมงคล สิ่งที่เป็นมงคล สิ่งที่ได้ยินเป็นมงคล หรือ กลิ่น รส สัมผัสที่แตะต้อง เป็นมงคล แล้วเกิดมีหัวหน้าแสดงความคิดเห็นจำแนกได้เป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งถือว่ารูปที่เห็นเป็นมงคล กลุ่มหนึ่งถือว่าเสียงที่ได้ยินเป็นมงคล อีกกลุ่มถือว่า กลิ่น รส สัมผัส เป็นมงคล ชาวมนุษย์ ๓ กลุ่ม ต่างโต้เถียงกัน ไม่สามารถตกลงกันได้ เทวดาของมนุษย์กลุ่มใดก็ถือข้างกลุ่มนั้น ไม่สามารถวินิจฉัยตกลงกันได้เป็นเวลาถึง ๑๒ ปี เมื่อไม่มีทางจะตกลงกันได้ พวกเทวดาจึงพากันไปเฝ้าท้าวสักกะผู้เป็นจอมเทพเพื่อให้ช่วยตัดสิน ท้าว

^{๒๗} พระอัครวงศาจารย์, สหุทธิตีปกรณ (ชาตุมมลา), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภูมิพลโลกิขุ, ๒๕๒๓), หน้า ๓๐๑.

^{๒๘} ปรมตถโชติกา ขุททกปาฐาภินนนา, น. ๑๓๐ และ สุตตนิปาตวณนนา, น. ๗๖

ลักกะก็ไม่สามารถตัดสินปัญหาได้ จึงได้นำความเข้าทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงตรัสมงคลสูตรแก่เทวดาทั้งหลาย

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสมงคลสูตรจบลง เทวดาทั้งหลายในแสนโกฏิจักรวาลได้บรรลุพระอรหันต์เป็นจำนวนมาก ส่วนที่บรรลุโสดาบัน สกทาคามีและอนาคามีนั้นนับไม่ถ้วน ในวันต่อมาพระพุทธเจ้าจึงตรัสเรียกพระอานนท์เถระเข้ามาเฝ้า แล้วตรัสเล่าเรื่องที่ตรัสมงคล ๓๘ ประการแก่ทวยเทพทั้งหลายนั้นให้พระอานนท์เถระเรียนรู้ แล้วให้นำไปบอกเล่าแก่พระภิกษุทั้งหลายต่อไป

“เทวดาและมนุษย์ท่ามคลดั่งกล่าวมานี้แล้ว ไม่พ่ายแพ้ข้าศึกทั้งปวง ย่อมถึงความสวัสดิ์ในที่ทุกสถานทั้ง ๓๘ ประการนั้น เป็นมงคลอันสูงสุดของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น”^{๒๙} พระสูตรนี้เมื่อนำมาใช้สวดเรียกว่า “มังคลสูตรตปริตต์” นิยมใช้สวดในงานที่เจ้าภาพต้องการความเป็นมงคลแก่ชีวิต เช่น งานวันเกิด งานทำบุญบ้าน เป็นต้น เพราะเชื่อว่าเมื่อพระสงฆ์ได้สวดพระปริตต์นี้ทีใดจะนำความเป็นสิริมงคลมาให้ แม้แต่เทวดาก็จะลงมาอนุโมทนาด้วย^{๓๐}

๓.๒.๒ รตนสูตร ว่าด้วยรัตนะอันประณีต

ความเป็นมา

ในสมัยพุทธกาล นครเวสาลีเกิดข้าวยากหมากแพง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ข้าวกล้าแห้งเหี่ยวตาย เกิดทุพภิกขภัยใหญ่และมีโรคระบาดด้วยพวกคนยากคนจนอดอยากล้มตายลงจำนวนมาก จนซากศพที่ทิ้งอยู่นอกเมืองส่งกลิ่นเหม็นคลุ้งตลบไป พวกอมมนุษย์ (ภูตผีปีศาจ และวิญญาณร้าย) ก็พากันเข้าเมือง ยิ่งทำให้ผู้คนล้มตายมากขึ้น และเกิดอหิวาตกโรคระบาดตามมา เมื่อภัย ๓ ประการคือ ทุพภิกขภัย อมมนุษย์ภัยและพยาธิภัย เกิดขึ้นในนครเวสาลี เช่นนี้ พวกประชาชนจึงพากันไปกราบทูลพระราชาวาภัย ๓ ประการนี้ไม่เคยมีในรัชกาลก่อน ๆ ตลอดเวลา ๗ ชั่วโมงมาแล้ว เพราะพระราชินีในครั้งก่อน ๆ ทรงเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมเมื่อทรงสดับดังนั้น พระราชาจึงกราบทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จมานครเวสาลี ซึ่งขณะนั้นพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในพระนครราชคฤห์ จึงส่งทูตไปนิมนต์พระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงรับนิมนต์แล้ว จึงทรงดำเนินพร้อมด้วยพระภิกษุ ๕๐๐ รูป เมื่อพระบาทเหยียบลงพื้นดินในเขตเมืองเวสาลี ได้บังเกิดฝนท่าใหญ่ขึ้น ทำให้น้ำชำระล้างศพและโรคภัยลงแม่น้ำคงคาจนหมดสิ้น ฝนที่ตกลงมานั้นผู้ใดอยากเปียกก็เปียก ผู้ใดไม่เปียกก็เปียก ทำวสันตพรพร้อมด้วยบริวารได้พาบริวารมาชุมนุม เพื่อถวายสักการะแด่พระพุทธเจ้าด้วย

^{๒๙} ชุ.ช. (ไทย). ๒๕/๑-๑๓/ ๖

^{๓๐} ดูรายละเอียดบทสวดที่ภาคผนวก. หน้า ๒๒๒.

พวกอมมุษย์ที่เข้าไปก่อวุ่นในเมืองเวสาลีก็เกรงกลัว พวกกันหนี่ออกจากเมืองไปซ่อนตัวที่อื่น เมื่อเสด็จมาถึงประตูเมืองซึ่งเป็นเวลาเย็นพอดี จึงตรัสแก่พระอานนท์เถระว่า “ดูก่อนอานนท์เธอจงเรียนรัตนสูตรนี้ แล้วเดินจาริกทำปริตต์ (ความคุ้มครองป้องกัน) ไปในระหว่างกำแพง ๓ ชั้น ในเมืองเวสาลีกับพวกกุมารลิจฉวีเถิด” แล้วตรัส รัตนสูตร ขึ้นในกาลครั้งนั้น ที่เรียกพระสูตรนี้ว่า “รัตนะ” หมายถึง พระรัตนตรัย หรือ รัตนะ ๓ คือ พระพุทธรเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์

เมื่อพระอานนท์เถระเรียนรัตนสูตรที่พระพุทธรเจ้าตรัสประทานแล้วได้เอาบาตรศิลาของพระพุทธรเจ้าใส่น้ำถือไปยืนที่ประตูเมือง พลังรำลึกถึงพระคุณของพระพุทธรเจ้าตั้งแต่ทรงตั้งความปรารถนาที่จะได้บรรลุพระโพธิญาณจนถึงทรงแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตรและโลกุตตรธรรม ๔ แล้วเข้าไปภายในพระนคร เดินทำพระปริตต์ไปในระหว่างกำแพงเมือง ๓ ชั้น พอพระเถระเริ่มต้นพระสูตรว่า “ยัม ภิกขุ” เท่านั้น พวกอมมุษย์ที่ยังไม่หนีไปและเที่ยวหลบซ่อนอยู่ ก็พากันหนีออกซ่อนยัดเยียดแย่งกันออกทางประตูเมืองทั้ง ๔ ประตู เมื่อประตูเมืองไม่พอกันออก อมมุษย์บางพวกก็ทะเลายกำแพงเมืองพังแล้วพากันหนีออกไปทางนั้นครั้นพวกอมมุษย์หนีกันไปหมดแล้วโรคภัยไข้เจ็บของชาวเมืองก็สงบลง พระพุทธรเจ้าจึงตรัสรัตนสูตรขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ครั้นจบเทศนา ความสวัสดีได้มีแก่ราชตระกูลลิจฉวี อุบัติวันตรายภัยทั้งปวงก็สงบ สัตว์ ๘๔,๐๐๐ ได้บรรลุธรรมมาภิสมัย

ในโอกาสนี้ท้าวสักกะเทวราชได้ผูกพระคาถาอิงอาศัยคุณพระรัตนตรัยอ้างเป็นสัจจวาจาขึ้นทำความสวัสดีแก่ชาวเมืองไว้ ๓ คาถา (คือ คาถาบทที่ ๑๕, ๑๖ และ ๑๗) ซึ่งพระสังคหคณาจารย์ได้นำมาต่อลำดับ ไว้ทำรัตนสูตรและในอรรถกถาขุททกปาฐ (ปรมัตถโชติกา) ได้อ้างคำของพระอาจารย์กลุ่มหนึ่ง กล่าวไว้ว่า รัตนสูตรนี้พระพุทธรเจ้าตรัสเฉพาะ ๕ พระคาถาแรกนอกนั้นเป็นคำกล่าวของพระอานนท์เถระ

รัตนสูตรจึงได้ถูกนำมาสวดเพื่อเป็นเครื่องป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้กล้ำกลายเข้ามา รวมทั้งขจัดปัดเป่าเสนียดจัญไร ความชั่วร้ายทั้งหลาย ที่ได้มีภัยไม่ว่าจะเป็นภัยจากสิ่งใดก็ตาม ถ้าหากสวดรัตนสูตรแล้วจะทำให้ภัยเหล่านั้นหายไป พระสูตรนี้พระพุทธรองค์ก็เคยใช้และสอนให้พระอานนท์ใช้ได้ผลมาแล้ว คณาจารย์ในยุคหลังจึงนำพระสูตรนี้มาผูกเป็นพระปริตต์ และมีการแต่งเพิ่มเติมเข้าไปบางส่วน

รัตนสูตร ซึ่งพระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตให้สวดเพื่อรักษาเมืองเวสาลีจากภัย ๓ ประการ คือ ความแห้งแล้ง ทุพภิกขภัย และโรคระบาด คือ รวมเอาหลักธรรมเรื่องความเมตตาและสัจจะเอาไว้เหมือนกัน ซึ่งสูตรนี้ได้ยกเอาคุณพิเศษของพระพุทธร พระธรรมและพระสงฆ์ มากกล่าวไว้ว่าเป็นสัจจะอันประเสริฐที่สุด ทำให้นามซึ่งพรอันประเสริฐ ด้วยอำนาจของพระรัตนตรัย ส่วน

มหาหมิงคลุสูตร ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำหรับฆราวาส เพื่อการส่งเสริมวิถีชีวิตของชาวพุทธทั้งหลาย^{๓๐} จากพุทธดำรัสที่ว่า “ ทรัพย์เครื่องปลื้มใจหรือรัตนชาติอันประณีตใด ๆ ที่มีอยู่ในโลกหรือในสวรรค์ ทรัพย์หรือรัตนชาติอันนั้น ๆ ที่เสมอด้วยตถาคต และพระชฎินาสพไม่มี นี่เป็นรัตนอันประณีตใน พระพุทธเจ้าด้วยสักจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ”^{๓๑} จึงเป็นพระดำรัสที่ยืนยันได้ถึงความมีพละทานภาพ ของรัตนะ แม้แต่มนุษย์และเทวดาก็ควรเคารพนับถือ ซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์อันประเสริฐ เมื่อผู้ใดมีอยู่ ประจำใจแล้วยอมไม่ตกไปสู่อบายภูมิ เมื่อมองในมุมของพุทธวิธี ก็เป็นอุบายของพระพุทธเจ้าที่จะทรง หาที่ยึดเหนี่ยวทางใจโดยการนำเอาพระรัตนตรัยมาเป็นอารมณ์ เพื่อสร้างพลังจิต เมื่อจิตมีพลังแล้ว ย่อมเกิดมีพละทานภาพ^{๓๒}

๓.๒.๓ คิริมานันตสูตร ว่าด้วยการรักษาอาการเจ็บป่วย

ความเป็นมา

คิริมานันตสูตร เป็นสูตรที่ว่าด้วยการรักษาอาการเจ็บป่วย สมัยพุทธกาลใช้สวดเพื่อรักษา อาการอาพาธของพระคิริมานันตะ เป็นคาถาที่สวดเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย สวดให้ตัวเองหรือคนอื่นก็ได้ เพื่อให้หายจากอาการเจ็บป่วยจากโรคต่างๆ ผู้ฟังและผู้สวดต้องตั้งใจ บำบัดอาการเจ็บป่วยดีหนัก แล ก่อนสวดต้องตั้ง นโม ๓ จบก่อนแล้วจึงสวด^{๓๔} เรียกว่า คิริมานันตปริตต์ (เนื่องจากว่าบทสวด ค่อนข้างยาว จึงไม่ขอนำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้ ผู้ที่สนใจสามารถศึกษาได้จากหนังสือมนต์พิชิตทั่วไป)

๓.๒.๔ อาฏานาฎียสูตร ว่าด้วยมนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฎียะ

ความเป็นมา

ท้าวเวสวัณมหาราชกราบทูลพระพุทธเจ้า เรื่องยักษ์ที่เลื่อมใสพระพุทธเจ้า และยักษ์ที่ไม่ เลื่อมใสพระพุทธเจ้า การที่พระองค์ทรงแสดงศีล ๕ จึงเป็นที่ไม่ชอบใจของยักษ์ทั้งหลาย ท้าวเวสวัณ มหาราชจึงกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสาวกของพระผู้มีพระภาคที่อาศัย เสนาสนะเป็นป่าละเมาะ และป่าที่บั่นสัจด์ ปราศจากการสัญจรไปมาของผู้คน ควรเป็นสถานที่ทำ การลับของมนุษย์ ควรแก่การหลีกเร้น พวกยักษ์ชั้นสูงที่อาศัยอยู่ในป่านั้นที่ไม่เลื่อมใสในพระธรรม

^{๓๐}พระมหาชลทิช จันทร์หอม, การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๗.

^{๓๑} ชุ.ช. (ไทย). ๒๕/๓/๙.

^{๓๒} ดูรายละเอียดบทสวดที่ภาคผนวก. หน้า ๒๒๔.

^{๓๓} วีระเชษฐ์ ผ่องพันธ์, พลังสวดมนต์บำบัด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ One World, ๒๕๕๗), หน้า ๑๖๗.

วินัยของพระผู้มีพระภาคเจ้านี้ก็มี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงเรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฏิยะ เพื่อให้ยักษ์เหล่านั้นเสื่อมใส เพื่อคุ้มครอง เพื่อรักษา เพื่อไม่ถูกเบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของพระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลายเถิดพระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับด้วยอาการดุชนีภาพ ท้าวเวสสวัณมหาราชจึงกล่าวคำคุ้มครองรักษาชื่อ อาฏานาฏิยะ ถวายซึ่งขึ้นต้นด้วยคำนมัสการพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๗ พระองค์ ทั้งที่เสด็จนิพพานไปแล้วและพระองค์ปัจจุบัน ครั้นรุ่งอรุณ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสเรียกพระภิกษุทั้งหลายมาประชุม แล้วตรัสแนะนำภิกษุทั้งหลายให้นำอาฏานาฏิยรักษาไปใช้สวดเพื่อคุ้มครองรักษา ดังนี้

วิปัสสิสส นมตถุ

จกขุมนตสส สิริโมเต...

วิซุซารณสมปนฺน

มหนุตํ วิตสารถ.

“ขอนอบน้อมพระวิปัสสิพุทธเจ้า

ผู้มีจักขุ มีพระสิริ

ขอนอบน้อมพระสิขีพุทธเจ้า

ผู้ทรงอนุเคราะห์แก่สัตว์ทั่วหน้า

ขอนอบน้อมพระเวสสภูพุทธเจ้า

ผู้ทรงชำระกิเลส มีความเพียร

ขอนอบน้อมพระกกุสันธพุทธเจ้า

ผู้ทรงย้ายมารและกองทัพมาร

ขอนอบน้อมพระโกนาคมนพุทธเจ้า

ผู้มีบาปอันลอยแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์

ขอนอบน้อมพระกัสสปะพุทธเจ้า

ผู้หลุดพ้นในที่ทั้งปวง

ขอนอบน้อมพระอังกิรสพุทธเจ้า

ผู้ศากยบุตร

ผู้มีพระสิริทรงแสดงธรรมนี้

อันเป็นเครื่องบรรเทาทุกข์ทั้งปวง

อนึ่ง พระพุทธเจ้าเหล่าใดเป็นผู้ดับกิเลสแล้วในโลก ทรงเห็นแจ้งแล้วตามความเป็นจริง พระพุทธเจ้าเหล่านั้นเป็นผู้ไม่ส่อเสียด เป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่นคร้าม”^{๓๕}

มีข้อความที่น่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง คือ ท่านโบราณจารย์ผู้เก็บความย่อเรื่องของมหาราชผู้เป็นท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ ทิศ มากล่าวไว้ใน อาฏานาฏิยะปริตต์ ที่ใช้สวดในสิบสองตำนานนั้น กล่าวถึงพวกเทวดาว่าอยู่ประจำทิศทักษิณ (คาถา ๒๘) มิใช่พวกกุมภภัณฑ์ เช่น กล่าวถึงใน อาฏานาฏิยสูตรในทีฆนิกาย ปาฏิกวัตต์ แต่่มหาราชประจำทิศทักษิณคงมีนามว่า วิรุฬหกเหมือนกัน ท่านได้ประพันธ์คาถาเป็นบทขัดแสดงอาณิสสของอาฏานาฏิยะปริตต์ไว้^{๓๖}

อานุภาพของพระปริตต์บทนี้ ถ้าผู้ใดหมั่นเจริญอยู่เป็นนิตย์ ยักษ์ ภูตผี ปีศาจจะช่วยปกป้องกันคุ้มครองรักษาให้อยู่เย็นเป็นสุข พวกมนุษย์ ภูตผี ปีศาจ ที่ไม่เสื่อมใส ก็จะเสื่อมใส และจะช่วยขจัดปัดเป่า ภัยอันตรายทั้งปวง อันจักเกิดขึ้นแก่หมู่มนุษย์ทั้งหลายได้ โบราณถือว่าถ้าเดินทางไป

^{๓๕} ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๒๓๖ – ๒๓๗/๒๑๙.

^{๓๖} ดูรายละเอียดบทสวดที่ภาคผนวก. หน้า ๒๒๖.

ไหน ๆ ในเวลาต่อมา กาวนาปริตต์คาถาบทนี้เรื่อยไปแล้ว ผีจะไม่หลอกเลย เพราะพวกภูตผีปีศาจได้ยินมนต์ที่สาธยายเข้าก็จะกลับได้เมตตาจิต มีความรักใคร่ ช่วยคุ้มครองป้องกันภัยต่าง ๆ ให้ตลอดทาง^{๓๗}

๓.๒.๕ โฆษณังคสูตร ว่าด้วยการคุ้มครองป้องกันและต่ออายุคนป่วย

ความเป็นมา

คำว่า “โฆษณังค” ประกอบด้วย ๒ คำ คือ โโพธิ+องค แปลง “อธิ” จาก “โพธิ” เป็น “อชฺณ” ผสมกับ “องค” สำเร็จรูปคำเป็น “โฆษณังค” แปลว่า องค์แห่งธรรมสามัคคีเป็นเครื่องตรัสรู้ หรือ ธรรมเป็นไปเพื่อตรัสรู้ (โพชฌงคสามัคคี โพชฌงค) บางทีก็เรียกว่า สัมโฆษณังค ธรรมที่เรียกว่า โฆษณังค หรือ สัมโฆษณังค มี ๗ ประการ คือ สติ-ความระลึกได้ ๑ ธัมมวิจยะ-ความสอดส่องเลือกเฟ้นธรรม ๑ วิริยะ-ความเพียร ๑ ปีติ-ความเอิบอิ่มใจ ๑ บัณฑิติ-ความสงบใจ ๑ สมาธิ-ความตั้งใจมั่น ๑ อุเบกขา-ความวางเฉย ๑

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระวิหารเวฬุวัน ใกล้กรุงราชคฤห์ ท่านพระมหากัสสปเถระมีอาพาธเป็นไข้หนัก อยู่ในบิณฑุกา (ถ้าดีปลี) พระผู้มีพระภาคได้เสด็จไปเยี่ยมและตรัสโฆษณังค ๗ ประทาน พอตรัสจบ ท่านพระมหากัสสปก็หายจากอาพาธ อีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเข้าประทับอยู่ในพระวิหารเวฬุวันเหมือนกัน พระมหาโมคคัลลานเถระมีอาพาธเป็นไข้หนักอยู่บนเขาคิชฌกูฏ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงเสด็จขึ้นไปทรงเยี่ยม และตรัสโฆษณังค ๗ พอได้ฟังจบท่านพระมหาโมคคัลลานะก็หายจากอาพาธนั้น และอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระวิหารเวฬุวันทรงประจวบอาพาธหนัก ท่านพระมหาจุนทเถระเข้าไปเฝ้าเยี่ยมพระองค์ จึงโปรดให้ท่านพระมหาจุนทเถระสวดโฆษณังค ๗ ถวาย พอทรงสวดโฆษณังคที่ท่านมหาจุนทเถระสวดถวายจบ ก็ทรงหายพระประชวร

เรื่อง การสวดโฆษณังค ๗ สามครั้งนี้ เป็นพระสูตรเรียกชื่อโดยลำดับตามนามพระเถระว่า มหากัสสปโฆษณังคสูตร มหาโมคคัลลานโฆษณังคสูตร และมหาจุนทโฆษณังคสูตร มีผู้กล่าวว่า โฆษณังคสูตรทั้ง ๓ นี้ ได้มีผู้นำเอามาทำเป็นพระปริตต์สำหรับสวดคุ้มครองและป้องกัน เมื่อมีผู้ใหญ่ในครอบครัวป่วยหนัก และลูกหลานเห็นว่าเป็นมรณาสันกาล (จะสิ้นชีวิตในไม่ช้า) ก็ทำพิธีนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาสวดโฆษณังคสูตรทั้ง ๓ นี้ให้ฟัง เรียกกันว่า “สวดต่ออายุ”

^{๓๗} ถวัลย์ พุทธรัตน์, **อานาฬพระพุทธรมณต์**, (พระนคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๐๐), หน้า ๘๙.

พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว มีผล อานิสงส์มาก เมื่อภิกษุทั้งหลายเจริญสติสัมโพชฌงค์ เจริญชัมมวิจยสัมโพชฌงค์ เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงมีผลมาก มี อานิสงส์มาก”^{๓๘} เป็นองค์คุณแห่งการตรัสรู้ เมื่อได้ยิน ได้ฟังถึงอานิสงส์แห่งการตรัสรู้แล้วทำให้จิตใจ มีความเบิกบาน มีจิตใจแจ่มใส โรคภัยทั้งหลายจึงไม่สามารถแสดงผลได้ ในสมัยพุทธกาลการแสดง โพชฌงค์สามารถสื่อความหมายให้เข้าใจได้ ผู้ที่ฟังสวดเมื่อพิจารณาตามจึงเข้าใจธรรมะไปด้วย จิตใจ จึงเบิกบานในธรรม เป็นไปเพื่อการตรัสรู้จริง ๆ แต่ปัจจุบันนี้ ถึงแม้ว่าจะนำเอาโพชฌงค์ประติมา สวดให้คนที่เจ็บป่วยฟังเป็นพันจบ คนป่วยก็ยังไม่เข้าใจความหมาย เพราะพระปริตต์ที่สวดเป็นภาษา บาลี หากต้องการให้ได้ อานิสงส์มากจะต้องแปลความหมายให้ฟังด้วย จึงจะเป็นทั้งโอสถและมนต์ใน เวลาเดียวกัน^{๓๙}

๓.๓.๖ อภัยสูตร ว่าด้วยมนต์ป้องกันการสะดุ้งหวาดกลัว

ความเป็นมา

ในสมัยพุทธกาล พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินนิมิตร้าย พระองค์ทรงหวาดกลัวว่าจะ เกิดมหันตภัยร้ายต่อพระองค์ จึงทรงให้ปุโรหิตทำนายความฝัน ปุโรหิตลงความเห็นว่าจะเกิด อันตรายกับพระองค์ ต่อพระราชสมบัติและพระมเหสี แต่สามารถแก้ได้ด้วยยัญวิธี โดยการเอาสัตว์ มาเป็นเครื่องบูชา พระองค์จึงสั่งให้เตรียมเครื่องบูชาตามที่ปุโรหิตแนะนำ พระนางมัลลิกาเทวีซึ่งเป็น พระมเหสีได้ทูลให้พระเจ้าปเสนทิโกศลนำความฝันไปกราบทูลพระพุทธเจ้าก่อน ซึ่งในขณะนั้นพระองค์ ทรงประทับอยู่ที่เชตวันมหาวิหาร เมื่อพระพุทธเจ้าได้ฟังเรื่องราวที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงนิมิต พระองค์ทรงตรัสว่าจะไม่มีภัยร้ายแรงเกิดขึ้น และพระพุทธเจ้าทรงให้ทำลายยัญวิธีที่เตรียมไว้ นั้น ทั้งหมด เพราะไม่ใช่วิธีที่จะทำให้เกิดหายนะได้ เคาระห์กรรมทั้งหลายเกิดจากความไม่รู้^{๔๐} ข้อความนี้สันนิษฐานมาจากความว่า “**ทุสสุปินิ อกนุต** สุปินชฺฉอันไม่พอใจอันใดด้วย”

“ในอัญฎฐลัททชาตกได้กล่าวไว้ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลได้สดับเสียงสัตว์ทั้งหลายมีนกเป็นต้น ทำให้พระองค์เกิดความหวาดกลัว จึงประกอบพิธีบูชายัญขึ้น พระพุทธเจ้าก็ทรงให้รื้อถอนพิธีนั้น ซึ่ง เป็นการสันนิษฐานความว่า “**โย จามนาโป สกุนฺธสฺสสทฺโท** เสียงนกอันไม่ชอบใจอันใดด้วย” พระอรธรรคกถาจารย์ได้ถือเอาความตามชคคสูตรว่า เมื่อความหวาดสะดุ้งเกิดขึ้น ให้ระลึกถึง

^{๓๘} ส.ม. (ไทย).๑๙/๒๗๘/๔๕๕.

^{๓๙} ดูรายละเอียดบทสวดที่ภาคผนวก. หน้า ๒๓๐.

^{๔๐} สมเด็จพระมหาธีรจารย์, **ตำนานพระปริตต์**, (กรุงเทพมหานคร : ธีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๗.

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง ก็สามารถจัดความหวาดสะดุ้งได้”^{๔๑} ซึ่งในเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับอภัยราชกุมารไว้ในอภยสูตร ว่า

“ราชกุมาร สมัยใด บุคคลมีจิตถูกกามราคะกลุ้มรุม ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และไม่รู้ไม่เห็นธรรมเป็นเครื่องสลัดออกจากกามราคะที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง นี่แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย แม้อย่างนี้...”^{๔๒}

พระปริตต์นี้เรียกไว้ในสิบสองตำนานว่าอภยะปริตต์ เป็นความ ๓ ตอน คือ :-

ตอนต้น (คาถา ๑, ๒ และ ๓) เป็นคำสวดของให้ล้างร้าย สิ่งไม่เป็นมงคล เสียงนก เสียงกาที่ไม่พึงใจ บาบเคราะห์ และฝันร้าย พินาศไปด้วยอำนาจของพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสงฆ์

ตอนสอง (คาถา ๔, ๕ และ ๖) เรียกกันว่า เทวดาอุโยชนคาถา แปลว่า คาถากล่าวส่งเทวดา ซึ่งรับความกับเรื่องข้างต้นในการสวดพระปริตต์ เพราะเมื่อแรกเริ่มมีพิธีสวดพระปริตต์นั้น ได้กล่าวคำเชื้อเชิญบรรดาเทพทั้งหลายให้มาร่วมในงานมงคลพิธี ร่วมฟังสวด และร่วมรับสิ่งเป็นมงคลและสุขสวัสดิ์จากการสวดพระปริตต์ ที่เรียกว่า “ชุมนุมเทวดา” ครั้นสวดมาถึงพระปริตต์บทนี้ เห็นเป็นการสมควรแก่เวลาแล้ว จึงกล่าวคำอัญเชิญเทวดาทั้งหลายนั้นให้กลับไปวิมานได้ แต่ก็มิเว้นที่จะกล่าวเตือนให้เทวดาทั้งหลายอนุโมทนาบุญ เพื่อรับผลบุญเป็นอนุโมทนาด้วย แล้วกล่าวฝากในเรื่องบำเพ็ญทานศีลภาวนาไปด้วย และตอนท้าย (คาถา ๗) เป็นการผูกมนต์คุ้มครองรักษาด้วยเดชแห่งพลาณภาพ ของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต์ทั้งหลาย

ในพระปริตต์นี้มีนัยคล้ายกับสูตรอื่นด้วย ซึ่งพระอรรถกถาจารย์ได้ถือเอาความที่แสดงไว้ในรัชคสูตรว่า เมื่อความหวาดสะดุ้งเกิดขึ้นก็ให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ก็จะจัดความหวาดสะดุ้งเสียได้ จึงได้ถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เมื่อใจมีที่พึ่งก็จะทำให้ไม่สะดุ้งหวาดกลัวต่อภัยใด ๆ และเพื่อป้องกันลัทธินิยมของพราหมณ์ที่ปุโรหิตได้ทำนายไว้ให้พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงประกอบยัญวิธี จึงจะทำให้ภัยร้ายหายไปและให้ประชาชนเข้าใจในหลักของกรรมทางพระพุทธศาสนา จึงได้รจนาพระปริตต์นี้ขึ้นมา

จากบาลีที่ว่า **ทุกขปรตฺตา จ นิกฺขมา... รกฺขํ พนฺธามิ สพฺพโส** สันนิษฐานว่า เป็นคาถาแผ่กรุณาพรหมวิหารและให้ส่วนกุศลกับตักเตือนมนุษย์ทั้งหลายให้ประกอบการกุศล ซึ่งเป็น

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๗.

^{๔๒} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๓๓/๑๘๗.

กรรมดี เมื่อประกอบกรรมดีและระลึกถึงพระรัตนตรัยรวมทั้งแผ่ความปรารถนาดีไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลายไม่มีประมาณ ก็ไม่จำเป็นต้องกลัวความร้ายที่จะเกิดขึ้น อีกทั้งยังเป็นคาถาที่ใช้สวดส่งเวทดาหลังจากที่อัญเชิญมาด้วยบท **สกุเค ฯลฯ สุนนตุ** เมื่อเสร็จพิธีแล้วจึงอัญเชิญกลับด้วยบท **ทุกขปรตดา จ นินทุกขา ฯลฯ รกข์ พนธามิ สัพพโส**. เป็นการเชิญเวทดามาร่วมในพิธี เพื่อเป็นการข่มให้อหฺมฺษย์เกิดความยำเกรง และหลีกเลี่ยงไม่กล้ามาทำอันตรายหรือทำให้หฺวาดกลัว^{๓๓}

๓.๒.๗ อังคฺลิมาลสูตร ว่าด้วยการคลอດลฺูกง่าย

ความเป็นมา

ท่านอังคฺลิมาลเป็นบุตรของพราหมณ์ชื่อ อัคคะ ผู้เป็นปุโรหิตของพระเจ้าปเสนทิโกศล เมืองสาวัตถีกับนางมันตานีพราหมณี เมื่อวันท่านเกิด บรรดาศาสตราวุธในพระนครสาวัตถี มีแสงไฟลุกโพล่งไปทั่วพระนคร ท่านปุโรหิตผู้บิดาพิจารณาดูก็รู้ว่าลูกชายของท่านเกิดในฤกษ์ดาวโจร จึงตั้งชื่อลูกเป็นการแก้เคล็ดว่า “อหิงสกะ” (แปลว่า ผู้ไม่เบียดเบียน) ครั้นเติบโตขึ้น มารดาบิดาได้ส่งไปเรียนศิลปะกับอาจารย์ทิศาปาโมกข์ในนครตักกะศิลา ปรากฏว่าอหิงสกะมานพมีปัญญาดี เรียนเก่ง ปฏิบัติอาจารย์ดี อาจารย์ก็รักใคร่โปรดปรานมาก แต่บรรดาเพื่อนศิษย์ด้วยกันริษยา จึงหาทางยุยงส่อเสียดให้อาจารย์เกลียดชังอหิงสกะมานพ ครั้นแรก ๆ อาจารย์ก็ไม่เชื่อพวกศิษย์เหล่านั้น แต่เมื่อได้ฟังคำส่อเสียดยุยงเหยียดหยาม ก็เกิดความเชื่อถือเห็นจริงเห็นจังขึ้นมา จึงคิดหาทางกำจัดอหิงสกะมานพผู้เป็นศิษย์รักของตนเอง โดยออกอุบายบอกให้อหิงสกะมานพไปเที่ยวฆ่าคนให้ครบหนึ่งพันคน จึงจะได้เคล็ดศิลปะวิทยาสุดของอาจารย์ เพราะอาจารย์คิดว่าจะมีสักคนฆ่าอหิงสกะในจำนวนคนที่จะถูกฆ่าตั้งพันคน ถ้าอหิงสกะมานพไม่ทำตามเคล็ดโดยฆ่าคนตามที่อาจารย์กำหนด ศิลปะที่เรียนนั้นจะไม่บังเกิดผล อหิงสกะมานพจึงจำต้องยอมทำตาม หลังจากฆ่าคนแล้วก็จะร้อยเป็นพวงห้อยไว้กับตัว จึงได้ชื่อใหม่ว่า “องคฺลิมาล” (โจรผู้มีพวงห้อยมือ) พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงส่งทหารไปฆ่าองคฺลิมาล ปุโรหิตจึงบอกแก่นางพราหมณ์ผู้มารดาให้ไปแจ้งข่าวให้อังคฺลิมาลรีบหนีไป

เข้าวันนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรวดดูสัตวโลก ทรงเห็นว่าถ้าไปโปรดโจรผู้นี้จะสามารถทำให้บรรลุมรรคผลนิพพานได้ แต่ถ้าไม่ไปโจรผู้นี้จะฆ่ามารดาของตนเองซึ่งเป็นกรรมหนักที่แก้ไขไม่ได้ จึงทรงเสด็จดำเนินไปตามทางที่จะไปยังที่อยู่ของโจรองคฺลิมาล เมื่อองคฺลิมาลเห็นพระพุทธรูปเจ้าเสด็จมาแต่ไกลก็ติดตามไปอย่างรีบด่วนจะให้ทันพระพุทธรูปองค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงบันดาลให้โจรองคฺลิมาลเห็นเป็นว่าพระองค์ทรงพระดำเนินไปอย่างปรกติธรรมดา แต่องคฺลิมาลก็วิ่ง

^{๓๓} ดูรายละเอียดบทสวดที่ภาคผนวก. หน้า ๒๓๑.

ตามไม่ทัน จึงนึกประหลาดมหัศจรรย์ใจว่า ทำไมจึงตามไม่ทัน จึงร้องบอกพระพุทธเจ้า “หยุดก่อน สมณะ! หยุดก่อนสมณะ!” พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดำเนินพลางตรัสตอบว่า “เราหยุดแล้ว องคุลิมาล! ท่านจงหยุดด้วยเถิด!” โจรองคุลิมาลนึกประหลาดใจ ว่าธรรมดาพวกสมณะคากยบุตร เป็นคนพูดจริงทำจริง แต่ไหนสมณะผู้นี้กำลังเดินอยู่และยังกล่าวว่า “เราหยุดแล้ว องคุลิมาล! ท่านจงหยุดด้วยเถิด!” คิดแล้วองคุลิมาลจึงถามขึ้นว่า

ท่านบอกว่าหยุดแต่ทำไมท่านจึงเดินอยู่ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “ดูก่อนองคุลิมาล! เราหยุดทำร้ายสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ จึงเป็นผู้หยุดแล้ว ส่วนท่านเป็นผู้ไม่สำรวม ยังฆ่าสัตว์ทั้งหลายอยู่ เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นผู้หยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด”

เมื่อองคุลิมาลได้ฟังพระพุทธเจ้าตรัสดังนั้น ก็ทิ้งอาวุธของตนแล้วเข้าไปกราบ ณ พระยุคลบาทพระพระพุทธเจ้าขอบรรพชา พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงประทานให้องคุลิมาลบวชด้วย เอหิภิกขุอุปสัมปทา แล้วเสด็จกลับเข้าประทับในพระเชตะวันวิหาร

ฝ่ายพระเจ้าปเสนทิโกศล เสด็จด้วยกองพลม้า ๕๐๐ ออกจากพระนครเพื่อไปจับองคุลิมาล จึงเสด็จแวะเข้าไปเฝ้านมัสการพระพุทธเจ้า ณ พระเชตะวันวิหาร พระพุทธองค์จึงตรัสถามว่า ถ้ามหาบพิตรได้ทรงพบองคุลิมาลลงผมโกนหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์บวชเป็นบรรพชิตผู้ไม่ครองเรือน งดเว้นจากฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ เว้นมุสาวาท จันอาหารวันละครั้งเดียวประพฤติพรหมจรรย์ มีศีลมีกัลยาณธรรม มหาบพิตรจะอย่างไรกับองคุลิมาลนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า หม่อมฉันจะกราบ หรือลูกรู้ขึ้นยืนต้อนรับ หรือนิมนต์ให้นั่งอาสนะ หรือจัดบริวาร คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชถวาย หรือจัดการคุ้มครองป้องกันถวายอย่างเป็นธรรม พระพุทธเจ้าจึงทรงเล่าเรื่องราวให้ฟัง พระเจ้าปเสนทิโกศล ตรัสชมเชยพระพุทธเจ้าว่า มิต้องใช้ศาสตราอาวุธเข้าช่วย ก็ทรงสามารถฝึกคนให้ดีได้ แล้วทูลลาเสด็จกลับเข้าพระนคร

เมื่อท่านพระองคุลิมาลเข้าไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี ก็ไม่ได้รับการต้อนรับจากประชาชน เพราะยังมีความฝังใจหวาดกลัวและคับแค้นใจในสิ่งที่ท่านทำ ท่านต้องได้รับความลำบากในเรื่องอาหารบิณฑบาต วันหนึ่งขณะท่านไปเที่ยวบิณฑบาตได้เห็นสตรีมีครรภ์แก่คนหนึ่ง ทำทางจะคลอดยาก แสดงอาการทรมาน ท่านก็มีจิตเมตตาสงสาร เมื่อกลับจากบิณฑบาตจึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วกราบทูลเรื่องสตรีมีครรภ์แก่ นั้นให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนคาถาให้ท่าน เมื่อท่านนำไปใช้แล้วทำให้สตรีคลอดลูกง่าย ประชาชนจึงเคารพศรัทธาท่าน และเชื่อว่าท่านเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ แม้แต่ตั้งที่ท่านนั่งก็พลอยศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย สัตว์ตัวเมียที่ท้องแก่แล้วจะออกลูกยาก เขาก็เอามันมานอนบนตั้งนั้น ก็ออกลูกได้สะดวกง่ายดาย ตั้งแต่นั้นมา พวกมนุษย์ทั้งหลายก็มีได้คิดหวาดกลัวท่าน

องค์คุณมา^{๔๔} มนต์บทนี้จึงเป็นลักษณะของการอธิษฐานด้วยสัจจะ และความเมตตาที่จะช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ อานุภาพของสัจจะจึงทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ลักษณะของการนำไปใช้จึงเป็นการสวดเพื่อให้เกิดความสวัสดิ โดยเฉพะอย่างยิ่งใช้สวดทำน้ำพระพุทธรูปประพรมหรือให้หญิงมีครรภ์ดื่มเพื่อให้เกิดลูกง่าย ได้รับความปลอดภัยทั้งแม่และลูก^{๔๕}

๓.๒.๘ กรณีเมตตาสูตร ว่าด้วยการเจริญเมตตา

ความเป็นมา

ในสมัยพุทธกาล มีพระภิกษุ ๕๐๐ รูป จำพรรษาในป่า ทุกรูปได้ตั้งสัจจะอธิษฐานจำพรรษา ณ ที่แห่งนั้นและปฏิบัติพระกรรมฐานอย่างตั้งใจทั้งกลางวันและกลางคืน ฝ่ายรุกขเทวดา ซึ่งเคยอยู่สบายในวิมานบนต้นไม้ในราวป่านั้นก็พากันเดือดร้อน เพราะเมื่อมีพระภิกษุผู้ทรงศีลมาอยู่ตามโคนต้นไม้ พวกเทวดาก็ต้องพาลูกเต่าลงมาอยู่ตามพื้นดิน เพื่อแสดงความเคารพ เมื่อล่วงมาหลายวันเข้าพวกเทวดาจึงเกรงว่าภิกษุจะมาแย่งที่ของตน จึงร่วมกันคิดอุบายหาทางให้พระภิกษุอยู่ต่อไปไม่ได้ พวกตนจะได้กลับขึ้นไปอยู่ในวิมานบนต้นไม้ได้ตามเดิม ปรีกษาคกลงกันแล้วก็แสดงอารมณ์ที่น่าหวาดกลัวหลอกหลอนพระภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระภิกษุบำเพ็ญสมณธรรมในเวลากลางคืน เทวดาก็แสดงรูปยักษ์ที่สะพรึงกลัวให้เห็นบ้าง ทำเสียงน่ากลัวให้ได้ยินบ้าง ทำให้มีกลิ่นเหม็นบ้าง ครั้งพระภิกษุได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ก็พากันตกใจสะดุ้งกลัว ไม่สามารถประคองจิตให้มีอารมณ์เป็นหนึ่งได้ จึงพากันเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ทรงทราบเรื่องราวจึงให้พระภิกษุเหล่านั้นกลับไปบำเพ็ญสมณธรรมที่เดิม ทรงตรัสกรณีเมตตาสูตรให้ภิกษุนำไปเจริญให้มาก ภิกษุทั้งหลายน้อมรับมาปฏิบัติ ทำให้เหล่าเทวดาทั้งหลายนอกจากจะไม่แสดงอารมณ์ที่น่ากลัวหลอกหลอนแล้ว ยังให้ความคุ้มครองดูแลด้วย พระปริตต์นี้เมื่อใช้ในการเจริญเมตตาจะคุ้มครองป้องกันตัว และใช้เป็นฉนวนเพื่อเข้าสู่วิปัสสนาได้ พวกเทวดาทั้งหลายก็พากันปีติโสมนัส ยินดีต้อนรับ และปฏิบัติพระภิกษุทั้งหลายโดยเอื้อเฟื้อ และจัดอารักขาเป็นอย่างดีด้วย พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ก็มีใจสงบและเจริญเมตตาก็มีภูฐานจนได้บรรลุฌาน แล้วทำฌานเพื่อเข้าสู่วิปัสสนาต่อไป และก็ได้บรรลุพระอรหัตตัตถ์ถ้วนทุกองค์ภายในพรรษานั้นเอง

อานิสงส์ของการสวดมนต์บทนี้เพื่อฝึกให้จิตของผู้สวดมีเมตตา แล้วแผ่เมตตาไปสู่ญาติปีศาจรวมไปถึงเทวดาด้วย ไม่ให้แสดงอาการน่าสะพรึงกลัว เป็นการแสดงเจตนาแห่งความเป็นมิตรกับทุกสิ่งทุกอย่าง ทำให้เวลาตื่นก็เป็นสุข เวลาหลับก็เป็นสุข ทั้งหลับแล้วก็ไม่มีฝันเห็นอารมณ์ชั่วร้าย

^{๔๔} ธนิต อยุธยา, อานุภาพพระปริตต์. หน้า ๑๓๔.

^{๔๕} ดูรายละเอียดบทสวดที่ภาคผนวก. หน้า ๒๓๒.

“ควรแผ่เมตตาจิตอย่างไรไม่มีประมาณไปยังสรรพสัตว์ ไปยังโลกทั้งหมด ทั้งชั้นบน ชั้นล่าง ชั้นกลาง ผู้แผ่เมตตา จะยืน เดิน นั่ง นอนควรตั้งสติกำหนดไว้ตลอดเวลา เรียกว่า เมตตาพรหมวิหาร”^{๔๖} นอกจากนี้แล้วยังเป็นการป้องกันคุ้มครอง รักษา ผู้ที่เจริญอยู่เป็นประจำไม่ให้มีอันตราย ให้เป็นผู้มีเมตตาจิต และเป็นวิธีการสร้างเสน่ห์ในตัวได้เป็นอย่างดี เป็นผู้มีความดี ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นต้น^{๔๗}

๓.๒.๙ ธัคคสูตร ว่าด้วยการป้องกันความกลัวความหวาดหวั่นครั่นคร้าม

ความเป็นมา

ครั้งหนึ่ง ได้เกิดสงครามกันระหว่างเทวดากับอสูร เทวดาทั้งหลายเกิดหวาดกลัวพวกอสูร ทำวาลกเทวราชจึงให้เทวดามองดูยอดธงของพระองค์ ของเทวราชชบาดี ของเทวราชวรุณ และของเทวราชอิสาน เพื่อนำมาเป็นที่พึ่งไม่ให้เกิดความหวาดกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้า พระพุทธเจ้าได้ทรงยกเอาเรื่องสงครามระหว่างเทวดากับอสูรและคำแนะนำของท้าวสักกะที่ตรัสแนะนำแก่พวกเทวดา แล้วตรัสสอนให้พระภิกษุทั้งหลายปฏิบัติกัมมัฏฐานหรือสมาทานธุดงค์ ที่ไปอยู่ตามป่า ตามโคนไม้ หรือในอาคารที่สงัด ให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ เพื่อระงับความกลัว ความครั่นคร้าม และความสยดสยอง เช่น ข้อความในธัคคปริตต์ ซึ่งพระอรธกถาจารย์กล่าวไว้ว่า อานุภาพของพระปริตต์บทนี้ แผ่ไปทั่วอาณาเขตแดนโกฏิจักรวาล ผู้ที่ระลึกพระปริตต์นี้แล้วรอดพ้นจากทุกข์ภัย มียักษ์และโจรเป็นต้น นับไม่ถ้วน และมีไข้แต่จะเป็นเครื่องดับทุกข์อื่น ๆ เท่านั้น ผู้มีจิตเลื่อมใสระลึกถึงพระปริตต์นี้แล้วแม้จะพลาดพลั้งตกจากที่สูงในอากาศ ก็ย่อมจะได้หลักพึ่งพิงรอดตายได้

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนเรากล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย หากว่าความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้า พึงบังเกิดแก่พวกเธอที่อยู่ในป่า อยู่โคนไม้ หรืออยู่ในเรือนว่าง ที่นั้นพวกเธอพึงระลึกถึงเราเนื่อง ๆ เท่านั้นว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เปรียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นคาสตาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค ภิกษุทั้งหลาย เพราะว่าเมื่อพวกเธอระลึกถึงเราเนื่อง ๆ อยู่ ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้าที่จะเกิดขึ้นก็จักหายไป^{๔๘} เป็นการสร้างที่พึ่งให้ตนเอง^{๔๙}

^{๔๖} ชุ.พ. (ไทย) ๒๕/๗-๘/๒๒

^{๔๗} ดูรายละเอียดบทสวดที่ภาคผนวก. หน้า ๒๓๒.

^{๔๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๙/๓๖๐.

^{๔๙} ดูรายละเอียดบทสวดที่ภาคผนวก. หน้า ๒๓๓.

เนื่องจากพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าบางสูตรมีลักษณะเหมือนกันว่าพระองค์ทรงชี้แนะให้พระภิกษุเรียนและท่องปณมณฑ์ แม้ว่าจะเป็นเพียงอุบายในการสอนธรรมก็ตาม แต่ก็เป็นที่จุดเริ่มต้นที่คณาจารย์ยุคต่อมาได้นำมาอ้างว่า นั่นเป็นพุทธมณฑ์ และได้บรมสั่งสอนกันมาโดยลำดับจนในที่สุดพระสูตรต่าง ๆ หลายพระสูตรได้กลายมาเป็นพระพุทธรมณฑ์ และได้วิวัฒนาการมาเป็นพระปริตต์ที่ใช้สวดในงานและพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา

คำว่า “ปริตต์” จึงแปลว่าคุ้มครองหรือป้องกัน ปริตต์นี้เป็นสูตรที่พระเถระชาวลังกานำมาจากพระไตรปิฎก เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ต้องการมงคล และเพื่อคุ้มครองป้องกันตัวจากภัยต่าง ๆ โดยการสรรหาพระสูตรที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น ๆ มาตั้งเป็นบทสวดเพื่อส่งเสริมหรือบำบัดทุกข์ภัยนั้น ๆ ประวัติความเป็นมาของพระปริตต์หรือพระสูตรดังกล่าวนี้เรียกว่า “ตำนาน” ใช้ ๗ สูตร เรียกว่า เจ็ดตำนาน ใช้ ๑๒ สูตร เรียกว่า สิบสองตำนาน

การสวดมนต์นั้นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เช่น สวดต่ออายุให้อายุวัฒนกุมาร ในธรรมบท ภาค ๔ เรื่องอายุวัฒนกุมาร และพระอานนท์สวดล้างเสนียดที่เมืองไพสาลีในธรรมบทภาค ๗ เรื่องอัตตโนบุพพกรรม เป็นต้น แต่คำว่าปริตต์หรือบทสวดปริตต์นี้ได้มีขึ้นที่ประเทศศรีลังกา ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วประมาณ ๕๐๐ ปี^{๕๐} ถึงแม้ว่าคำว่าปริตต์จะเพิ่งมาเกิดขึ้นในลังกาก็ตาม แต่ในสมัยพุทธกาลก็มีการสาธยายพระสูตรในทางป้องกันรักษาและในทางเมตตามาก่อนแล้ว ในส่วนของพระพุทธศาสนานิกายตันตระก็มีการใช้พระสูตรเหล่านั้นมาเป็นบทสวด และเชื่อในความขลังของบทสวดว่าสามารถทำให้บรรลู่วัตถุประสงค์ได้ แต่การสวดมนต์แบบเถรวาทไม่ได้พรรณนาเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของมนต์มากมายเท่ากับของนิกายมนตรยาน

นิกายมนตรยานซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพุทธตันตระ ถือพิธีกรรมและการท่องมนต์เป็นหลัก สาธยายเวทมนต์อาคมเป็นสำคัญ ชื่อเวทมนต์แต่ละบทเรียกว่า “ธารณี” มีอาสนิสงส์ความขลังความศักดิ์สิทธิ์พรรณนาไววิจิตรลึกล้ำ ธารณีมนต์เหล่านี้ มีทั้งประเภทยาวหลายหน้าสมุดและประเภทสั้นเพียงคำสองคำ ซึ่งเรียกว่าหัวใจคาถาหรือหัวใจธารณี สามารถทำให้ผู้สาธยายพ้นจากทุกข์ภัยนานาชนิด และให้ได้รับความสุขสวัสดิ์มงคลโชคลาภตามปรารถนาด้วย ฉะนั้น เป็นธรรมดาอยู่เองที่ลัทธินี้จะได้รับการต้อนรับจากพุทธศาสนิกชนผู้ยังเป็นปุถุชนอยู่ ด้วยสามัญปุถุชนย่อมแสวงหาที่พึ่งไว้ป้องกันภัย ศาสนาพราหมณ์จึงอ้างเอาอานุภาพพระเป็นเจ้ามาปกป้องคุ้มครอง พระพุทธศาสนาลัทธิมนตรยาน จึงได้แต่งมนต์อ้างอานุภาพพระรัตนตรัยและอ้างอานุภาพของ พระโพธิสัตว์ตลอดจนอานุภาพของเทพเจ้า ซึ่งนับถือกันว่าเป็นธรรมบาล รวมเอาเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์เข้าไว้

^{๕๐} สวิง บุญเจิม, ตำรามรดกอีสาน, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔๓.

ด้วยก็มีแล้วสิ่งสอนแพร่หลายในหมู่พุทธศาสนิกชนได้เจริญสาธยาย นานวันเข้ามนต์เหล่านี้เพิ่มยาวขึ้น เป็นการยากแก่การจำของสามัญชน จึงได้ย่อมาเป็นหัวใจขึ้นเพื่อสะดวกในการจำและการระลึก ธรรมเนียมเช่นที่กล่าวมานี้ มิได้จำกัดเฉพาะลัทธิมนตรยานเท่านั้น แม้ในพระพุทธรศาสนาฝ่ายสาวกยาน คือ พระปริตต์ ซึ่งประกอบด้วยพระพุทธรมนต์ ๗ ตำนานบ้าง ๑๒ ตำนาน^{๕๑} และส่วนใหญ่ เป็นพระพุทธรภาษิตที่ปรากฏมีอยู่ในพระไตรปิฎกเป็นคติธรรมคำสอนใจ และการสาธยายอำนวยการสวด มงคล ก็ไม่มีพิธีรีตองอะไรมากนัก และไม่พรรณนาคุณานิสงส์สั้นเหลือ ผิดกับลัทธิมนตรยาน ธารณีจะแต่งเป็นภาษาสันสกฤตบ้าง ภาษาปรากฤตบ้าง และมีตำนานบอกกำกับไว้ด้วย ว่าจะต้องจัด มณฑลพิธีบูชาอย่างนั้นและจะต้องสวดเท่านี้จบ”^{๕๒} มีการเพิ่มพิธีกรรมและองค์ประกอบให้มีความ สลับซับซ้อนอยู่เสมอ และนับวันก็ยิ่งสลับมากขึ้น พระสูตรที่นำมาใช้ในการสาธยายส่วนใหญ่มักจะมี ที่มาพิสดารเหนือธรรมดา

ในสมัยพุทธกาลไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการจัดหมวดหมู่ของบทสวดมนต์แต่อย่างใด ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๕๐๐ ได้ปรากฏหลักฐานใน**คัมภีร์มิลินปัญหา** ระบุชื่อบทสวดไว้ ๖ บท คือ รตนสูตร ชั้นธสูตร โมรสูตร ธัคคสูตร อาฏานาฎิยสูตรและอังคูลิมาลสูตร^{๕๓} ครั้นภายหลังอีก ประมาณ ๕๐๐ ปี ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑ **พระพุทธโฆษาจารย์**ได้แต่งคัมภีร์วิสุทธิมรรค มี ใจความที่กล่าวถึงอาณาภาพของพิธีสวดมนต์โดยได้ระบุชื่อบทสวดมนต์ไว้ ๕ บท คือ

๑. รตนสูตร ๒. ชั้นธสูตร ๓. ธัคคสูตร ๔. อาฏานาฎิยสูตร ๕. โมรสูตร^{๕๔}

พร้อมได้แต่งคัมภีร์มโนรทปุรณี ระบุชื่อบทสวดมนต์เอาไว้ ๘ บท คือ

๑. รตนสูตร ๒. เมตตสูตร ๓. โมรสูตร ๔. ชั้นธสูตร ๕. โพชฌังคสูตร ๖. ธัคคสูตร

๗. อิลิสิริสูตร ๘. อาฏานาฎิยสูตร

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๐ นี้เองที่พระเถระทั้งหลายมีพระเวทเถระ เป็นประธานช่วยกัน ลำรวจรวบรวมบทสวดมนต์ต่าง ๆ เข้าไว้เป็นคัมภีร์เดียวกันเรียกว่า “ภาณวาร” หรือ เรียกอีกอย่าง หนึ่งว่า “จตุภาณวาร” ซึ่งรวมบทสวดมนต์ทั้งหมดไว้ ๒๔ บท^{๕๕}

^{๕๑} อ่างแล้ว.

^{๕๒} เสถียร โพธิ์นันทะ, **กระแสพุทธธรรมฝ่ายมหายาน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๕.

^{๕๓} มิลินทปัญหา ๔/๑๖๓ - ๑๖๖

^{๕๔} วิสุทธิมรรค, ๒/๒๕๕

^{๕๕} พระมหาชลทิต จันทร์หอม, **การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท**. หน้า ๕๐.

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในยุคหลัง ได้มีการกล่าวถึงการสวดพระพุทธรูปมนต์ รวมถึงอานิสงส์ของการสวดพระพุทธรูปมนต์เอาไว้หลายคัมภีร์ ดังนี้

๑. คัมภีร์มิลินทปัญหา (พุทธศตวรรษที่ ๕)

คัมภีร์มิลินทปัญหา เป็นคัมภีร์ที่ท่านติปิฎกจูฬายเถระ รวบรวมการปลุจฉาวิไลชนของ ท่านพระนาคเสนและพระเจ้ามิลินทร์บันทึกไว้ เมื่อราว พ.ศ. ๕๐๐ มีการกล่าวถึงพระสูตร ๖ พระสูตร คือ รัตนสูตร ขันธสูตร โมรสูตร ธัคคสูตร อาฏานาฎิยสูตร และอังคฺลิมาลสูตร ว่าเป็นพิธีสวดมนต์ที่พระพุทธองค์ทรงรับรอง และมีลิตปัญหาแย้งกล่าวถึงปัญหาอันเป็นที่สงสัยต่อความ คักดีสิทธิ์ของอานาฎิยสูตร ซึ่งวิธีสวดมนต์ได้สร้างผลกระทบต่อสัจคมในฐานะที่เป็นความเชื่อ อันมีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างสันติภาพและคุ้มครองให้มั่นคงทั้งแก่ตนเองและสังคมาอย่างใด ดัง คำถามในมิลินทปัญหา ๓ ประเด็นที่สมเด็จพระเจ้ามิลินทร์ตรัสถาม คือ

๑. พิธีสวดมนต์สามารถป้องกันความตายได้หรือไม่
๒. พิธีสวดมนต์มีประสิทธิภาพได้อย่างไร
๓. พิธีสวดมนต์ใช้ได้ผลเมื่อใด และเมื่อใดที่ใช้ไม่ได้ผล^{๕๖}

จากคำถามที่น่าสนใจนี้ มีเหตุผลที่จะคาดได้ว่า พิธีสวดมนต์ได้กลายเป็นพิธีกรรมทาง ศาสนาเพื่อการรักษาและการป้องกัน ผู้ที่เชื่อถือตามเหตุผลต่างก็ยังคงมีข้อสงสัยต่อความสัมพันธ ะหว่างพิธีสวดมนต์และกรรม ดังนั้น จึงมีคำถามว่าพิธีสวดมนต์สามารถจะขับไล่ความตายได้หรือไม่ และหากทำได้จะทำได้อย่างไร ผู้มีความสงสัยจึงได้พากันสืบค้นกลไกของการปฏิบัติงานของพิธีสวด มนต์ แต่ดูเหมือนว่าคนผู้ซึ่งได้สวดมนต์จะได้รับผลตามความเชื่อในประสิทธิภาพของพิธีสวดมนต์บ้าง ผู้ที่ปรารถนาจะรู้ว่า ภายใต้สถานการณ์เช่นใด พิธีสวดมนต์จึงมีผลและไม่มีผล การแสวงหาคำตอบ พร้อมกับคำอธิบายทางประเพณีที่ได้ให้ไว้ แสดงให้เห็นว่า พิธีสวดมนต์ได้กลายเป็นพิธีกรรมทาง ศาสนาที่ประกอบขึ้นในช่วงเวลาที่วิกฤติ ที่ผู้มีความต้องการพันทุข์ที่กำลังประสบต่างก็ต้องการ ดังนั้น ปัญหาทั้ง ๓ ประเด็น ท่านพระนาคเสนจึงตอบไว้มีดังนี้

๑. พิธีสวดมนต์สามารถป้องกันความตายที่ยังไม่ถึงเวลาได้ เปรียบเหมือนข้าวต้นอ่อนต้อง หมั้นรดน้ำจึงจะงดงามมีสีเขียวชะอุ่มได้
๒. พิธีสวดมนต์มีประสิทธิภาพได้ด้วยการสวดภาวนา และผู้สวดต้องไม่มีกรรมมาขัดขวาง ไม่มีกิเลสเกิดขึ้นในชั้นธันดานและต้องมีความเชื่อมั่นในประสิทธิภาพ

^{๕๖} มิลินทปัญหา ๔/๑๖๓ - ๑๖๖

๓. พิธีสวดมนต์ก็เปรียบเหมือนยามมีประโยชน์ทั้งการป้องกันและรักษา ดังนั้น ในขณะที่อันตรายจะเกิดหรือไม่ก็ใช้ไม่ได้ผล แต่จะใช้ไม่ได้ผลเมื่อคนใช้เป็นคนทุศีล^{๕๗}

๒. คัมภีร์วินยวินิจจยะ (พุทธศตวรรษที่ ๙)

คัมภีร์อรรถกถาวินยชื่อ วินยวินิจจยะ ท่านพระพุทฺธตเถระได้แต่งไว้ในราว พ.ศ. ๙๐๐ แสดงหลักฐานว่า น้ำพุทมนต์และด้ายสายสิญจน์ถูกแจกจ่ายแก่ผู้ศรัทธาที่ทำการอ้อนวอนขอพิธีกรรมนี้จะวางด้ายสายสิญจน์ลงจนชุ่มน้ำมนต์แล้วกล่าวว่า

ปริตโตทกสุดตานี	วุจเจเต เทถาติ เกนจิ
ชลํ หตฺถเนน จาเลตฺวา	มชฺชิตฺวา ปน สุตตํ
ทาทพฺพํ ภิกฺขุณา กตฺวา	เตลํเอว จ สนฺตํ
อตฺตโน อุทกํ เทลํ	สุตฺตํ วา เทติ ทุกฺกมฺ ^{๕๘}

เมื่อใครๆ ร้องขอว่า ขอท่านทั้งหลายจงให้น้ำมนต์และด้ายสายสิญจน์ทั้งหลาย ภิกษุพึงเอามือแกว่งน้ำขยำด้ายสายสิญจน์ ให้ส่วนที่เป็นของพวกเขาเท่านั้น ถ้าให้น้ำมนต์หรือด้ายสายสิญจน์ อันเป็นส่วนของตนไป ต้องอาบัติทุกกัม

คัมภีร์วินยนี้มีข้อสรุปที่พอกล่าวได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในพิธีสวดมนต์ที่เป็นที่ปรากฏอยู่ในขณะนั้น คือ น้ำมนต์และสายสิญจน์ นำไปสู่คำตอบเกี่ยวกับพัฒนาการของพิธีสวดมนต์ที่มีความหลากหลายและมีพิธีกรรมมากขึ้น

๓. คัมภีร์ปรมัตถโชติกา (อรรถกถาขุททกปาฐะ)

คัมภีร์ปรมัตถโชติกา เป็นคัมภีร์อรรถกถาที่ท่านพระพุทฺธโสเถระแต่งไว้ในราว พ.ศ. ๙๗๒ - ๑๐๐๐ ซึ่งพรรณนาอธิบายความในพระสูตรคัมภีร์ขุททกปาฐะ ตอนที่พรรณารตนสูตร ที่อธิบายต้นกำเนิดของพิธีสวดมนต์ว่า พระพุทธองค์ทรงบัญชาให้พระอานนท์สวดรัตนสูตรไปตามถนนของเมือง และประพรหมน้ำจากบาตรของพระองค์ เพื่อป้องกันเมืองเวสาลีให้พ้นจากทพภิกษุ ไรศประหลาด และอำนาจของภูตผีปีศาจ ภูตผีที่ถูกน้ำมนต์ก็กระเจิงหนีไป และภิกษุก็สงบระงับ จากนั้นประชาชนได้สร้างหอประชุมไว้ในเมือง เติมด้วยน้ำหอมผูกผ้าผ่านไว้เบื้องบน ประดับตกแต่งอย่างอลังการ และจัดที่ประทับไว้สำหรับพระพุทธเจ้า หลังจากที่พระพุทธเจ้าประทับนั่งบนอาสนะแล้ว เหล่าภิกษุ ราชวงศ์และประชาชนทั่วไปก็เลือกนั่งตามสมควร ท้าวสักกะเทวราชเสด็จมาถึงที่ประชุม

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน

^{๕๘} วินยวินิจจยะ. ๔๙๑-๔๙๕/๕๐

พร้อมด้วยเหล่าเทวดาที่ติดตาม พระอานนท์ก็เข้าร่วมการชุมนุมนี้ด้วย พร้อมกับคณะพ่อนำพื้นเมือง หลังจากปกป้องรักษาเมืองให้ปลอดภัยจากการสวรรตธนสูตรแล้ว จากนั้นพระพุทธองค์ก็ทรงแสดง รตนสูตรแก่ที่ประชุมทั้งหมด และพระองค์ก็แสดงสูตรนี้ ๗ วันต่อเนื่องกัน พระองค์ทรงอนุญาตให้ ทำพิธีสวดมนต์ เพื่อป้องกันภัยภยันตรายในอนาคตกาล^{๕๙} โดยใช้เครื่องมือประกอบพิธีกรรมที่ใช้ใน พิธีกรรมท้องถิ่น และด้วยเหตุนี้เองจึงนับได้ว่าเป็นพิธีกรรมสวดมนต์ครั้งแรก เพราะคุณลักษณะทาง พิธีกรรมที่สำคัญที่สังเกตได้ในเรื่องนี้เป็น น้มนันต์ และห้องประชุมอันประดับประดาแล้ว อันมีผ้ามา นผูกไว้และมีการสวดต่อเนื่องกันเป็นเวลา ๗ วัน เป็นลักษณะการจัดมณฑล หรือบริเวณพิธี

๔. คัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา (อรรถกถาขุททกนิกายธรรมบท)

คัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา เป็นคัมภีร์ที่ท่านพระพุทธโฆสเถระแต่งไว้ เมื่อราว พ.ศ. ๗๙๒ - ๑๐๐๐ ซึ่งพรรณนาอธิบายความของคัมภีร์ขุททกนิกาย ก็เป็นหลักฐานอีกชิ้นหนึ่งที่กล่าวถึงพัฒนาการ ของพิธีสวดมนต์ โดยบันทึกไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงอุบายเพื่อป้องกันความตายอันยังไม่สมควร แก่อายุของบุตรพราหมณ์คนหนึ่ง พระองค์ทรงวางอุบายให้พราหมณ์สร้างมณฑปตรงทางเข้าบ้าน ตั้ง ที่นั่งเล็ก ๆ ไว้ตรงกลางมณฑป จัดที่นั่ง ๘ หรือ ๑๖ ที่ไว้รอบ ๆ และนิมนต์ภิกษุมานั่งบนอาสนะ เหล่านั้น และสวดมนต์เป็นเวลาต่อเนื่องกัน หลังจากที่เตรียมการตามคำแนะนำของพระพุทธเจ้าแล้ว จะให้เด็กนั่งลงที่นั่งตรงกลาง พระภิกษุนั่งรอบ ๆ เด็ก และสวดมนต์เป็นเวลา ๗ คืนโดยไม่มีการ หยุดพัก ในคืนที่ ๗ พระพุทธองค์ก็เข้ามาร่วมสวดด้วย ยักษ์ชื่อว่าอวรุทกะมาที่บ้านหวังจะจับเด็กไป ก็จะได้โอกาส เพราะในขณะนั้นพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายกำลังสวดมนต์อยู่ ยักษ์จึงจาก ไปด้วยความผิดหวัง เด็กจึงปลอดภัยมีชีวิตอยู่สุขสำราญยืนยาวนานและได้ชื่อว่า “อายุวัฒนกุมาร” พระพุทธเจ้าจึงทรงสรุปว่า ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่ผู้ กราบไหว้ ผู้อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่เป็นนิตย์^{๖๐}

๕. คัมภีร์สุมังคลวิลาสินี (อรรถกถาที่มณิกาย)

คัมภีร์สุมังคลวิลาสินี เป็นคัมภีร์ที่ท่านพระพุทธโฆสเถระแต่งขึ้นในราว พ.ศ. ๘๗๒ - ๑๐๐๐ เหมือนกัน มีข้อความตอนพรรณนาอาฎานาฎิยสูตร ที่บรรยายภาพของพิธีสวดมนต์ อันเป็นพิธีกรรม ในแง่มุมมองของความสำคัญของพิธีสวดมนต์ดังต่อไปนี้ “ข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการทำพิธีสวดมนต์ อาฎานาฎิยสูตรไม่ควรนำมาสวดก่อน เมตตาสสูตร ๖๕๑สูตรและรัตนสูตรเหล่านี้พึงนำมาสวดเป็นเวลา

^{๕๙} ชู.อ. (ไทย). ๖/๖๔๓ - ๑๔๔

^{๖๐} ชู.ธ. (ไทย). ๒๕/๑๙๐/๖๔.

๗ วัน หลังจากนั้นถ้าปีศาจปลดปล่อยผู้โชคร้ายแล้วก็เป็นการดี หากยังไม่ปล่อยจึงค่อยสวด อาถรรพณ์สวด อธิษฐานที่สวดอาถรรพณ์สวดไม่ควรฉันอาหารที่ทำด้วยแป้งหรือเนื้อ และไม่ควรอยู่ อาศัยในป่าช้า เพราะปีศาจอาจได้โอกาสทำร้ายได้ สถานที่สำหรับสวดมนต์นั้นควรทำให้สะอาด ควร จัดเตรียมไว้ให้พระได้นั่ง เมื่อนำพระภิกษุออกมาจากวัดเพื่อสวดมนต์ ฟังมีบุรุษถือโล่และอาวุธ แวดล้อม ไม่ฟังสวดมนต์ในที่โล่งแจ้ง ฟังปิดประตูหน้าต่างแล้วสวดโดยมีบุรุษยืนแวดล้อม ภิกษุที่ สวดมนต์ต้องตั้งเมตตาไว้ในใจ^{๖๐}

คัมภีร์นี้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการที่ชัดเจนของพิธีการสวดมนต์ ซึ่งพิธีสวดมนต์ ๗ วัน อาถรรพณ์สวดจะถูกสวดในฐานะที่เป็นที่พึ่งสุดท้าย พิธีการเบื้องต้นนั้นจะมีการอัญเชิญเทวดา เป็นการ ส่งสารแก่เทวดา และในขั้นตอนสุดท้ายจะมีการส่งเทวดา โดยมีสิ่งที่ใช้บูชา เช่น เครื่องหอม กล้วย ดอกไม้ และตะเกียงน้ำมัน จึงเป็นที่ชัดเจนว่าพิธีสวดมนต์กำลังเข้ามาแทนที่พิธีกรรมอันลึกลับต่าง ๆ ทั้งหมด

๖. คัมภีร์มหาวิงสะ (พุทธศตวรรษที่ ๑๐)

คัมภีร์มหาวิงสะนั้นเป็นคัมภีร์ที่มีผู้แต่งหลายท่าน ได้แก่

ภาคที่ ๑ พระมหานามะแต่งไว้ โดยอาศัยการแปลรวบรวมจากอรรถกถาภาษาสิงหลเป็น ข้อมูล (มหาวิงสะ. หน้า ๔๘๒) พุทธศักราช ๑๐๓๘ - ๑๐๕๖

ภาคที่ ๒ ท่านธัมมกิตติ แต่งไว้ในสมัยของพระเจ้าปรักรมพาทูที่ ๑ พ.ศ. ๑๖๙๖ - ๑๗๒๙ (มหาวิง. ๒/๒๕) มีการกล่าวถึงบทสวดมนต์หลายตอน เริ่มต้นที่เจ้าพระยาวิชัยได้ทรง กระทำในครั้งที่สร้างอาณาจักรลังกาครั้งแรก กล่าวว่าท้าวสักกะเทวราชทรงบัญชาให้เทวดาชื่อ อุบลวณณะ ไปปกป้องพระเจ้าวิชัยและผู้ติดตามด้วยด้ายสายสิญจน์ ด้วยอำนาจของด้ายนี้ยักษ์จึงไม่ สามารถทำอันตรายพระองค์ได้ (มหาวิง. ๙ - ๑๔ / ๕๓) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์นี้ถูกนำมากล่าว ไว้ในตำนานของพระเจ้าวิชัย หลังจากทีพิธีสวดมนต์ได้รับความนิยมแพร่หลายแล้วว่าเป็นพิธีกรรมเพื่อ ป้องกันภัยอันตราย

๗. คัมภีร์วินยสังคหอรรถกถา (พุทธศตวรรษที่ ๑๖)

คัมภีร์วินยสังคหอรรถกถา เป็นคัมภีร์ที่พระสารีบุตรชาวลังกาได้แต่งไว้ในราว พ.ศ. ๑๖๐๐ กล่าวว่าพระสงฆ์จะสวดให้กับผู้ป่วยเมื่อขราวาสขอร้อง และเห็นว่าด้ายสายสิญจน์จะได้รับการ ประพรมด้วยน้ำก่อนที่จะได้มอบให้ เมื่อทำพิธีขับไล่ภูตผี จะมีการผูกไปตาลหรือด้ายมนต์ที่มือของ

^{๖๐} ที.อ.(ไทย). ๓/๒๘๑/๑๖๑-๑๖๒.

ผู้ช่วยก่อนพิธีสวดมนต์ คัมภีร์นี้ยังได้กล่าวเช่นเดียวกับที่พบในทีฆนิกายอรรถกถาอาฎานาฎียสูตร ซึ่งได้พรรณนาถึงการปฏิบัติทางพิธีสวดมนต์รวมอยู่ด้วย^{๖๒} นอกจากนี้แล้วยังมีความเชื่อในลักษณะความเป็นเลิศของพระสงฆ์ที่ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าก็เข้ามาเกี่ยวข้องกับมนต์ในเวลาต่อมา เช่น พระสิวลี “บางครั้งพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์จำนวนหลายร้อยรูปจาริกไปในที่กันดาร ไม่บริบูรณ์ด้วยเรื่องอาหาร หากมีท่านพระสิวลีติดตามไปด้วย ก็มีเหตุอัศจรรย์ให้หมู่ชนในถิ่นนั้นนำอาหารมาถวายพระสงฆ์จนไม่ได้รับความเดือดร้อนทุกครั้ง จนพระพุทธเจ้าทรงประกาศยกย่องท่านพระสิวลีว่าเป็นพระอริยสาวกที่มีบุญฤทธิ์เลิศในทางมีโชคลาภ หรือแผ่อาณาภาพในทางอำนาจโชคลาภ^{๖๓}” ภายหลังจึงมีผู้แต่มนต์ของพระสิวลีขึ้นเป็นคาถามหาลาภ

บทมนต์ทั้งหลายที่ถูกรวบรวมมา เมื่อเข้าสู่ประเทศไทยก็ได้รับการขัดเกลาจากพระเถรจารย์อีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งได้รวบรวมเป็นบทสวดมนต์ฉบับต่าง ๆ ขึ้นมากมาย เช่น บทสวดมนต์ฉบับหลวง เป็นต้น ปัจจุบันนี้ก็ยังมีหนังสือมนต์พิธี ซึ่งแม้ว่าจะไม่พรรณนาคุณานิสงส์ของบทมนต์ ต่าง ๆ ไว้อย่างล้นเหลือเหมือนของนิกายมนตรยานก็ตาม แต่ชาวไทยส่วนใหญ่ก็มีความเชื่อในความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของมนต์นั้น ทุกครั้งที่ประสบเรื่องร้าย หรือมีลักษณะความร้ายบ่งบอกขึ้น (กลาง) ส่วนใหญ่ก็มักจะนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ พร้อมประกอบพิธีกรรมต่างๆ ขึ้น เช่น เสดาศีเคราะห์ บายศรีสู่ขวัญ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เป็นต้น ด้วยหวังว่าการประกอบพิธีกรรมอย่างนั้น จะสามารถขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายได้ พิธีกรรมและการสวดมนต์จึงยังอยู่คู่กับสังคมไทยต่อไป

๓.๓ เวทมนต์คาถาที่ได้รับอิทธิพลจากตันตระ

เนื่องจากว่าตันตระเป็นลัทธิที่ว่าด้วยเวทมนต์คาถาและความลึกลับศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เวทมนต์คาถาหรือพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์จึงได้รับอิทธิพลโดยตรงจากแนวคิดแบบตันตระ ตันตระเป็นสิ่งที่อยู่แล้วคู่กับชนเผ่าหรือเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมนั้น ๆ ซึ่งได้สรรสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นบรรทัดฐานทางสังคมร่วมกัน ตันตระที่มีความลึกลับจึงมักจะได้รับ ความเชื่อถือว่าศักดิ์สิทธิ์กว่าตันตระทั่วไป ซึ่งบางแห่งเรียกว่าเวทมนต์คาถา บางแห่งเรียกว่าไสยศาสตร์ บางแห่งเรียกว่ามนต์หรือคาถา ตามแต่

^{๖๒} อ้างจาก พระมหาชลทิช จันทร์หอม, การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท, หน้า ๒๘.

^{๖๓} พุทธศาสนิกวิทยุโยคะ รันตังยี, คัมภีร์อาณาภาพ ปาฏิหาริย์สมเด็จพระสิวลีอรหันต์เถรเจ้าและนางกวก,

ภาษาท้องถิ่นจะเรียกขาน แต่สรุปรวมก็คือ ภาษาที่ใช้เรียกสิ่งที่มีความลึกซึ้งศักดิ์สิทธิ์และพิธีกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อหวังผลอย่างใดอย่างหนึ่ง

ดังนั้น เวทมนต์คาถาจึงเป็นส่วนประกอบหนึ่งของพิธีกรรมแบบตันตระที่จะขาดเสียไม่ได้ เนื่องจากเวทมนต์คาถาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมตันตระนี้เอง วิธีการของเวทมนต์คาถาจึงมักถูกกำหนดโดยตันตระ เช่น ถ้าเป็นเวทมนต์คาถาทางพระพุทธศาสนาก็มักจะถูกกำหนดกฎเกณฑ์ให้เป็นแบบพุทธตันตระ แต่ถ้าเป็นเวทมนต์คาถาทางฮินดู ก็จะถูกกำหนดกฎเกณฑ์โดยฮินดูตันตระ เป็นต้น ถึงแม้ว่าบางครั้งพุทธตันตระและฮินดูตันตระ หรือแม้กระทั่งตันตระนอกพุทธและฮินดู จะมีการประกอบพิธีที่คล้ายคลึงกัน ก็เป็นเพราะว่าต่างฝ่ายต่างพยายามกลืนกันและกัน หรือผู้ที่นำไปใช้ได้รับอิทธิพลจากทั้งสองศาสนา

คาถา แปลตามศัพท์ คือ การมา การถึง หรือ ที่มา บทและมนต์ในศาสนา

คาถาอาคม คือ บทมนต์ที่ถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจ มีอิทธิฤทธิ์ สามารถบันดาลให้เกิดผลต่าง ๆ ทั้งแก่ตัวเอง และแก่ผู้ที่เราประสงค์ให้เกิดผลตามที่เราต้องการ

เวทมนต์คาถาที่ใช้ ๆ เพื่อประโยชน์แก่ตนเอง เช่น คาถากำบังตน แคล้วคลาดเมตตามหานิยม เจริญก้าวหน้า คงกระพันชาตรี และคาถาที่ใช้ ๆ กับผู้อื่น คือ เสกเป่าแล้วทำให้ผู้อื่นเป็นไปในทางที่ดี เช่น หายโรค พ้นภัยในทางร้าย ใช้ในทางสาปแช่งผู้อื่นให้วิบัติ หรือเสกเป่าให้เคลิบเคลิ้มหลงรัก ใช้เสกวัตถุให้ขลัง^{๖๔} และศักดิ์สิทธิ์ในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ด้านเมตตามหานิยม คงกระพันชาตรี เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว ทิศทางของคาถาอาคมที่ใช้ประกอบในพิธีแบบตันตระ แม้ว่าจะมีมากมายหลากหลายรูปแบบก็ตาม แต่ถ้าจะแบ่งประเภทสามารถแบ่งได้ ๒ ประเภท คือ

๑. คาถาอาคมที่ใช้ในทางดี หมายถึง คาถาอาคมที่ในทางป้องกันอันตรายทั้งแก่ตนเองและคนอื่น เช่น คาถาคงกระพันชาตรี รักษาโรค ถอนคุณไสย เป็นต้น

๒. คาถาอาคมที่ใช้ในทางร้าย หมายถึง คาถาอาคมที่ใช้ในทางทำลายร้าย สาปแช่ง ทำให้หลงใหลเช่น การทำคุณไสย ทำเสน่ห์ เป็นต้น

ไสยศาสตร์หรือเวทมนต์คาถาอย่างบิดได้ บังพิน เอาหนังกเอากระดูกเข้าท้อง ปล่อยคุณไสย หรืออย่างการปล่อยสลาเหินของปู่เจ้าสมิงพรายในลิลิตพระลอ ตลอดจนการแสดงฤทธิ์เดชของขุนแผน และเถรवादในเรื่องขุนช้างขุนแผน มีการล่องหนหายตัว เดินน้ำ ลุยไฟ เสกใบไม้เป็นต่อ เป็นต้น แปลงร่างเป็นเสือ เป็นจระเข้ อาจารย์ทางเวทมนต์คาถาบอกว่าเป็นไปได้ เรียกว่าใช้

^{๖๔} สนิท ศรีสำแดง, พระพุทธศาสนากระบวนทัศน์ใหม่, หน้า ๑๔๘.

วิทยาศาสตร์โดยผู้กระทำ จะต้องบริกรรมเวทมนต์คาถาจนเกิดสมาธิระดับสี่บริกรรม จิตปล่อยวางคำบริกรรมหมดสิ้นแล้วเข้าไปเสวยอารมณ์สร้างโพล่งเป็นอุเบกขาระดับจตุตถฌาน จากนั้นจิตจะคลายหรือถอดออกมาเองโดยอัตโนมัติ คือ จิตจะถอนออกมาอยู่ในระดับอุปจารสมาธิ การแสดงฤทธิ์เดชจะเกิดขึ้นได้ในระดับอุปจารสมาธิ แม้แต่ผู้เล่นกรรมฐาน ๔๐ ของพระพุทธศาสนา ฝึกอภิญญาตามคัมภีร์วิสุทธิมรรคเวลาจะแสดงฤทธิ์เดช ถ้าได้ฌาน ๔ หรือฌาน ๘ ก็ต้องเข้าฌานให้เต็มขั้น แต่เวลาจะแสดงฤทธิ์เดชต้องถอยจิตออกมาในระดับอุปจารสมาธิเสียก่อนจึงจะแสดงฤทธิ์เดชได้ การเล่นฤทธิ์เดชแบบไสยศาสตร์กับแบบกลิน ๑๐ ของพุทธศาสนามีลักษณะใกล้เคียงกัน แต่ต่างกันใญ่ปัญหาอยู่ว่า ระหว่างการแสดงฤทธิ์เดชทางไสยศาสตร์กับแบบกลินอภิญญา นี้ แบบของฝ่ายไหนจะเก่งกล้ามีอานุภาพมากกว่ากัน กลินอภิญญาเป็นสัมมาอภิญญา ประกอบด้วยวิปัสสนาญาณหนุนส่งให้ทรงอานุภาพเหนือกว่าไสยศาสตร์ อีกประการหนึ่งพุทธศาสนามีศีลบริสุทธิมากกว่าไสยศาสตร์ กลินอภิญญาจึงมีอานุภาพเหนือกว่าไสยดำหรือเดรัจฉานวิชา^{๖๕}

ในการใช้คาถาอาคมแต่ละบทจะต้องท่องให้ถูกอักขระ ส่งเสียงดัง และด้วยสัมผัสเสียงไพเราะโหยหวน จึงจะทำให้ขลัง เพื่อให้เทวดาที่จรมารช่วยในพิธีกรรมและส่งเสริมให้ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น คาถาอาคมถ้าหากว่ายาวมากเกินไปก็มักจะเอาเฉพาะอักขระย่อเท่านั้น เช่น คำว่า “Amen” (พระเจ้ากษัตริย์ของเราเพียงแท้) คำที่ย่อคาถาคณไทยเรียกว่า “หัวใจ” หัวใจใช้สำหรับลงยันต์ด้วย การลงยันต์อาจทำในตระกรุด ผ้าประเจียด ลงบนฝ่ามือ ลงบนผิวหนัง คำย่อที่คนไทยใช้ เช่น “อิ สวา สุ” คือหัวใจแก้วสามประการ “อุ อา กะ สะ” คือหัวใจเศรษฐี เป็นต้น ส่วนคาถาบางบทสั้นอยู่แล้วก็ไม่จำเป็นต้องย่อ เช่น คาถาเสกดอกไม้หรือน้ำหอมให้ผู้หญิงหลงรัก “โอม สุรัสวดี สณี ปัญจกัลยา มิสุชา อหังปิเย ปิยพุทัง คัจฉันตุ ฐัมมัง สังขัง เอหิปิยม ปิยม” ใช้เสกสามสิบเจ็ดคาบ^{๖๖} ก็จะทำให้ผู้หญิงหลงรักได้ คาถาแต่ละบทอาจมีบัญญัติเฉพาะอยู่ เช่น บางบทบัญญัติไว้ว่าต้องสวดเท่านั้นเท่านั้นจึงจะได้ผล และเครื่องประกอบจะต้องมีสิ่งนั้นสิ่งนี้ สิ่งที่ทำให้นำเข้าพิธีมีอะไรบ้าง มีข้อห้ามอะไรบ้าง (ภาษาอีสานเรียกว่าคะลำ) ถ้าทำได้ถูกต้องตามบัญญัตินั้นจึงจะเกิดความศักดิ์สิทธิ์ แต่บางบทก็สามารถใช้ได้เลย โดยไม่ต้องแต่งเครื่องประกอบ เพียงแต่ท่องคาถาให้ถูกอักขระและครบตามจำนวนคาบเท่านั้น เช่น คาถาวาจาสิทธิ์ ซึ่งมีคำสวดดังนี้

โอม อะ อา อิ อี อุ อู ฤ ฤา ฤ ฤา เอ โอ โอ เอ อัง สวาห (ว่าสามหน) .
โอม ก ข ค ฉ ง ฯลฯ ฤ ฤ (สามหน). โอม เย โชรุม (เย ฐมา) ฯลฯ (ว่าสามหน)

^{๖๕} ประมวล สุวรรณศรีและคณะ, **ลีลาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สากลการศึกษา จำกัด), หน้า ๑๕.

^{๖๖} สนิท ศรีสำแดง, **พระพุทธศาสนากระบวนทัศน์ใหม่**, หน้า ๑๔๙.

เชื่อว่าถ้าท้องปนมด้นนี้บ่อย ๆ จะทำให้มีวาจาสิทธิ์^{๖๗} คาถาบางบทจะไม่มี ความหมาย ซึ่ง เรียกว่าเป็นรหัสภาษา แต่บางบทเมื่อแปลออกมาแล้วความหมายจะไม่ตรงกับลักษณะการนำมาใช้ก็มี โบราณจารย์จึงไม่นิยมแปลคาถาออกมาเป็นความหมาย เพราะถือว่าจะทำให้คาถาไม่ขลัง คาถา อีกบทหนึ่งที่คนอีสานใช้เป็นประจำ คือ คาถาคำพอกผีหรือควดผีออกจากคนป่วย ถ้าสังเกตเห็นคน ป่วยผิดปกติ เช่น ป่วยอย่างปัจจุบันทันด่วน หรือถ้าเป็นเด็กก็มักจะร้องไห้โดยไม่มีสาเหตุ ก็เข้าใจว่า มีผีป่าผีบ้านอะไรเข้ามาแทรก จะแต่งเครื่องประกอบคือเอาข้าวสุก (ข้าวเหนียว) และดอกไม้ ๑ คู่ ถือเข้าไปปิดตามตัวคนไข้ แล้วว่าคาถาดังนี้

นะมะพะทะ นะโม พุทธายะ นะโม โอมะกาตีตัสสะ ปฏิภันตุภูตานิ ปฏิภันตุภูตานิ ปฏิภันตุภูตานิ ผีทั้งหลายจงหนีออกไป โรคภัยทั้งหลายจงหนีออกไป พุทธะคาถา ภิกขิตโตสี โน เจ มุญเญยยะ อิมัง นะรัง เสร็จแล้วเอาข้าวและดอกไม้ นั้นไปโยนออกนอกบ้าน^{๖๘} ซึ่งคาถาอาคมเหล่านี้ ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากตันตระ แล้วแต่ว่าจะเป็นตันตระแบบไหน ส่วนใหญ่ในประเทศไทยจะได้รับ อิทธิพลจากพุทธตันตระ สังเกตได้จากก่อนที่จะมีการสาธยายเวทมนต์คาถาประเภทใดก็แล้วแต่ จะต้องมีการทำความเคารพครูก่อนทุกครั้ง คือการนมัสการพระพุทธเจ้า (นโม ๓ จบ) และนมัสการ พระรัตนตรัยก่อนเสมอ

๓.๔ เวทมนต์ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทเดิม

พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท เป็นนิกายที่ยึดถือแนวคำสอนของพระพุทธเจ้าทุกประการ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย พระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้อย่างไร ก็ถือปฏิบัติตาม อย่างเคร่งครัด ถึงแม้บางครั้งจะมีข่าวสารเกี่ยวกับการละเมิดพระธรรมวินัยของพระภิกษุอยู่บ้าง แต่ก็ ยังถือว่ายังมีเป็นส่วนน้อย พระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ยังปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด

เนื่องจากว่าในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญอภิปรายญา ไม่สรรเสริญการใช้ เวทมนต์คาถา หรือแม้กระทั่งการแสดงอภินิหารีย์ พระองค์ก็ทรงห้าม สาเหตุเนื่องมาจากว่าพระองค์ ทรงเล็งเห็นความไม่ตั้งมั่นแห่งพระธรรมวินัย และอาจทำให้พุทธบริษัทมีความเชื่อถือศรัทธาพระภิกษุที่ ใช้เวทมนต์คาถามากกว่าพระภิกษุที่มุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นอย่างจริงจัง และการใช้การ เวทมนต์คาถาไม่ใช่หนทางที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นได้ ยิ่งจะเป็นการเพิ่มความยึดมั่นถือมั่นให้เพิ่มพูน ขึ้น แม้ว่าจะมีบางพระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงเรื่องเวทมนต์คาถา และความศักดิ์สิทธิ์ของ เวทมนต์คาถาก็ตาม แต่พระองค์ก็ทรงมีพุทธประสงค์เพื่อให้เป็นอุทาหรณ์ประกอบหลักธรรม รวมทั้ง

^{๖๗} เสฐียร โกเศศ. ลัทธิของเพื่อน ฉบับสมบูรณ์, (พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๐๗), หน้า ๓๓๗.

^{๖๘} สวิง บุญเฉลิม, ตำราจรดกีสาน. หน้า ๑๓๘.

เป็นเครื่องมือในการฝึกจิตเท่านั้น เพียงแต่มีบทมนต์ให้ท่องอย่างจดจ่อก็ทำให้จิตเป็นสมาธิได้ ซึ่งไม่ต้องมีพิธีรีตองอะไรมากนัก “การถือพิธีรีตองหรือการนับถือภูตผีปีศาจและผีสิงเทวดาเหล่านั้น ก็จะมีผลเป็นหลักตอที่ฝังแน่นอยู่ในวัฏฏะแห่งการเวียนว่ายตายเกิด คือ ไม่มีวิเวกแห่งการถึงธรรมะนั่นเอง การถือธรรมะยิ่ง ๆ ขึ้นไปทุกที่จนกระทั่งถึงระดับสูงสุดจึงได้มีการรู้สึกในทำนองที่ว่า การถือโชคกลางหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เป็นเรื่องของเด็กอมมือ”^{๖๙} พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญผู้มีปาฏิหาริย์หรือมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ แต่พระองค์จะทรงสรรเสริญผู้ที่มีธรรมเป็นที่พึ่งที่อาศัย “ลวงพ้นจากอวิชชา เข้าสู่แดนความรู้อย่างสมบูรณ์ ไสยศาสตร์เหมือนความมืด การขับไล่ความมืดต้องอาศัยแสงสว่างระดับหนึ่ง อย่างต่ำต้องขึ้นพระโสดาบัน ปุถุชนที่ยังอยู่ในมมมึด ยากที่จะว่ายข้ามกระแสอวิชชาได้ ในสมัยพุทธกาลมีเรื่องเล่าว่า “ขณะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม พระองค์ทรงจาม พระภิกษุทั้งหลายก็สงสัยว่า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีพระชนม์เจริญ เมื่อทรงได้ฟังคำอวยพร พระพุทธเจ้าตรัสว่า เมื่อเรากล่าวอวยพรเช่นนี้ ทำให้มีชีวิตยืนยาวได้หรือ แต่พระองค์ก็ไม่ทรงห้ามพระภิกษุกล่าวแก้คุณหัส”^{๗๐} จึงเป็นคำกลางให้เกิดบทให้พรต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน

ในการกล่าวอวยพรต่าง ๆ ไม่ว่าจะใช้คำกล่าวที่เลอเลิศสักปานใดก็ไม่สามารถทำให้ชีวิตยืนยาวได้ ไม่มีมนต์คาถาชนิดใดสามารถต่อชะตาอายุของคนที่กำลังตายด้วยโรคภัยให้หายได้ แต่ด้วยการที่พระองค์ไม่ทรงห้ามพระภิกษุนี้เองจึงทำให้พระภิกษุใช้คำอวยพรให้กับคุณหัสได้ แม้ว่าคำอวยพรเหล่านั้นจะไม่สามารถทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ได้ แต่ก็เป็นการกำลังใจให้แก่คนที่ได้รับพรเป็นอย่างดี พรที่ประเสริฐที่สุดก็คือการกระทำดีและฝึกจิตให้บริสุทธิ์โดยไม่ต้องอ่อนวอนขอพรจากสิ่งลึกลับที่ไหน ไม่ต้องสร้างพิธีบูชาด้วยเครื่องประกอบต่าง ๆ เช่น พราหมณ์ในสมัยพุทธกาลที่ชอบทำกัน

ในสุนทรียสูตรได้กล่าวถึงการสนทนาระหว่างพระพุทธเจ้ากับสุนทรียภรรตวาชพราหมณ์ผู้บูชาไฟ ด้วยหวังว่าจะได้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ ซึ่งนิยมบูชาด้วยการเผาไม้หอม อาหาร เสื้อผ้า ขนม นม เนย แม้กระทั่งสัตว์ในกองไฟพิธี ซึ่งถือว่าได้บุญมาก และถามพระพุทธเจ้าว่ามีความเห็นในเรื่องนี้อย่างไร

พุทธดำรัสตอบว่า

ดูก่อนพราหมณ์ เราละการเผาไม้ ซึ่งปรารถนาความบริสุทธิ์ด้วยการเผาไม้อันเป็นของที่มีในภายนอก แล้วยังไฟคือญาณให้โพรงภายในตนที่เดียว เราเป็นพระอรหันต์มีไฟอันโพรงแล้วเป็นนิมิตตั้งไว้ชอบแล้วเป็นนิมิต ประพฤติพรหมจรรย์อยู่ ดูก่อนพราหมณ์ มานะแล เป็นตุจภาวะคือหาบของท่าน ความโกรธเป็นตุจควัน มุสาวาทเป็นตุจเกล้า ลินเป็นตุจภาชนะเครื่องบูชา หทัยเป็นที่ตั้ง

^{๖๙} พุทธศาสนิกชน, กลัวสิ่งที่มองไม่เห็นและความเชื่อที่มั่งงาย, (พระนคร : โรงพิมพ์อัครมอัคร, ๒๕๐๖), หน้า ๑๐.

^{๗๐} อ้างจาก สนิท ศรีสำแดง, พระพุทธศาสนาระบบวินัยใหม่, หน้า ๑๖๒.

กองไฟ ตอนที่ฝึกดีแล้วเป็นความรุ่งเรืองของบุรุษ ดูก่อนพรหมณ์ บุคคลผู้ถึงเวททั้งหลายนั้นแล
อาบในน้ำคือธรรมของบุรุษทั้งหลาย มีทำคือศีลไม่ขุ่นมัว อันบัณฑิตทั้งหลายสรรเสริญแล้ว มีตัวไม่
เปียกแล้วย่อมข้ามถึงฝั่ง”^{๗๑} บุคคลที่เข้าถึงเวทไม่ใช้การเรียนเวทมนต์คาถา แต่ในความหมายนี้
หมายถึงบุคคลที่มีความรู้แจ้งเห็นจริงในสัจธรรม ย่อมเข้าถึงฝั่งคือพระนิพพาน การใช้เวทมนต์คาถา
ไม่ใช่สาระในชีวิต ถ้าใช้ไม่ถูกก็จะกลับมาทำร้ายตัวเองและคนอื่นให้เดือดร้อนเหมือนลัญชีวมาณพ ซึ่ง
เป็นลูกศิษย์แห่งทีศปาโมกข์ในเมืองพาราณสี “ลัญชีวมาณพเรียนมนต์ปลุกผีพรายให้เป็น อยู่มาวัน
หนึ่งลัญชีวมาณพไปสูป่าด้วยมาณพทั้งหลาย ได้เห็นเสือตัวหนึ่งนอนตายอยู่ จึงกล่าวว่าเราจะปลุกเสือ
ที่ตายให้ฟื้นขึ้น มาณพทั้งหลายได้ยินก็พากันปีนขึ้นต้นไม้ ลัญชีวมาณพก็ร้ายมนต์ปลุกเสือตายให้ฟื้น
คืนมา เสือจึงกัดลัญชีวมาณพตายในที่นั้น ด้วยโทษที่ยกย่องวัตถุที่ไม่ควรจะยกย่องบูชา”^{๗๒} การใช้
มนต์จึงไม่ใช่หนทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ไม่ใช่สิ่งที่ประเสริฐ พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญ

นอกจากบางพระสูตรจะถูกจับโยงเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องเวทมนต์คาถาแล้ว พุทธจริยา
ของพระพุทธเจ้าบางช่วงยังถูกโยงเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องความลึกลับด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่อง
อิทธิปาฏิหาริย์ ซึ่งตามพุทธประวัติกล่าวว่าพระองค์ได้ทรงแสดงเองหลายครั้ง และมีหลายครั้งที่
พระสาวกแสดงปาฏิหาริย์ แต่ถูกตำหนิโดยพระพุทธองค์ จนเป็นที่มาของการบัญญัติสิกขาบทเรื่อง
การอวดอุตริมนุชธรรม ปาฏิหาริย์อาจถูกมองว่าเป็นเรื่องของเวทมนต์คาถาและไสยศาสตร์ แต่
ปาฏิหาริย์ในทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นได้ด้วยการฝึกฝนอบรมจิต ซึ่ง**พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ**ได้
กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธานุภาพ” อย่างมีเหตุผลและนำพิเคราะห์ศึกษาอย่างยิ่ง คือ

คำว่าปาฏิหาริย์นั้น แปลว่า สิ่งซึ่งเป็นอัศจรรย์ จำแนกไว้ ๓ ประการ คือ

๑. อิทธิปาฏิหาริย์ แสดงฤทธิ์เดชเป็นอัศจรรย์
๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ ดัดใจคนเป็นอัศจรรย์
๓. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ คำสอนเป็นอัศจรรย์

ในข้อที่ ๑ และข้อที่ ๒ นั้น ไม่มีปัญหา เพราะว่าเราเชื่อในความสามารถของ
พระพุทธเจ้า ทรงดัดใจและสั่งสอนคนได้อย่างอัศจรรย์มาตลอดกาลของพระองค์ ส่วนข้อที่พูดยาก
อย่างยิ่งนั้นคือ อิทธิปาฏิหาริย์ สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก ทรงแสดงเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ไว้
โดยพิสดาร ในพระนิพนธ์ปฐมโพธิกถา แต่ก็ดูเหมือนว่าพระนิพนธ์ฉบับนี้มีประสงค์แต่จะให้เป็นการ
แปลคำมโหรี ไม่ใช่พระนิพนธ์ที่ตั้งพระทัยจะแสดงความคิดเห็นเป็นส่วนพระองค์ สมเด็จพระสังฆราช
(ปุสฺสเทวะ) ไม่ได้ทรงกล่าวพิสดารอย่างพระพุทธเจ้าทรงทรมานอรุเวลกัสนปะ ด้วยอิทธิปาฏิหาริย์

^{๗๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๙๕/๒๗๕.

^{๗๒} พระครูสิริปัญญาภุมณี (อ่อน), **มงคลที่แปด**, (กรุงเทพมหานคร : อำนวยสาส์น, ๒๕๓๔), หน้า ๔๓.

และอาเทศนาปาฏิหาริย์ จนถึงอุทกปาฏิหาริย์ เมื่อน้ำท่วมทรงแหวกน้ำเสด็จจงกรม ณ แผ่นดินมีฝูงน ฟุ้งเป็นที่สุด ให้อุรุเวลกัสสปะเสื่อมพยศ เกิดสังเวชได้ความเลื่อมใสลอยชฎิลบริวารในกระแสน้ำ แล้วทูลขอบรรพชา^{๓๓} จะเห็นว่าการแสดงปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์จะทรงแสดงเพื่อ ปราบพยศของบุคคลผู้มีปฏิญญาอย่างแรงกล้า เพราะคนเหล่านั้นจะไม่เปิดใจรับธรรมะจากใคร ถือ ว่าตัวเองเป็นคนที่มีภูมิความรู้มากที่สุด เมื่อพระองค์ทรงใช้ปาฏิหาริย์ปราบพยศได้แล้ว คนเหล่านั้นก็ จะยอมฟังธรรมด้วยอาการดุซงู

ปัญหาเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้า ซึ่ง **สิริ เปรมจิตต์** ตั้งข้อวินิจฉัยไว้ ๓ ข้อ คือ

๑. ถ้าพระพุทธเจ้าสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้จริงแล้ว เหตุไฉนไม่ทรงแสดงเช่นนั้น เสมอไป และให้โลกทั้งโลกนับถือศาสนาของพระองค์ให้ได้

๒. ปรากฏว่ามีคนบางคนทีพระพุทธเจ้าทรงทรมานไม่สำเร็จ เช่น พระเวททัตที่คิดร้าย และทำร้ายพระองค์เป็นอันมาก เหตุไฉนไม่ทรงแสดงปาฏิหาริย์ให้ละพยศ

๓. เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้จริงแล้ว ทำไมคนบางจำพวกจึงยังกระด้าง กระตื่องไม่นับถือพระองค์ และไม่แลเห็นพระองค์วิเศษจริง

ปัญหาทั้ง ๓ ประการสามารถตอบได้ดังนี้

๑. เราต้องเข้าใจว่า พระพุทธเจ้ามิได้ทรงปรารถนาจะเอาโลกไว้ในกำมือของพระองค์ พระองค์เผยแผ่พระศาสนาเพื่อความสุขของสัตว์โลกไม่ใช่เพื่อแสวงหาอำนาจอย่างพระเจ้าจักรพรรดิ การทำฤทธิ์เดชให้คนเห็น เป็นเหตุนำมาซึ่งความกลัวและการยอมแพ้ แต่มิได้ทำให้เกิดความนิยมนับ ถืออะไรมาก ความสุขของสัตว์โลกจะมีได้ก็ด้วยการปฏิบัติตามพระธรรมของพระองค์ ไม่ใช่เพราะ ความกลัวฤทธิ์เดชของพระองค์ ถ้าหากจะทรงแสดงฤทธิ์พรวดไปแล้ว พระองค์ก็จะกลายเป็น ผู้สอนวิฆานกรบ ไม่ใช่สอนศาสนา คนที่เข้ามายอมตนเป็นพระสาวกก็จะต้องมาเรียนเอาฤทธิ์เดช มากกว่าที่จะมาเรียนเอาธรรมะของพระองค์ ผลที่สุดก็จะไม่ได้รับความสุขตามที่ต้องการ

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงคราวจำเป็นจริงๆ กล่าวคือ เมื่อเกิดเหตุที่จะมีผลพาดพิงถึง ความเป็นความตายของพระศาสนาแล้ว พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้ปรากฏแก่สายตา ชาวโลก เช่น เมื่อตั้งต้นประกาศพระศาสนา ทรงรู้สึกว่ถ้าปราบอุรุเวลกัสสปะลงไม่ได้ ศาสนาของ พระองค์ก็จะประกาศออกไม่ได้ และอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพวกเดียรถีย์นิครนถ์มาทำหายในการแสดง อิทธิปาฏิหาริย์ ทรงเห็นว่าถ้าไม่ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์แล้ว พระศาสนาก็อาจจะสิ้นสุดลงในครั้งนั้นก็ได้ เมื่อเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นความตายของพระศาสนาแล้ว พระองค์ก็ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์

^{๓๓} สิริ เปรมจิตต์, **พระพุทธศาสนาในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ๒๕๒๒), หน้า ๓๙๗.

๒. อธิปฎิภาหิรียมีผลเพียงทำให้คนยอมแพ้ แต่ไม่ได้ทำให้คนแลเห็นธรรมของพระองค์ได้ พระองค์จะทรงทำให้คนบรรลุมรรคผลได้ ก็ต่อเมื่อพระองค์ทรงแสดงอนุสาสนียปาหิรียอีกชั้นหนึ่ง เช่น ในเรื่องอุรุเวลกัสสปะ พระองค์ทรงแสดงอธิปฎิภาหิรียเพียงเพื่อให้อุรุเวลกัสสปะยอมรับว่าสู้พระองค์ไม่ได้ แล้วจึงทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นอนุสาสนียปาหิรีย คืออาทิตปริยายสูตร และในคราวนี้เอง อุรุเวลกัสสปะจึงได้สำเร็จ แต่สำหรับเวททัตนั้นเป็นคนละเรื่องเวททัตรู้ว่าสู้พระพุทเจ้าไม่ได้ และยอมแพ้พระพุทเจ้ามาแต่ไหนแต่ไร จนได้ยอมตนมาบวชเป็นพระสาวก เป็นอันว่าพื้นที่จะต้องแสดงอธิปฎิภาหิรียแล้ว แต่ภายหลังเวททัตเกิดโมหจริตคิดประทุษร้ายพระพุทเจ้า การเป็นดั่งนั้น แม้พระพุทเจ้าจะทรงแสดงอธิปฎิภาหิรียสักเพียงใด ถึงแม้พระเวททัตจะพ่ายแพ้พระองค์สักกี่ครั้ง เวททัตก็คงจะไม่ตั้งใจฟังพระพุทโหวาทออยู่นั่นเอง ปัญหาเรื่องทรมานเวททัตไม่สำเร็จนั้น ไม่ได้อยู่ที่ปาหิรีย ความจริงอยู่ที่ว่าเวททัตเป็นบุคคลอันจะฟังทรมานไม่ได้ ถึงแม้พระพุทเจ้าก็ยังไม่สามารถฝึกฝนคนที่ไม่ต้องการให้ฝึกได้ ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงประทานอธิบายไว้ว่า ผู้ที่ไม่ตั้งใจฟังธรรมเทศนาเพื่อหาความเข้าใจ ได้ชื่อว่า “อปริสทโท” บุรุษที่ฝึกไม่ได้ แม้พระพุทเจ้าก็ฝึกไม่ได้ การที่พระพุทเจ้าทรงโปรดให้ใครสำเร็จมรรคผลนั้น เปรียบได้กับที่ทรงวางดวงมณีอันมีค่าลงในมือของคนนั้น ถ้าคนนั้นไม่ต้องการรับแล้ว จะให้พระองค์ทรงวิ่งตามไปปลุกปล้ำเอาใส่มือจนได้ก็คงจะเกินไป เพราะถ้าเขาจะรับใส่มือไว้ เขาก็จะโยนทิ้งภายหลัง หาประโยชน์มิได้เลย

๓. เราต้องเชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า ความรู้ในทางจิตวิทยาขึ้นถึงขีดสุดในสมัยพระพุทเจ้า พวกดาบสทั้งหลายแม้ที่ไม่ได้นับถือพระพุทศาสนา ก็ยังได้สำเร็จอภิญญาสมบัติ พวกที่ตั้งตนเป็นคณาจารย์มีคนยอมเป็นศิษย์มาก ๆ นั้นก็ต้องทำปาหิรียอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ด้วยเหตุนี้ อธิปฎิภาหิรียของพระพุทเจ้านั้น ถึงแม้จะปรากฏว่าทำได้ดีกว่าคนอื่น ๆ ก็ไม่ใช่ของแปลกมากมาย ถึงกับจะตื่นตันทันกันจริง ๆ สำหรับคนในครั้งนั้น เมื่อไม่ใช่พระพุทเจ้าเพียงองค์เดียวที่มีฤทธิ์ ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องถือพวกถือหมู่หนีหากันใส่โทษกัน อวดอ้างกันว่าของวันนี้ดีกว่า คนนั้นเลวกว่า พวกที่แพ้แล้วไม่ยอมแพ้ก็มีอยู่บ้าง ด้วยเหตุนี้ จึงมีบางคนกระด้างกระเดื่อง ไม่เข้ามานับถือพระพุทเจ้า

สิ่งที่ประเสริฐที่สุดในพระพุทเจ้านั้นไม่ใช่อธิปฎิภาหิรีย เป็นแต่เครื่องมือที่จะทำให้คนยอมแพ้ แต่สิ่งที่จะทำให้พระพุทประสงค์สำเร็จได้จริง ๆ นั้น อยู่ที่อนุสาสนียปาหิรีย เปรียบเหมือนบ้านเมืองที่จะตั้งขึ้นเป็นมหาประเทศได้ ไม่ใช่เพราะกำลังกองทัพมาอย่างเดียว จะต้องเจริญด้วยวิทยาการเป็นเครื่องเพาะความนิยมของประเทศอื่นด้วย เพราะฉะนั้น ปาหิรียทั้งสามประการที่ได้จำแนกไว้ข้างต้นนั้นแล้ว ต้องนับว่าอนุสาสนียปาหิรียเป็นอัศจรรย์ยิ่งกว่าสิ่งอื่น เปรียบเหมือน

ประเทศที่แผ่อาณาจักรหาเมืองขึ้นได้ โดยที่ไม่ได้ใช้กำลังอาวุธ ย่อมเป็นอัศจรรย์มากกว่าการใช้กำลัง
ไปตีเอาประเทศมา

ปัญหาที่พิจารณากันอยู่บัดนี้ไม่ใช่อยู่ที่ว่าอิทธิปาฏิหาริย์ดีหรือไม่ดี แท้จริงอยู่ที่ว่ามีหรือ
ไม่มี และมีความมุ่งหมายที่จะแสดงว่า นอกจากอาเทศนาปาฏิหาริย์และอนุศาสน์ปาฏิหาริย์ ซึ่งเรา
ยอมรับว่าพระพุทธเจ้ามีจริงแล้วนั้น เราจะต้องยอมรับอีกข้อหนึ่งว่า พระพุทธเจ้าทรงมีอิทธิปาฏิหาริย์
ซึ่งเป็นฤทธิ์อันแท้จริงด้วย^{๗๔}

นอกจากเรื่องของปาฏิหาริย์แล้ว พระพุทธเจ้ายังได้ตรัสถึงเรื่องเวทมนต์ไว้ในเสตเกตุชาดก
เมื่อพระราชาราชเห็นดาบสทั้งหลายบำเพ็ญตบะผิด จึงตรัสว่า

ชฎิลเหล่าไฉนงุ่มง่ามหนังสัตว์ที่ขรุขระ
มีขี้ฟันเขรอะ ร่างกายสกปรก สาธยายมนต์อยู่
ชฎิลเหล่านั้นประกอบหน้าที่การงานของมนุษย์
จะรู้แจ้งโลกนี้แล้วพ้นจากอบายได้หรือ

บุโรหิตกราบทูลว่า

ขอเดชะพระราชาราช หากบุคคลถึงจะเป็นพหูสูต
กระทำแต่กรรมชั่ว ก็ชื่อว่าไม่ประพฤติธรรม
เขาแม้จะมีพระเวทตั้งพัน อาศัยความเป็นพหูสูตนั้น
แต่ไม่บรรลุนิพพาน (ศีลและสมาบัติ ๘) ก็พ้นจากทุกข์ไม่ได้

เสตเกตุดาสดบกล่าวกับบุโรหิตนั้นว่า

บุคคลแม้จะมีพระเวทตั้งพัน อาศัยความเป็นพหูสูตนั้น
แต่ไม่บรรลุนิพพาน ก็พ้นจากทุกข์ไม่ได้
พระเวททั้งหลายเป็นสิ่งที่ไร้ผล
จรณธรรมพร้อมทั้งความสำรวมเท่านั้นที่เป็นสัจจะ...
บุคคลผู้ฝึกตนดีแล้วย่อมบรรลุนิพพาน^{๗๕}

การร้ายเวทหรือสาธยายมนต์ ไม่สามารถทำให้รู้แจ้งโลกได้ แม้บุคคลจะมีความรู้มาก
เพียงใดก็ตาม แต่ถ้ายังไม่สามารถบรรลุนิพพานได้ ยังถือว่าไม่ใช่ความรู้ที่แท้จริง จึงเป็นการ
ยืนยันได้ว่าพระพุทธเจ้าไม่ทรงสนับสนุนการใช้เวทมนต์คาถา เพราะไม่ใช่หนทางที่จะทำให้บรรลุนิพ
พานหลุดพ้นได้

^{๗๔} สิริ เปรมจิตต์, พระพุทธศาสนาในประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ๒๕๒๒), หน้า ๓๓๘.

^{๗๕} ชู.ชา. (ไทย) ๒๓๗/๓๓๗/๒๒๘.

ในสมัยพุทธกาลมีชายผู้หนึ่งชื่อติสสมาณพ เป็นผู้ที่เรียนจบไตรเพทได้ถามปัญหาเกี่ยวกับเรื่องไตรเพทกับพระเถระชื่อ ลีคควเถระ ซึ่งติสสมาณพเลือกถามข้อที่ตนเองและอาจารย์ของตนยังไม่รู้แจ้ง พระเถระจึงยกเอาปัญหาในจิตตยมกที่พระบรมศาสดาตรัสเทศนาไว้ในคัมภีร์ยมกนั้นมาถามว่า “จิตของบุคคลใดบังเกิดขึ้นในปัจจุบันไม่ดับ จิตของบุคคลนั้นจักดับไม่เกิดขึ้น อีกนัยหนึ่ง จิตของบุคคลใดดับไม่เกิดขึ้น จิตของบุคคลนั้นเกิดขึ้นในปัจจุบันไม่ดับ” เมื่อติสสมาณพได้ฟังปัญหานั้นแล้วเกิดมีตมนอนธการ ไม่สามารถตอบปัญหาได้จึงเรียนถามพระเถระว่า ข้าแต่บรรพชิต มนต์นี้ชื่อว่าอะไร พระเถระตอบว่ามนต์นี้ชื่อว่า **“พุทธมนต์”**

ติสสมาณพเรียนว่า ขอพระคุณท่านให้กระผมเรียนพระพุทธมนต์นั้นเถิด

พระเถระตอบว่า ถ้าท่านถือเพศเหมือนเราแล้ว เราก็จะให้ท่านเรียน

จากนั้นเมื่อติสสมาณพบวชแล้วพระเถระจึงให้เรียนกรรมฐานและพุทธพจน์ทั้งพระสูตรพระวินัย พระอภิธรรม จนบรรลุลหิตันต์ในที่สุด^{๓๖} จึงถือว่าเรียนจบพุทธมนต์

ดังนั้น เวทมนต์คาถาตามทัศนะของพระพุทธศาสนาดั้งเดิมเรียกว่า พระพุทธมนต์ หมายถึงการศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า รวมถึงการปฏิบัติธรรมเพื่อเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธมนต์ก็คือ การบรรลุความหลุดพ้น เข้าสู่พระนิพพานเป็นที่สุด

^{๓๖} พิชุร มลิวัลย์, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓),

บทที่ ๔

อิทธิพลต้นตอระกับพระพุทธรศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

พระพุทธรศาสนาในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรศาสนาิกายเถรวาท ซึ่งเป็นนิกายที่คนไทยนับถือมาเป็นเวลานาน การที่คนไทยนับถือพระพุทธรศาสนาจนกลายเป็นศาสนาประจำชาตินั้น จึงเป็นการยากที่ศาสนาอื่น ๆ จะแทรกเข้ามาเผยแผ่ศาสนาให้ประสบผลสำเร็จได้ ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะไม่ได้ระบุว่าพระพุทธรศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติก็ตาม แต่พระพุทธรศาสนาเถรวาทก็เป็นทั้งชีวิตและจิตใจของคนไทยเกือบทั้งชาติ วิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ได้ถูกวางกฎเกณฑ์ทางสังคมโดยพระพุทธรศาสนา เช่น กฎเกณฑ์ด้านศีลธรรม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนไทยล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธรศาสนา แม้ว่าคนไทยยังคงปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธรศาสนาิกายเถรวาทอยู่มากก็ตาม แต่ต้นตอระก็เข้ามามีอิทธิพลต่อชาวพุทธรไทยมากเหมือนกัน ซึ่งมักเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมต่างๆ จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าแนวความคิดแบบต้นตอระนี้ได้ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทยมายาวนาน คนไทยจึงมีความเชื่อแบบต้นตอระควบคู่ไปกับการนับถือพระพุทธรศาสนา

๔.๑ กำเนิดพุทธรต้นตอระในประเทศไทย

จากการที่คนไทยมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องอยู่กับความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ จึงทำให้คนไทยมีความผูกพันอยู่กับความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์และโชคลางต่าง ๆ อย่างแน่นแฟ้น ความเชื่อเรื่องความลึกลับได้เข้ามามีส่วนอย่างมากในความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชาติไทย การสู้รบเพื่อกอบกู้เอกราชหรือป้องกันผู้รุกราน เหล่านี้กรบไทยมักจะมีเครื่องป้องกันตัวที่เรียกว่าคาถาอาคมหรือของขลัง ซึ่งเป็นสิ่งที่คอยยึดเหนี่ยวและสร้างความมั่นใจทุกครั้งในการออกรบ มีการทำพิธีบวงสรวงทั้งก่อนและหลังการออกรบ เพราะเชื่อว่าจะทำให้ตนเองได้รับการคุ้มครองจนได้รับชัยชนะ ผู้ทำพิธีกรรมแห่งความขลังและความศักดิ์สิทธิ์จะเป็นเจ้าพิธีทางไสยศาสตร์ และที่มีบทบาทมากก็คือพระภิกษุในพระพุทธรศาสนา จากประวัติศาสตร์จะเห็นว่าบางช่วงพระสงฆ์จะเป็นเจ้าพิธีเสกน้ำมนต์ ลงเลขยันต์ทำของขลังแจกเหล่าทหารหาญที่จะออกรบ เช่น พระอาจารย์ธรรมโชติ ที่คอยช่วยเหลือชาวบ้านบางระจันออกรบกับพม่าจนสามารถต้านทานกองทัพพม่าได้หลายครั้ง ศูนย์รวมจิตใจของชาวบางระจันก็คือพระอาจารย์ธรรมโชติ และยังมีพระสงฆ์อีกหลายรูปที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับพระมหากษัตริย์หรือแม่ทัพนายกอง ในการที่จะสร้างขวัญกำลังใจให้ทหาร ซึ่งบางครั้งพระสงฆ์เหล่านั้นได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกสงครามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ชาวไทยและคนส่วนใหญ่ในเอเชียอาคเนย์ ต่างมีความเชื่อมั่นว่าวัตถุมงคลสามารถเป็นที่พึ่งอาศัยของเราได้ ทั้งโดยปกป้องคุ้มครองป้องกันภัยและบันดาลผลในสิ่งที่ปรารถนาในบางสิ่งบางประการ ซึ่งขึ้นอยู่กับอิทธิฤทธิ์ของวัตถุมงคลแต่ละอย่างที่มีความเป็นเอกอุแตกต่างกันไปเป็นเฉพาะ ทั้งที่เป็นวัตถุมงคลโดยธรรมชาติ คือ ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดสร้างสรรค์ หากแต่ธรรมชาติเป็นผู้สร้าง มีความขลังความศักดิ์สิทธิ์โดยธรรมชาติ เช่น เหล็กไหล หรือ ธาตุกายสิทธิ์ต่าง ๆ ส่วนวัตถุมงคลอีกประเภทหนึ่งเกิดจากผู้เรืองเวทสำเร็จฤทธิ์วิชา สร้างขึ้นด้วยมนตรามหาอาคมศักดิ์สิทธิ์ จากอำนาจเวทมนต์ โดยการนำวัตถุมงคลเสกอธิษฐานประจุพลังให้เข้มขลัง^๑ ความเชื่อในเรื่องสิ่งที่เป็นมงคลนี้เองที่ทำให้แนวคิดแบบตันตระชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนาเข้ามาอิทธิพลในชนชาติไทย

ถ้าหากถามว่าในสมัยนั้น ๆ พระพุทธศาสนาเป็นแบบนิกายใด ก็คงจะเป็นเรื่องที่ชี้ชัดได้ยาก หากจะบอกว่าเป็นมหายานก็ไม่ใช่มหายานทั้งหมด ถ้าจะบอกว่าเป็นเถรวาทก็ไม่ใช่เถรวาทที่บริสุทธิ์ เพราะยังเกี่ยวข้องกับเรื่องเวทมนต์คาถาอยู่มาก นิกายที่ใกล้เคียงมากที่สุดน่าจะเป็นการผสมระหว่างพุทธ พราหมณ์ และความเชื่อท้องถิ่น ซึ่งออกมาในรูปพระพุทธศาสนาแบบตันตระ ส่วนพุทธตันตระเข้ามาอิทธิพลในประเทศไทยเมื่อใดนั้น จึงขอแบ่งออกเป็น ๒ ช่วง คือ

๑. ยุคเริ่มเข้าสู่ประเทศไทย (ก่อนสุโขทัยและอยุธยา)
๒. ยุคสุโขทัยและอยุธยา

๔.๑.๑ ยุคเริ่มเข้าสู่ประเทศไทย

แผ่นดินไทยในปัจจุบันเดิมเรียกว่าแผ่นดินสยาม ได้เกิดอาณาจักรน้อยใหญ่มากมาย แต่ละอาณาจักรจะมีความโดดเด่นตามยุคสมัย ยุคใดที่มีอาณาจักรใหญ่หลายอาณาจักรก็จะเป็นยุคแห่งการทำสงคราม เพื่อแย่งพื้นที่ในการปกครอง ส่วนอาณาจักรเล็ก ๆ ก็จะไปเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรใหญ่ เพื่อจะได้รับการคุ้มครองและไม่ถูกโจมตี แต่ก็ต้องส่งบรรณาการให้อาณาจักรที่ให้ความคุ้มครองเหล่านั้น บางอาณาจักรก็มีการติดต่อสร้างสัมพันธไมตรีกับอาณาจักรที่อยู่ห่างไกล เช่น การติดต่อค้าขาย แลกเปลี่ยนความรู้ วัฒนธรรมประเพณี และที่สำคัญคือการนำเอาความเชื่อทางศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในอาณาจักร ตัวอย่างเช่น อาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งเป็นอาณาจักรใหญ่ที่มีความสำคัญ เป็นอาณาจักรที่เริ่มติดต่อสร้างสัมพันธไมตรีกับอาณาจักรที่อยู่ห่างไกล “ในชมพูทวีปช่วงที่ราชวงศ์ปาละแห่งมคธเรืองอำนาจ กษัตริย์ราชวงศ์นี้เลื่อมใสในพระพุทธศานามหายานโดยเฉพาะ

^๑ มนต์ปารเมศ, เครื่องรางของขลังเกจิตั้ง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไพลิน, ๒๕๕๗), หน้า ๗๗-๗๘.

คือนิกายมนตรยาน ราชวงศ์ไคเลนตระแห่งอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งได้แผ่อำนาจครอบงำคาบสมุทระทะเลใต้และแหลมมลายูแล้ว ได้มีสัมพันธไมตรีกับราชสำนักปาละ จึงพลอยได้รับนิกายมนตรยานเข้ามานับถือด้วย ลัทธิมหายานจึงได้เริ่มมีอิทธิพลและกลายเป็นศาสนาประจำของจักรวรรดิศรีวิชัย”^๒ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนานิกายมนตรยาน ที่อาณาจักรศรีวิชัยรับเข้ามาในยุคแรก นิกายนี้อาจเข้ามาเผยแพร่ในอาณาจักรศรีวิชัยได้ง่าย เพราะว่าการคติความเชื่อคล้ายกับความเชื่อท้องถิ่นเดิม แต่นิกายมนตรยานค่อนข้างจะมีรายละเอียดและพิธีกรรมพิสดารมากกว่า จึงได้รับการต้อนรับจากประชาชนเป็นอย่างดี เมื่อมนตรยานเข้ามามีความเจริญในอาณาจักรศรีวิชัยแล้ว ได้สร้างมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่อาณาจักรศรีวิชัยเป็นอย่างมาก “คติความเชื่อของชาวอินเดียนั้น ตลอดถึงตำราที่ส่งเสริมความยิ่งใหญ่ ความศักดิ์สิทธิ์และความสำคัญของราชาไว้เป็นมรดกตกทอดมาถึงปัจจุบัน พิธีกรรมและความเชื่อเหล่านั้นได้ตกทอดมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”^๓ โดยเฉพาะวรรณกรรมทางศาสนาที่เกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมความศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้า เวทมนต์คาถา และความยิ่งใหญ่ของพระราชา

นอกจากนี้ยังพบว่า พระพุทธศาสนานิกายมหายานได้เข้ามามีอิทธิพลต่อประวัติศาสตร์ชาติไทย เพราะได้สร้างเจดีย์และรูปเคารพซึ่งมีความสำคัญมากกับคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม คือ การสร้างมีเจดีย์พระบรมธาตุไชยา และพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชอันเป็นคติความเชื่อของมหายาน แต่พระบรมธาตุทั้งสองที่เห็นในปัจจุบันเป็นการก่อสร้างต่อในภายหลังจากลัทธิลังกาวงศ์ ซึ่งสร้างครอบพระธาตุองค์เดิมไว้ (ได้ขุดพบพระบรมธาตุเมื่อคราวบูรณะปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕) นอกจากนี้ยังขุดพบพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์หล่อ พระพิมพ์ดินดิบที่ทำช่อนไว้ในถ้ำเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดตรัง พัทลุงลงไปถึงไทรบุรีและปัตตานี ลักษณะพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ล้วนเป็นแบบมหายานเหมือนที่เกาะชวา^๔ ถึงแม้ว่าจะเป็น การสร้างของมหายานก็ตาม แต่ก็มิกลิ่นไอของพระพุทธศาสนาแบบตันตระอยู่ ก็คือคติเรื่องการสร้างพระพิมพ์ด้วยดินดิบ มีกรรมวิธีการสร้างเพื่อให้เกิดความขลังศักดิ์สิทธิ์ แนวคิดในการสร้างพระพิมพ์จึงเป็นการผสมผสานคติ

^๒ เสถียร โพธิ์นันทะ, พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖.

^๓ บุญมี แทนแก้ว, พระพุทธศาสนาในเอเชีย (ด้านอารยธรรม), (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓.

^๔ พิฑูร มลิวัลย์, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๑๓๑.

ความเชื่อของพระพุทธศาสนamahayana กับพระพุทธศาสนาแบบตันตระ เพราะการสร้างพระพิมพ์ นอกจากจะสร้างเพื่อเคารพบูชาแล้ว ยังมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ด้วย

ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๔ จึงมองเห็นความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด นั่นคือ บรรดาบ้านเมืองส่วนใหญ่ในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนบน ตอนล่าง และบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะลุ่มแม่น้ำชีต่างก็เปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนา แต่เป็นพุทธศาสนาที่มีการผสมกับคติและลัทธิบางอย่างทางฝ่ายมหายาน ซึ่งแลเห็นได้ชัดเจนจากการที่มีรูปเคารพที่เป็นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและพระศรีอริยเมตไตรย^๕ บรรดาหัวเมืองที่อยู่ตามลุ่มน้ำต่างๆ ทั้งทางภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต่างก็ได้รับอิทธิพลจากมหายานและคติความเชื่อบางอย่างทางฝ่ายมหายาน คติความเชื่อที่ว่านั้นก็คือนิเวศเกี่ยวกับตันตระ หัวเมืองที่อยู่แถบลุ่มแม่น้ำได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาแบบตันตระผสมกับมหายานก็เพราะว่าแม่น้ำเป็นเส้นทางเดินเรือที่เชื่อมต่อถึงกัน และเส้นทางเดินเรือเป็นการเดินทางที่สะดวกกว่าเส้นทางอื่น ในการเดินทางแต่ละครั้งก็มักจะนำเอาคติความเชื่อประจำถิ่นของตนไปด้วย จึงเป็นที่มาของความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม

มหายานที่ลพบุรีนั้นแพร่หลายสืบเนื่องมาแต่ครั้งสมัยอาณาจักรพูนันวาระหนึ่งแล้ว เมื่ออาณาจักรทวารวดีรุ่งเรืองขึ้นนิกายมหายานได้ชงักลงชั่วคราว ต่อมานิกายมนตรยานได้แพร่หลายขึ้นมาจากศรีวิชัย และเจริญงอกงามขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในประเทศกัมพูชาเองและประเทศไทย ตั้งแต่ตอนกลางและอีสานบางส่วนลงไป สถานที่สำคัญเกี่ยวกับนิกายมนตรยาน เช่น ปราสาทหินพิมาย ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ท่ามกลางลายประกอบส่วนประตูด้านตะวันออกจำหลักรูปพระไตรโลกวิชัย ด้านตะวันตกเป็นพุทธประวัติตอนที่ทรมานพญาชมภู ซึ่งภาพเหล่านี้ล้วนเป็นคติความเชื่อของมหายาน โดยเฉพาะนิกายมนตรยาน ส่วนที่ลพบุรีก็มีพระปางค์สามยอด^๖ คนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าปราสาทต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและในกัมพูชานั้นเป็นการสร้างตามคติของศาสนาพราหมณ์เท่านั้น แต่ที่จริงแล้วหลายแห่งก็ได้รับอิทธิพลจากคติความเชื่อของพระพุทธศาสนานิกายมนตรยานด้วย เพียงแต่วัสดุที่นำมาสร้างเป็นสิ่งคล้ายกันเท่านั้น ส่วนในประเทศไทยช่วงพุทธศตวรรษที่ ๖ ได้มีการสร้างปราสาทหินพิมายขึ้นตามคติความเชื่อของพุทธศาสนamahayana นิกายมนตรยาน จึงพอสันนิษฐานได้ว่าก่อนที่จะมีการสร้างปราสาทหินพิมายนั้น คนส่วนใหญ่ได้มีความเชื่อแบบมนตรยานมาก่อน เพราะอยู่ดีดีจะสร้างขึ้นไม่ได้ถ้าหากไม่มีความเชื่อความศรัทธา

จากหลักศิลาจารึกของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ที่ลพบุรีมีข้อความตอนหนึ่งว่า “...ในสถานที่อยู่ของดาบสทั้งหลาย หรือของผู้ซึ่งบวชเป็นพระภิกษุมหายานก็ดี บวชเป็นสทวิระ (คือฝ่าย

^๕ ศรีศักร วัลลิโภดม, **สยามประเทศ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๖.

^๖ เสถียร โพธิ์นันทะ, **พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย**, หน้า ๒๗.

เถรวาท) ก็ดี ให้ท่านทั้งหลายบวชโดยจริงใจถวาย “ตะบะ” แก่พระบาทกัมมรแดงกำตวน อัญศรี สूरियะวรมเทวะ...”^๗ นอกจากนี้ในสมัยลพบุรีได้มีการสร้างประติมากรรมทั้งขนาดใหญ่และเล็ก ขนาดเล็กคือพระพิมพ์ซึ่งนิยมในหมู่กษัตริย์และชนชั้นสูงเครื่องว่าเป็นของขลังศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระร่วง ซึ่งเป็นพระทรงเครื่องปางประทานพร พระเศียรทรงกะบังมงกุฎเทริด สันนิษฐานว่า พวกเขมรได้สร้างเป็นพระปฏิมาแห่งพระไวโรจนะพุทธเจ้า ซึ่งตามคติของนิกายมหายานมักจะเป็นพระทรงเครื่องเสมอ พระพิมพ์อีกแบบหนึ่งซึ่งเรียกกันว่า “พระหูยาน” เป็นพระปางภูมิสัมพัสมุทระ เข้าใจว่าเป็นพระปฏิมาแห่งพระอักษะพุทธเจ้า ซึ่งฝ่ายมหายานถือว่าเป็นพระพุทธเจ้าประจำพุทธเกษตรทางบูรพาทิศ ชาวเขมรจึงสร้างขึ้นในฐานะลักษณะแห่งความรุ่งโรจน์ของจักรวรรดิเขมรในภาคตะวันออกของโลกด้วย นอกจากนี้ยังมีพระพิมพ์ที่ทำเป็นรูปพระอาทิตย์พระจันทร์พระพรหมพระวิษณุพระอินทร์ พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ และพระปรัชญาปารมิตาโพธิสัตว์ประทับยืนอยู่ซ้ายขวา ซึ่งจะพบตั้งแต่จังหวัดนครศรีธรรมราช, ลพบุรี, สุพรรณบุรีและสวรรคโลกฯ พระพิมพ์เหล่านี้ล้วนสร้างตามพิธีกรรมของนิกายมหายาน ซึ่งต่อมาได้แปรเป็นไสยศาสตร์ฝ่ายพุทธคู่กับไสยศาสตร์ฝ่ายพราหมณ์^๘

“ในราวพุทธศักราช ๑๕๐๐ ประเทศไทยได้รับพระพุทธศาสนาแบบตันตระโดยผ่านทางกษัตริย์กัมพูชาที่ทรงนับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่ปนมากับศาสนาพราหมณ์มาก”^๙ เพราะประเทศไทยกับกัมพูชาเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมประเพณีหลายอย่างที่ใกล้เคียงกัน ในช่วงเวลาดังกล่าวอาณาจักรกัมพูชาได้เจริญรุ่งเรืองอย่างมาก มีอาณาเขตกินเนื้อที่มาถึงดินแดนประเทศไทย จึงทำให้ไทยได้รับอิทธิพลทางความเชื่อของพระพุทธศาสนาแบบตันตระจากกัมพูชา นอกจากนี้แล้วยังได้รับอิทธิพลทางศาสนาจากอินเดียด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา เมื่อรับเอา“ลัทธิศาสนาตลอดจนพิธีกรรมของอินเดียที่รับเข้ามา และต่อมาจึงได้รับการปรับปรุงให้ผู้นำหรือผู้ปกครองมีฐานะเป็นผู้อยู่นอกเหนือธรรมชาติ สามารถประกอบพิธีกรรมที่ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ได้ หรือไม่ก็เป็นผู้อุปถัมภ์หรือผู้จัดการให้มีพิธีกรรมเกิดขึ้น จึงกลายเป็นผู้มีอำนาจ มีบุญบารมีในตัวเองและในที่สุดก็สถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์ตามแบบอย่างของทางอินเดีย”^{๑๐} เป็นการผสมผสานระหว่างศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนาแบบตันตระที่ประกอบด้วยพิธีกรรมลึกลับ นอกจากนี้จะได้รับอิทธิพลทางศาสนาจากอินเดียแล้ว คนไทยยังได้รับ

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^๙ พระมหามนตรี วุฒิชัย, **อิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อสังคมไทย**, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๓๔

^{๑๐} ศรีศักร วัลลิโภดม, **สยามประเทศ**, หน้า ๑๔๓.

อิทธิพลความเชื่อของพระพุทธศาสนาจากลังกาด้วย ถึงแม้ว่าลังกาจะเป็นพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทก็ตาม แต่ในยุคหลังชาวลังกาได้ให้ความนิยมเรื่องเวทมนต์คาถาอยู่มาก “เพราะปรารถนาความเป็นศิริมงคลและมีความหวาดหวั่นต่อภัยอันตรายตามธรรมดาสามัญมนุษย์ จึงได้ขอความเมตตาให้พระเถระชาวลังกาคุ้มครองป้องกัน เพื่อให้เกิดความเป็นศิริมงคลหรือป้องกันภัยอันตรายให้แก่ตนบ้าง “พระสงฆ์จึงมีความกรุณาคิดหามนต์ขึ้นให้สมประสงค์ของประชาชน แต่ไม่ใช่วิธีร้ายเวทย์เหมือนของพราหมณ์ คือ การวิงวอนขอพรต่อพระผู้เป็นเจ้า คติพระพุทธศาสนาห้ามการเช่นนั้น พระสงฆ์จึงค้นในพระไตรปิฎก เลือกอเอาพระสูตรมาเป็นพระคาถาสรรเสริญพระรัตนตรัย อันมีตำนานอ้างว่าเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ต่าง ๆ มาสวดเป็นมนต์ ตัวอย่าง รัตนสูตร ซึ่งมีตำนานว่าพระอานนท์เคยถือคุณพระรัตนตรัยระงับโรคระบาดอันเกิดจากความอดอยากที่เมืองเวสาลี มาใช้เป็นมนต์สวดเรื่องหนึ่ง”^{๑๑} คนไทยได้รับเอามนต์เหล่านี้ (มนตร์) มาจากลังกา เรียกว่าพระปริตต์ เมื่อรับเข้ามาแล้วได้มาเสริมแต่งพิธีกรรมให้ดูน่าเกรงขามและลึกลับมากขึ้น และอาศัยความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่นที่สอดคล้องกัน จึงทำให้คนส่วนใหญ่เชื่อถือในคติเกี่ยวกับเวทมนต์ได้ง่าย

พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่าเป็นวิธีการแรกที่เป็นเครื่องจรโลงคนให้เข้ามาศึกษาคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยใช้พิธีกรรมเป็นเครื่องชักนำ ซึ่งเรียกว่าใช้ศรัทธานำปัญญา ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พิธีสวดมนต์จะต้องมีบรรยากาศถึงความศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง ความน่าเชื่อถือ จรรโลงใจ และเปิดเผยไม่ปิดบัง เพราะถ้าปิดบังอำพรางแล้วจะกลายเป็นพิธีทางไสยศาสตร์ ซึ่งอธิบายได้ยากเพราะเป็นศาสตร์ที่ลึกลับ และพิธีสวดมนต์ในประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลทางไสยศาสตร์จากศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาปะปนในวิถีชีวิต ทำให้พัฒนาการของพิธีการสวดมนต์ตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่สนองความต้องการของคนในยุคนั้นๆ ตามความเชื่อและภาวะการณ์ทางบ้านเมืองที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต^{๑๒}

สำหรับพิธีสวดมนต์ของไทยในปัจจุบันนี้ มีส่วนผสมมาจากนิกายตันตريان ที่มีลักษณะคล้ายการสวดสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้าตามแนวคำสอนของศาสนาฮินดู ซึ่งเข้ามาในสมัยสุโขทัยประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๗ ในอาณาจักรศรีวิชัย ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราชด้วยอิทธิพลทางการเมือง การปกครองของราชวงศ์ไศเลนทร์^{๑๓} ทำให้คติความเชื่อเกี่ยวกับการสวดมนต์ของประเทศไทยนั้นเปลี่ยนไป เพราะคติคำสอนเกี่ยวกับพิธีสวดมนต์เป็นแนวคิดที่ต่างจากคำ

^{๑๑} พระมหาชลทีช จันทร์หอม, การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๔.

^{๑๒} พระมหาชลทีช จันทร์หอม, การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท, หน้า ๕๔.

^{๑๓} รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช, ๒๕๐๕, หน้า ๒๗. (อ้างจากพระมหาชลทีช จันทร์หอม. เรื่องเดียวกัน)

สอนของพุทธศาสนาแบบเถรวาทดั้งเดิม รวมทั้งก่อนที่พระพุทธรูปจะเข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทย นั้น เดิมได้มีความเชื่อตามหลักของศาสนาพราหมณ์และผิวยุ่ก่อนแล้ว ดังจะเห็นได้จากความเชื่อและการปฏิบัติที่ปะปนกับสิ่งเดิม ซึ่งหมายถึงความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่เข้ากันได้กับพุทธศาสนา^{๑๔}

พ.ศ. ๑๕๕๐ กษัตริย์กัมพูชาราชวงศ์สุริยวรมันเรื่องอำนาจ แผ่อาณาเขตลงมาทั่วภาค ตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของประเทศไทย ตั้งอยู่ที่เมืองละโว้หรือลพบุรี เป็นเมืองหลวงเมืองหนึ่งสำหรับปกครองดินแดนแถบนี้ (จึงเรียกว่าสมัยลพบุรี) กษัตริย์กัมพูชานับถือพระพุทธรูปมหายาน ซึ่งได้เผยแผ่ต่อขึ้นมาจากอาณาจักรศรีวิชัย แต่มหายานสมัยนั้นปนเปกับศาสนาพราหมณ์มาก ประชาชนถิ่นนี้จึงได้รับพระพุทธรูปแบบเถรวาทที่สืบมาแต่เดิมกับมหายานและศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาใหม่จึงมีผู้นับถือทั้งสองแบบ และมีพระสงฆ์ทั้ง ๒ นิกาย ภาษาสันสกฤตก็เข้ามามีอิทธิพลในภาษาและวรรณคดีไทยมากตั้งแต่นั้น^{๑๕}

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๘ (สมัยก่อนสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๓ - ๑๘) ทางภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกและภาคกลาง อิทธิพลของขอมแห่งราชอาณาจักรกัมพูชาได้เข้ามาแผ่อิทธิพลในดินแดนประเทศไทย คติความเชื่อของพระพุทธรูปเข้ากันได้กับศาสนาพราหมณ์ จึงมีการผสมผสานกันระหว่างพระพุทธรูปเถรวาท พระพุทธรูปมหายานและศาสนาพราหมณ์^{๑๖} วิธีการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนด้วยการใช้หลักศรัทธา นำ พิธีสวดมนต์เป็นไปในลักษณะของการ สบประพาสตามแบบศาสนาพราหมณ์ ดังปรากฏในจารึกเพนียด จังหวัดนนทบุรีว่า “มันผู้ใดฝ่าฝืน ล่วงล้ำโองการนี้ ขอให้ลงนรก”^{๑๗} และจารึกเมืองเสมา จังหวัดนครศรีธรรมราชว่า “ตามพระบรม ราชโองการ...สั่งให้สบประพาสคนที่ไม่ทำตามกฎที่ให้นั้น”^{๑๘}

อาณาจักรศรีวิชัยทางภาคเหนือในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ ได้ปรากฏว่า พระพุทธรูปเถรวาทได้ไหลบ่าเข้ามาสู่ดินแดนแห่งนี้ เพราะได้รับการกระหนาบกระเทือนจากอิทธิพล ของศาสนาพราหมณ์และพระพุทธรูปมหายานที่มีอำนาจอยู่ หลักฐานที่พบแสดงถึงการทำนุบำรุง พระพุทธรูปของพระเจ้าแผ่นดิน ที่สำคัญคือจารึกตะจุ่มหาเถร ที่กล่าวถึงการสร้างคัมภีร์

^{๑๔} พระมหาชลทิศ จันทร์หอม, การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธรูปเถรวาท, หน้า ๔.

^{๑๕} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติพระพุทธรูปแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๓๓๕.

^{๑๖} สุภาพรณ ฦ บางช้าง, ๒๕๓๖, หน้า ๒๑.

^{๑๗} กรมศิลปากร, จารึกเพนียด, ๒๕๒๙, หน้า ๓๖.

^{๑๘} กรมศิลปากร, จารึกเมืองเสมา ๒๕๒๙, หน้า ๑๖.

พระปริตต์พร้อมทั้งยอดพระไตรปิฎก ที่บ่งบอกถึงการสืบทอดพระพุทธศาสนาผ่านคัมภีร์พระไตรปิฎก และคัมภีร์พระปริตต์^{๑๙}

พิธีสวดมนต์ยังใช้ในการปลุกเสกพระเครื่องให้ขลังศักดิ์สิทธิ์ โดยผ่านพิธีทางไสยศาสตร์ และกามารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น มีการบวงสรวงบูชาพระพุทธเจ้าด้วยการเสพกามและอาหาร นานาชนิด มีการนำพระพุทธพจน์ไปเป็นคาถาอาคม ซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อแบบตันตระที่เข้ามา เผยแพร่ในประเทศไทย ตามหลักฐานที่ว่าพระพิมพ์สมัยลพบุรีที่สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๒ มีการบริกรรมคาถากำกับตามความเชื่อของพุทธตันตระ^{๒๐} คาถาที่พบไม่ใช่พุทธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่เป็นคาถาในคัมภีร์ของมนตรยานที่เรียกว่า “จตุอาถรรพ์” ดังที่**อาจารย์เสถียร โปธิ์นันทะ** กล่าวว่า “มนตรยานมีการบำเพ็ญอาถรรพณ์ในทางกฤตยาคุณทั้งทางพระเดชและทางพระคุณ ๔ ประการ คือ

๑. พิธีอาถรรพณ์ ในทางความสุขให้เกิดขึ้น บำบัดภัยจากธรรมชาติ ภัยจากบุคคล
๒. พิธีอาถรรพณ์ ในทางเพิ่มเติมความสุขสมบูรณ์ เช่น ขอให้มีการเลื่อนยศ ให้ลาภฯ
๓. พิธีอาถรรพณ์ ในการกำหราบศัตรูที่เป็นผู้ขัดขวางพระสังฆธรรม
๔. พิธีอาถรรพณ์ ในทางเมตตาที่ทำให้คนเคารพรักใคร่^{๒๑}

ดังนั้น การกำเนิดพุทธตันตระในประเทศไทยจึงไม่มีคำตอบที่แน่นอน เพราะว่าการเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งแบบเถรวาทและมหายานต่างก็มีกระแสของตันตรยานแฝงอยู่ด้วย ต่อมา จึงค่อย ๆ พัฒนาการเป็นพิธีกรรมที่ลึกลับมากขึ้น แม้กระทั่งการนำพระพุทธพจน์มาสวดสาธยายก็ไม่ใช้เพื่อรักษาพระสังฆธรรมไม่ให้เสื่อมไป แต่นำมาสาธยายเพื่อความศักดิ์สิทธิ์แทน และยังมีการแต่งคาถาอาคมเพิ่มเติมขึ้นมาอีก ซึ่งก็ไม่ใช่มาจากพระพุทธพจน์ จึงกำหนดเวลากำเนิดของพุทธตันตระในประเทศไทยแน่นอนไม่ได้ จากการสร้างศาสนวัตถุและพระพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งมีคติแบบมนตรยาน จึงสันนิษฐานได้ว่าน่าจะเข้ามาก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ส่วนตันตระนอกพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่อยู่ในความเชื่อของท้องถิ่นเดิม

^{๑๙} พระมหาชลทิต จันทรหอม, การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท, หน้า ๓๗.

^{๒๐} ศรีศักร วัลลิโภดม, พระเครื่องในเมืองสยาม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๗), หน้า ๑๓.

^{๒๑} เสถียร โปธิ์นันทะ, พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย, หน้า ๒๖๓-๒๖๔.

๔.๑.๒ ยุคสุโขทัยและอยุธยา

ตามประวัติศาสตร์ชาติไทยในช่วงที่มีการย้ายถิ่นฐานมาจากประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ “คนไทยได้เอาพระพุทธศาสนาบางรูปแบบมาจากถิ่นฐานเดิมในประเทศจีนติดมาด้วย พอถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ เถรวาทแบบลังกาก็ถูกประดิษฐ์ขึ้นในเมืองหลวงของไทยครั้งแรก และอยุธยา (๑๓๓๐-๑๗๖๗) ซึ่งต่อมาก็มาถึงกรุงเทพมหานคร (หลังคริสต์ศักราช ๑๗๗๐) อันเป็นเมืองพุทธที่ใหญ่โตงามสง่า มีสถานที่ทำการของศาสนาขนาดมหึมาและมีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ วัฒนธรรมพื้นเมืองของคนไทยได้มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาทั้งนั้น พระมหากษัตริย์เป็นองค์ “ศาสนูปถัมภก” มิใช่ทรงเป็นแต่เพียงพระนามเท่านั้น พระองค์ยังทรงปฏิบัติจริง ๆ อีกด้วย คนไทยปฏิบัติตามประเพณีของศาสนากันอย่างเคร่งครัด การสวดมนต์เป็นภาษาบาลีต้องว่ากันอย่างมีจังหวะจะโคน”^{๒๒} แสดงว่าการสวดมนต์ได้รับความนิยมอย่างมากจากคนไทย เพราะนอกจากจะสวดเพื่อรักษาพระลัทธิธรรมและสวดเพื่อความศักดิ์สิทธิ์แล้ว ยังใช้สวดเพื่อให้เกิดความไพเราะด้วย โดยใช้จังหวะและน้ำเสียง

ในคัมภีร์โลกัณฐานโชตรตนคัณฐี ซึ่งเป็นผลงานวรรณคดีบาลีที่แต่งในสมัยอยุธยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๓ ตอนที่กล่าวถึงพุทธเขต ระบุชื่อบทสวดมนต์ ๕ บท ซึ่งมีข้อความปรากฏ ดังนี้

อานนุเขตต์ นาม โภกิสตสทสจกกวาปริยนต์

โหนดิ ยตถ รตนสูตต์ ขนฺธปริตต์ โมรปริตต์ ธชคคปริตต์

อาฎานาฎิยปริตฺตุนฺติ อิมลํ ปริตฺตานํ อานุภาโว ปวตฺตติ

เขตที่กำหนดด้วยแสนโภกจักรวาลเป็นที่สุด เรียกว่า

อานนุเขต อานุภาพของพระปริตต์เหล่านี้คือ “รตนสูตฺร ขนฺธปริตต์

ธชคคปริตต์ และอาฎานาฎิยปริตต์ ย่อมแผ่ไปในที่มีประมาณเท่านั้น”^{๒๓}

ในสมัยอยุธยาได้มีการแต่งคัมภีร์เกี่ยวกับการสวดมนต์ขึ้นหลายคัมภีร์ ถึงแม้ว่าคัมภีร์โลกัณฐานโชตรตนคัณฐี จะแต่งขึ้นในสมัยอยุธยาก็ตาม แต่ก็ได้รับการพัฒนามาจากสมัยสุโขทัย บทสวดรตนสูตฺร ขนฺธปริตต์ ธชคคปริตต์ และอาฎานาฎิยปริตต์ คือหนึ่งในบทสวดมนต์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากลังกา ซึ่งเรียกบทสวดมนต์รวมกันว่า “พระปริตต์”

^{๒๒} เอ็ดเวิร์ด โคนท์, *พุทธศาสนประวัติสังเขป*, (กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษาหม่อมกุญชรวิทยาลัย), หน้า ๑๖๖.

^{๒๓} ทองคำ สุธรรม, *การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์โลกัณฐานโชตรตนคัณฐี*, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทระดับศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาตะวันออก, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๘๘.

ปริตต์ (ลิปสองตำนาน) สันนิษฐานว่าลิปสองตำนานจะเป็นราชปริตต์เดิม ครั้งต่อมาภายหลัง มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่งทรงพระดำริว่า ลิปสองตำนานยืดยาวนัก จึงโปรดให้ตัดเหลือเจ็ดตำนาน^{๒๕}

เรื่องราวในพิธิสวดมนต์ในสมัยสุโขทัย (ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙) ได้เห็นสาระคำสอนจากพระไตรปิฎกเป็นหลักสำคัญ ผู้สอนนั้นเป็นพระมหาเถรปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร (ไตรปิฎก) ที่มาจากเมืองนครศรีธรรมราช โดยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงนิมนต์มา ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ว่า “เมืองตะวันตกเมืองสุโขทัยมีอรัญญิก พ่อขุนรามคำแหงกระทำไอยทานแก่มหาเถรสังฆราชเรียนจบปิฎกไตร หลวกคูปุครู (พระที่เป็นครูสอน) ในเมืองนี้ทุกคนลูกแต่เมืองศรีธรรมราชเป็นภิกษุที่สืบเชื้อสายพระพุทธศาสนาเถรวาทมาจากลังกา ก่อนที่จะมีการเรียนการสอนหนังสือแต่ละครั้งนั้น ต้องทำพิธิสวดมนต์แสดงการนมัสการพระรัตนตรัยก่อนเสมอ ดังปรากฏในจารึกวัดตระพังนาคที่มีเนื้อความแสดงการนมัสการพระรัตนตรัยด้วยการยกข้อความแสดงพุทธคุณซึ่งขึ้นต้นว่า “อิติปิโส ภควา...” แสดงธรรมคุณซึ่งขึ้นต้นว่า “สุภาวชาโต ภควตา ธมโม” และสังฆคุณซึ่งขึ้นต้นว่า “สุปฏิปันโน ภควโต สวากสงโฆ...”^{๒๖}

พิธิสวดมนต์ยังเป็นธรรมเนียมประเพณีของชาวสุโขทัยที่พึงปฏิบัติกันทุก ๆ วันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น พ่อขุนรามคำแหงทรงโปรดให้ปลูกทำดงตาลและโปรดให้สร้างชวดานหินตั้งไว้ ณ ตรงกลางดงตาลนั้น “วันเดือนดับเดือนเอกแปดวัน วันเดือนเต็มเดือนข้างแปดวัน ฝูงปุครู เถร มหาเถร ขึ้นนั่งเหนือชวดานหินสุดธรรมแก่อุบาสก”^{๒๗} จึงสันนิษฐานได้ว่า ในสมัยสุโขทัยนี้ได้นำเอาคัมภีร์จตุภาณวารจากลังกาที่เปลี่ยนแปลงเป็นบทสวดมนต์เจ็ดตำนาน ลิปสองตำนาน เพื่อความเหมาะสมกับพิธีกรรมต่าง ๆ **ศาสตราจารย์ (พิเศษ)ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร**^{๒๘} แสดงทัศนะเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า

“สูตธรรม หมายถึง สวดพระปริตต์ ... ข้อความในศิลาจารึกนี้ จึงถือเป็นหลักฐานได้ว่า พ่อขุนรามคำแหงได้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาสวดมนต์เจ็ดตำนานทุก ๆ วันพระ”^{๒๙}

^{๒๕}สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุกาภ, **ชุมนุมพระนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานพระพุทธศาสนา ตำนานพระปริตต์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔), หน้า ๑๒.

^{๒๖} กรมศิลปากร, ๒๕๒๗:๕๘-๖๒ (อ้างใน สุภาพรรณ ณ บางช้าง, ๒๕๒๙ : ๑๘๓-๑๘๔)

^{๒๗} กรมศิลปากร, **จารึกสมัยสุโขทัย**, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในโอกาสฉลอง ๗๐๐ ปี ปลายสือไทย, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗.

^{๒๘} แสง มนวิฑูร, **ภิกษุสงฆ์สมัยสุโขทัยสวดเจ็ดตำนานหรือไม่**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวดพร, ๒๕๒๗), หน้า ๓๕.

^{๒๙} พระมหาชลทิศ จันทร์หอม, **การศึกษาวิเคราะห์พิธิสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท**, หน้า ๓๙.

เริ่มตั้งแต่สมัยของพระรามาชิปตีที่ ๑ (อยุธยาประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๑) พ.ศ. ๑๘๙๓ พระองค์ทรงนำเอาคติความเชื่อ ตลอดจนแนวปฏิบัติด้านพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์เข้ามาสู่อุทยาหลายอย่าง ดังปรากฏหลักฐานในลิลิตโองการแช่งน้ำ ซึ่งเป็นคำอ่านในพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาและในคำให้การของคนกรุงเก่าได้บันทึกไว้ว่า พระรามาชิปตีที่ ๑ ได้โปรดให้เชิญคณะพราหมณ์จากพาราณสีมาประกอบพิธีราชาภิเษก^{๓๐} ต่อจากนั้นพิธีกรรมได้ปรากฏผสมผสานคติความเชื่อและแบบแผนประเพณี ระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์เข้าด้วยกันสืบเนื่องมาตลอดสมัยอยุธยา อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ก่อให้เกิดความเชื่อเรื่องบุญฤทธิ์วิทยาคมมากขึ้น ตัวอย่างเช่น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์นอกจากจะเป็นผู้ที่แตกฉานในพระปริยัติธรรมถึงขนาดเป็นผู้ถวายวิเศษนาธรรมแด่พระเทพราชาเมือง ๆ แล้ว ยังมีชื่อเสียงเป็นผู้ที่ชำนาญเลขยันต์มนต์คาถาสรรพวิทยาคุณ ต่าง ๆ เป็นอันมากด้วย^{๓๑}

ลักษณะการผสมผสานคติพราหมณ์ และคติความเชื่อทางไสยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยานี้ เป็นเพราะความรู้ความเชื่อของสังคมไทยที่ได้รับการถ่ายทอดสืบเนื่องกันด้วยกระบวนการศรัทธาเป็นส่วนใหญ่ จึงก่อให้เกิดทัศนคติเกี่ยวกับพิธีการสวดมนต์ของประชาชนไปในแนวของบุญฤทธิ์วิทยาคม ให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์ช่วยให้พ้นภัยอันตรายได้โดยง่าย พิธีสวดมนต์ที่ปฏิบัติกันในแนวทางที่สวดเพื่อรักษาธรรม ได้มีการแต่งบทสวดขึ้นใหม่เพื่อใช้สวดปกป้องคุ้มครองภัย ดังเช่น ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้แต่งบทสวดพาหุงขึ้น เพื่อเป็นกำลังใจขอให้อำนาจธรรมแห่งพระพุทธเจ้าอำนวยการอันเป็นศิริมงคล ซึ่งมีความเชื่อว่าบทพาหุงแต่ละบทช่วยขจัดปัญหาและเกิดสวัสดิมงคลต่าง ๆ ดังนี้

- บทที่ ๑ ใช้ภาวนากันศัตรูมิให้ทำอันตรายได้
- บทที่ ๒ ใช้เสกยากินและยาทาแก้โรคร้ายไข้เจ็บทั้งปวง เสกน้ำมันก็ได้
- บทที่ ๓ ใช้ภาวนากันเสือช้าง ลัทธิเขี้ยววงทุกชนิด
- บทที่ ๔ ใช้เสกน้ำล้างหน้า จะเกิดสวัสดิมงคล
- บทที่ ๕ ใช้แก้ยาแฝด ให้หาผักส้มป่อย ๗ ผัก ใส่ น้ำมันตักเสกแล้วรดตัว
- บทที่ ๖ ใช้ภาวนาเมื่อเกิดทุกข์ภัยทั่วไป
- บทที่ ๗ กันสารพิษสัตว์กัดต่อย บัดเป่าดับพิษ

^{๓๐} คำให้การกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, นครหลวงกรุงเทพนบุรี : โรงพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๕, หน้า ๖๐.

^{๓๑}สายชล วรรณรัตน์, พระพุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๕๗.

บทที่ ๘ ภาวนากันโรคระบาด

บทที่ ๙ เสกทำน้ำมนต์แก้โรคภัยไข้เจ็บได้ดังใจปรารถนา^{๓๒}

ในสมัยอยุธยา นอกจากจะใช้สวดมนต์เพื่อป้องกันภัยอันตรายแล้ว ยังมีการสวดมนต์เพื่อสอนธรรม ดังปรากฏในพิธีสวดมนต์ที่ **ดร.สุภาพรณ ณ บางช้าง** สรุปไว้ว่า

๑. การสวดอ่านกลอนสวด โดยได้นำเรื่องจากพระสูตรในพระไตรปิฎก มหาชาติ พระมาลัย ชาดกต่าง ๆ และนิทานธรรมที่แต่งขึ้นใหม่เพื่อเป็นเรื่องสอนใจ เช่น เรื่องจากพระสูตร ได้แก่ คิริमानันทสูตร, เรื่องจากตำนานพระพุทธศาสนา ได้แก่ เรื่องพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์, เรื่องจากชาดก เช่น เรื่องพระมหีสถ, พระเตมีย์ เรื่องนิทานท้องถิ่น ได้แก่ ศรีธณูชัย ปลาปู่ทอง

๒. การสวดไอ้เอ้วีหาราย เกิดจากการที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้โปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นสำหรับให้คฤหัสถ์สวด จึงเกิดประเพณีการซ้อมสวดมหาชาติคำหลวงหลายสำรับ แล้วเลือกสำรับที่ดีที่สุดไปสวดถวายพระเจ้าอยู่หัว สำหรับบำเพ็ญพระราชกุศลในเวลานักขัตฤกษ์ เช่น วันเข้าพรรษา เป็นต้น

๓. การสวดพระมาลัย เดิมสวดในงานมงคล คือ งานแต่งงาน ที่เรียกว่ามาลัยกล่อมหอ และสวดในงานอวมงคล คือ งานศพ จุดมุ่งหมายในการสวดพระมาลัยเพื่อให้คนรู้จักบาปบุญคุณโทษ^{๓๓}

พม่าแต่เดิมนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท ต่อมามหายานก็เจริญข่มเถรวาทลง มาถึงสมัยพระเจ้าอโนรธา มหายานนิกายมนตรยานแพร่หลายเข้ามาจากแคว้นเบงกอลเข้ามาในพุกามมากขึ้น และเป็นนิกายมนตรยานรุ่นปลาย ๆ ซึ่งปฏิบัติเลอะเทอะด้วยการเอาลัทธิตันตระของฮินดูเข้ามาปะปนมาก ถึงกับพระสงฆ์อาจมีภรรยาและดื่มสุราเมรัยได้ ใครถวายธิดาให้พระสงฆ์เหล่านี้เป็นเมียก็ถือว่าได้บุญ พระเจ้าอโนรธาไม่พอพระทัยวัตรปฏิบัติอันเป็นลัทธิธรรมปฏิรูปชนิดขัดแย้งกับพุทธวจนะอย่างนี้ เมื่อตีได้อาณาจักรมอญ ซึ่งเป็นอยู่ความเจริญของพระพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทสืบเนื่องมาแต่ครั้งสมัยพระโสณะและพระอุตระ ก็บังเกิดความเลื่อมใสในลัทธินี้ จึงทรงรับเป็นศาสนาพุทธนิกายเถรวาทให้รุ่งเรืองขึ้น^{๓๔} ประเทศไทยอยู่ใกล้ชิดกับพม่าจึงน่าจะได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาแบบตันตระที่ปฏิบัติขัดกับพระพุทธพจน์อยู่มาก ซึ่งบางครั้งพระสงฆ์ไทยก็มีการเล่นแร่

^{๓๒} เรือง อรรถวิบูลย์, **พิธีกรรมนิยมสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : ป.พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๖๑-๑๖๒.

^{๓๓} สุภาพรณ ณ บางช้าง, **พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๙.

^{๓๔} เสถียร โพธิ์นันทะ, **พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย**, หน้า ๔๐.

แปรธาตุ และทำพิธีทางไสยศาสตร์อย่างกว้างขวาง จนทำให้การปฏิบัติเริ่มเลอะเลือนจาก พระพุทธศาสนาดั้งเดิม

ข้อความที่ได้จากหนังสือคำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติว่า ในสมัยพระนารายณ์ พระองค์ได้ทรงศึกษา วิชาคมในสำนักของพระอาจารย์พรหม ซึ่งพระอาจารย์พรหมนี้อายุมากเป็นผู้เฒ่า ใบหูทั้งสองข้าง ยาวถึงบ่า เป็นผู้ชำนาญในทางเวทมนต์ มีอาณูภาพในทางเหาะเหินเดินอากาศ^{๓๕} สมเด็จพระนารายณ์ มหาราช เป็นพระโอรสในสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ได้ทรงศึกษาเล่าเรียนตำราโหราศาสตร์ตั้งแต่อายุ ๗ พรรษา กับพระอาจารย์พรหม แห่งวัดปากน้ำประสบ พระอาจารย์พรหมได้ชื่อว่าเป็นพระบรมครูผู้สอนวิชาคาถาอาคมตามตำราไสยศาสตร์ให้พระนารายณ์ รวมทั้งตำราพิชัยสงคราม ครั้งเมื่อพระนารายณ์ได้ทรงครองราชย์แล้วก็โปรดเกล้าถวายสมณศักดิ์พระอาจารย์เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์^{๓๖} เมื่อเป็นเช่นนี้จึงพอเห็นได้ว่าเวทมนต์คาถาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อความเชื่อของพระสงฆ์ และพระมหากษัตริย์เป็นอย่างมาก เมื่อทั้งพระสงฆ์และพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นผู้นำทางสังคมเชื่ออย่างนี้แล้ว ประชาชนทั่วไปก็ย่อมจะคล้อยตามไปด้วย การที่พระอาจารย์พรหมสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้อาจไม่ใช่อำนาจของเวทมนต์คาถา แต่เป็นอำนาจของจิต ซึ่งคนสมัยนั้นเข้าใจว่าเป็นเวทมนต์

ในอยุธยา (ประมาณ พ.ศ. ๒๒๗๕ – ๒๓๑๐) ในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกษฐ์ การบวชเรียนทางพระพุทธศาสนาได้กลายมาเป็นประเพณี ถึงกับผู้ที่จะเป็นขุนนางมียศถาบรรดาศักดิ์ ต้องเป็นผู้ที่ได้บวชเรียนมาก่อน ในสมัยนี้ได้มีวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นหลายเรื่อง ที่สำคัญ เช่น นันทโศภนันทสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง ปุณโณวาทคำฉันท์ และพระราชปฐจาถามคณะสงฆ์ เป็นต้น สมัยนี้ความเป็นไปในหมู่มหาชนมีเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง คือ มีความเชื่อหมกมุ่นในไสยกลางและไสยศาสตร์มาก แสดงถึงความไม่สงบของทางบ้านเมือง และอาจเป็นความอ่อนแอของชาติได้อย่างหนึ่ง จนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐^{๓๗} ทั้งนี้ ถ้ายุคใดประชาชนไม่หมกมุ่นในเรื่องไสยกลางและไสยศาสตร์แสดงว่าประชาชนอยู่ดีกินดี บ้านเมืองสงบสุข

อิทธิพลความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา และเครื่องรางของขลังปรากฏชัดเจนในยุคกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เช่น มีการกล่าวถึงเรื่องคุณไสยในสมัยพระเจ้าปราสาททอง จนถึงกับมีการ

^{๓๕} คำให้การขุนหลวงหาวัด พระราชพงศาวดารกรุงเก่า, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๗.

^{๓๖} ดนัย ไชยโยธา, ลัทธิศาสนาและความเชื่อกับประเพณีนิยมท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๘๐.

^{๓๗} พิชุร มลิวัลย์และคณะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๑๓๙.

ทำลายตำราคุณไสย มีการกล่าวถึงการจัดทัพให้มีการทำยันต์ ทำการข่มนามในสมัยพระนารายณ์มหาราช และตอนใกล้กรุงศรีอยุธยาแตก ก็มีการปลุกปลอบกำลังใจทหารด้วยเครื่องรางของขลัง ดังเรื่องของพระอาจารย์ธรรมโชติ อาจารย์ของชาวบ้านบางระจัน หรือการให้นายฤกษ์ซึ่งเชื่อว่ามีพลังขลังคุมกองทัพไปรบกับพม่า^{๓๔}

มีการยืนยันโดยอุปราชมณฑลอยุธยา ตามหนังสือที่กราบทูล “แก้กระทุ้ ร๕” แห่งกรุงเทพฯ ลงวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๕ ความว่า... ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าในเวลานั้นเป็นสมัยที่เล่นเวทมนต์คาถาและตำราทำคุณไสยก็คงมีอยู่เป็นอันมาก ในชั้นต้นได้เชื่อและนับถือเวทมนต์คาถาเสียแล้ว และทั้งเวทมนต์คาถาในเวลานั้นก็ขลังแก่ผู้นับถือ พระพุทธเจ้าทรงธรรมกับพระเจ้าปราสาททองนั้นเองเป็นผู้ที่ถือเวทมนต์อย่างเคร่งครัด^{๓๕}

แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาแบบตันตระค่อย ๆ แทรกซึมเข้ามาในประเทศไทยภายใต้พระพุทธศาสนาเถรวาทหลัก คือ นิกายเถรวาทและนิกายมหายาน เมื่อนิกายทั้งสองเข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยก็ไม่ใช่ นิกายเถรวาทและมหายานที่บริสุทธิ์ เพราะต้องอนุวัตน์ตามความเชื่อดั้งเดิมของพื้นเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของประชาชน เพื่อดึงเข้ามาสู่หลักธรรมคำสอนของนิกาย จึงยืนยันไม่ได้ชัดเจนว่าพระพุทธศาสนาแบบตันตระเข้ามาสู่ประเทศไทย ณ พ.ศ.ใด แต่ที่ค่อนข้างชัดเจนอยู่อย่างหนึ่งก็คือ การแทรกตัวเข้ามาพร้อมกับการเข้ามาของนิกายเถรวาทและนิกายมหายาน แต่ยังคงอยู่ภายใต้ร่มเงาของนิกายทั้งสอง เมื่อเวลาผ่านไปจึงค่อย ๆ ปรากฏตัวเด่นชัดขึ้นมา ในประมาณ พ.ศ. ๑๕๐๐ จึงมีประวัติว่าพุทธตันตระเข้ามาสู่ประเทศไทยอย่างเป็นทางการ โดยผ่านทางกัมพูชา แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเพิ่งจะเข้ามานับจาก พ.ศ. ๑๕๐๐ เพราะว่าการเข้ามาอย่างไม่เป็นทางการได้แทรกอยู่ทั่วไปแล้ว ตันตระในไทยจึงเกิด ๒ ลักษณะ คือ ตันตระที่รับเข้ามาจากที่อื่นและตันตระที่พัฒนาการจากความเชื่อท้องถิ่นของสังคมไทย

๔.๒ อิทธิพลของตันตระที่มีต่อความเชื่อของสังคมไทย

ก่อนจะศึกษาถึงอิทธิพลของตันตระที่มีต่อสังคมไทย เพื่อไม่ให้เกิดความคลาดเคลื่อน จึงต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับตันตระและพุทธตันตระก่อน คำว่า ตันตระ เป็นคำกลาง ๆ ที่ไม่ได้เจาะจงว่าเป็นของลัทธิศาสนาใด ใช้เรียกกลุ่มลัทธิศาสนาที่เน้นความขลังความศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องพิธีกรรมและเวทมนต์คาถา หรือศาสตร์แห่งความลึกลับศักดิ์สิทธิ์ ไม่ได้เจาะจงว่าเป็นของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง ส่วนคำ

^{๓๔} พระมหามนตรี วุฒิชัย (ป้อมสุข), อิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทย, หน้า ๔๓.

^{๓๕} ประมวลวิทย์ (นามแฝง), อ.ดูชะตาตนเอง ดูดวงเมืองและดวงพระยาใน ๕ กรุง, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๐๕.

ว่าพุทธตันตระเป็นการเจาะจงว่าเป็นศาสตร์ และพิธีกรรมเกี่ยวกับความลึกลับศักดิ์สิทธิ์ทาง พระพุทธศาสนา ในอดีตสังคมไทยรับเอาคติความเชื่อในเรื่องตันตระเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิต มากมายหลายประการ และได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จนบางความเชื่อได้พัฒนาการมาเป็น วัฒนธรรมประเพณีจนถึงปัจจุบัน ตันตระที่มีบทบาทมากที่สุดในสังคมไทยก็คือพุทธตันตระ แต่คน ไทยไม่ค่อยคุ้นเคยกับคำว่าพุทธตันตระ เพราะว่าถ้าหากกล่าวถึงความลึกลับศักดิ์สิทธิ์ในทาง พระพุทธศาสนาแล้ว มักจะเข้าใจว่าเป็นพุทธาคมหรือเวทมนต์คาถาของพระพุทธศาสนาเท่านั้น คน ไทยมักคุ้นเคยกับคำว่าพุทธาคมมากกว่าคำว่าพุทธตันตระ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเข้ามาสู่ประเทศไทย มาเป็นเวลานานในรูปของนิกายมนตรยาน

ในขณะที่ลัทธิมนตรยานกำลังแพร่หลายอยู่ในลังกาวิปี ประเทศทางคาบสมุทรมลายู ซึ่ง ขณะนั้นจักรวรรดิศรีวิชัยกำลังเป็นใหญ่อยู่ ก็ได้รับเอาลัทธิมนตรยานโดยตรงจากมอญ และเบงกอล เข้ามานับถือแล้วแพร่หลายเข้าไปในอาณาจักรลุ่มน้ำเจ้าพระยา อาณาจักรขอมโบราณ และอาณาจักร จามปาด้วย ในประเทศพม่าลัทธิมนตรยานเข้ามาครอบครองอยู่หลายศตวรรษ ในที่สุดก็หมดสิ้นไป ในสมัยของพระเจ้าอโนรธา เพราะฉะนั้น ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในบัดนี้ล้วน ปรากฏว่า ในอดีตก็เคยมีลัทธิมนตรยานเข้ามามีความเจริญรุ่งเรืองอยู่มาก่อน แม้ภายหลังจะเสื่อมสูญ ไปด้วย แต่กระแสนมนตรยานก็ไม่ได้หมดสิ้น ตัวอย่างเช่น ในประเทศไทยได้แสดงออกมาในรูปไสยเวท ด้านพุทธาคม การปลุกเสกพระเครื่อง ลงเลขยันต์ ลงอักขระ พิธีพุทธาภิเษก พิธีอัญเชิญพระเข้าตัว บุคคล ซึ่งถือว่าเป็นสมถกรรมฐานแบบหนึ่ง ฯลฯ ไสยเวทด้านพุทธาคมเหล่านี้ล้วนมีความขลังและ ศักดิ์สิทธิ์มาก ซึ่งเกิดจากอำนาจความยึดมั่นในคุณของพระรัตนตรัย และตบะเตชะแห่งกระแสจิตของ ครูบาอาจารย์ ดังปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในบุคคลผู้มีความอยู่ยงคงกระพัน^{๕๐} ตันตระยังเข้ามามี อิทธิพลอย่างมากในวิถีชีวิตของสังคมไทยว่าจะอยู่ในวงสังคมระดับใด อาชีพใด แม้กระทั่งผู้ที่มี การศึกษาสูงขนาดไหน ส่วนใหญ่ก็มีความเชื่อแบบตันตระทั้งนั้น เนื่องจากว่าตันตระเข้ามาสู่ประเทศ ไทยเป็นเวลานานแล้ว คนไทยจึงมีความเชื่อและผูกพันกับแนวทางของตันตระอย่างแนบสนิท จนยาก ที่จะเปลี่ยนแปลงแนวความเชื่อได้ ตันตระที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อสังคมไทยได้แก่พุทธตันตระ ซึ่ง จำแนกได้ ๕ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๔.๒.๑ อิทธิพลทางการเมือง

ในสมัยสุโขทัย พระเจ้าลิไท นอกจากพระองค์จะแตกฉานในด้านพุทธศาสตร์แล้ว พระองค์ยังทรงแตกฉานในโหราศาสตร์ และไสยศาสตร์เป็นอย่างมาก ทรงทำพิธีทางไสยศาสตร์

^{๕๐} เสถียร โพธิ์นันทะ, *กระแสพุทธธรรมฝ่ายมหายาน*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓),

หล่อเทวรูปชุดสำคัญประกอบด้วย พระศิวะ พระนารายณ์ พระอุมา ขนาดโตกว่าคน ฝีมือเป็นเยี่ยม ซึ่งปัจจุบันได้ถูกเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ^{๕๑} พระองค์ทรงเรียนวิชาการแบบตันตระทั้งที่เป็นพุทธตันตระและตันตระนอกพระพุทธศาสนาจนเชี่ยวชาญ พระองค์จึงเป็นผู้ทรงไสยศาสตร์ ทรงนำเอาตันตระเข้ามาใช้ในการเมืองหลายครั้ง เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับกองทัพ “ในศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ มีใจความว่า “เบื้องหัวนอนเมืองสุโขทัย มีพระชะพุงผี เทพยดาในเขานั้นเป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ชุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัยนี้แล้ว ไหว้ดีพลีถูก เมืองนี้เที่ยง เมืองนี้ดี ไหว้ไม่ดีพลีถูก ผีในเขอันบ่คุ้มบ่เกรง เมืองนี้หาย”^{๕๒} เป็นการแสดงให้เห็นความเชื่อแบบตันตระในสมัยสุโขทัยอย่างเด่นชัด เพราะเป็นการอ้างอิงสิ่งลึกลับให้มาช่วยคุ้มครองตลอดถึงเป็นสักขีพยานในการกระทำ

ตามคติของมนตรยานแล้ว พระพุทธเจ้าทั้งปวงย่อมเป็นภาคหนึ่งของพระอาทิพุทธะหรือพระไวโรจนะนั่นเอง พระสูตรชื่อพระมหาชัมพูบดีสูตร จะแต่งขึ้นในอินเดียแล้วแพร่เข้าสู่เกาะลังกา หรือว่าจากอินเดียมาสู่แหลมอินโดจีนโดยตรงก็ได้ แต่คติของสูตรนี้ได้แพร่หลายในประเทศไทยมานานแล้ว ดังปรากฏในประติมากรรมพระพุทธรูปทรงเครื่องมีมาครั้งสมัยขอมเรื่องอำนาจสมัยลพบุรีจำนวนมาก โดยเฉพาะที่เป็นพระพิมพ์ จนมาถึงสมัยอยุธยาก็ยังมีการสร้างพระพิมพ์ทรงเครื่องอยู่ เมื่อสมัยพระเจ้าบรมโกศ มีราชทูตลังกาเข้าขอพระราชทานสมณวงศ์ เพื่อไปตั้งวงศ์ในประเทศของตน ราชทูตได้ไปนมัสการพระปฏิมาทรงเครื่องแห่งหนึ่งที่อยู่ชญา จึงเกิดความสงสัยว่าทำไมพระพุทธรูปจึงเหมือนกับเทวรูปนัก ทั้งนี้ เพราะว่าชาวลังกาไม่เคยเห็นพระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างนี้มาก่อน ไทยจึงได้ชี้แจงเรื่องราวในชัมพูบดีสูตรให้ฟัง และเมื่อราชทูตกลับคืนลังกาแล้ว ไทยจึงได้คัดเรื่องชัมพูบดีสูตรส่งไปแพร่หลายให้ชาวลังกาทราบ แถมยังมีหนังสือกำชับให้เสนาบดีลังกากราบทูลพระเจ้ากรุงลังกาให้สร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องขึ้นบ้าง จะเจริญในพระราชกุศลยิ่งขึ้น ซึ่งบางทีคติเรื่องชัมพูบดีสูตรจะสูญจากความทรงจำของชาวลังกามานาน ทั้งนี้ ครั้งหนึ่งลัทธิมนตรยานเคยรุ่งเรืองในลังกามาก่อน แม้แต่สมณวงศ์นิกายเถรวาทซึ่งเป็นสิ่งที่คู่กับลังกาก็ยังสูญจากลังกาในบางยุคสมัย จนได้มาขอต่อสมณวงศ์จากประเทศไทย^{๕๓} พระเจ้าบรมโกศทรงใช้ความเชื่อแบบตันตระเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ทางการเมืองกับประเทศลังกา ทำให้ลังกาได้รับเอาชัมพูบดีสูตรไปเผยแพร่ในประเทศของตน จึงเป็นการเจริญความสัมพันธ์ไมตรีทางการเมืองระหว่างลังกากับไทยให้มั่นคง

^{๕๑} พิฑูร มลิวัลย์, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, หน้า ๑๓๖.

^{๕๒} ดนัย ไชโยธา, พระมหากษัตริย์กับพระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๙.

^{๕๓} เสถียร โพธิ์นันทะ, กระแสพุทธธรรมฝ่ายมหายาน, หน้า ๘๗.

เมื่อสิ้นกรุงศรีอยุธยา ก็เกิดความระส่ำระสาย ทั้งบ้านเมืองและศาสนา ถึงขนาดมีเป็น กองทัพพระ คือ “ก๊กพระฝาง” ความเชื่อถือของคนในสมัยนั้นเชื่อในทางไสยศาสตร์ และเมื่อ บ้านเมืองตกอยู่ในวิกฤตการณ์เช่นนั้น ก็มีพระบางรูปออกมาร่วมกิจกรรมกู้ชาติบ้านเมือง เช่น พระอาจารย์ธรรมโชติ วัดเขานางบวช มาลงเลขยันต์ให้แก่ชาวบ้านบางระจันในการทำศึกสงคราม ก็ ไปให้ความสำคัญกับไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถากันมาก เช่น ให้อาจารย์ไสยศาสตร์เป็นผู้นำทัพ เมื่อ อาจารย์ตายกองทัพนั้นก็แตก^{๔๔} นอกจากนี้แล้วในเรื่องโคลงในการรบก็เป็นสิ่งสำคัญ เช่น ในการ รบกับพม่าพระเจ้าแผ่นดินอยุธยาโปรดให้เอาปืนใหญ่ศักดิ์สิทธิ์คู่ราชบัลลังก์ (ปืนปราบหงสาใน พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา) ซึ่งเป็นปืนที่ใช้รักษาพระนครครั้งโบราณ และเชื่อกันว่ามีเทวดาที่รักษา พระนครสิงสู่อยู่มาให้ประชาชนบวงสรวงเช่นไหว้ แล้วบรรจุลูกปืนเพื่อยิงฝ่ายพม่า แต่เมื่อจุดชนวนไป กลับไม่ติดดินปืน พยายามกันอยู่หลายครั้งก็ไม่ประสบผลสำเร็จ จึงเอาดินปืนที่บรรจุไว้ออกมา ตรวจสอบ ปรากฏว่าดินปืนกลายเป็นน้ำเหลวไหลออกมาจากปลายกระบอกปืน เป็นเหตุให้ไพร่ฟ้า ข้าทหารเสียกำลังใจเป็นอันมาก^{๔๕} ลำดับเหตุการณ์ทางพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบันนี้ จะเห็นว่ามี ๒ ช่วงที่อิทธิพลของความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาทางด้านไสยศาสตร์เข้ามามีอิทธิพลต่อความเชื่อทางด้าน พระพุทธศาสนาของชาวพุทธอย่างเด่นชัด คือ

๑. ยุคพุทธตันตระ เป็นยุคที่พระพุทธศาสนากายมนตรยาน วัชรยาน หรือรหัสยาน เข้ามามีอิทธิพลต่อความคิดชาวพุทธ โดยพุทธตันตระนี้ได้รับความคิดจากลัทธิฮินดูในยุคตันตระเข้ามา มาก จะเห็นการประพจน์ปฏิบัติสำคัญคือ “ถือการท่องบ่นเวทมนต์และลงเลขยันต์ นับถือในเทพเจ้า และเทวี นับถือพระฉานิพุทธะ พระโพธิสัตว์ เป็นต้น มีการเซ่นสรวงผีสงคามคู่กันไปด้วย”^{๔๖}

๒. ยุคตอนปลายกรุงศรีอยุธยา ประมาณ พ.ศ. ๒๑๙๙ ถึง ๒๓๑๐ เริ่มตั้งแต่ยุคของ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจนถึงเสียกรุงศรีอยุธยา กล่าวกันว่า “ยุคนี้การบำเพ็ญจิตภาวนาเน้น ความขลังศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เรื่องไสยศาสตร์ และอาถรรพ์เข้ามาปะปนมาก จนเป็น ลักษณะเด่นของสมัยนี้” ลักษณะความเชื่อเช่นนี้เป็นไปในชนทุกระดับทั้งฝ่ายพระภิกษุและฆราวาส^{๔๗}

^{๔๔} พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ วิฑูรย์โกศล), หน้า ๔๑๗.

^{๔๕} สุนทร ชุตินทรานนท์, **สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐** ศึกษาจากพงศาวดารพม่าฉบับ ราชวงศ์คองบอง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๔๔), หน้า ๖๕.

^{๔๖} พระอุตรคณาภิการ (ชวินทร์ สระคำ), **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๗ – ๕๘.

^{๔๗} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖.

ในการสู้รบกันในสมัยกรุงศรีอยุธยา นครบพูกำลังจะต้องใช้เวทมนต์คาถามาบริการรบหลาย
บทด้วยกัน เพื่อให้เกิดพลังแห่งความศักดิ์สิทธิ์ พิษิตต์ตรูคูร์ได้อย่างเด็ดขาด มีทั้งการบริการรบ
หรือสวดมนต์ คาถาอาคมที่มีเกจิอาจารย์สั่งสอนเอาไว้ เพื่อให้เป็นขวัญกำลังใจ นำเอาความเก่งกาจมา
อยู่ในจิตใจและร่างกายของตัวเองให้มากที่สุด^{๔๘} นอกจากนี้จะใช้ตันตระในการรบแล้วยังใช้เพื่อให้เกิด
กำลังใจ และสร้างความฮึกเหิมได้ด้วย เช่น ในครั้งที่พระนเรศวรยกทัพไปตีเมืองแครง ทางพม่าได้
ส่งคนมาเพื่อรอบปลงพระชนม์ แต่พระมหาเถรคันฉ่องได้บอกความจริงแก่พระองค์ ทำให้พระนเรศวร
ประกาศความเป็นอิสระจากพม่า โดยการเรียกประชุมแม่ทัพนายกองทั้งหลาย และนิมนต์พระสงฆ์
มานั่งเป็นสักขีพยาน และประกาศให้ประชาชนทราบโดยทั่วกัน แล้วจึงหลั่งน้ำทักษิโณทกประกาศต่อ
เทพดาต่อหน้าที่ประชุมว่า ข้าแต่เทพดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์ ณ สถานที่นี้ นับแต่บัดนี้เป็น
ต้นไป กรุงศรีอยุธยาขาดไมตรีกับกรุงหงสาวดีเด็ดขาด มิได้เป็นมิตรกันเช่นก่อนต่อไปแล้ว^{๔๙}
พระองค์ทรงนำเอาเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นสักขีพยาน นิมนต์พระสงฆ์มาร่วมพิธีในฐานะเป็นที่พึ่ง
ทางใจ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ทหารทั้งหลาย สอดคล้องกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ที่ทรงอวยพระปิไหมให้กับคนไทยทั้งชาติว่า “ขออำนาจแห่งคุณพระศรี
รัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนไทยเคารพบูชา จงอภิบาลรักษาท่านทุกคนให้ปราศจากทุกข์ ปราศจาก
ภัย ให้มีความสุขกายสุขใจ และประสบแต่สิ่งที่พึงประสงค์ตลอดศกหน้าโดยทั่วกัน”^{๕๐} การกล่าวอ้าง
ถึงความลึกลับจึงเป็นรูปแบบของตันตระเพื่อสร้างขวัญกำลังใจและความเชื่อมั่นแก่ผู้ฟัง

การเกิดอหิวาตกโรคระบาดครั้งใหญ่ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๖๓ ผู้คนได้เสียชีวิตล้มตายเป็น
จำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงทรงพระราชดำริให้จัดงานบำเพ็ญพระราชกุศล
ขึ้นหลายอย่าง เรื่องหนึ่งนั้นได้แก่การสังคายนาบสวดมนต์ ซึ่งได้รับการยกย่องครั้งนั้นว่าเป็นงาน
สำคัญคู่กับการสังคายนาพระไตรปิฎกที่ได้กระทำกันในรัชกาลที่ ๑ โดยโปรดให้แปลพระปริตต์
ทั้งหลายเป็นภาษาไทย โปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายในฝึกหัดสวดพระปริตต์ทุกวัน
สวดเหมือนกับพระสวด อีกทั้งสวดได้ทุกสูตรด้วย เวลากลางคืนให้ไปร่วมสวดที่ห้องพระโรง เมื่อ
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จออกจากราชการแล้ว ก็จะเสด็จขึ้นทรงฟังเจ้านายและ
ข้าราชการฝ่ายในสวดมนต์ถวายทุกวัน การสวดมนต์ดังกล่าวสวดเพื่อให้อาณิสย์สงฆ์คุ้มครองบ้านเมือง

^{๔๘} วีระเชษฐ์ ผ่องพันธ์, พลังสวดมนต์บำบัด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ One World, ๒๕๔๘), หน้า ๔๕.

^{๔๙} โพธิ์ เขมลาเจียก, ๘ มหาราชของไทย, (พระนคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาคาร, ๒๕๐๖), หน้า ๘๒

^{๕๐} กระทรวงวัฒนธรรม, พระบรมราชาบาทและพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่
ประชาชนชาวไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๙.

และเอาความไพเราะเพื่อรักษาประเพณีอันดีงามของพระพุทธศาสนาเอาไว้ด้วย^{๕๑} นอกจากนี้แล้วยังมีพิธีกรรมก่อนการออกศึกด้วย

การทำศึกสงครามแต่ละครั้ง ก่อนเคลื่อนทัพนั้นให้ปลุกศาลาชัย อันประกอบไปด้วยฉัตร เทียน ธงไชว ฆ้องและบายศรีเจ็ดชั้น กล่าวคำบูชาเทวดาอารักษ์ พระเลื้อเมืองทรงเมือง ลาพระเลื้อเมืองทรงเมือง ให้แต่งเพดานสำหรับคชสารและเครื่องอาชาพร้อมสรรพ นิมนต์พระสงฆ์กับพระพุทธรูป วงสายสิญจน์ อ่านโองการ และสวดพระปริตต์ ๓ วัน ก่อนดำเนินพลให้ถวายบังคมพระเจ้าแผ่นดิน เอน้ำล้างพระบาทมาประพรมเหนือศีรษะ และเอาน้ำชุบพระแสงของพระเจ้าแผ่นดิน มากินและประพรมศีรษะ (ตำราพิชัยสงคราม)^{๕๒} ความเชื่อเรื่องเอาน้ำล้างเท้าพระมหากษัตริย์มาประพรมศีรษะก่อนออกรบนั้น เป็นการยืนยันการความเชื่อเรื่องสมมติเทพได้อย่างชัดเจน แสดงออกถึงความเคารพเทิดทูลพระมหากษัตริย์เปรียบเสมือนเทพเจ้าในร่างของมนุษย์ ส่วนในเรื่องฤกษ์ยามและกลวิธีในการทำศึกสงครามนั้น ได้มีปรากฏในตำราพิชัยสงคราม

ในเรื่องของตำราพิชัยสงครามนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส สมเด็จพระสังฆราชลำดับที่ ๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงศึกษาเล่าเรียนหนังสือไทย ขอม และภาษาบาลี ตลอดจนวิธีลงเลขลงยันต์ในสำนักของสมเด็จพระวันรัตน์ วัดพระเชตุพน สมเด็จพระวันรัตน์รูปนี้เป็นผู้เชี่ยวชาญทางอักขระสมัยและเวทมนต์ยิ่งนัก เล่ากันว่าตำราพิชัยสงครามและพระคัมภีร์ต่าง ๆ สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งอยู่กับสมเด็จพระวันรัตน์ วัดป่าแก้ว ก็ตกมาอยู่ที่วัดพระเชตุพนนี้ด้วย^{๕๓} ตำราพิชัยสงครามซึ่งเป็นตำราที่ว่าด้วยหลักสูตรการทำสงคราม โดยพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์จะต้องศึกษา เพื่อให้สามารถวางแผนการศึกให้ได้เปรียบคู่ต่อสู้ ส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของตำราพิชัยสงครามประกอบด้วยฤกษ์ยาม เวทมนต์คาถาและเครื่องรางของขลัง ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างความมั่นใจในการทำสงคราม

ในอดีตประเทศไทยได้เกิดกลุ่มชนที่ถือตัวว่าเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ เรียกกันว่า “ผีบุญ” ขึ้น ๒ ครั้งซึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เรียกกันว่า “กบฏผีบุญ” ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ ที่ตำบลสะพือ จังหวัดอุบลราชธานี หัวหน้าผีบุญใช้นามว่า “ท้าวธรรมมิกราช” อ้างตนเป็นผู้วิเศษกลับชาติมาเกิด รักษาโรคได้ทุกชนิด ติดต่อกับผีสังเทวดาได้ อยู่ยงคงกระพัน แสดงบารมีหนุ่มสาวหนุ่มสาว เสกเป่าน้ำมันให้ลูกสมุน ฯลฯ ทางราชการเห็นพฤติกรรมเป็นภัยต่อบ้านเมือง จึงใช้

^{๕๑} พิศุร มะลิวัลย์, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, หน้า ๑๕๔.

^{๕๒} พลุหลวง, **๗ ความเชื่อของไทย** (คติสยาม), (กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕.

^{๕๓} ประพัฒน์ ตรีณรงค์, **สมเด็จพระสังฆราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์**, (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา, ๒๕๐๗), หน้า ๒๑๓.

กำลังทหารปราบเมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๔๔๔ จากนั้นหัวหน้าผีบุญก็สูญไปเหลือแต่หมวกหนีบ
สักราซลีแดงเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๒ เกิดกบฏผีบุญคนที่สองขึ้นมาอีก ที่ตำบลไทยเจริญ อำเภอโซค
ชัย จังหวัดนครราชสีมา หัวหน้าชื่อนายศิลา วงษ์สิน (ลาดละคร) แสดงความเก่งกล้าผีบุญคนที่
หนึ่งหลายอย่าง แต่ที่แปลกใหม่คือหัวหน้าแต่งชุดขาว ช่างสูมผู้คน สร้างศาลสี่มุมหมู่บ้าน ผีก
อาวุธ ตั้งตนเป็นเขตปลดปล่อย ทางราชการปราบปรามก็ถูกฆ่าตายไป ๕ คน เมื่อ ๒๙
พฤษภาคม ๒๕๐๒ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี จึงสั่งปราบขึ้นเด็ดขาด ผีบุญศิลา
และสมุนผู้ไม่ได้จึงหนีไปหมายเข้าประเทศลาว แต่ถูกจับได้ที่ช่องเม็ก อำเภอพิบูลย์ จังถูกสั่งให้
ประหารชีวิตด้วยมาตรา ๑๗ เมื่อ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๐๒^{๕๔}

ต้นตระกูลได้เข้ามาอิทธิพลต่อการเมืองทั้งการเมืองภายในประเทศ และเป็นเครื่องมือที่ใช้ใน
การเชื่อมสัมพันธ์กับต่างประเทศ (เช่น กรณีที่ไทยเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับลังกา โดยการใช้ความเชื่อเรื่อง
ชมพูบดีสูตร) พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ในอดีตล้วนนำเอาวิธีการแบบต้นตระกูลเข้ามาช่วย
เสริมสร้างศักยภาพทางการเมืองให้มั่นคง บางพระองค์ใช้เวทมนต์คาถาเพื่อเพิ่มพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ให้
กองทัพโดยการประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ก่อนออกรบ มีการนิมนต์พระสงฆ์ที่มีภุชฐานภาพมา
ช่วยคุ้มครองเพื่อให้ได้รับชัยชนะทางการเมือง รวมทั้งเมื่อมีเหตุเภทภัยเกิดขึ้นประชาชนได้รับความ
เดือดร้อน บ้านเมืองเกิดความระส่ำระสายไม่มั่นคง พระมหากษัตริย์ก็จะอาราธนาพระสงฆ์มา
เจริญพระพุทธมนต์เพื่อขจัดปัดเป่าเภทภัยให้หายไป ทำให้สถานะทางการเมืองกลับมามั่นคงตามปกติ
ในปัจจุบันก็มีการสร้างวัตถุมงคลหรือประกอบพิธีเพื่อให้บ้านเมืองเกิดความสงบสุข ที่สังเกตได้ชัด
ในช่วงที่เกิดวิกฤตการเมืองสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทุกศาสนาก็ร่วมกันประกอบพิธีกรรมสวดมนต์
บั้ง อ้อนวอนบั้ง ปลูกเสกวัตถุมงคลบ้างเพื่อให้การเมืองเกิดความสงบ อิทธิพลของต้นตระกูลจึงเข้า
มาอิทธิพลอย่างมากต่อการเมืองไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

๔.๒.๒. อิทธิพลทางประเพณีและวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ประเพณีและวัฒนธรรมได้รับ
อิทธิพลมาจากความเชื่อทางศาสนาและปรัชญาที่แฝงอยู่กับวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่

๑.อิทธิพลเกี่ยวกับการสร้างพระและถาวรวัตถุ

พิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ได้รับการปฏิบัติสืบต่อกันมา จนกลายเป็นประเพณีของสังคมไทยก็
คือประเพณีการสร้างพระ ทั้งที่เป็นพระพุทธรูปและพระที่เป็นวัตถุมงคล การสร้างนั้นจะต้องมีระเบียบ
วิธีที่ถูกต้อง จึงจะทำให้พระที่สร้างนั้นมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาได้กลายเป็นประเพณีการ

^{๕๔} นนท์ ธรรมสถิตย์, พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอ็ดดิสัน, ๒๕๓๓), หน้า ๔๒๐.

สร้างพระถวายวัด ซึ่งคนไทยเชื่อว่าเปรียบเสมือนการสร้างความมั่นคงให้กับพระศาสนา โดย**อาจารย์ สวิง บุญเจิม** ได้รวบรวมระเบียบพิธีการสร้างพระไว้ ดังนี้

พิธีหล่อพระพุทธรูปและพุทธานิเทศ

ถ้าหากจะถามว่าทำไมต้องมีพุทธานิเทศ พระพุทธเจ้าเป็นผู้รู้ ผู้ตื่นและผู้เบิกบานแล้วไม่ใช่ หรือ ทำไมต้องปลุกเสกอีก เจตนาในการสร้างพระพุทธรูปครั้งแรกเพียงเพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่มี อื่นทรีย์ยังไม่แก่ล้าจะได้ไม่หว่าเหว ได้ที่พึ่งทางใจครบถ้วนเมื่อกล่าวว่า **พุทธัง สรณัง คัจฉามิ** บท นี้ไม่เห็นรูปแต่ใจเห็นแต่ใจอยู่แล้ว เมื่อมีพระพุทธรูป ฟังพระธรรมและพระสงฆ์ คงต้องมีความรู้สึกที่ สมบูรณ์เต็มที ต่อมาได้จัดแร่และมวลสารมาหล่อเป็นพระพุทธรูปเพื่อเสริมความศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งจัด พิธีพุทธานิเทศด้วย นอกจากนั้นก็มีการสร้างพระธาตุ (พระเจดีย์) เช่น พระธาตุพนม เป็นต้น ซึ่ง ที่มาของความเคารพนับถือหรือไม่นั้น มีองค์ประกอบดังนี้

๑. พระพุทธรูปที่คนตำหนิไม่บูชา

- ๑.๑ ผงหรือพัสดุที่เอามาทำอาจไม่ดี หรือมีของอวมงคลปลอมปนอยู่
- ๑.๒ ฤกษ์ที่หล่อพระและพิธีพุทธานิเทศนั้น อาจจะเป็นกาลกัณโณฤกษ์ (หาฤกษ์ไม่เป็น)
- ๑.๓ ทำพิธีอัญเชิญเทพเจ้ามาร่วมไม่ถูกต้องตามที่จะเป็นเทพเจ้า กลับเป็นสิ่งไม่เป็นมงคลมาแทน
- ๑.๔ ผู้สร้างเป็นคนบาป มีใจบาป ทำบาปมาแล้ว ทำบาปอยู่และจะทำบาปต่อไป ที่ สร้างพระพุทธรูปก็เป็นเพียงกลบรอยบาปเท่านั้น
- ๑.๕ พระสงฆ์ที่มาร่วมประกอบพิธีทั้งหมด อาจจะมีผู้ไม่บริสุทธิ์ ส่วนมากมาร่วม เพราะเห็นแก่ปัจจัย หรือไม่ก็เป็นผู้บริสุทธิ์ แต่มาเพราะว่าท่านถูกบังคับทั้งทางตรงและทางอ้อม
- ๑.๖ ประชาชนที่มาร่วมพิธีนั้นถูกเกณฑ์ ถูกบังคับ ไม่ได้มาด้วยความศรัทธา ไม่มี การรับศีลก่อนอัญเชิญเทวดา เทวดาเหินกลืนมนุษย์จึงไม่มา พระพุทธรูปจึงไม่ศักดิ์สิทธิ์
- ๑.๘ ปล่อยให้คนนอกที่ไม่รับศีลเข้าไปในพิธี

๒. พระพุทธรูปที่คนกราบไหว้บูชา และมีลาภสักการะเลี้ยงพระภิกษุสามเณรและบูรณะวัด ได้อย่างสบายนั้นน่าจะสร้างจาก

- ๒.๑ ฤกษ์ในการหล่อพระและพุทธานิเทศนั้นดี
- ๒.๒ พิธีอัญเชิญเทพเจ้าในเวลาหล่อและพุทธานิเทศนั้นดี
- ๒.๓ พิธีอัญเชิญเทพเจ้าในเวลาหล่อพระพุทธานิเทศนั้นถูก เทพเจ้าจึงมาและได้ อัญเชิญความศักดิ์สิทธิ์มาใส่องค์พระด้วย ต่อจากนั้นเทพเจ้าก็ตั้งเวรยามมารักษาองค์พระด้วย

๒.๔ ผู้เป็นประธานในการสร้างพระพุทธรูปนั้นเป็นผู้ที่ใจบุญจริง ๆ และการสร้างก็มีเจตนาอันเป็นบุญ

๒.๕ ผู้ร่วมพิธีทั้งหมดทั้งพระภิกษุและฆราวาสเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ ร่วมกันรับศีลและทำด้วยความศรัทธาจริง ๆ เพื่อให้ได้ซึ่งพระพุทธรูปองค์บริสุทธิ์ ให้คนได้กราบไหว้ด้วยศรัทธาเมื่อสร้างเสร็จแล้วก็จะมีประเพณีพุทธานิเทศน์ ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบดังนี้

๑. ราชวัตร ๔ มุม

๒. ฉัตรขาว ๗ ชั้น สีขาว ๔ ต้น

๓. ต้นกล้วย ๔ ต้น

๔. ต้นอ้อย ๔ ต้น สำหรับต้นกล้วยและต้นอ้อยนั้นให้ตั้งไว้ในมุขราชวัตร

๕. ด้ายสายสิญจน์ให้มากพอประมาณ โยงตามยอดฉัตร ๔ มุม ทำเป็นรูปยันต์ตีนะสิงเห นอกจากนั้นให้โยงไปทั่วบริเวณมณฑลพิธี

๖. โองน้ามนต์หรือโองน้ามังกร ๖ โองน้า นั้น ได้แยกตามจุดต่าง ๆ ดังนี้ ๔ ไปให้ตั้งไว้ในมุขราชวัตร อีก ๒ ไปให้ตั้งไว้ ๒ ข้างของตู้เทียนชัย โองน้ามนต์แต่ละโองน้าให้โยงสายสิญจน์เป็นเส้นดิ่งตรงลงมามัดรอบที่คอโองน้ามนต์ไว้ทุกโองน้า

๗. ผ้าขาวและผ้าฝ้ายขาว สำหรับห่อพระประธาน ถ้าเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็กต้องห่อผ้าขาว การห่อพระประธานจะต้องห่อให้มีมิติตั้งแต่เกศถึงฐาน ให้ผ้าขาวที่เตรียมไว้มัดเป็นสามปลอก หมายถึงต้นหา ๓

๘. กิ่งโพธิ์ ๑ กิ่ง สำหรับตั้งไว้ข้างหลังพระประธาน

๙. หม้อคา ๘ กำมือ เวียนรอบฐานพระประธาน

๑๐. ดอกบัวขาว ๑๘ ดอก วางลงในโองน้ามนต์ โองน้าละ ๓ ดอก

๑. พระเจริญพุทธมนต์ ๙ รูป

๒. พระสวดพุทธานิเทศน์ ๒ ชุด ชุดละ ๔ รูป รวม ๘ รูป

๓. พระนั่งปรก ๒ ชุด ชุดละ ๔ รูป^{๕๕} ซึ่งเป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากตันตระ นอกจากนี้ยังมีประเพณีการสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เพราะเชื่อว่าพระพุทธรูปแต่ละปางมีความศักดิ์สิทธิ์คนละด้าน และถ้าสร้างพระพุทธรูปประจำวันเกิดของตนสามารถแก้อุปัทวภัยได้^{๕๖}

จึงมีประเพณีการสร้างพระพุทธรูปขึ้น เพื่อให้เป็นมงคลแก่ตนเองและแก่ภัยพิบัติต่าง ๆ รวมทั้งเป็นการสร้างความตั้งมั่นแห่งพระศาสนา“เมื่อคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาแล้วก็มี

^{๕๕} สติง บุญเจิม, ตำรามรดกอีสาน, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๙), หน้า ๒๙๔.

^{๕๖} ดูตัวอย่างพระพุทธรูปที่ภาคผนวก. หน้า ๒๓๗.

สร้างพระพิมพ์ขึ้น แล้วต่อมาก็มีการสร้างพระพุทธรูปและเทวรูปพระโพธิสัตว์ที่เกี่ยวข้องเป็นวัตถุ
เคารพในทางศาสนา”^{๕๗} ซึ่งต่อมาได้มีการสร้างรูปหล่อและเหรียญของพระคณาจารย์ ตลอดถึง
เครื่องรางของขลัง เช่น ตรีศูดา ผ้ายันต์ เป็นต้น

นอกจากจะมีประเพณีการสร้างพระพุทธรูปแล้วยังมีประเพณีเกี่ยวกับการสร้างสิ่งปลูกสร้าง
ต่าง ๆ ที่เป็นถาวรวัตถุอีกด้วย ซึ่งก็อิงอาศัยพิธีกรรมทางตันตระแทบทั้งนั้น เริ่มแต่การเลือกสถานที่
วางเสาเอกเสาโท เป็นต้น จนถึงการฉลองหลังจากสร้างเสร็จ ชาวไทยเชื่อว่าการสร้างบ้านจะต้องทำ
พิธีบวงสรวงเจ้าที่ก่อนเพื่อขออนุญาต เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็จะทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ โดยการอาราธนา
พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล จนกลายมาเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติ
เหมือนกัน ถ้าใครไม่ทำตามจะมีความรู้สึกว่าการขาดความเป็นสิริมงคล การดำเนินชีวิตไม่ราบรื่น แม้แต่
สิ่งปลูกสร้างของพระพุทธศาสนา เช่น พระอุโบสถ ก็ยังมีระเบียบพิธีกรรมคล้ายกัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็น
พิธีกรรมที่เพิ่มเติมเข้ามาทีหลัง มีทั้งฮินดูตันตระ (พิธีพราหมณ์) และพุทธตันตระ (พิธีพุทธ) ผสมกัน
ถ้าประกอบพิธีไม่ถูกต้องพระอุโบสถจะไม่มี ความศักดิ์สิทธิ์ จึงกลายมาเป็นประเพณีการยกช่อฟ้าและ
ผูกพัทธสีมา ซึ่งเป็นประเพณีที่ทุกวัดจำเป็นต้องทำ เพราะถือว่าจะทำให้พระอุโบสถสมบูรณ์แบบ

โบสถ์ เป็นใจกลางของวัด เป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของวัด เป็นที่ทำสังกรรม
ทุกอย่างของสงฆ์ แม้พระสงฆ์ที่สืบพระศาสนาก็กำเนิดที่นี้ ดังนั้น โบสถ์นี้จึงควรทำให้ถูก การทำ
สังกรรมต่าง ๆ จึงจะขึ้น (ศักดิ์สิทธิ์) คือ สำเร็จลงด้วยความถูกต้องสมบูรณ์ ถ้าทำไม่ถูกต้อง
กลายเป็นสิมาวิบัติ สังกรรมที่ทำก็เป็นวิบัติ โบราณท่านว่าไม่ขึ้น (ไม่ศักดิ์สิทธิ์) บวชพระก็ไม่เป็น
พระ สวดกฐินๆ ก็ไม่เป็นอันกราน เพราะสังกรรมวิบัติ เป็นต้น พิธีกรรมเกี่ยวกับสีมาจึงมี ๒
ลักษณะ คือ

๑. พิธีพราหมณ์ พิธีนี้ไม่สำคัญ จะทำหรือไม่ก็ไม่เกี่ยวกับสีมาวิบัติแต่อย่างไร เพราะใน
พระวินัยปิฎกก็ไม่บอกไว้ว่าให้ทำ ซึ่งใครจะทำเสริมก็ได้ ไม่ทำก็ได้ แต่ส่วนมากทำกันเพื่อต้องการ
ความศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือ อยากให้เทพทุกส่วนเข้ามาร่วมด้วย ซึ่งมีระเบียบดังนี้

๑.๑ การทำชายันต์ ในปริัมพินันให้ทำชายันต์ไว้โดยรอบทั้งเพดานด้วย ทำ
เหมือนอย่างพิธีพุทธาภิเษก

๑.๒ เตรียมการเพื่อยกช่อฟ้า ให้ทำแท่นที่วางช่อฟ้าทางหน้าโบสถ์ระยะห่าง
พอสมควร ใช้ลวดสลิงคล้องจากยอดช่อฟ้าลงมาหน้าโบสถ์ที่จะติดช่อฟ้าหรือโบริกา ข้างล่างติดลวดไว้
กับลวดสลิงอย่างดี ให้พร้อมจะยกขึ้นได้ตลอดเวลา พร้อมเตรียมอุปกรณ์เหล่านี้ด้วย

^{๕๗} ครีศักร วัลลิโภดม, สยามประเทศ, หน้า ๑๑๒.

๑. เครื่องสังเวท

๒. ผ้าเปลือกไม้บาง ๆ ๓ ผืน ยาวกะให้ผูกข้อฟ้าได้ คือ สีขาว สีแดง และสีใบตองกล้วยอ่อนๆ เพื่อให้ประธานในพิธีผูกก่อนยกข้อฟ้า

๑.๓ พิธีบวงสรวง เมื่อได้ฤกษ์แล้วก็ให้พราหมณ์บวงสรวง โดยดำเนินการเหมือน พิธีพุทธาภิเษก

๒. พิธีพุทธหรือพิธีพระ คือพิธีที่เกี่ยวกับทางพระพุทธศาสนา ตามพระธรรมวินัย คือ

๒.๑ ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา

๒.๒ การผูกพัทธสีมารวมถึงพิธีสวดถอยดสีมาด้วย^{๕๘} แสดงให้เห็นว่าแม้แต่พิธีพุทธ ว่าด้วยเรื่องสีมาก็ยังได้รับอิทธิพลจากตันตระ

๒. อิทธิพลเกี่ยวกับประเพณีการทำบุญ

คนไทยมีประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญอย่างน้อยทุกเดือน ในวิถีชีวิตของคนไทยจะผูกพัน อยู่กับการทำบุญในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีความเชื่อว่า หากได้ทำบุญแล้วจะทำให้ชีวิตมีความสุข มีความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน หลังจากตายแล้วจะไม่ตกอยู่ในอบายภูมิ การทำบุญต้องทำให้ถูกต้อง รูปแบบและวิธีการจึงจะมีอันสงฆ์มาก เนื่องจากพิธีการทำบุญมีความสลับซับซ้อนนี้เองจึงทำให้ตันตระ เข้ามามีอิทธิพลต่อประเพณีการทำบุญของคนไทย เพราะว่าจะมีพิธีที่ต้องมากมาย ถ้าจะทำบุญชีวิต หรือทำบุญบ้านทั้งงานมงคลหรืองานอวมงคลก็เริ่มตั้งแต่การหาวันดีก่อน ส่วนใหญ่ก็จะให้พระ กำหนดให้ จากนั้นก็เป็นเรื่องของการเตรียมสถานที่และเครื่องมือที่ใช้ประกอบพิธีกรรม

การตั้งโต๊ะหมู่บูชา ได้แก่ ชุดหมู่ ๗ และหมู่ ๙ เครื่องสักการะที่ใช้เป็นหลักมีอยู่ ๓ อย่าง คือ ดอกไม้ รูป เทียน นอกนั้นเป็นส่วนประกอบ^{๕๙} และสิ่งประกอบเข้ามามีหมอน้ำมนต์ และสายสิญจน์ ซึ่งเป็นเครื่องประกอบพิธีที่สำคัญ

สายสิญจน์ที่ใช้ควรเป็นด้ายดิบ นิยมจับเป็น ๙ เส้น ในงานมงคลทั่วไปใช้วงทั่วบ้านหรือ รอบบริเวณพิธี ตั้งตั้งแต่ฐานพระพุทธรูปที่โต๊ะบูชาเวียนขวา ๓ รอบแล้วจึงวงให้รอบบ้านหรือบริเวณ พิธี โดยเวียนขวาเป็นทักษิณาวัดต์ แล้วจึงนำมาบรรจบที่ฐานพระพุทธรูป ถ้ามีสิ่งที่จะนำมาประกอบ พิธีซึ่งตั้งไว้บนโต๊ะ ก็ให้วงด้ายสายสิญจน์เวียนขวาด้วย จากนั้นก็รอบฐานภาชนะน้ำมนต์อีก ๑ รอบ แล้ววางม้วนสายสิญจน์ไว้บนพานทางขวามือของประธานสงฆ์ในพิธี^{๖๐} ถ้าสายสิญจน์ขาดถือว่าไม่เป็น

^{๕๘} สวิง บุญเจิม, ตำรารดกอิสาน, หน้า ๓๕๒.

^{๕๙} ส.ธรรมรังสี, มนต์พิธีสำหรับพระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนทั่วไป, (สำนักพิมพ์ลูก ส.ธรรมรักดี), หน้า ๒๕๘.

^{๖๐} สวิง บุญเจิม, ตำรารดกอิสาน, หน้า ๒๖๐.

มงคล การใช้ด้ายดิบ ๙ เส้นรวมกันเพราะถือว่าจะทำให้ชีวิตก้าวหน้า หากมีการเอาอวัยวะส่วนใด ส่วนหนึ่งของร่างกายข้ามสายสิญจน์ ถือว่าคนนั้นไม่ให้ความเคารพในความศักดิ์สิทธิ์ เหมือนเป็นการข้ามพระพุทธรูปด้วย เพราะเริ่มโยงจากพระพุทธรูปมา

เครื่องประกอบน้ำพระพุทธรูปต้องประกอบด้วย เทียนขี้ผึ้งแท่งหนัก ๑ บาท ติดไว้ที่ ปากภาชนะ เครื่องประพรมน้ำมนต์ควรใช้หญ้าคามัดเป็นกำขนาดพอกำรอบ ตัดปลายตัดรากให้ยาว พอประมาณ ๑ ศอก แล้วใช้ด้ายสายสิญจน์ถักโคนให้แน่นสำหรับให้พระถือ สาเหตุที่ใช้หญ้าคา เพราะชาวพุทธถือว่าเป็นหญ้ามงคล^{๖๐} องค์ประกอบของภาชนะใส่น้ำมนต์ประกอบด้วย เทียน น้ำมนต์พร้อมกับใบเงิน ใบทอง ใบนาค อย่างละ ๕ ใบ และมีหญ้าคาหรือใบมะยม ๗ กำ เพื่อ ใช้ประพรมน้ำพระพุทธรูป ๑ กำ และที่กำหนดให้ใช้ใบไม้ใบหญ้านั้น มีความสำคัญ คือ “ก้านมะยม ถือว่าเป็นไม้มงคล คือ ไม้้อาณัติของพระยายม สามารถปราบภูตผีปีศาจได้ อีกนัยหนึ่งถือว่าเป็นมหานิยมทำให้คนรักใคร่นับถือ หญ้าคาถือว่าเป็นหญ้ามงคล เพราะพระพุทธเจ้าใช้ปูลาดเป็น อาสนะ ใบเงินใบทอง ใบนาคทำให้เกิดมีเงินมีทอง มั่นคงสมบูรณ์ สัตส่วนเอาอย่างละ ๕ ใบ เพราะถือว่าให้มีกำลัง ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ใบมะยม ๗ กำ หมายถึงให้มี องค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ (โพชฌงค์) ๗ คือ สติ ธรรม วิริยะ ปิณีต ปัสสัทธิ และอุเบกขา”^{๖๑} เครื่องประกอบพิธีบางอย่างจึงแฝงหลักธรรมลงไปด้วย เข้าใจว่าน่าจะเป็นอุบายในการสอนของคน โบราณ โดยการนำสิ่งต่าง ๆ มาเป็นเครื่องประกอบพิธี

นอกจากนี้แล้วยังมีพิธีเกี่ยวกับชีวิตด้วย เช่น เมื่อเด็กคลอดใหม่ ๆ ก็จะมีการทำพิธีมงคล ขวัญวัน และเมื่ออายุครบมาได้ ๑ เดือน ก็จะมีพิธีโกนผมไฟ พิธีนี้จะเป็นการผสมทั้งพิธีพราหมณ์ และพิธีสังฆ์ทางพระพุทธศาสนาาร่วมกัน คือการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เย็น แล้วรุ่งเช้า ถวายภัตตาหารบิณฑบาต บางแห่งจะนิมนต์พระสงฆ์เป็นประธานขริบผมไฟ พรมน้ำพระพุทธรูป และเจริญชัยมงคลคาถา^{๖๒}

ประเพณีเกี่ยวกับการเจ็บป่วย – ตาย แม้จะเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต แต่ก็มีพิธีกรรม ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาแทรกเข้าไปด้วย เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เจ็บป่วยมีอาการน่าวิตกหรือเจ็บป่วย เป็นเวลานาน ลูกหลานก็จะนิมนต์พระเพื่อมาให้ทำบุญต่ออายุ โดยให้ฟังพระสงฆ์สวดพระสูตรต่าง ๆ บ้าง ด้วยการฟังเทศน์บ้าง ด้วยการถวายสังฆทานบ้าง ด้วยการปล่อยเต่าบ้าง ในเมื่อคนป่วยจะตาย แน่แล้วหรือใกล้จะตายลูกหลานจะพยายามเตือนสติคนป่วยให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย นึกถึงความดี

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๙.

^{๖๑} คุณ โทษณ์, **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน**. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๖๓.

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

งามของบุญกุศลต่าง ๆ ที่ได้เคยกระทำเอาไว้ หรือบอกให้ภวามาระลึกถึงคำว่า อรหันต์ หรือ พุทโธ เป็นต้น หลังจากตายแล้วก็มีเรื่องเกี่ยวกับศาสนาอยู่อีกมากมาย เช่น นิมนต์พระสวดอภิธรรม บังสุกุล เทคนิ ทำบุญในวันต่าง ๆ หลังจากเผาศพไป^{๖๔} เกี่ยวกับการทำบุญของชาวไทยตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ล้วนได้รับอิทธิพลจากแนวความเชื่อของตันตระทั้งนั้น พิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำบุญ หากมีความสลับซับซ้อนเท่าใดก็ยิ่งทำให้รู้สึกว่าได้อันสงฆ์มากเท่านั้น จึงได้สร้างองค์ประกอบของการทำบุญไว้มากมาย ซึ่งล้วนได้รับอิทธิพลจากตันตระ ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนได้กล่าวถึงพิธี สรรเสริญคุณของพระมหามณีนรัตนปฏิมากรให้เป็นเครื่องคุ้มกันอันตรายต่าง ๆ มีการบันทึกเป็นจดหมายเหตุว่า “หลังจากพระมหากษัตริย์ทรงศีลแล้ว ก็มีการอาศัยพิธีการให้คำตักเตือนข้าราชการทั้งปวง ให้ทำราชการโดยซื่อสัตย์สุจริต แล้วอธิษฐานขอพรเทพยดาตามธรรมเนียม เมื่อประกาศเสร็จแล้วพระสงฆ์จึงได้เจริญพระพุทธมนต์ โดยใช้นิมนต์พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงให้ความสำคัญมาก บางพระองค์จะใช้พิธีกรรมอย่างนี้เป็นโอกาสให้โอวาทแก่ข้าราชการ และพิธีกรรมเปลี่ยนผ้าทรงให้กับพระมณีนหารัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ทุกฤดูกาลก็เป็นประเพณีของกษัตริย์ไทยมาจนทุกวันนี้

๓. อิทธิพลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องโชคลางและอุปาทว์

อิทธิพลของตันตระที่มีต่อสังคมไทยชัดเจนก็คือ เรื่องโชคลางและอุปาทว์ สังเกตได้จาก พฤติกรรมทางโหราศาสตร์ การเชื่อหมอดู และสิ่งที่เป็นอัมงคล จึงมีการเสริมมงคลขึ้น แม้แต่ ต้นไม้ก็ยังมีบางชนิดที่ไม่เป็นมงคลแก่ชีวิต “เป็นต้นไม้ที่ห้ามปลูกในบ้าน คือ ต้นไทร ต้นตาล ต้นมะกอก ต้นลำโพง ต้นมะขาม ต้นระกำ ต้นหวาย และต้นสลัดได ฯ เมื่อจะปลูกเรือน หากมีต้นไม้เหล่านี้อยู่ให้ถางทิ้งให้หมดก่อน จึงจะอยู่ดีกินดี”^{๖๕} เมื่อโชคลางไม่ดีก็หาวิธีการแก้ไขให้ดีขึ้น จึงมีการทำ พิธีตัดกรรมตัดเวร การสะเดาะเคราะห์ การแก้อุปาทว์ เป็นต้น **ศาสตราจารย์แสง จันทร์งาม** ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการถือโชคลางไว้ว่า

การถือโชคลาง (Superstition) หมายถึง ความเชื่อถือและการปฏิบัติที่ไม่มีเหตุผลหรืออาจมีเหตุผลในอดีต แต่ปัจจุบันไม่มีเพราะว่าสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป การถือโชคลางมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับไสยศาสตร์ เพราะเป็นความเชื่อและการปฏิบัติเกี่ยวกับอำนาจลึกลับอะไรบางอย่างเหมือนกัน ต่างกันแต่เพียงว่าการถือโชคลางส่วนมากเป็นความเชื่อถือสืบ ๆ กันมาในชุมชน

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า

^{๖๕} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **พระราชพิธีสิบสองเดือน**, (พระนคร : รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๐๕), หน้า ๒๕๐.

^{๖๖} อรุณดิษฐ์ วิริยบุรณะ, **ประเพณีไทยฉบับพระมหากษัตริย์**, (กรุงเทพมหานคร : ประจักษ์การพิมพ์, ๒๕๒๖),

หนึ่ง ๆ โดยมีสมาชิกของชุมชนแต่ละคนเป็นผู้ควบคุมกันและกัน ไม่มีผู้เชี่ยวชาญพิเศษคอยทำหน้าที่แบบหมอไสยศาสตร์ การถือโชคกลางมี ๒ แบบ

๑. การถือข้อห้าม (Tabu)

หมายถึงการงดเว้นไม่กระทำหรือไม่แตะต้อง ไม่เข้าไปใกล้อะไรบางอย่าง เพราะเชื่อว่าถ้าขึ้นกระทำจะได้รับโทษหรือผลเสียอะไรบางอย่าง อันเนื่องมาจากพลังลึกลับที่แฝงอยู่ในสิ่งนั้น ๆ ข้อห้ามเหล่านั้นบางอย่างก็พอจะมีเหตุมีผลอยู่บ้าง บางอย่างก็ถูกมองว่าไม่มีเหตุผล ข้อห้ามที่ไม่มีเหตุผลถ้าขึ้นกระทำเข้าจะเกิดเสียดจัญไร ชาวลาเนาไทยเรียกว่า “ซีด” ภาคอีสานเรียกว่า “ชะล่า” หรือ “ซีดขวาง” ข้อห้ามทั่ว ๆ ไป มีดังนี้

๑. เวลาเห็นดาวตกห้ามทัก
๒. ห้ามทักสัตว์ที่ตาย
๓. ถ้ามีเสียงจิ้งจกทักที่ประตูบ้าน ห้ามออกไปทำธุระนอกบ้าน
๔. มิให้แกงหอยและเผาเต่ามาเลี้ยงกัน เพราะว่าจะซัดใจกันที่หลัง
๕. ห้ามนั่งคาบันได เพราะจะออกลูกยาก
๖. ห้ามหิวผมตอนกลางคืน เพราะจะเป็นการทอนอายุพ่อแม่
๗. ห้ามล้างมือซ้อนมือ เพราะจะเกลียดกันในภายหลัง
๘. ห้ามสวมเสื้อกลับหน้าเป็นหลัง
๙. ห้ามตัดเล็บตอนกลางคืน
๑๐. ห้ามให้เข็มหรือมีดแก่กัน ถ้าให้จะต้องเอาเงินแลก
๑๑. ห้ามเคี้ยวอาหารที่เดียวสองข้างแก้ม
๑๒. ห้ามกวาดบ้านตอนกลางคืน
๑๓. ห้ามนอนใต้ชื่อบ้าน
๑๔. ห้ามนอนหันศีรษะไปทางทิศเหนือ
๑๕. ห้ามดำ หมู หมา กา ไก่ ลม ฝน และแดด
๑๖. ห้ามผิวปากในเวลากลางคืน จะเป็นการเรียกผีเข้ามาหา
๑๗. ห้ามฆ่าหมู ๕ เล็บและควายเผือก
๑๘. ห้ามกินปลาตุกเผือก
๑๙. ห้ามเอาศพผ่านประตูเชิงใหม่
๒๐. ผ้าฟืนบนเรือนไม่ดี
๒๑. ดำน้ำพริกจนครกแตกไม่ดี

๒๒. กินข้าวอิ่มแล้วลุกขึ้นมาพร้อมกันไม่ดี

๒๓. ลับมีดตอนกลางคืนไม่ดี

๒๔. สอยกระดุมเลื้อยคางัวไม่ดี

๒. ข้อบังคับให้ทำ

มีกิจกรรมบางอย่างที่คนต้องทำเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล และเพื่อแก้ “ชืด” ที่เกิดจากการละเมิดข้อห้ามต่าง ๆ แล้ว กิจกรรมบางอย่างก็พอจะมีเหตุผลอยู่บ้าง แต่บางอย่างก็ไม่มีเหตุผล ตัวอย่างเช่น

๑. คนตกต้นไม้ตาย ช้างแทงตาย เสือกัดตาย ควายขวิดตาย ตายแต่อยู่ในห้องไม่รู้ว่า เป็นหญิงหรือชาย ควรอาบน้ำให้หมดจดเสียก่อนแล้วไปนิมนต์เอาพระภิกษุหรือสามเณรมาปลงกรรมฐานเสียก่อนแล้วจึงเอาศพเข้าบ้านได้

๒. ก่อนเผาศพควรล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว

๓. เวลายกศพลงเรือให้ตีหม้อน้ำหรือขวางหม้อข้าวให้แตก

๔. เมื่อเอาศพออกจากบ้านแล้วให้ชืดทาง

๕. เมื่อนำศพผ่านสี่แยกก็ให้หามศพจนตรงที่สี่แยกนั้นแล้วพูดว่า อย่าไปทางนั้นอย่าไปทางนี้ ฉันทจะพาไปทางที่ถูก

๖. ก่อนเผาศพควรหามศพจนรอบกองฟอน ๓ รอบ

๗. ควรเอาเงิน (เหรียญ) ใส่ปากศพ

๘. ควรเอาฝ้ายผูกคอ ตีนและมือศพ

๙. เมื่อเอาศพลงเรือแล้วชักปากปูเรือออก ๓ กีบและเอาไปเผาด้วย

๑๐. เอาศพลงเรือแล้วต้องเอาน้ำล้างปากเรือ

๑๑. เวลาตั้งศพไว้ในเรือต้องจุดไฟไว้ข้างหัวศพ

๑๒. ปลวกขึ้นเสาเรือให้เอาข้าวเปลือกข้าวสารบูชาจะได้ลาก

๑๓. ฝั่งมาจับมาจอบบ้านเรือนให้บูชาด้วยข้าวและดอกไม้แดงจักได้ลาก

๑๔. ถ้าตัวบุงขึ้นเรือนให้บูชาด้วยดอกไม้ขาวดอกไม้แดงสาวจักมาสู่แล

๑๕. ไข่ไข่ลูกเดียวแล้วไม่ไข่อีกให้เอาไปไว้วัด

๑๖. เวลานุ่งผ้าขึ้นให้พันไปทางด้านซ้าย

๑๗. เวลารับประทานอาหารให้ปิดประตูหน้าต่างให้เรียบร้อยเพื่อความปลอดภัยเพราะในเวลารับประทานอาหารเครื่องรางของขลังจะอ่อนกำลังลงทำให้ศัตรูทำร้ายได้ง่าย

๑๘. เวลากินข้าวให้ผู้ใหญ่ลงมือก่อน

๑๙. เวลาพันทักให้โยนขึ้นบนหลังคา

๒๐. เวลาจะไปไหนให้ฝากลูกไว้กับแม่พระธรณี^{๖๗}

ประมวล สุวรรณศรี ได้ให้ทัศนะไชคกลางว่า หมายถึง เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็น เหนือร้ายหรือเหตุดี เป็นที่ยอมรับกันว่าสังคมไทยมีความยึดมั่นถือมั่นในเรื่องไชคกลางมาเป็นเวลาช้านาน จนกลายมาเป็นประเพณีปฏิบัติที่สังคมไทยยึดมั่นว่าเป็นเครื่องหมายของไชคร้ายและไชคดี พอสรุปได้ ดังนี้

๑. นามธรรมของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตอันได้แก่ชื่อของคน ลัทธิ สิ่งของและสถานที่ สังคมไทยยึดมั่นถือมั่นว่าชื่อของคนมีความสำคัญว่าเป็นกลางของคน เช่น เด็กทารกที่ป่วย กระเสาะกระแสะ พ่อแม่พี่น้องกล่าวว่าตายเสียยังเด็ก ก็นิยมตั้งชื่ออันเป็นมงคลเชื่อถือได้ว่าเป็น ไชคกลางของเด็กว่าเด็กชายอยู่ (เพื่อเป็นไชคกลางว่าเด็กคนนั้นไม่ตาย)

๒. รูปรวมของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต อันได้แก่รูปร่างของคน ลัทธิ สิ่งของและสถานที่ กล่าวคือ ถือว่ารูปลักษณะแบบนั้นแบบนี้เป็นลักษณะดี แบบนั้นเป็นแบบไม่ดีไม่น่าคบหาเช่น ผมหยิก หน้ากร้อ คอเอียง พูดสองเสียง หรือ มอญขาว ลาวใหญ่ ไทยเล็ก แจกดำ ลักษณะของ กล้วยแฝดก็เป็นของต้องห้ามสำหรับหญิงมีครรภ์ ผู้ชายห้ามกินน้ำเต้า ห้ามลอดราวตากผ้าผู้หญิง รวมไปถึงเรื่องไฟและปานก็เป็นเรื่องของไชคกลางด้วย

๓. ความฝัน สังคมไทยถือว่าความฝันสะท้อนถึงไชคกลาง ที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตและ ทรัพย์สินในอนาคต เช่น คนฝันว่ารุ่งโรจน์ก็ได้เนื้อคู่

๔. ประสพการณ์ คนไทยยึดถือประสพการณ์บางอย่างว่า เป็นไชคกลางที่จะส่งผลกระทบต่อ ในด้านนั้นหรืออย่างนั้น เช่น ยึดถือกันว่าการเห็นขบวนศพเป็นไชคกลางของไชคดี

๕. ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ สังคมไทยยึดถือปรากฏการณ์ธรรมชาติ อันได้แก่ ฝน ตก ท้องฟ้าสว่างปลอดโปร่ง เป็นไชคกลางของความเยือกเย็นและความปลอดภัย ปลอดโปร่งของชีวิต หรือกิจกรรมที่จะดำเนินอยู่ เมื่อเวลาดาวตกคนไทยเชื่อว่าห้ามทัก หากทักแล้วจะเข้าท้องสุนัข และ ดาวนั้นถือว่าเทวดาจะมาจุติ เวลารุ่งขึ้นก็ห้ามชี้ที่รุ่ง มิฉะนั้นแล้วนิ้วจะด้วน ส่วนเวลาฝนตกห้ามเอา ชันครอบหัวเล่น เหตุผลก็เพราะว่ากลัวฟ้าผ่าตายนั่นเอง

๖. พิธีการ สังคมไทยเชื่อว่าพิธีการต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์แห่งการนำความสุขความเจริญ ของชีวิต มาให้ เพราะถือการมีพิธีต่าง ๆ มุ่งนำมาซึ่งไชคกลางที่ดี ในปัจจุบันนี้คนไทยทั่วไปเชื่อและ

^{๖๗} แสง จันทร์งาม, ศาสนศาสตร์ (The Science of Religion), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๑), หน้า ๒๔๗.

ยึดถือโศกลางกันอยู่เสมอ การประกอบกิจกรรมในด้านการค้า การติดต่อผลประโยชน์การเดินทาง และการได้สิ่งของสิ่งใหม่ ล้วนเกี่ยวข้องกับการยึดถือโศกลางทั้งสิ้น เช่น การเปิดบริษัทห้างร้านก็เชื่อโศกลางว่า ควรจะเปิดกิจการในวันข้างขึ้นตามปฏิทิน เชื่อว่าเป็นโศกลางของการทำมาค้าขึ้น^{๖๘}

นอกจากคนไทยจะมีความเชื่อเรื่องโศกลางแล้วยังมีความเชื่อเรื่องอุบารห์ด้วย เพราะโศกลางและอุบารห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นกลางไม่ดี เหมือนกับเป็นการบอกโศกชะตาชีวิตล่วงหน้า ไล่ที่ที่เกิดขึ้นคือตัวอุบารห์ เช่น รุ่งลงกินน้ำในโอ่งภายในบ้าน ไปป่าบินเข้าบ้าน งูเลื้อยเข้าบ้าน นกตกลงมาตายต่อหน้า งูตกลงมาห้อยป่า หม่าจิ้งจอกเห่า นิ่งข้าวขาวกลายเป็นข้าวแดง หม้อหนึ่งร้อง ควายนอนขี้สีก (ปลัก) ใต้ถุนบ้าน หมูจะขึ้นบ้าน กาโฉบหัว ฯลฯ เหล่านี้ก็คืออุบารห์คือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นกลางไม่ดี โบราณมักจะถูกกับบุคคลที่พบกับสิ่งเหล่านี้ว่านั่นแหละอุบารห์กินหัวมัน ดังนั้นคำว่า “อุบารห์” ก็คือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นกลางที่ไม่ดีนั่นเอง

สวดอุบารห์นิยมสวดกันตามพิธีพุทธ คือ นิมนต์พระมาสวดปริตรมงคลธรรมดา แต่เมื่อจบแล้วให้พระท่านอ่านหนังสือ “อุบารห์” ไล่เสนียดจัญไรด้วย ถ้าไม่มีหนังสืออุบารห์ให้สวดไชยน้อยไชยใหญ่ แต่ถ้าสวดไม่ได้ให้สวด ยันทุนนิมิตตั้ง ฯลฯ ๓ รอบ ๗ รอบ หรือ ๑๐๘ รอบ แล้วแต่อุบารห์นั้นน้อยใหญ่ขนาดไหน และประพรมน้ำมนต์ล้างอุบารห์ด้วยบท “ชยันโต” ฯลฯ เพื่อเป็นสิริมงคลซ้ำอีกดีนัก เวลาทำให้แต่งกาย (แต่งเครื่องยกครู) ด้วยขัน ๕ ขัน ๘ ดอกไม้ขาว ๕ คู่ เทียน ๕ คู่ ดอกไม้ขาว ๘ คู่ เทียน ๘ คู่^{๖๙}

การแก้อุบารห์เหล่านี้ ตามธรรมเนียมไทยอีสานเมื่อเกิดอุบารห์ขึ้น เจ้าตัวต้องฮีบ (รีบ) จัดหาเครื่องบูชา มี เครื่องฮ้อย (ร้อย) เครื่องพัน ข้าวตอก, ดอกไม้, ข้าวเปลือก, ข้าวสาร อย่างละกระหวง หน่อกล้วย หน่ออ้อย หน่อหมาก หน่อมะพร้าว และดอกไม้สำหรับปักแจกัน กับ เทียนธูป ขัน ๕ ขัน ๘ สำหรับบูชาพระ น้ำมนต์ใช้น้ำล้าง (น้ำบ่อ) เทียนสำหรับทำน้ำมนต์ ๑ เล่ม ใช้ขี้ผึ้งแท้เล่มใหญ่ ไล่ใหญ่พองามเพื่อกันไม่ให้ดับง่าย ด้ายสายสิญจน์ให้ยาวพวงรอบที่เกิดอุบารห์ แล้วมาวางที่พระประธานและพระสงฆ์จับถือสวดได้ทุกรูป เทียนขี้ผึ้งแท้ยาว ๑ คืบเจ้าภาพ ๘ เล่ม ไขจุดถวายพระสวด ๘ รูป รูปละ ๑ เล่ม สวดอุบารห์นี้สวดพร้อมกันแต่ไม่ฟังกัน ใครจบก่อนก็หยุดก่อน และต้องสวดให้จบทุกรูปจึงจะเป็นมงคล การนิมนต์พระมาสวดแก้อุบารห์ นิยมนิมนต์จำกัด ๘ รูปอย่าให้ขาด

^{๖๘} ประมวล สุวรรณศรีและคณะ, **สี่ศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สาธิตการศึกษ จำกัด), หน้า ๘๔.

^{๖๙} สวิง บุญเฉลิม, **ตำรามรดกอีสาน**, หน้า ๑๑๙.

การเริ่มพิธีมีจุดเทียนธูป กล่าวบูชาไหว้พระรับศีล อาราธนาพระปริตต์ สวดพุทธมนต์ อาราธนาสวดอุบาสกตามลำดับ ถวายปัจจัยไทยทานตามกำลังเจ้าภาพ พระยถา ฯลฯ ลัทธิ ประพรมน้ำพุทธมนต์ ไปรยกรวดทรายตามลำดับเป็นอันเสร็จพิธี^{๗๐}

ตามชนบท เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้น เกิดในบ้านหรือที่ดินของตน หรือจะสร้างบ้าน ใหม่ ถ้าสงสัยว่าจะก่อสร้างนั้น อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่เป็นมงคลมาก่อน หรือ คนตายโหงตายท่า รด คว่า รดชนคนตาย หรือเกิดมีฟ้าผ่าฟาลง เป็นต้น ในบ้านที่ดินของตน ก็มักจะนิมนต์พระไปสวด ถอดถอนในสถานที่นั้น ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล และความปลอดภัยแก่สถานที่ ทั้งแก่ผู้ที่เป็น เจ้าของ และผู้ที่อยู่ด้วย^{๗๑} การสวดถอดถอนจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่เชื่อว่าสามารถจะขจัดปัดเป่าล้างร้าย หรืออุบาสกภัยต่าง ๆ ที่ไม่ดีได้ อีกทั้งยังเป็นการเสริมสิริมงคลให้กับเจ้าของด้วย

ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องโชคลางและอุบาสกต่าง ๆ นั้น เป็นความเชื่อที่ชาวไทยถือ ปฏิบัติกันมาจนบางท้องถิ่นถือเป็นประเพณีที่จะขาดเสียไม่ได้ ถ้ามีความรู้สึกว่าจะชีวิตไม่ราบรื่น มี เหตุการณ์ที่ผิดปกติเกิดขึ้นจะต้องมีการทำพิธีแก้ไขโดยด่วน ถ้าไม่ได้ทำพิธีแก้ไขจะมีความรู้สึกไม่ สบายใจ และขาดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต จะมีอุปสรรคเข้ามาในชีวิต หากมีการแก้ไขตามธรรมเนียมปฏิบัติอย่างถูกต้องแล้วเชื่อว่าอุปสรรคต่าง ๆ ก็จะเบาบางหรือหมดไป ความเชื่อในลักษณะนี้ล้วน ได้รับความอิทธิพลจากต้นตระกูลแห่งนั้น

๔.๒.๓ อิทธิพลเกี่ยวกับพิธีกรรม เครื่องรางและเวทมนต์คาถา

เมื่อกล่าวถึงเรื่องพิธีกรรมและเรื่องเวทมนต์คาถาในประเทศไทย ล้วนมีองค์ประกอบ มากมายที่สลับซับซ้อน บัญญัติขึ้นโดยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้าน เวทมนต์คาถาจะมีความ คักดีสิทธิ์หรือไม่ขึ้นอยู่กับพิธีกรรมที่แต่งตั้ง ถ้าองค์ประกอบไม่ครบจะทำให้ประกอบพิธีกรรมได้ไม่ สมบูรณ์ เวทมนต์คาถาก็จะไม่มีพลังคักดีสิทธิ์ ดังนั้นองค์ประกอบของพิธีกรรมและเวทมนต์คาถา ย่อมหลีกเลี่ยงความเป็นต้นตระกูลไม่ได้ เพราะสิ่งเหล่านั้นคือสิ่งเดียวกับต้นตระกูล ซึ่งคนไทยอาจคุ้นเคย กับคำว่าไสยศาสตร์มากกว่าคำว่าต้นตระกูล

หลักการของไสยศาสตร์หรือฮินดูต้นตระกูลที่ดี พุทธต้นตระกูลที่ดี หรือมนตรยานก็ดี ล้วนได้ แปรรูปมาเป็นไสยเวทพุทธาคม ในประเทศไทย ลาว และเขมรยึดถือสูตรดั้งเดิมของโยคะศาสตร์ นั้นคือ การบังคับธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ให้อยู่ในอำนาจได้เด็ดขาด เภจอาจารย์ท่าน เรียกว่าเล่นธาตุ เดินธาตุ หรือเข้าธาตุ ออกธาตุ ซึ่งก็คือการทำสมาธิจิต หรือเจริญสมถกรรมฐาน แบบหนึ่งนั่นเอง การเจริญสมถกรรมฐานโดยเจริญเวทมนต์คาถาบริการรมให้จิตเกิดสมาธิแน่นแน่ว จิต

^{๗๐} พระราชพรหมจริยคุณ, อุบาสก ๔ ประการและวิธีแก้, (กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ม.ป.พ.), หน้า ๖.

^{๗๑} พระกิตติญาณโสภณ, อำนาจพระพุทธมนต์, (ขอนแก่น : ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๗๙.

ที่เป็นสมมติยอมก่อให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์ได้ ซึ่งเป็นหลักที่นักวิชาการยุคนี้ยอมรับแล้ว การปลุกเสก เครื่องมงคลหรือพุทธานิષะกก็ดี การอัญเชิญพระเข้าตัวก็ดี ถือเป็นกรจริญสมถกรรมฐานอีกแบบหนึ่ง ไสยเวทพุทธานุสถล้นมีความศักดิ์สิทธิ์มาก เกิดจากความยึดมั่นในพระรัตนตรัยรวมทั้งตะบะแห่ง กระแสจิตของครูบาอาจารย์ อันว่าความขลังความศักดิ์สิทธิ์นี้เกี่ยวเนื่องอยู่ในกามภพ รูปภพ อรูปภพเท่านั้น หมายถึงความข้องอยู่ในวัฏฏสงสาร แต่สำหรับชั้นโลกุตระธรรมแล้วต้องปล่อยวางเรื่อง ความขลังความศักดิ์สิทธิ์ให้หมดสิ้น เพราะความขลังความศักดิ์สิทธิ์นั้นถือเป็นลีลาพหุปรมาส ความเชื่อถือความศักดิ์สิทธิ์อันเป็นลัทธิพราหมณ์หรือฮินดูที่แปลงปนเข้ามาในพระพุทธศาสนา^{๒๒}

ในเรื่องของการสวดมนต์และคาถาอาคม (Prayer) ถ้าฟังผิวเผินจะเข้าใจว่าเป็นสิ่งเดียวกัน แต่ความเป็นจริงแล้วมีจุดมุ่งหมายต่างกัน การสวดมนต์ คือ การพูดกับเทพเจ้าด้วยความเคารพบูชา ด้วยการอ่อนน้อมถ่อมตนแบบเดียวกับบุตรพูดกับบิดา เพื่อเอากเอาใจเทพเจ้า หรือขออะไรบางอย่างจากพระเจ้า ผลที่เกิดขึ้นเป็นการกระทำของเทพเจ้า ไม่ใช่การกระทำของมนุษย์ผู้สวดมนต์ ส่วนคาถาอาคมนั้นเป็นการใช้คำพูดเพื่อบังคับและขู่เข็ญ มีลักษณะเด่นคือผู้ทำมีจิตใจเต็มไปด้วยความเชื่อมั่นในตัวเอง ผลที่เกิดขึ้นเป็นผลแห่งการกระทำของหมอไสยศาสตร์ ไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ มาช่วยเหลือ

บทสวดมนต์จะเต็มไปด้วยการทักทายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยความเคารพนบถน้อม เช่น ข้าแต่เทพเจ้า ข้าแต่บิดาเจ้า เป็นต้น แต่ถ้าเป็นคาถาอาคม ไม่มีคำทักทายด้วยความเคารพนบถน้อมแต่อย่างใด แต่เต็มไปด้วยคำแสดงอำนาจของตนว่าตนจะทำอย่างไรอย่างนี้ เช่น คาถามหาเสน่ห์ของชาวอีสาน

อม พุทธชเฎก กุจะเสกใส่นางสีดา ติดตุดู ติดตุดู
สูบ่มาลำคอย ละคอย อมบักน้อยกันเขี้ยว
สาวจาเฮี้ยวผ่าสี่เดือนหก กุจักบุนพลุมาหม่น
กุจักหม่นใส่พญาซ้าง พญาซ้างก็หัน กุจักหม่นใส่พญาคน พญาคนก็ฮ้องไห้
กุจักหม่นใส่นางทาสไห้ ก็ดินดินพอตาย
อม สหมติด ติดให้มันติดปานตัง สาวท้วง สาวหา สาวบ่มากูไป

ลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของคาถาอาคมก็คือ ประกอบด้วยคำและสำนวนเก่า ๆ บางทีก็เป็นภาษาต่างประเทศ ซึ่งคนที่เสกคาถาก็ฟังไม่รู้เรื่อง ตัวอย่างคาถามหาเสน่ห์ของชาวอีสานที่ยกมานี้เต็มไปด้วยถ้อยคำที่แปลก ๆ ที่ชาวอีสานเองก็ไม่เข้าใจ เช่น พุทธชเฎก, บักน้อยกันเขี้ยว, สาวจาเสี้ยว

^{๒๒} ประมวล สุวรรณศรีและคณะ, **ไสยศาสตร์**, หน้า ๑๕.

ผ้าสี่เดือนหก เป็นต้น แต่การฟังไม่รู้เรื่องแทนที่จะเป็นผลเสีย แต่กลับเป็นข้อดี เพราะมันทำให้คาถาอาคมมีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เพราะดูเป็นสิ่งลึกลับ ถ้าฟังรู้เรื่องหมดก็เป็นเรื่องธรรมดาไป คำว่า “อม” ได้รับความอานิสงส์มาจากคำว่า “โอม” ของอาถรรพเวทของฮินดูที่มีต่อคนไทย

คาถาอาคมมักเต็มไปด้วยถ้อยคำที่มีอำนาจโน้มน้าวใจ ทำให้คนเสกคาถาเองเกิดอารมณ์ร่วม เช่น คาถาที่มุ่งให้เกิดความรัก มักจะพูดถึงความรักอมตะของเทพนิยายในอดีต หรือความรักในสิ่งที่เป็นของคู่กันโดยธรรมชาติ เช่น นกรักฟ้า ปลารักน้ำ ถ้าเป็นคาถาที่มุ่งให้เกิดความฮึกเหิมในการต่อสู้ เช่น คาถาชกมวย ก็มักพูดถึงความห้าวหาญของวีรบุรุษในอดีต^{๗๓} ส่วนคาถาอาคมจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ศาตราจารย์แสง จันทร์งาม ได้รวบรวมไว้ดังนี้

๑. การเรียนคาถาอาคมระหว่างศิษย์กับครูนั้นจะต้องกระทำกันตามวันเวลาสถานที่ที่กำหนดไว้ในตำราอย่างเคร่งครัด เช่น คาถาเกี่ยวกับการอยู่ยงคงกระพัน ต้องเรียนในวันแข็ง คือ วันอังคาร

๒. ผู้ใช้คาถาอาคมนั้นจะต้องปฏิบัติตามข้อห้ามอย่างเคร่งครัด เช่น จะกินอาหารบางอย่างไม่ได้ จะรดราวดากผ้าไม่ได้ เป็นต้น ถ้าฝ่าฝืนจะทำให้คาถาเสื่อมทันที บางทีเจ้าตัวอาจได้รับอันตรายด้วย

๓. การเสกคาถาจะต้องระมัดระวังอย่างยิ่งในการออกเสียงให้ถูกต้อง และลงวรรคตอนให้ถูกต้องตามที่กำหนดไว้ในตำราหรือตามที่ครูสั่งไว้ ถ้าคาถาไม่มีผลก็แสดงว่าผู้เสกคาถาออกเสียงและวรรคตอนผิดไป หรือ มิฉะนั้นก็สู้แรงคาถาของฝ่ายตรงกันข้ามไม่ได้^{๗๔} ในการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก “ทรงอาราธนาพระสงฆ์ทุกพระอารามทั้งในและนอกกรุงสวดพระพุทธรูปมนต์บนเชิงเทียนในเสมา เสมาละรูปรอบพระนคร”^{๗๕} ซึ่งเป็นการสวดมนต์เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลต่อบ้านเมือง ความเชื่อนี้ยังได้รับการปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน ถ้ามีการสร้างบ้านหรือเปิดสำนักงานใหม่ก็จะมีการทำพิธีก่อน เช่น ขึ้นบ้านใหม่ ออกรถใหม่ เป็นต้น ก็จะมีการเจิมหรือนิมนต์พระไปสวดพระพุทธรูปมนต์ เพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคล

นอกจากชาวไทยจะมีความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถาแล้ว ยังเชื่อว่าพิธีกรรมและเวทมนต์คาถาถ้าหากทำถูกวิธีแล้วสามารถเสกให้สิ่งต่าง ๆ เกิดความขลังได้ ซึ่งเรียกว่าเครื่องรางของขลัง เช่น ประเภทเครื่องราง ประเภทยันต์ ประเภทตระกรุด และผ้าประเจียด เป็นต้น เมื่อจะทำให้เกิดความ

^{๗๓} แสง จันทร์งาม, ศาสนศาสตร์, หน้า ๒๔๓.

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๔.

^{๗๕} ประยูร สิริพิพันธ์, แก้วแผ่นดิน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (พระนคร : นิยมวิทยา, ๒๕๐๔), หน้า ๔๗.

หลัง มักจะทำพิธีปลุกเสกอย่างใหญ่โต มีการประสาธัมพันธ์ตามสื่อต่าง ๆ เพื่อโปรโมตพิธีปลุกเสกหวังผลทางการตลาด โดยรวมแล้วสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อนำมาปลุกเสก **อาจารย์สนธิ ศรีลำแดง** ได้รวบรวมไว้ ๔ ประเภท คือ

๑. เครื่องราง (fetish) ของที่นับถือกันว่าป้องกันอันตรายได้ ยิ่งไม่เข้า ฟันไม่เข้า เช่น เขี้ยวหมูตัน เหล็กไหล ฝรั่งเศสเรียกว่า (fetish) สิ่งที่น่าเชื่อถือกันโดยปราศจากเหตุผล เป็นของที่นับถือกันมาแต่ดึกดำบรรพ์ มีอยู่ทุกประเทศ ไม่ว่าฝรั่งเศส แชง ไทย

๒. ยันต์ (abracadsbra/cabalistic Sign) รูปต่าง ๆ ที่เขียนลงบนแผ่นโลหะหรือผ้าหรือตามตัว ลงอักขระหรือเลขใช้เป็นเครื่องราง เช่น ลายมังกร ลายเสือ เป็นต้น

๓. ตระกรุด (mascot/Amulet) บุคคล สัตว์ หรือสิ่งที่เห็นว่าจะนำโชคดีมาให้ สิ่งที่น่ามาสวมแล้วเชื่อว่าจะทำให้หนีกรบให้ปลอดภัยอันตราย

๔. ผ้าประเจียด ผ้าลงเลขยันต์ ซึ่งถือว่าสามารถป้องกันอันตรายได้^{๗๖}

อิทธิพลของตันตระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธตันตระได้มีอิทธิพลต่อเวทมนต์คาถาของคนไทยอย่างมาก ที่เด่นชัดก็คือ ก่อนจะมีการใช้เวทมนต์คาถาจะต้องมีการขึ้นครูโดยตั้ง นะโม ก่อนทุกครั้ง **ดร.พระมหาสมจินต์ สุมมาปญโญ** ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทมนต์ไว้ว่า

ในประเพณีไทยโบราณ นิยมย่อบทมนตระ (มนต์) สำคัญหรือแม้แต่หลักธรรมสำคัญ เพื่อเป็นบทสวดสาธยายให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ เช่น หัวใจอิติปิโส ว่า “อิ สวา สุ”

อิ เป็นคำย่อพระพุทธานุ มาจากคำว่า “อิติปิ โส ภควา ฯลฯ”

สวา เป็นคำย่อธรรมคุณ มาจากคำว่า “สุวากขาโต ภควตา ธมฺโม ฯลฯ”

สุ เป็นคำย่อสังฆคุณ มาจากคำว่า “สุปฏิปนฺโน ภควโต ฯลฯ”

มนตระหัวใจอิติปิโส เมื่อประสงค์จะให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ให้ภาวนาเป็นคาบสลับกัน ดังนี้ คาบที่ ๑ **อิ สวา สุ** คาบที่ ๒ **สวา สุ อิ** คาบที่ ๓ **สุ อิ สวา**

มนตระที่เป็นอริยสัง ๔ ว่า “ทุ ส นิ ม” ทุ มาจากคำว่า ทุกข์, ส มาจากคำว่า สมุทัย, นิ มาจากคำว่า นิพพาน, ม มาจากคำว่า มรรค

เมื่อประสงค์ให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ให้ภาวนาเป็นคาบสลับกัน ดังนี้ คาบที่ ๑ **ทุ ส นิ ม**, คาบที่ ๒ **ส นิ ม ทุ**, คาบที่ ๓ **นิ ม ทุ ส**, คาบที่ ๔ **ม ทุ ส นิ**^{๗๗}

^{๗๖} สนธิ ศรีลำแดง, **พระพุทธศาสนากระบวนทัศน์ใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๙.

^{๗๗} พระมหาสมจินต์ สุมมาปญโญ, **อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทีเบต**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๗), หน้า ๗๗.

รองศาสตราจารย์อุดม บัวศรี ได้ให้ความหมายคาถาอาคมต่าง ๆ ของคนไทยไว้ว่า

อาคม หมายถึง บทมนต์ซึ่งได้เรียนมาจากผู้เป็นครูโดยได้ท่องไว้จนแม่นยำถือกันว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์สามารถปกป้องภัยอันตรายและคุ้มกันภัยได้ อาคมมีอยู่หลายประเภท ครูแต่ละคนก็เชี่ยวชาญไปคนละอย่างหรือมีความถนัดต่างกัน ซึ่งมนต์มีลักษณะต่าง ๆ ที่พอจะรวบรวมมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

๑. ประเภทร้ายมนต์แล้วเป่า

มนต์คัดเลือด มนต์เป่าตาแดง มนต์เป่าแมงงอดกัด (แมลงป่องต่อย) มนต์เป่าปลาตุ๊กปัก มนต์เป่าปวดหัวดิบ มนต์เป่างูกัด มนต์เป่าจอตูดูก (คาถาประสานกระดูก)

๒. ประเภทร้ายมนต์ทำจิตให้เป็นสมาธิ

มนต์ป้องกันตัว มนต์กันสุนัขกัด มนต์เสน่ห์ห่มหานิยม มนต์กันปืน มนต์กันผีขับผี มนต์กันนิมิตร้าย มนต์ปราบไฟ

ตัวอย่างคาถาอาคมของคนอีสาน

๑. คาถาแคล้วคลาด **อิ สะวา สุ** ให้ร้ายคาถานี้ ๗ จบจะแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง

๒. คาถากันปีศาจ **ปฏิภักมันตุ ภูตานิ** ให้ร้ายคาถานี้ ๓ หน หรือ ๗ หน แล้วเอาเท้ากระที่บดินก่อนออกเดินทางไปในที่ ๆ ฝันชุกชุม หรือร้ายมนต์ตรงที่เชื่อว่ามีผีชุกชุม

๓. คาถาเป่าตาแดง **วินประคุมเพ ยะธา ผุสลิตักเค** ให้ผู้เป่าเคี้ยวใบพลู แล้วร้ายมนต์บทนี้เป่าไปที่ตาผู้ป่วย ๓ ครั้ง เป่าทุกเย็นจนหาย

๔. คาถาห้ามเลือดหรือมนต์คัดเลือด **อะวะสุสสะตุ เต สะรีเร มังสะโลหิตัง** ให้ร้ายมนต์นี้เวลามีบาดแผล หรือถูกของมีคมมีเลือดไหลไม่หยุด อาจใช้มือบีบแผลไว้ หรือ ใช้ยอดเหล้าฮ้าง (สาบสือ) ขยำให้ละเอียดปิดปากแผล แล้วร้ายมนต์บทนี้ ๓ หรือ ๗ บท เป่าลงไปที่แผลเลือดก็จะหยุด

จะเห็นได้ว่า เวทมนต์คาถาเป็นลัทธิความเชื่ออันหนึ่ง ที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสานเป็นอย่างยิ่ง นับได้ว่าเป็นวิวัฒนาการของการดำรงชีวิตของคนไทยส่วนหนึ่ง ปัจจุบันคาถาอาคมก็มีความเชื่ออยู่บ้าง แต่น้อยลงกว่าเดิม เพราะการคมนาคมสะดวกและวิชาการสมัยใหม่เจริญ เวชภัณฑ์ต่าง ๆ มีมากและหาง่ายขึ้น เวทมนต์คาถาเกี่ยวกับการบำบัดโรคภัยไข้เจ็บก็ถูกลบเลือนไป เหลืออยู่ที่เวทมนต์เกี่ยวกับความลึกลับ เช่น ไล้ผี เสน่ห์ห่มหานิยม เป็นต้น^{๗๕} พระ

^{๗๕} อุดม บัวศรี, **วัฒนธรรมอีสาน**, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๗๕.

พุทธมนต์ที่ใช้สวดมาจนถึงปัจจุบันนี้ เชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์นานาประการ เช่น บทพาหุง ที่กล่าวถึง
ชัยชนะของพระพุทธเจ้า ในบทสรุปพระคาถากล่าวว่า

เอตปิ พุทธะชยะมังคะละอฏฐะคาถา
โย วาจะโน ทินะทีเน สระเต มะตันที
หิตะวานะเนกะวิวิธานิ จุปัทวะวานิ
โมกขัง สุขัง อะธิคะเมยยะ นะโร สะปัญโญ.

พระพุทธพรชัยมงคลทั้ง ๘ บท หากนรชนผู้ใดซึ่งประกอบไปด้วยสมบัติปัญญา เฉลียว
ฉลาด สามารถจะรู้แจ้งแทงตลอดเข้าใจในอรรถรสได้แล้ว นำมาท่องบ่นสาธยายบริกรรมภาวนามีได้
ว่างเว้นทุกคืนวัน เจริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณเป็นอารมณ์ น้อมจิตคิดนึกถึงบท
มนต์ทั้ง ๘ บทแล้ว สมเด็จพระจอมไตรโลกนาถศาสดาจารย์ ได้ตรัสสรรเสริญบุคคลนั้นว่าจะเป็นผู้
มีจิตเบิกบานผ่องใส ไม่หลงใหลเมื่อกระทำกาลกิริยา ผู้ใดเจริญท่องบ่นพระคาถาทั้ง ๘ บทนี้ หรือ
บทใดบทหนึ่งบุคคลผู้นั้นก็ย่อมพ้นจากสรรพภัยพิบัติอุปัทวันตราย จะเดินทางไปในถิ่นสถานที่ใดก็
มากไปด้วยมิตร ไม่มีศัตรูที่จะคิดปองร้าย แม้จะอยู่ในถิ่นฐานบ้านเรือนของตน ก็มีแต่ความโสมนัส
ชื่นบาน มีความสุขกายสบายใจ หากมีอุปนิสัยแก่กล้าก็จะบรรลุมรรคผลยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนถึงอมตมหา
นิพพาน อันเป็นสถานที่บรมสุข^{๗๙} อิทธิพลของตันตระจึงมีต่อพิธีกรรมตลอดถึงเรื่องเวทมนต์คาถา
ของสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน เพราะคนไทยได้คุ้นเคยกับสิ่งเหล่านี้มานาน จนในบางท้องถิ่นได้
กลายมาเป็นประเพณี

๔.๒.๔ อิทธิพลเกี่ยวกับยารักษาโรค

ในสมัยโบราณที่ยังไม่มีวิชาการทางแพทย์เจริญอย่างทุกวันนี้ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยก็มักจะใช้
ยาที่หาได้ตามธรรมชาติ เรียกว่ายาสมุนไพร ในการปรุงยาแต่ละชนิดนั้นจะต้องมีการขึ้นครูก่อน
การขึ้นครูกี้เพื่อทำให้เกิดความเชื่อมั่นในสรรพคุณของยานั้น พร้อมกับการใช้คาถาอาคมกำกับยาด้วย
เพื่อเสริมความศักดิ์สิทธิ์เข้าไปด้วย

วิธีรักษาหม่าบักัดคน สวดน้ามนต์ให้ว่า โนม ๓ จบ พุทัง ๓ มัง ลังฆัง ถึง พุ
ติยมปิ ตะติยมปิ และลักกัตตะวา ๓ จบ พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ๓ จบ แล้วสวดธาตุ

^{๗๙} รัชช เพื่อประภัสสร, พระภิกษาพาหุง ชัยชนะของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณศิลป์, ๒๕๑๖), หน้า ๓๕๙.

ทั้ง ๔ นะมะพะทะ พะทะนะมะ มะพะทะนะ ยาแก้พิษ เอาฝากไม้โดน ๑ ฝาก ฝากม่วง ๑ ฝาก ที่มาก้ายแช่ แช้วแช่ ๑ ทาฝนกินดี^{๕๐}

ยารักษาคนให้เลิกเสพฝิ่น เอาการบูร ๑ บาท พริกไทย ๗ ดีปลี ๗ ขี้ผึ้ง ๑ ถ้ามันกินหนักสิ่งหนึ่ง ให้เอาเฟื้อง ขมิ้นชัน ๑ ขมิ้นนางคำ ๑ ว่านไฟ ๑ สามสิ่งนี้ตัดสิ่งละ ๗ ชื้น จึงลงคาถาไล่ ส วิ ธา ปุ กะ ยะ ประ ลงตัวละช้อน แล้วเอาหม้อใหม่ๆ เอาใบตองกล้วยตีบปิดให้ดี ต้มกินจนจืด^{๕๑}

ยาแก้พยาธิชุกต ให้เอาเปลือกพันชาติ ๑ ชั่ง เปลือกสะเดา ๑ ชั่ง เปลือกสะเดาข้าง ๑ ชั่ง หัวคู้ท่ง ๑ ชั่ง เม็ดกระเบา ๑ ชั่ง ลูกมะเขือบ้า ๑ ชั่ง กระดาษคันยูดชนิดดำ ๑ ชั่ง ชื้น ๑ แห่ง ปลอดภัย ๔ บาท ทั้งหมดนี้หั่นตากแดดให้แห้งแล้วขี้ไฟให้กรอบพอควร ส่วนคันยูดไฟให้ไหม้แต่อย่าให้มันเป็นขี้เถ้า ส่วนปลอดภัยกับชื้นให้ผสมกันเข้า แล้วจึงเอาไปผสมกับยาที่ตำไว้ละคนเข้ากันให้ดี และเอายาทาชันดู ถ้ามันไม่ขึ้นราให้เอาปลอดภัยไปอีก ทำให้เข้ากันดีแล้วทดลองชันขาวดู ถ้ามันขึ้นราแล้วเอาน้ำผึ้งเดือน ๕ มาเป็นกระสายปั้นลูกกลอนเท่าลูกสมอตากแดดให้แห้งกินวันละ ๓ เวลา เข้า เทียง เย็นทุกวัน ก่อนจะทำยานี้ให้สวดปริตตีไล่ คือ นะโม ๙ หน ชะยันโต ๘ หน ลักกัตตะวา ๗ หน พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ๑ หน นักขัตตะยัก ๓ หน ภาวันตุลัฬ ๑ หน เมื่อจะกินยาเบื้องต้นผู้เป็นหม้อให้จับยามา ๑ ก้อน กับว่านหอม ๗ ฝาน เสกคาถาไล่ว่า ชะยันโต ๆ ยันไซ ๆ ๆ ยัน ๆ ๆ ไซ ๆ ยันติประยัยันไซ ๆ ลัพะวะ ๓ หรือ ๗ หนจึงให้กินแล้วเจริญคาถากับแม่พยาธิชุกตดังนี้ พุทธะกันตั้ง ธรรมะกันตั้ง สังฆะกันตั้ง อระหังพุทโธ นะโมพุททายะ ยะทาพุทโธนะ เจริญ ๗ หน

คาถาปลุกยาให้ว่าดังนี้ อมมิตังบน อมชะหลุกชะหลุก กูจะปลุกยาให้ลูกก็ลูก ก็ให้เป็นยาแท้ ๆ ขอให้ยามาแก้เทียวพลัน อมลัพะพะเฒ่าคูหา กูนี้ผาบทั้งหมูผีพรายกูนี้ผาบทั้งหมูผียักษ์ อมลัพะเพิก อมะเวโรวรัญญู วระโท วระหะโร อนุตตะโร อเทสวาะ ๆ ให้เสกคาถานี้ไล่ยา ๗ หน แล้วจึงให้กินแล ถ้าไม่เสกก่อนจะเป็นบ้า^{๕๒} ในตำรายาแผนโบราณของไทยได้กล่าวถึงสมุนไพรแต่ละชนิดพร้อมทั้งสรรพคุณของสมุนไพรนั้นด้วย แต่สิ่งที่หมออาจจะใช้กำกับยาก็คือคาถา บางที่เรียกว่าคาถาปลุกยา เพราะเชื่อว่ายาแต่ละอย่างมีอำนาจมาก แต่ถ้าจะเอาอำนาจจากยามาใช้ให้ได้เต็มที่จะต้องใช้ประกอบกับคาถาอาคมด้วย อิทธิพลของแนวคิดแบบตันตระนี้จึงเข้ามามีบทบาทต่อตำรายาแผนโบราณ

^{๕๐} เดช ภูหังษ์ทอง, ตำรายาพื้นบ้านภาคอีสาน, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๐๕), หน้า ๕๙.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

๔.๒.๕ อิทธิพลในวรรณกรรมของไทย

วรรณกรรมของไทย ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดแบบตันตระ เช่นแนวคิดเรื่องเทพเจ้า ผู้บำเพ็ญตบะ ผู้วิเศษ พิธีกรรมและเวทมนต์คาถา วรรณกรรมของไทยที่มีชื่อเสียงมักจะนำเอาเรื่องเวทมนต์คาถาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการร้อยเรียงเนื้อความให้น่าสนใจยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องตันตระที่แทรกอยู่ในวัฒนธรรมประเพณีของสังคมไทย ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน

ตอนที่พระเจ้าเชียงอินทร์สั่งให้ตรีเพชรกล้ำมารกับไทย ได้มีการกล่าวถึงตรีเพชรกล้ำไว้ว่า

อันแม่ทัพคนนี้มีศักดิ์ดา	อยู่คงศาดราวิชาดี
แขนขวาลักกลเป็นองค์นารายณ์	แขนซ้ายลักขาดเป็นราชสีห์
ขาขวามีกักพยัคฆ์	ขาซ้ายลักหมีมีกำลัง
ลักอูระรูปพระโมคคโล	ภควัดปิดตานั้นลักหลัง
สี่ข้างลักอักขระนะจิงง	ศรีษะฝังพลอยนิลเม็ดจินดา
ฝังเข็มเล่มทองไว้สองไหล่	ฝังเพชรเม็ดใหญ่ไว้เสกหน้า
ฝังก้อนเหล็กไว้อุรา	ข้างหลังฝังเทียนคล้ำแก้วตาแมว ^{๕๓}

แม้แต่ในเรื่องของพระพุทธศาสนาก็ยังมีเรื่องของเวทมนต์คาถาเข้ามาเกี่ยวข้อง อิทธิพลของวรรณกรรมได้เป็นตัวเชื่อมระหว่างพระพุทธศาสนากับไสยศาสตร์ให้สัมพันธ์กัน มีการกล่าวถึงเวทมนต์คาถาทางฝ่ายพระพุทธศาสนา เมื่อคนได้ศึกษาวรรณกรรมจึงเข้าใจว่ามีการใช้ไสยศาสตร์ แม้แต่พระพุทธศาสนาก็เอาไปใช้ในทางไสยศาสตร์ เช่น

ทั้งขอมไทยได้ลั่นก็ยินดี	เรียนคัมภีร์พุทธเทพเวทมนต์
ปัดมั่งตังถึงนะปัดตลอด	แล้วถอนถอดถูกต้องเป็นสองหน
หัวใจกริดอิทธิเจแสนท์กล	แล้วเล่ามนต์เสกขม้นกินน้ำมัน
เข้าไปในห้องลงวิชาประสาเด็ก	แทงจนเหล็กแหลมหลู้อยู่ขึ้น
มหาหมื่นยี่นยงคงกระพัน	ทั้งเลขยันต์ลากเหมือนไม้เค็ลื่อนคลาย
แล้วทำตัวหัวใจติปิโส	เสดาะไซ้ตรวนได้ตั้งใจหมาย
สะกดมนต์จิงงกำบังกาย	เมฆฉายสุริย์จันทร์ขยันดี
ทั้งเรียนกรรมฐานนิพพานสูตร	ร้องเรียนภูตพรายปราบกำราบผี
ผูกพยนต์หุ่นหญ้าเข้าราวี	ทองประสีสอนหลานช้านาญมา ^{๕๔}

^{๕๓} สนิท ศรีสำแดง, พระพุทธศาสนากระบวนทัศน์ใหม่, หน้า ๑๕๐.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๑.

เมื่อศึกษาในเรื่องขุนช้างขุนแผนแล้ว จะเห็นว่าคนในสังคมยุคนั้นนับถือพระพุทธศาสนา แต่ธรรมเนียมของศาสนาพุทธปฏิบัติกันแต่เพียงเป็นเรื่องของพิธีกรรม เช่น พรายแก้วบวชเรียนก็ไม่ได้บวชเรียนธรรมะ แต่เรียนวิชาตำราพิชัยสงครามสำหรับอยู่ยงคงกระพัน แม้กระทั่งทำเสน่ห์ให้ผู้หญิงหลงรัก^{๔๕}

๔.๓ ท่าทีของชาวพุทธไทยที่มีต่อตันตระ

ในปัจจุบัน ความเชื่อของสังคมไทยพบว่า มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่สำคัญ และมีฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ในทางสังคมพบว่าประชาชนซึ่งล้วนแต่เป็นพุทธศาสนิกชนนั้น ไม่ค่อยปฏิบัติและยึดมั่นศรัทธาเฉพาะแต่พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เพียงเท่านั้น แต่ยังมีความเชื่อและศรัทธาในลัทธิศาสนาอื่นอีก เป็นต้นว่า ลัทธิผีสิงนางไม้ ลัทธิศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู มีความเชื่อต่อเจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ ผสมผสานกันไป^{๔๖} คนไทยจึงเป็นลักษณะของการรวมความเชื่อต่าง ๆ เอาไว้ในสังคม คนที่นับถือพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ก็ยังไม่ใช้พระพุทธศาสนาที่บริสุทธิ์ ยังมีการเคารพนับถือลัทธิความเชื่ออื่นอีกมากมาย เช่น ความเชื่อเรื่องผีสิงนางไม้ เรื่องเทพ ไสยศาสตร์ เป็นต้น

ณรงค์ เล็งประชา กล่าวว่า เมื่อพิจารณาวิถีชีวิตของชาวพุทธไทยพบว่า มักจะอาศัยลัทธิความเชื่อหลายลัทธิศาสนาเป็นที่พึ่ง เป็นแนวทางของการดำเนินชีวิต คือ

๑. ความเชื่อผีสิง นางไม้ และอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งหลาย
๒. ลัทธิศาสนาฮินดู
๓. ลัทธิบูชาบรรพบุรุษ นับถือเจ้าพ่อเจ้าแม่
๔. นับถือผู้วิเศษ^{๔๗}

ท่าทีของชาวพุทธไทยที่มีต่อตันตระมีหลากหลายระดับ เพราะถึงแม้ว่าชาวไทยจะยังมีความเชื่อต่อตันตระอยู่มากก็ตาม แต่ก็ยังมีคนบางส่วนไม่เชื่อและไม่เห็นด้วย บางส่วนก็เชื่อบ้างไม่เชื่อบ้าง จึงจำแนกท่าทีของชาวไทยที่มีต่อความเชื่อแบบตันตระออกเป็น ๓ ประเภท คือ

^{๔๕} สมชัย ศรีนอก, **วรรณกรรมกับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๕.

^{๔๖} พระมหาพนธ์ วรุตโต, **อิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทย**, หน้า ๔๕.

^{๔๗} ณรงค์ เล็งประชา, **วิทยาศาสตร์สังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๕๕.

๔.๓.๑. ประเภทที่มีความเชื่ออย่างมั่นคง ประเภทนี้ส่วนใหญ่มักจะมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องอยู่กับเรื่องไสยศาสตร์ หรือได้รับการถ่ายทอดความเชื่อในเรื่องผีสิงนางไม้จากบรรพบุรุษ บางคนก็ได้รับประสบการณ์ลึกลับจึงเชื่อว่าเป็นผลมาจากความเชื่อแบบตันตระ

การสร้างพระพุทธรูปปฏิมากรรมมีพุทธลักษณะที่แตกต่างกันไป ด้วยอิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนนามหายาน นิกายมนตรยาน ที่มีความเชื่อด้านเวทมนต์คาถา และเป็นที่ยืนชอบของชาวพุทธรุ่นหลังต่อมา คติการสร้างพระพุทธรูปได้มุ่งไปที่อาถรรพ์ ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์^{๘๘} ทำให้คนไทยส่วนใหญ่กราบไหว้พระพุทธรูปหรือพระสงฆ์ในฐานะเป็นตัวแทนแห่งความศักดิ์สิทธิ์ สามารถดลบันดาลให้เกิดผลานิสงส์ตามที่ต้องการได้ ไม่เฉพาะแต่เรื่องเครื่องรางเท่านั้นที่คนเชื่อว่าจะสามารถสร้างความเป็นมงคลให้กับชีวิตได้ แม้กระทั่งสีที่ใช้ทาหรือแต่งร่างกายก็ยังเชื่อว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ประสบความสำเร็จในเรื่องที่ต้องการได้

การจะทำอะไรให้มีความเจริญตาเจริญใจ และสร้างความพอใจให้แก่ผู้ที่เราไปคบหา และติดต่อประสานงานนั้น เราต้องคำนึงถึงสิ่งที่เขาชอบ เช่น เราจะแต่งตัวสีอะไรไปพบเขาจึงจะเจริญตาเจริญใจ เราจะซื้อของฝากเขาสีอะไรจึงจะถูกกับความต้องการของเขา เมื่อเราทำได้ถูก ความสำเร็จย่อมมีแน่นอน ดังนั้นโบราณอีสานท่านจึงกำหนดสีที่ต้องโฉลกหรือเป็นสิริมงคลประจำวัน ดังนี้

วันอาทิตย์	คือ สีแดง
วันจันทร์	คือ สีขาวหรือสีเทา
วันอังคาร	คือ สีชมพู
วันพุธ	คือ สีเสดหรือสีเหลือง
วันพฤหัสบดี	คือ สีเขียวหรือสีเหลือง
วันศุกร์	คือ สีม่วงหรือสีเทาแก่
วันเสาร์	คือ สีดำหรือสีครามแก่ ^{๘๙}

นอกจากจะมีความเชื่อในเรื่องวันกับสีประจำวันแล้ว ยังมีความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปกับทิศ และดวงดาวพวงเข้ามาด้วย คือ

ทิศใต้	ดาวเสาร์ครอง ปางนาคปรก
ทิศเหนือ	ดาวศุกร์ครอง ปางรำพึง
ทิศตะวันออก	ดาวจันทร์ครอง ปางห้ามญาติ
ทิศตะวันตก	ดาวพฤหัสบดีครอง ปางสมาธิ

^{๘๘} พระมหาพนตรี วรลโภ, *อิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทย*, หน้า ๗๐.

^{๘๙} สวิง บุญเจิม, *ตำรารดกอีสาน*, หน้า ๑๐๐.

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	ดาวอาทิตย์ครอง ปางถวายเนตร
ทิศตะวันออกเฉียงใต้	ดาวอังคารครอง ปางไสยาสน์
ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	ราหูครอง ปางเลไลย์
ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	ดาวเสาร์ครอง ปางนาคปรก ^{๓๐}

พระพุทธรูปที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทยทุกวันนี้มีมากมายหลายปาง ซึ่งสร้างจากพุทธจริยาของพระพุทธเจ้า เพื่อให้เป็นที่เคารพบูชาแทนพระองค์ การกราบไหว้พระพุทธรูปเป็นการกราบคุณของพระองค์ คือ พระมหากรุณาธิคุณ พระปัญญาคุณ และพระบริสุทธิคุณ ที่พระองค์มีแก่โลก แต่ปัจจุบันนี้มีการจำแนกพระพุทธรูปไปไว้ตามวันต่าง ๆ เพื่อมุ่งหวังให้ป้องกันภัยและให้ในสิ่งที่พึงประสงค์

การสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ มาแทนวันนั้น ๆ และหาคำสวดบูชาให้ลูกหลานมีที่พึ่งป้องกันภัยที่จะเกิดขึ้นโดยที่เราไม่รู้ และมีข้อแม้ว่า ผู้ที่แคล้วคลาดได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามวันสำหรับการสวดนั้น นอกจากจะสวดบูชาพระประจำวันเกิดของตนแล้ว ยังสวดบูชาพระประจำวันอื่นด้วยเมื่อดาวนั้นเข้ามาแทรก ส่วนเครื่องบูชาที่มีชั้น ๕ คือ ดอกไม้ ๕ คู่ เทียน ๕ คู่ เท่านั้น เปลี่ยนทุกวันพระ สำหรับน้ำควรมีการจัดใส่แก้วถวายทุกวัน สำหรับพระพุทธรูปบูชาได้เอาพระประจำวันเกิดของหัวหน้าครอบครัวเป็นประธาน^{๓๑}

ความเชื่ออีกอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อคนไทยส่วนใหญ่ก็คือ ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เพราะสิ่งนี้ได้ถูกปลูกฝังให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทยมาเป็นเวลานาน แม้ว่าปัจจุบันนี้จะมีเทคโนโลยีและวิทยาการเจริญก้าวหน้าเพียงใดก็ตาม ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังก็ยังคงมีอยู่ ซึ่ง**ศาสตราจารย์แสง จันทรงาม** ได้อธิบายเรื่องเครื่องรางของขลังไว้ดังนี้

เครื่องรางของขลังเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญที่สุดของไสยศาสตร์ เพราะเป็นเครื่องบรรจุพลังไสยศาสตร์สามารถนำติดตัวไปได้ทุกหนทุกแห่ง เปรียบเหมือนแบตเตอรี่ที่เก็บกระแสไฟฟ้า เครื่องรางของขลังมี ๓ ประเภทดังต่อไปนี้

๑.ของขลังโดยธรรมชาติ ได้แก่ วัตถุสิ่งของที่เชื่อกันว่ามีพลังไสยศาสตร์อยู่ในตัวของมันเอง คนสามารถนำเอาวัสดุไสยศาสตร์หรือวัตถุมงคลมาใช้ได้ทันทีโดยไม่ต้องประกอบพิธีใด ๆ หรือประกอบพิธีเพิ่มเติมอีกเล็กน้อย วัตถุมงคลโดยธรรมชาติมีหลายชนิด เช่น

สัตว์เป็น ๆ ได้แก่ นกเขา นกพิราบ นกอินทรี สุนัข แมว วัว ม้า เป็ด ไก่ หมู ช้างเผือกและสัตว์ อื่น ๆ ที่มีลักษณะพิเศษ

^{๓๐} พลุหลวง, ๗ ความเชื่อของไทย (คติสยาม), (กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๔๖), หน้า ๖๗.

^{๓๑} สวิง บุญเจิม, ตำรารดกอีสาน, หน้า ๒๑๕.

อวัยวะบางส่วนของสัตว์ เช่น หนังเสือไฟ กระดุกเสือ เล็บเสือ งาช้าง เขากวาง เขี้ยวหมูต้น
นอแรด ฟันปลาวาฬ ฟันจระเข้ เขาควยเผือก เขาควยฟ้าผ่า ตีนกระท่าย

ต้นไม้และพืชบางชนิด เช่น ไม้จันทร์ ไม้โพธิ์ ใบหนาด ต้นมะยม ใบมะยม ใบหญ้าคา
แก่น้ำดำ ใบมะตูม ต้นเงิน ต้นทอง ต้นนาก หัวขมิ้น ลัมปอย ว่านชนิดต่างๆ

แร่ธาตุบางชนิด เช่น เหล็กไหล เงิน ทองคำ นาก ชิน เหล็กเกือกม้า เพชร พลอยสี
ต่าง ๆ แก้ว โป่งขาม

วัตถุมงคลเกี่ยวกับศาสนา เช่น พระเครื่อง ไม้กางเขน รูปภาพของบุคคลสำคัญทางศาสนา
เหรียญ เครื่องใช้สำคัญทางศาสนา อัฐิและขี้เถ้าของคนตายไปแล้ว ดินจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทาง
ศาสนา เศษดอกไม้ธูปเทียนที่ใช้บูชาพระแล้ว

๒. ของขลังที่เกิดจากการปลุกเสก ได้แก่ สิ่งบางอย่างที่เตรียมไว้เป็นพิเศษ เช่น พระเครื่อง
ตะกรุด ผ้ายันต์ เหรียญ เทวรูป ลูกอมที่ผ่านพิธีปลุกเสกโดยหมอไสยศาสตร์หรือพระภิกษุผู้ทำหน้าที่
แทนหมอไสยศาสตร์แล้ว ก่อนเข้าพิธีปลุกเสก วัตถุเหล่านั้นก็เป็นเพียงวัตถุลึกลับของธรรมดาไม่มีความ
ขลังใดๆ แต่เมื่อผ่านพิธีปลุกเสกแล้วก็กลายเป็นของขลัง มีพลังศักดิ์สิทธิ์บรรจุอยู่ข้างในสามารถอำนวย
ประโยชน์แก่ผู้ได้เป็นเจ้าของ

ในเมืองไทยก็มีการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน ชาวไทยพุทธที่ใช้พระเครื่องเป็นวัสดุไสยศาสตร์
เมื่อใช้นาน ๆ ไปก็เชื่อว่าพลังศักดิ์สิทธิ์ในพระเครื่องเริ่มเสื่อมลง ต้องนำพระเครื่องนั้นไปเข้า
พุทธาภิเษกใหม่ เพื่อเพิ่มเติมพลังใหม่แบบเดียวกับการชาร์จแบตเตอรี่ บางที่เมื่อไม่มีพิธีพุทธาภิเษกที่
จัดขึ้นเฉพาะก็เอาไปฝากใส่ในบาตรของนาคที่เข้าสู่พิธีอุปสมบทในพระอุโบสถ เพราะถือว่าพิธี
อุปสมบทเป็นพิธีปลุกเสกอีกแบบหนึ่ง

๓. ของขลังที่เป็นผลพลอยได้จากการปลุกเสก หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีปลุกเสก
แต่ไม่ใช่วัตถุมงคลโดยตรง เป็นเพียงอุปกรณ์ในพิธี แต่เมื่อพิธีผ่านพ้นไปแล้ว คนก็เชื่อกันว่าพลัง
ไสยศาสตร์อันศักดิ์สิทธิ์บางส่วนเข้าไปสถิตอยู่ในอุปกรณ์เหล่านั้น ทำให้เป็นของขลังไปด้วย เช่น ด้าย
สายสิญจน์ที่พระถือเวลาสวดมนต์ ดอกไม้แห้งที่ใช้ในการบูชาพระ น้ำตาเทียน หรือเศษของเทียนที่
จุดบูชาพระแล้ว เส้นหวายที่ใช้ในการมัดลูกนิมิตในพิธีฝังลูกนิมิต^{๓๒}

ท่าทีของชาวพุทธไทยส่วนใหญ่จึงยังมีความเชื่อในเรื่องของวัตถุมงคล เวทมนต์คาถา
เครื่องรางของขลัง และพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มของศรัทธาจาริต ในกลุ่มนี้เวลาเชื่อสิ่งใด
ก็จะเชื่ออย่างจริงจังโดยไม่วิเคราะห์ ไม่ใช้เหตุผลในการไตร่ตรองด้วยเหตุผล เมื่อเชื่อแล้วก็จะทุ่มเท

^{๓๒} แสง จันทร์งาม. ศาสนศาสตร์, หน้า ๒๔๕.

ทั้งร่างกายแข็งแรงและกำลังทรัพย์ไปกับสิ่งที่ตนเองเชื่อ จึงเป็นชาวอยู่เสมอว่าคนเหล่านี้จะเสียรู้ให้กับกลุ่มคนที่นำเอาความเชื่อนั้น ๆ มาแสวงหาผลประโยชน์ เช่น เชื่อว่าการทำพิธีบางอย่างทำให้เป็นคนมีเสน่ห์ต่อเพศตรงข้าม เมื่อมีคนบอกว่าสามารถสร้างเสน่ห์ให้ได้ คนเหล่านั้นก็จะเชื่อโดยง่าย แม้จะถูกเรียกค่ายกครูแพงขนาดไหนก็ยอม หรือบางคนทำธุรกิจขาดทุน เมื่อมีคนมาทักว่าระยะนี้ดวงกำลังตก ก็มีความรู้สึกที่ว่าทายแม่น จะต้องทำพิธีสะเดาะห์เคราะห์ เขาจะเรียกค่าใช้จ่ายมากแค่ไหนก็ยินดีจ่าย จึงมักตกเป็นเครื่องมือของผู้ที่แสวงหาผลประโยชน์

๔.๓.๒. ประเภทที่มีความเชื่อตามที่ได้รับการอบรมในบางประเด็น คนไทยในกลุ่มนี้จะเชื่อในวิธีการแบบตันตระในบางอย่างที่คิดว่าเป็นไปได้ หรือเชื่อในสิ่งที่ตนเองประสพมาด้วยตัวเอง เช่น เชื่อว่าพระเครื่องที่ตนเองบูชาทำให้พ้นจากการถูกยิง หรือเชื่อว่าเครื่องรางที่ตนใช้ป้องกันตัวทำให้รอดพ้นจากภัยต่าง ๆ ได้ คนในวงการบันเทิงเชื่อว่าการบูชาพระพิฆเนตรจะช่วยให้มีความเจริญก้าวหน้า ถ้าเป็นกลุ่มคนที่ค้าขายก็จะบูชานางกวักเพราะเชื่อว่าจะช่วยกวักลูกค้าให้เข้ามาซื้อของได้ บางอย่างที่ได้ยินได้ฟังมาจากคนที่พอเชื่อถือได้ก็จะเชื่อ เช่น เชื่อพ่อแม่ ครูบาอาจารย์และผู้นำทางศาสนา

ผู้ที่นับถือหรือสร้างเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ขึ้นมาก็เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเชื่อในความขลังศักดิ์สิทธิ์ของเครื่องรางของขลัง จะช่วยให้เขาประสบสิ่งที่พึงปรารถนาในสิ่งที่อธิษฐานขออานุภาพสิ่งศักดิ์สิทธิ์จากวัตถุที่มีมนุษย์ผลิตแบบจำลองจากรูปต่าง ๆ เช่น รูปพระพุทธรูปต่าง ๆ เป็นต้น เครื่องรางของขลังนี้จึงเป็นเรื่องของไสยศาสตร์ ผู้สร้างมักจะอ้างว่าการสร้างเครื่องรางของขลังขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงพระพุทธเจ้า^{๕๓}

เกี่ยวกับความเชื่อในบางอย่างนี้ **พระธรรมปิฎก** (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะไว้ว่าให้เชื่อ “เพื่อนำเข้าสู่หลักธรรมที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา อย่างน้อยก็ให้รู้ว่าที่เราเชื่อกันนั้นมันผิดจากหลักพระพุทธศาสนาอย่างไร แยกระหว่างไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ อย่างน้อยให้ได้อย่างพระในสมัยโบราณของเรา ที่ใช้ของขลังในแง่ของเครื่องประกอบ ในฐานะเป็นเครื่องปิดช่องแห่งความท้อแท้ใจ และเป็นสื่อทอดสะพานให้แก่ธรรม สังคมไทยจะไม่เสื่อมโทรม”^{๕๔}

^{๕๓}ประมวล สุวรรณศรี, **ไสยศาสตร์**, หน้า ๖๙.

^{๕๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **สถานการณ์พระพุทธศาสนา กระแสไสยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๙๑.

เมื่อเอาหลักการมาวางอย่างนี้แล้ว ก็จะขอยุติถึงสภาพการณ์ในปัจจุบัน เมื่อหนังสือพิมพ์ มาถามก็ต้องอธิบายกันยาว ก็เลยย้อนถามไปข้อหนึ่งว่า ให้ชาวพุทธลองสำรวจตัวเองว่า เวลาที่ชาว พุทธและคนไทยเรานับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก หรือการนับถือไสยศาสตร์เป็นหลัก

ด้วยเหตุนี้ท่านพุทธทาสภิกขุจึงกล่าวว่า “พุทธศาสน์นี้ยังต้องอาศัยไสยศาสตร์”^{๕๕} อันที่จริงท่านถึงกับพูดว่า หากไม่ใช่พระอรหันต์แล้วก็ยังหนีไสยศาสตร์ไม่พ้น ท่านอธิบายว่า “ยังไม่เป็นพระอรหันต์อยู่เพียงใด จะถือพุทธศาสตร์โดยส่วนเดียวไม่ได้ ยังต้องมีไสยศาสตร์เจือปนอยู่นั้นแหละ เพราะมันยังมีตัวตนอยู่ มันก็ยังมีสติปัญญาอยู่ มันก็ยังมีความรู้สึกว่ามีตัวตนอยู่ มันก็ยังมีสติปัญญาอยู่ แล้วก็ความคิดนึกเป็นไปตามอำนาจของสติปัญญา ต้องหวังพึ่งสิ่งที่มาช่วยให้หายกลัว ฉะนั้นจึงไม่อาจจะสกัดกลืนไอของไสยศาสตร์ให้สิ้นเชิงได้

ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่ในอดีตไสยศาสตร์ได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่ในวัดได้ พระสงฆ์ ที่ทรงคุณความรู้ในสมัยก่อนมีความสามารถทางไสยศาสตร์ในเวลาเดียวกัน แม้แต่พระพุทธรูปที่สอนธรรมได้ถึงแก่น เหมาะกับปัญญาชนในสมัยพระเพทราชา (เช่น การเข้าถึงนิพพานในชาตินี้ได้ หรือฟื้นขึ้นใหม่) ก็ยังมีชื่อเสียงว่าเป็นผู้มีคุณเล่ห์เหลี่ยม มนต์ คาถา สรรพวิทยาคุณเป็นอันมาก^{๕๖} ขณะเดียวกันนอกวัดไสยศาสตร์ก็ยังได้รับการยอมรับให้อยู่ได้ตราบไต่ที่มีพุทธศาสนาเป็นผู้นำ ทศนคติดังกล่าวเห็นได้จากคำประกาศของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งไม่ได้ห้ามผู้คนที่ให้เชื่อผีสังเวยเตวดา แต่ทรงเตือนให้นับถือพระรัตนตรัยว่าสำคัญกว่า^{๕๗}

การเข้าหาไสยศาสตร์ในบางกรณีไม่ใช่สิ่งเลวร้ายหรือมลายแล้ว พระพุทธศาสนาที่ผ่านมายังยอมรับไสยศาสตร์ด้วยเหตุผลว่า ต้องการเอาไสยศาสตร์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางธรรม ทั้งนี้เพราะความจริงมีอยู่ว่า มนุษย์นั้นตราบไต่ที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ในยามที่ทุกข์อย่างน้อยบางครั้งบางเวลาก็ต้องการสิ่งปลอบประโลมใจยิ่งกว่าเหตุผล การรู้จักใช้ไสยศาสตร์ให้เป็นโดยมีธรรมเป็นผู้นำ ย่อมช่วยให้เขาเกิดความอบอุ่นใจ สามารถตั้งหลักใหม่เพื่อแก้ปัญหาของตัวเองด้วยวิธีที่ถูกทำนองคลองธรรม ขณะเดียวกันก็เป็นการให้กำลังใจแก่คนที่เพียรพยายามสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ชีวิต ที่สำคัญก็คือไสยศาสตร์หากใช้ได้อย่างถูกต้องก็สามารถควบคุมกิเลสตัณหาของคนให้อยู่ในขอบเขต เพื่อให้การแสวงหาโชค

^{๕๕} พุทธทาสภิกขุ. **ไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์**. (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธรักษา. ๒๕๒๙), หน้า ๓๗.

^{๕๖} สายชล วรรณรัตน์. **พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก** (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๕๒). วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๒๕), หน้า ๕๗.

^{๕๗} พระไพศาล วิสาโล. **พุทธศาสนาไทยในอนาคตนวนิยมและทางออกจากวิกฤต**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๒๑.

ลาภและความสำเร็จแบบโลก ๆ เป็นไปในทางที่เหมาะสม ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น เพราะคนบางประเภทนั้น การสอนด้วยเหตุผลและธรรมะล้วน ๆ เพื่อให้เกิดหิริ (ความละอายต่อมโนธรรมสำนึกของตน) ยากที่จะประสบผล เพราะปัญญายังไม่มีพลังที่จะตัดทอนสัญชาตญาณใฝ่ต่ำ จำเป็นต้องเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือนรกเข้ามาขู่เพื่อให้เกิดโศดตบปะ (ความกลัวต่อโทษทัณฑ์ที่จะได้รับจากภายนอก) ถึงจะควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในร่องรอยได้ เมื่อเอ่ยถึงคนอื่นมากที่ต้องการทางลัดสู่ความมั่งมีศรีสุข จนง่ายที่จะติดหลงมกยอยู่กับการอ้อนวอนบวงสรวง หรือเป็นเหยื่อของคนที่เขาไสยศาสตร์เป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์ส่วนตน คนกลุ่มนี้ก็ต้องการไสยศาสตร์ที่มีพระพุทธรูปศาสนา กำกับเพื่อชักนำเข้าสู่หนทางที่ถูกต้อด้วยเช่นกัน^{๔๔} คนกลุ่มนี้จึงเชื่อไสยศาสตร์ในบางอย่าง ส่วนในบางอย่างก็ไม่เชื่อ โดยการใช้ประสบการณ์ของตนเองเป็นตัวตัดสินความเชื่อ

๔.๓.๓.ประเภทที่ใช้ตันตระเพื่อเข้าถึงความจริง (สังฆธรรม) ประเภทนี้จะมามีทำที่ต่อตันตระในแง่ที่เอาตันตระมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความจริง หรือเพื่อเข้าถึงหัวใจของศาสนา เมื่อเข้าถึงหัวใจศาสนาแล้วความเชื่อแบบตันตระจะไม่มี ความหมาย การใช้มนต์ต่าง ๆ จึงเป็นเพียงวิธีการภาวนาเพื่อสร้างพลังจิต เช่น ถ้าเป็นมนต์ทางพระพุทธรูปก็เป็น การนำเอาพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ มาเป็นองค์ภาวนา ไม่ใช่เพื่อหวังผลด้านความศักดิ์สิทธิ์

การใช้มนต์คาถาเพื่อป้องกันอันตรายอันเกิดจากการกระทำของสิ่งนอกเหนือธรรมชาติหรืออันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ซึ่งพื้นฐานเดิมของสังคมไทยก็มีความเชื่อในมโหีงไป ในแบบฉบับของเครื่องรางของขลังในที่สุด คือ เชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีฤทธานุภาพสามารถป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้ ด้วยอำนาจของพระเครื่องที่เราเรียกว่าพุทธคุณ เป็นต้น ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่ตรงกับคำสอนของพระพุทธรูปศาสนา แต่ชาวพุทธปัจจุบันก็ยังมี ความเชื่อในเรื่องนี้อยู่เป็นอันมาก^{๔๕} การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ก็ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งพระมหาชลทิศ จันทร์หอม ได้สรุปถึงสาระของพิธีกรรมที่พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ”^{๔๖} ไว้ ๕ ข้อ ดังนี้

๑. พิธีกรรมเป็นจุดนัดหมายของสังคม
๒. พิธีกรรมเป็นวินัยพื้นฐานในการฝึกฝนพัฒนาคนในด้านศีล
๓. พิธีกรรมเป็นเครื่องมือนำศรัทธาที่จะพาคนให้เข้าถึงธรรมที่สูงขึ้นไป

^{๔๔} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและทางออกจากวิกฤต, หน้า ๒๒๑.

^{๔๕} พระมหาพนธ์ วรฺกโภ, อิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทย, หน้า ๑๐.

๔. พิธีกรรมเป็นโอกาสสำหรับพระที่ปรากฏตัวและให้ธรรมเป็นทาน

๕. พิธีกรรมเป็นรูปแบบที่จะสื่อธรรมสำหรับคนในสังคม^{๑๐๐}

โดยสรุปแล้วพิธีกรรมเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสรรค์ศีลธรรม เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้และรับฟังแนวทางปฏิบัติตนจากผู้รู้ รวมทั้งเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป พิธีกรรมต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาจึงไม่ใช่มุ่งหมายในเรื่องไสยศาสตร์ ไม่ได้เน้นให้คนพึ่งสิ่งภายนอก

คนที่พึ่งไสยศาสตร์ในการตัดสินใจมักเป็นคนอ่อนแอ แต่ถ้าใครก็ตามไม่เชื่อถือไสยศาสตร์ คนคนนั้นมักเป็นคนเข้มแข็ง เชื่อมั่นในตัวเอง การพึ่งพาไสยศาสตร์จนเป็นนิสัยสร้างผลเสียในระยะยาว ทำให้เราเป็นคนไม่กล้ารับผิดชอบชีวิต การไม่รับผิดชอบชีวิตนั้นจะส่งผลตามมาก็คือ ทำให้เราไม่รู้สึกภาคภูมิใจในตัวเอง ศาสนาสอนให้เรารับผิดชอบชีวิตก็เพื่อให้เราเกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง ความภาคภูมิใจไม่จำเป็นต้องเกิดเมื่อประสบผลสำเร็จเท่านั้น นักเรียนที่รับผิดชอบการอ่านตำรา แม้จะสอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ ก็ยังภูมิใจในตัวเองว่าทำอย่างดีที่สุดแล้ว^{๑๐๑} พิธีกรรมในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นไปเพื่ออบรมจิตใจให้เข้มแข็งและเสริมปัญญา ไม่พึ่งสิ่งอื่นนอกจากตนเอง “ดูก่อนนึกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นที่เกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง^{๑๐๒}

๔.๔ จุดยืนของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อตันตระ

เมื่อกล่าวถึงพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท เป็นที่รู้ในวงกว้างว่าเป็นพระพุทธศาสนานิกายที่ยึดถือระเบียบวิธีและแนวทางปฏิบัติตามพุทธบัญญัติทุกประการ ไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัยให้เป็นที่ไปตามยุคสมัย เพราะเชื่อว่าพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเป็นความจริงสากล มีความเป็นจริงตลอดอนันตกาล ไม่ว่าใครที่เข้ามาศึกษาและปฏิบัติตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอย่างจริงจัง ก็จะมีรู้และเห็นจริงตามพระองค์ได้เหมือนกัน หากมองตามหลักการแล้วพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเป็นศาสนาที่บริสุทธิ์ แต่ถ้ามองในแง่การปฏิบัติก็อาจมีผิดแปลกอยู่บ้าง ปัจจัยที่ทำให้เกิดความผิดแปลกไปก็คือสังคม ความเชื่อ และความต้องการของสังคมนั้น ๆ ซึ่งบางครั้งการปรับตัวให้เข้ากับท้องถิ่น จึงทำให้ดูเหมือนว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทถูกอิทธิพลของสิ่ง

^{๑๐๐} พระมหาชลทิศ จันทร์หอม, *ศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท*, หน้า ๒.

^{๑๐๑} สมภาร พรหมทา, *มนุญย์กับศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๖), หน้า ๔๔.

^{๑๐๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๐๙/๗๙.

เหล่านั้นครอบงำ แต่เป้าหมายไม่ได้เปลี่ยนไปจากเดิม เป็นเพียงการปรับเปลี่ยนวิธีการบางอย่างเพื่อให้
ง่ายแก่การปฏิบัติเท่านั้นเอง เช่น จุดยืนในเรื่องดังต่อไปนี้

๔.๔.๑. เรื่องปาฏิหาริย์

มีพุทธตำราสเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในสังยุตตนิกาย มหาวรรค ว่า
ภิกษุผู้เจริญเพิ่มพูนซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็
ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏขึ้นมาก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุผ่านฝาผนังกำแพงภูเขา
ไปได้โดยไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นดำรงไต้แผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่ทำให้
น้ำแยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์พระ
อาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนี้ด้วยฝ่ามือก็ได้ ให้พลังทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้... ย่อม
ได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งอยู่ใกล้และไกล ด้วยโสตราตุอันเป็นทิพย์
อันบริสุทธิ์เหนือโสตรามนุษย์ธรรมดา... ย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น คนอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะ...
โทสะ โมหะ ก็รู้ว่าจิตมีราคะ โทสะ โมหะ จิตไม่มีราคะ โทสะ โมหะ ก็รู้ว่าจิตไม่มีราคะ โทสะ
โมหะ^{๑๐๓}

ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอิทธิปาฏิหาริย์สามารถเป็นสื่อนำไปสู่ธรรม พระพุทธศาสนา
แต่ก่อนจึงไม่ได้แยกขาดจากไสยศาสตร์ ถ้าไสยศาสตร์หมายถึงระบบความเชื่อที่ยอมรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์
อิทธิปาฏิหาริย์สิ่งลึกลับเหนือปกติวิสัย พระพุทธศาสนาก็มีส่วนหนึ่งเป็นไสยศาสตร์อยู่แล้ว เพราะ
พระพุทธศาสนายอมรับว่ามีผีบางเทวดาและอิทธิปาฏิหาริย์ แต่ถ้าไสยศาสตร์มีได้หมายเพียงเฉพาะ
ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือสามัญเท่านั้น หากยังรวมถึงการพยายามนำอำนาจของสิ่งเหล่านี้ (ซึ่ง
เชื่อว่ามีอยู่) มาก่อให้เกิดผลหรือความสำเร็จในทางโลก และอาจรวมถึงผลในโลกหน้า เช่น ขอให้ไป
เกิดในสวรรค์ พระพุทธศาสนาไม่จัดว่าเป็นไสยศาสตร์ เพราะเชื่อมั่นในผลของการกระทำหรือกรรม
ของบุคคลเป็นสำคัญ ในเรื่องของอิทธิปาฏิหาริย์ก็เป็นเรื่องลึกลับที่ยากจะเข้าถึงได้ เมื่อพระพุทธเจ้า
ทรงแสดงปาฏิหาริย์ก็อาจตีความว่าพระองค์ทรงใช้ไสยศาสตร์ได้ แต่สิ่งที่พระองค์ทรงแสดงออกมา
เปี่ยมไปด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ไม่เจือด้วยกิเลสตัณหาเหมือนไสยศาสตร์ทั่วไป ถ้าหากมองว่า
ไสยศาสตร์เป็นความลึกลับ ปาฏิหาริย์ก็อาจถูกรวมความเข้ากับไสยศาสตร์ด้วย เพราะว่าเป็นสิ่งที่ลึกลับ
มีอานุภาพ “อย่างไรก็ตาม ในอดีตพระพุทธศาสนาก็ไม่เคยปฏิเสธไสยศาสตร์ หรือพูดให้ถูกต้องก็คือ
พระพุทธศาสนายอมรับไสยศาสตร์อย่างในบางแง่หรืออย่างมีเงื่อนไข ทั้งนี้ เพราะการยอมรับไสยศาสตร์ใน
บางกรณีมิได้หมายความว่าบุคคลจะต้องไปสยบยอมสิ่งศักดิ์สิทธิ์เสมอไป”^{๑๐๔}

^{๑๐๓} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๒๓/๓๙๑.

^{๑๐๔} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, ๒๑๙.

มักจะมีเหตุการณ์ปรากฏอยู่เสมอว่า คนอินเดียนั้นถือเอาอิทธิปาฏิหาริย์เป็นเกณฑ์ตัดสินความเป็นอรหันต์ เพราะฉะนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนา พระองค์จึงทรงใช้อิทธิปาฏิหาริย์ปราบอิทธิปาฏิหาริย์บ่อยครั้ง และพระองค์ทรงตรัสหลักการในเรื่องนี้ว่า ปาฏิหาริย์มีอยู่ ๓ อย่าง คือ

๑. อิทธิปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์ คือ การแสดงฤทธิ์ได้

๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์ คือ การดักใจ การทลายใจ รู้ความคิดของผู้อื่นได้

๓. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์ คือ คำสอนที่ก่อให้เกิดปัญญา

แล้วพระองค์ก็ทรงตรัสว่า เรายังเกลียดอิทธิปาฏิหาริย์และอาเทศนาปาฏิหาริย์ เราสรรเสริญแต่อนุสาสนีปาฏิหาริย์เท่านั้น นี่คือหลักการของพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าแม้ทรงมีอิทธิปาฏิหาริย์ ก็ทรงใช้ฤทธิ์เฉพาะเมื่อทรงปราบฤทธิ์เท่านั้น เรียกว่า ใช้ฤทธิ์ปราบฤทธิ์ เมื่อใช้ฤทธิ์ปราบฤทธิ์เรียบร้อยแล้วพระองค์ก็ไม่ทรงใช้ฤทธิ์อีกเลย คือ ทรงใช้ฤทธิ์เพื่อให้เขายอมฟังธรรม เมื่อเขายอมฟังแล้วพระองค์ก็ทรงแสดงแต่ธรรม เช่น ทรงใช้ฤทธิ์ในการปราบชฎิล ๓ พี่น้อง พอปราบเสร็จแล้วเขาก็ยอมฟัง พระองค์ก็เลิกใช้ฤทธิ์ ต่อจากนั้นก็ทรงแสดงธรรมสอนให้ชฎิลเกิดปัญญา รู้ความจริงจนบรรลุธรรมสูงสุดด้วยตนเอง

พระพุทธเจ้าที่ทรงมีอิทธิปาฏิหาริย์มาก เก่งกว่าผู้วิเศษทั้งหลาย ทรงปราบชฎิลและเทพพรหม ยักษ์ที่มีฤทธิ์กล้าได้หมด แต่พระองค์ไม่เคยยอมให้ชาวพุทธคนไหนหวังพึ่งฤทธิ์ของพระองค์ และไม่ทรงดลบันดาลสิ่งปรารถนาให้กับสาวกคนใด^{๑๐๕} ใน**อภิธรรมปิฎก กถาวัตถุ** ได้กล่าวถึงพระปิลันทวัชชะ ว่า ท่านได้อธิษฐานปราสาทของพระเจ้าพิมพิสารว่า “จงเป็นทอง” ปราสาทนั้นก็กลายเป็นทองไปจริงๆ ดังนั้น จึงควรยอมรับว่า ฤทธิ์ที่เป็นเหตุให้สำเร็จได้ตามความประสงค์ของพระพุทธเจ้าและพระสาวกนั้นมีอยู่^{๑๐๖} ถึงแม้ว่าฤทธิ์จะมีจริง แต่พระพุทธเจ้าและพระสาวกก็ไม่ใช้ฤทธิ์แบบดลบันดาล เพราะว่าการที่พระองค์แสดงฤทธิ์ก็เพียงเพื่อให้คนนั้นลดทิฐิมานะของตนยอมฟังสังฆธรรมของพระองค์ เมื่อคนนั้นยอมตนมาฟังธรรมะแล้วพระองค์ก็ไม่ทรงแสดงฤทธิ์อีก จะมีบ้างก็เรื่องการแสดงธรรมถูกจริตนิสัยของผู้ฟัง ซึ่งก็ถือว่าเป็นความอัศจรรย์เฉพาะพระองค์ ในเรื่องของปาฏิหาริย์นี้ คนไทยจะคุ้นเคยกับวิธีการฝึกที่เรียกว่ามนยัติ โดยเฉพาะวิธีการฝึกตามแนวทาง

^{๑๐๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **สถานการณ์พระพุทธศาสนา กระแสไสยศาสตร์**, หน้า ๒๑.

^{๑๐๖} อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๘๘๔/๕๑๖.

ของหลวงพ่อกษัตริย์สิงดำ วัดท่าซุง ซึ่งท่านได้สอนวิชามโนยัติให้กับศิษย์ของท่านเป็นจำนวนมาก ผู้ที่เข้าไปเรียนส่วนใหญ่ก็สามารถแสดงมโนยัติได้

วิชามโนยัติที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปกล่าวขานนั้นเป็นหลักสูตรในพระพุทธศาสนา เป็นหนึ่งในพุทธศาสตร์คือความรู้อันเป็นศาสตร์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเพื่อความสุขความเป็นพุทธะที่แท้จริง อันทรงมีคุณประโยชน์มหาศาลทั้งในปัจจุบันและภวภาคหน้า

มโนยัตินี้พระราชพรหมยานหรือหลวงพ่อกษัตริย์สิงดำวัดท่าซุง จังหวัดอุทัยธานี นำมาแนะนำฝึกสอนให้แก่ลูกหลานพุทธบริษัททุกชาติทุกวัยทุกเพศมานานตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๘ อย่างไม่รู้ดีผู้ที่ได้วิชาเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยใน จพภิญญุเท่านั้น ผู้ที่ฝึกแล้วไม่ได้ผลจึงมีอยู่ เช่นเดียวกับพระมงคลเทพมุนีหรือหลวงพ่อดอด วัดปากน้ำภาษีเจริญ นำวิชาธรรมกายในหมวดเตวิชโซ มาแนะนำสั่งสอนให้แก่บริษัทของท่าน ซึ่งก็เห็นดวงแก้วเห็นกายกันเป็นจำนวนมาก หลักสูตรวิชาต่าง ๆ ที่เป็นพุทธศาสตร์มีมากมายที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้สำหรับผู้มีปัญญาได้ศึกษาปฏิบัติตามจริตและบารมีแห่งตน โดยมีจุดมุ่งหมายในขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกันก็คือพระนิพพาน การหลุดพ้นจากอภิสภาเลสทั้งปวงมีวิมุตติญาณทัศนะนั่นเอง รวมความว่าหลักสูตรพุทธศาสตร์ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงจำแนกไว้ ๔ หมวดใหญ่ได้แก่ สุขวิปัสสโก เตวิชโซ (วิชา ๓) จพภิญญุ (อภิญญา ๖) และปฏิสัมภัทพัตโต (ปฏิสัมภัทญาณ) นั่นคือผู้มีอุปนิสัยในหมวดสุขวิปัสสโก จะเป็นผู้เรียบ ๆ เรื่อย ๆ ชอบสบาย ๆ ไม่อยากรู้อยากเห็นนัก อาศัยการอ่านจากตำราและฟังครูบาอาจารย์แนะนำก็พอเข้าใจแล้ว เมื่อปฏิบัติอาจจะได้เห็นนิมิตบ้าง

ผู้ที่สนใจในหมวดเตวิชโซ เป็นผู้ที่อยากรู้อยากเห็นชอบสงสัยฟังแต่คำบอกเล่าก็ไม่เป็นที่พอใจ ต้องพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์ได้ด้วยตัวเองจึงจะเข้าใจ ผู้ที่มีอัธยาศัยในหมวดจพภิญญุเป็นผู้ซุกซนชอบค้นคว้าอยากรู้อยากเห็น ใจกล้าใจร้อน ว่องไว ตัดสินใจฉับพลันมากกว่า ๒ หมวดต้น ต้องรู้ได้ต้องเห็นได้ และไปสัมผัสได้ จึงจะสุขใจพอใจ ผู้ที่มีบารมีในหมวดปฏิสัมภัทพัตโตจะเป็นผู้ทรงอิทธิบาท ๔ มีความดีสูงมาก เพราะมีความสามารถเป็นปฏิสัมภัทญาณ รู้รอบและรอบรู้ ทั้งรู้ลึกและรู้กว้างในทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการจะรู้ได้ยิ่งกว่าความสามารถของ ๓ หมวดต้นรวมกัน แต่เพราะว่าผู้ที่มีความสามารถพิเศษตามหมวดนี้ได้ต้องเป็นพระอริยเจ้าตั้งแต่พระอนาคามีขึ้นไป วิชามโนยัติก็เป็นลักษณะวิชา ๑ ใน ๖ ของหมวดจพภิญญุ^{๑๐๗}

การฝึกตนให้มีฤทธิ์นั้น เมื่อผู้ใดเจริญกสิณภาวนาจนสำเร็จได้ฌานทั้ง ๔ แล้วจะเกิดอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ตามประเภทของกสิณไม่เหมือนกัน

^{๑๐๗} สุนิสา วงศ์ราม, **ฝึกมโนยัติ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทชอววินชชา, ม.ป.ท), หน้า ๑๒.

ปฐวีกลีณ ทำให้เกิดฤทธิ์ คือ เนรมิตรูปสิ่งของต่าง ๆ ได้ ทำอากาศและน้ำให้แข็งเป็นแผ่นดิน สามารถนั่งยืนได้ในอากาศหรือบนน้ำ เหมือนยืนอยู่บนแผ่นดิน

อาโปกลีณ ทำให้เกิดฤทธิ์ คือ เนรมิตแผ่นดินเป็นน้ำ ดำผุดในแผ่นดินได้เหมือนไหล่น้ำ ทำให้ฝนตก เรียกฝนได้ ทำให้เกิดเป็นแม่น้ำลำคลอง

เตโชกลีณ เนรมิตให้เกิดควันและเปลวเพลิงได้ ทำเป็นถ่านเพลิงตกจากอากาศหรือเป็นกองในแผ่นดิน ทำให้เกิดเพลิงไหม้สิ่งอะไรที่ต้องการให้ไหม้ ตลอดจนจนถึงเผาร่างกายของตนให้ไหม้เป็นจุลในเวลานิพพานได้

วาโยกลีณ เหาะได้ ทำให้เกิดพายุได้

นีลกลีณ เนรมิตรูปเขียว ทำให้อากาศมืดคลุ้ม ทำสีอื่นให้เสีย

ปีตกลีณ เนรมิตรูปเหลืองได้

โลหิตกลีณ เนรมิตรูปขาวได้ ทำให้สว่างเห็นรูปของสิ่งต่าง ๆ ได้

อาโลกกลีณ เนรมิตรูปให้สว่างด้วยรัศมี ทำให้เกิดแสง

อากาสกลีณ ทำที่ปกปิดให้เปิดเผย ทำให้เกิดช่องสว่างในแผ่นดินในภูเขา ทะลุที่กั้นทาง
ทั้งปวง^{๑๐๘}

ในทางพระพุทธศาสนาจะสอนเรื่องการฝึกจิตเป็นสำคัญ เพราะจิตเป็นใหญ่ จิตเป็นนายสำเร็จมาจากจิต การฝึกจิตให้มีความเข้มแข็ง มีสมาธิอย่างแรงกล้า “ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นอันเดียวฝ่ายกุศล ชื่อว่าสมาธิ”^{๑๐๙} จึงสามารถสร้างสิ่งที่อยู่เหนือสามัญคนธรรมดาจะทำได้ ผลของการปฏิบัติอย่างจริงจัง สามารถให้ผลโดยไม่ต้องสร้างพิธีกรรม ไม่ต้องท่องบ่นสาธยาย ไม่ต้องมีการบวงสรวง อ้อนวอนจากสิ่งใด เพียงแต่การใช้จิตที่เป็นสมาธิก็สามารถสร้างปาฏิหาริย์ได้ พุทธศาสนาถือว่าการแสดงฤทธิ์ได้ไม่ได้เป็นเครื่องหมายรับรองว่าผู้นั้นจะหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาได้ แต่การแสดงฤทธิ์เป็นเพียงฉนวนระดับต้น ๆ ของสมาธิเท่านั้นก็สามารถทำได้ จึงต้องแยกให้ชัดว่าอิทธิปาฏิหาริย์ทางพระพุทธศาสนาและเรื่องเวทมนต์คาถาเป็นคนละขั้วกัน ต่างกันทั้งวิธีการและจุดมุ่งหมาย ที่สำคัญปาฏิหาริย์ในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้เจือด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง และกิเลสตัณหาทั้งปวง เป็นไปเพื่อเข้าสู่กระแสพระนิพพาน เมื่อเข้าสู่ความหลุดพ้นแล้ว นั่นแหละคือปาฏิหาริย์ที่แท้จริง เป็นปาฏิหาริย์ที่สร้างความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานที่ควรแสวงหา และไม่มีปาฏิหาริย์ใดจะยิ่งใหญ่เท่า

^{๑๐๘} พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลลักษณ์, **ทางสายกลาง**, (พระนคร : ลูก ส. ธรรมภักดี, ๒๕๑๐), หน้า ๕๓๓.

^{๑๐๙} พระพิมลธรรม, **วิสุทธิมรรคความไทย**, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์ ๕๘ เริงสะพานพุทธ, ๒๕๑๔),

๒. เรื่องไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์ เป็นเรื่องของการใช้เวทมนต์คาถาและพิธีกรรมลึกลับ ซึ่งความเชื่อลักษณะนี้มีอยู่ทุกสังคม เพราะคนส่วนใหญ่เข้าใจว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะต้องมีสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ หรือมีสิ่งที่มีอำนาจมหาศาลดลบันดาลให้เกิด เมื่อพระพุทธศาสนาถูกนำมาผสมผสานเข้ากับความเชื่อทางไสยศาสตร์ในสังคมนั้น ๆ ไสยศาสตร์จึงถูกมองว่าเป็นสิ่งที่แอบแฝงมาพร้อมกับพระพุทธศาสนา

ไสยศาสตร์เป็นเหมือนสิ่งลึกลับที่อยู่ใต้ดิน จะขึ้นมาอยู่บนดินได้ก็ต้องอาศัยพระพุทธศาสดา การเอาไสยศาสตร์ที่จมอยู่ใต้ดินขึ้นมาโดยไม่ทำประชาชนจะเสียหาย เพราะพุทธศาสดาสามารถสกัดกั้นความหลงใหลในไสยศาสตร์ทั้งหลายได้^{๑๐๐} การใช้ไสยศาสตร์เพื่อควบคุมสังคมก็เป็นประโยชน์เหมือนกัน เช่น มนต์บางบทระบุว่าผู้ซึ่งมนต์จะต้องเป็นผู้ที่มีศีลธรรมมนต์จึงจะขลัง เป็นต้น แต่การใช้ไสยศาสตร์จะต้องประกอบด้วยปัญญาทางพระพุทธศาสนา เพราะถ้าขาดปัญญาแล้วอาจทำให้ตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มหมอไสยศาสตร์ได้

พระพุทธศาสนานั้นอาจไม่ใช่ไสยศาสตร์ คือไม่ใช่วิทยาการที่ว่าด้วยเวทมนต์คาถา แต่พระพุทธศาสนาก็เป็นวิทยาการที่มีความละเอียดลึกซึ้งมาก สามารถเข้าถึงความจริงแท้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เหลือกำลังปัญญาของคนธรรมดาจะอธิบายได้ อาจพูดได้ว่า พระพุทธศาสนาไม่ใช่วิชาไสยศาสตร์ก็จริง แต่ก็สามารถที่จะอธิบายวิชาไสยศาสตร์ให้ออกมาเป็นวิทยาศาสตร์ได้^{๑๐๑}

ปัจจุบันนี้มีการพูดถึงและเขียนถึงเรื่อง ดิรัจฉานวิชา กันมาก จึงอาจทำให้เกิดความสงสัยว่า ตามทัศนะของชาวพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว ดิรัจฉานวิชานั้นคืออะไร มีอะไรบ้าง และพระพุทธศาสนามีทำที่อย่างไรต่อดิรัจฉานวิชา

ดิรัจฉานวิชา (บางที่ใช้ว่าเดรัจฉานวิชาหรือเดียรัจฉานวิชา) ตรงกับ ภาษาบาลีว่า (ติรัจฉานวิชชา) และตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Low Arts” เมื่อพิจารณาตามศัพท์แล้ว “**เดรัจฉาน**” แปลว่า “**ไปขวาง**” ดังนั้น ดิรัจฉานวิชาจึงหมายถึง วิชาที่ขวางหรือขัดกับความเป็นพระ (สมณะ) หรือวิชาที่ไม่เข้ากับความเป็นสมณะ หาวิชาของสัตว์ดิรัจฉานแต่อย่างใดไม่ ส่วนสัตว์ดิรัจฉานที่มีชื่ออย่างนั้น เพราะกิริยาที่ไม่ได้ตั้งตัวตรงเดินไปอย่างคน แต่เอาตัวลงเอาศีรษะลงไปก่อน เมื่อไม่ได้ไปตรงก็ชื่อว่าไปขวาง

^{๑๐๐} บุญมี เมธางกูร, **ตีแผ่ไสยศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๖๑๗.

^{๑๐๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

ส่วนใหญ่นี้ในพระไตรปิฎก ได้ให้ความหมายของ “ดิรัจฉาน” ว่าเป็นคิลปวิทยาการนอก พระศาสนาชนิดใดชนิดหนึ่ง ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์^{๑๑๒} (ดิรัจฉานวิชา นาม ยงกัญจิ พาทิรภัง อนตถสณหิต) **พระธรรมปิฎก** (ประยูรธ ปรยุตโต) ได้ให้ความหมายของ “ดิรัจฉานวิชา” ว่าเป็น ความรู้ที่ขวางต่อพระนิพพาน อาทิ รู้ในการทำเสน่ห์ รู้ในการทำคนให้วิบัติ รู้เรื่องภูตผี รู้ในการทำนาย เช่น หมอดู เป็นต้น เมื่อเรียนหรือใช้ปฏิบัติตนเองก็หลงเพลินหมกมุ่น ทั้งทำให้ผู้อื่นลุ่มหลงมกมาย ไม่เป็นอันปฏิบัติกิจหน้าที่และประกอบการตามเหตุผล^{๑๑๓}

ถ้ามองในแง่ของผลที่ได้ เป็นความไม่สิ้นทุกข์แล้ว คำว่า ไสยศาสตร์ (ศาสตร์ของคนหลับ) อาจใช้แทนคำว่า ดิรัจฉานวิชาได้ ดิรัจฉานวิชานั้นมีปรากฏอย่างชัดเจนในพรหมชาลสูตร แห่งคัมภีร์ ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค โดยที่พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงเล็งชี้พด้วยดิรัจฉานวิชา (พรหมชาลสูตรแสดง ถึงการไม่เล็งชี้พด้วยดิรัจฉานวิชา เป็นมหาศีลของพระพุทธเจ้า) ดังมีรายละเอียดดังนี้

พระพุทธเจ้า ไม่ทรงเล็งชี้พด้วยดิรัจฉานวิชา ดิรัจฉานวิชาในที่นี้คือทายอวัยวะทายนิมิต ทายอุปบาท (คือสิ่งที่ตกจากเบื้องบน เช่น อสนีบาต เป็นต้น) ทำนายฝัน ทำนายลักษณะ ทำนาย หนูกัดผ้า ทำพิธีบูชาไฟ ทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียน ทำพิธีเกลบบูชาไฟ ทำพิธีชดร้าบูชาไฟ ทำพิธีชด ข้าวบูชาไฟ ทำพิธีเติมเนยบูชาไฟ ทำพิธีเติมน้ำมันบูชาไฟ ทำพิธีเสกเป่าบูชาไฟทำพิธีกรรมด้วยโลหิต เป็นหมอดูอวัยวะ ดูลักษณะบ้าน ดูลักษณะที่นา เป็นหมอปลุกเสก เป็นหมอผี เป็นหมอลง เลขยันต์คุ้มกันบ้านเรือน เป็นหมอมู เป็นหมอยาผิด เป็นหมอแมลงป่อง เป็นหมอรักษาแผลหนูกัด เป็นหมอทายเสียงนก เป็นหมอทายเสียงกาเป็นหมอทายอายุ เป็นหมอเสกป้องกันลูกศร เป็นหมอทายเสียงสัตว์ร้อง^{๑๑๔}

พระพุทธเจ้าไม่ทรงเล็งชี้พด้วยดิรัจฉานวิชา ดิรัจฉานวิชาในที่นี้ (เกี่ยวกับทายลักษณะ ต่างๆ) คือ ทายลักษณะแก้วมณี ทายลักษณะไม้พลอง ทายลักษณะผ้า ทายลักษณะคัสตรา ทาย ลักษณะดาบ ทายลักษณะศร ทายลักษณะธนู ทายลักษณะอาวุธ ทายลักษณะสตรี ทายลักษณะ บุรุษ ทายลักษณะกุมาร ทายลักษณะกุมารี ทายลักษณะทาส ทายลักษณะทาสี ทายลักษณะช้าง ทายลักษณะม้า ทายลักษณะกระบือ ทายลักษณะโคอุสภะ ทายลักษณะโค ทายลักษณะแพะ ทาย

^{๑๑๒} วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๐๑๕/๒๖๐.

^{๑๑๓} พระธรรมปิฎก (ประยูรธ ปรยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๖.

^{๑๑๔} ที.สีลกษนธวคฺ (ไทย) ๙/๒๑/๘.

ลักษณะเกาะ ทายลักษณะไก่อ่ ทายลักษณะนกกระทา ทายลักษณะหื้อย ทายลักษณะตุ่น ทายลักษณะเต่า^{๑๕}

พระพุทเจ้าไม่ทรงเลี้ยงชีพด้วยดิรัจฉานวิชา ดิรัจฉานวิชาในที่นี้ คือ ดูฤกษ์ยามตราทัพ ว่าพระราชายกทัพออก ว่าพระราชายจะไม่ยกทัพออก พระราชาภายในการจะยกทัพเข้าประชิด พระราชาภายนอก (ผู้รุกราน) จักถอยทัพ พระราชาภายนอกจะยกทัพเข้าประชิด พระราชาภายในจักถอยทัพ พระราชาภายในจักชนะ พระราชาภายในจักแพ้ พระราชาภายนอกจักชนะ พระราชาภายในจักแพ้ พระราชาพระองค์นี้จักชนะ พระราชาพระองค์นี้จักทรงพ่ายแพ้^{๑๖}

พระพุทเจ้าไม่ทรงเลี้ยงชีพด้วยดิรัจฉานวิชา ดิรัจฉานในที่นี้คือ พยากรณ์ว่า จักมีจันทรคราส จักมีนักษัตรคราส ดวงจันทรคราส จักมีสุริยคราส จักมีนักษัตรคราส ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์จักเดินถูกทาง ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์จักเดินผิดทาง ดาวนักษัตรจักเดินถูกทาง ดาวนักษัตรจักเดินผิดทาง จักมีอุกกาบาต จักมีดาวหาง จักมีแผ่นดินไหว จักมีฟ้าร้อง ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ และดาวนักษัตรจักมัวหมอง ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรจักกระจ่าง พร้อมทั้งการพยากรณ์ผลของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ^{๑๗}

พระพุทเจ้าไม่ทรงเลี้ยงชีพด้วยดิรัจฉานวิชา ดิรัจฉานในที่นี้ คือ ให้ฤกษ์อาวาหมงคล ให้ฤกษ์วิวาหมงคล ดูฤกษ์เรียงหมอน ดูฤกษ์หย่าร้าง ดูฤกษ์เก็บทรัพย์ ดูฤกษ์จ่ายทรัพย์ ดูโชคดี ดูเคราะห์ร้าย ให้อาผดุงครรภ์ ร่ายมนต์ให้ลีนกระแข็ง ร่ายมนต์ให้คงแข็ง ร่ายมนต์ให้มีอสัง ร่ายมนต์ไม่ให้หู่ได้ยินเสียง... เป็นหมอทรงเจ้าบวงสรวงพระอาทิตย์ บวงสรวงท้าวมหาพรหม ร่ายมนต์พนไฟ ทำพิธีเรียกขวัญ^{๑๘}

พระพุทเจ้าไม่ทรงเลี้ยงชีพด้วยดิรัจฉานวิชา ดิรัจฉานวิชาในที่นี้คือทำพิธีบนบาน ทำพิธีแก้บน ร่ายมนต์ขับผี สอนมนต์ป้องกันบ้านเรือน ทำกระเทยให้กลับเป็นชาย ทำชายให้กลับเป็นกระเทย ทำพิธีปลุกเรื้อน ทำพิธีบวงสรวงพื้นที่พ่นน้ำมนต์ รดน้ำมนต์ ทำพิธีบูชาไฟ^{๑๙}

เป็นที่ยอมรับกันว่า มนุษย์เรานั้น ยังขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง ไม่ว่าจะทางด้านความรู้ ความประพฤติ หรือแม้กระทั่งความสามารถก็ตาม (กล่าวรวม ๆ ก็คือการดำเนินชีวิตนั่นเอง) จึงจำเป็นต้องพึ่งดิรัจฉานวิชา ถ้าถามว่า “ดิรัจฉานวิชานั้น เป็นที่พึ่งของเราได้ไหม” ก็ตอบว่า “ได้”

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, ๙/๒๒/๙.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, ๙/๒๒/๙.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, ๙/๒๔/๙.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, ๙/๒๖/๑๐

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, ๙/๒๗/๑๐.

แต่ดิรัจฉานวิชาดังกล่าวนั้น ไม่ได้เป็นที่พึงอันเกษมอันสูงสุด เพราะพึงดิรัจฉานวิชาแล้วก็ไม่อาจทำให้
คนเราสิ้นทุกข์ อย่างสิ้นเชิง ยังคงต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏต่อไป^{๑๒๐} นอกจากนี้ใน
พระวินัยยังพบว่า การประพาศของภิกษุณีที่ไม่ต้องอาบัติข้อหนึ่ง คือ ภิกษุณีเรียนพระปริตต์เพื่อ
คุ้มครองตน (ท่องมนต์เพื่อป้องกันยักษ์ ท่องมนต์กะบริเวณกันไม่ให้หูกเข้ามา)^{๑๒๑}

ไสยศาสตร์เปรียบเทียบกับศาสตร์อื่น ๆ ทางพระพุทธศาสนาว่าเดรัจฉานวิชา คือ ไม่ใช่
วิชาสายตรงที่ให้เกิดความหลุดพ้น แต่วิชาไสยศาสตร์ได้อ้างพระพุทธศาสนาและอ้างพระอรหันต์
ต่าง ๆ ในพุทธกาลขอให้พระบารมีของพระอรหันต์เหล่านั้น จงดลบันดาลให้คาถาอาคมที่ใช้ใน
ไสยศาสตร์เกิดความศักดิ์สิทธิ์และอิทธิฤทธิ์ตามที่เจ้าของวิชาประสงค์ จุดมุ่งหมายของวิชาไสยศาสตร์
เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ไปใช้ในทางผืนธรรมชาติ เช่น เมื่อคนเขาไม่รักกันก็ใช้คาถาอาคมให้เขารัก
กัน คนเขารักกันก็บังคับให้เขาเกลียดกัน บางครั้งก็ทำให้เสียชีวิต หรือทำให้ผู้อื่นมีความล้มจม
หรือพบภัยพิบัติต่าง ๆ หรือได้รับความเดือดร้อน เช่น ทำให้เจ็บไข้เป็นต้น วิชานี้ไม่เป็นไปตาม
ธรรมชาติ และไม่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้น และเมื่อถึงที่สุดของวิชานี้ ทำให้ผู้ศึกษาวิชานี้ได้รับความ
ทุกข์ยาก เกิดจากกรรมของตนที่ได้กระทำในสมัยวิชานี้หลงอยู่ วิชาไสยศาสตร์แม้ผู้ศึกษาวิชายังเข้าใจ
ว่าเป็นวิชาทางพระหรือพุทธศาสนา วิธีการต่าง ๆ มักจะอ้างอิงให้เหมือนกับหลักพุทธ ด้วยเหตุนี้วิชา
ไสยศาสตร์จึงมีความวิบัติไปในที่สุด ซึ่งผิดกับวิชาพุทธศาสตร์ผู้ที่ศึกษามากกว่าเท่าใดก็ยังเป็นไปเพื่อ
การพัฒนาตัวเอง ซึ่งในด้านจิตใจและความคิดเพื่อศึกษาให้ถึงที่สุดจนถึงพระอรหันต์ได้ก็เห็นว่าผู้นั้น
เป็นผู้ประเสริฐ วิชาไสยศาสตร์นั้นเป็นศาสตร์ที่ลึกลับมีอยู่ทั่วโลก และอิทธิฤทธิ์ขึ้นจากการศึกษาวิชา
ไสยศาสตร์นั้นเป็นไปชั่วครวและผลของการกระทำไสยศาสตร์จะมีผลชั่วระยะหนึ่งหรือได้ผลเฉพาะผู้ที่
ผูกพันกันมา หรือผู้ที่มีกรรมหนักเท่านั้น อิทธิทางไสยศาสตร์นั้นเกิดจากการใช้สมาธิแบบมาร คือ
มุ่งหวังที่จะทำให้เกิดผลร้ายแก่ผู้อื่น ส่วนสมาธิทางหลักพุทธศาสนามุ่งให้เกิดปัญญาเพื่อหาวิธีกำจัด
กิเลสให้หมดสิ้นไป

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้น การปฏิบัติจะต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อขัดเกลากิเลสให้หมด
สิ้นไป ไม่ใช่เพิ่มพูนกิเลสให้มากขึ้นและการที่ได้อิทธิปาฏิหาริย์อันได้แก่ทิพย์โสต หูทิพย์ ทิพย์จักษุ
ตาทิพย์ เจโตปริยญาณ รู้จักกำหนดใจผู้อื่นเป็นเพียงละครตลก ๆ เท่านั้น ไม่ควรไปใส่ใจให้มากนัก
เพราะไม่ใช่ทางที่จะทำให้เราพ้นทุกข์^{๑๒๒} และที่สำคัญต้องมีความเชื่อเรื่องความเป็นเหตุเป็นผลที่เกื้อ

^{๑๒๐} มานพ นักการเขียน, **พระพุทธศาสนากับโลกปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๔), หน้า ๘๔.

^{๑๒๑} วิภิกษุณี. (ไทย) ๒/๑๐๑๕/๒๖๑.

^{๑๒๒} ประมวล สุวรรณศรี, สี่ศาสตร์, หน้า ๘๓.

กุลกัน “ผลทุกอย่างมีเหตุเป็นแดนเกิด ไม่มีอะไรเกิดขึ้นลอย ๆ โดยที่ไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเหตุ การอ่อนนอน เช่นสรวง บุญชัยญ์ ขอสิ่งต่าง ๆ ไม่เป็นไปตามหลักเหตุผล”^{๑๒๓}

๔.๔.๓. เรื่องฤกษ์งามยามดี

ในเรื่องของฤกษ์งามยามดี เป็นศาสตร์แห่งการพยากรณ์อย่างหนึ่งที่ใช้ในการดูโชคชะตา วันดีคืนดี ในการที่จะประกอบกิจกรรมต่าง ๆ คนไทยส่วนใหญ่จะเข้าใจว่าเวลาจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง จะต้องไปหาหมอโหราศาสตร์หรือไปหาพระ เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นหาวันเวลาที่ดีให้ เช่น การสร้างบ้านควรสร้างวันไหนดี การเปิดบริษัทควรเปิดวันไหนดี การแต่งงานจะต้องหาวันดีเพื่อให้คู่สามีภรรยาอยู่ร่วมกันได้อย่างยาวนานและมีความสุข แม้แต่กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาก็ยังมีเรื่องของฤกษ์งามยามดีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น การบวช พ่อแม่ต้องไปให้หลวงพ่อบวชให้ก่อนถึงจะบวชได้ เพราะถือว่าเป็นมงคลแก่ผู้ที่จะบวช อีกอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดในสังคมชาวพุทธไทย ซึ่งพระสงฆ์เป็นผู้กำหนดขึ้นเพื่อสร้างพิธีกรรมแห่งความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการปลุกเสก โดยจะต้องหาฤกษ์ดี จึงจะทำให้วัตถุที่นำมาปลุกเสกเกิดความขลังยิ่งขึ้น เช่น

วันเสาร์อันเป็นวันแข็งนั้น นิยมใช้ในการปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ถ้าตรงกับ ๕ คำ เรียกว่า อมฤตโชค หรือ ๑๕ คำ เรียกว่า มหาสิทธิโชค ถือกันว่าไม่มีใดเปรียบ ปีใดวันเสาร์ตรงกับเดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำด้วยแล้วยิ่งพิเศษ เรียกว่า เสาร์ ๕ นิยมทำพิธีปลุกเสกของขลังกันเป็นเรื่องใหญ่โต ด้วยวันกับดิถีถูกโฉลกมาบรรจบเข้ากันพอดี แม้ขุนแผนตีดาบฟ้าฟื้นก็เลือกเอาวันเสาร์ ๑๕ คำ ตรงกับวันมหาสิทธิโชค ดังคำกลอนพรรณนาพิธีกรรมจากคัมภีร์มหาศีลไตรปิฎก ดังนี้

“ชุดเหล็กครบเสร็จถึงเจ็ดครั้ง

พอกระทั่งฤกษ์เข้าเสาร์สิบห้า

ก็ตัดไม้ปลุกศาลขึ้นเพียงตา

แล้วจัดหาสารพัดเครื่องบัตร์พลี”^{๑๒๔}

จึงเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของชาวไทยส่วนใหญ่ ยังต้องพึ่งพาอาศัยการพยากรณ์หรือทำนายทายทักจากคนอื่น แม้บางครั้งจะไม่เชื่อ แต่ถ้าไม่ได้ทำแล้วจะรู้สึกไม่สบายใจ หากกิจกรรมใดที่ผ่านการหาฤกษ์งามยามดีแล้ว การประกอบกิจกรรมนั้นก็จะเกิดความมั่นใจยิ่งขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่แนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งในบุพพณสูตร เล่มที่ ๒๐ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า

^{๑๒๓} ประเวศ วะสี, เป็นเมืองพุทธทำไมทรุดลง, ครั้งที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๑), หน้า ๓๘.

^{๑๒๔} พูลหลวง, ๗ ความเชื่อของไทย (คติสยาม), หน้า ๘๗.

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดประพฤติกายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย) วจิสฺสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา) และมโนสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยใจ) ในเวลาเช้า เวลาเช้าก็เป็นวันดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดประพฤติกายสุจริต วจิสฺสุจริต และมโนสุจริต ในเวลาเที่ยง เวลาเที่ยงก็เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดประพฤติกายสุจริต วจิสฺสุจริต และมโนสุจริตในเวลาเย็น เวลาเย็นก็เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น^{๑๒๕} เวลาใดที่ทำกรรมดี เวลานั้นย่อมเป็นฤกษ์มหามงคลอย่างยิ่ง “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม หมู่สัตว์เป็นไปตามกรรม”^{๑๒๖} เมื่อการกระทำดีย่อมไม่ต้องแสวงหาความดีนอกตนเอง เพราะว่าความดีเป็นมงคลสูงสุด ทำดีเมื่อใดก็เป็นมงคลเมื่อนั้น

๔.๔.๔. เรื่องการสวดมนต์

การสวดมนต์ มีความมุ่งหมายเพื่อจะเป็นการสาธยายให้เกิดความแม่นยำในตัวของพระธรรมสืบต่อกันไป ในฐานะเป็นการสืบอายุพระปริยัติธรรมคำสอนเอาไว้ ทั้งนี้ เพราะว่าเป็นสมัยโบราณโดยเฉพาะสมัยพุทธกาลหรือสมัยใกล้เคียง ๆ กันนั้นไม่มีการจารึกขีตเขียนพระพุทธรวณะทั้งหมด ต้องท่องจำกันไว้ด้วยปากต่อปาก ท่านจึงมีระเบียบการสาธยายข้อความจำพุทธรวณะเอาไว้ ซึ่งเราเรียกว่าการสวดมนต์ ในข้อนี้พิจารณาดูแล้วจะเห็นได้ว่า เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องสวดมนต์ ครั้นมาถึงสมัยนี้มีการจารึกขีตเขียนแล้ว และการสวดมนต์ได้เปลี่ยนมาสวดบทอวยพรแก่ผู้ฟังหรือเป็นบทที่ถือกันว่าจะเป็นเครื่องคุ้มกันผู้ฟัง ในฐานะเป็นปริตต์หรือเครื่องราง การสวดมนต์ก็เปลี่ยนรูปไปจากการสืบอายุพระปริยัติธรรมมาเป็นพิธีที่ต้องอะไรบางอย่าง ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนาอยู่ไม่น้อย แต่ถึงกระนั้นก็ยังนิยมทำกันอยู่ ขอให้เราเข้าใจว่าการสวดมนต์ที่แท้จริงของพุทธบริษัทนั้นอยู่ที่การสาธยายเพื่อสืบอายุพระปริยัติธรรม หรือเป็นการแสดงธรรมเป็นหมู่ ส่วนพิธีการสวดมนต์ทำปริตต์มงคลนี้ เป็นของฟุ้งเกิดขึ้นทีหลัง ฉะนั้น แม้จะต้องสวดมนต์ในลักษณะอย่างนี้บ้างก็พึงทำความเข้าใจว่าเป็นเพียงคล้อยตามประเพณี ซึ่งยังไม่ตรงตามหลักธรรมและหลักอื่น ๆ ของพระพุทธศาสนาและยังไม่เคยมีในครั้งที่สมเด็จพระบรมศาสดายังทรงพระชนม์อยู่ มีแต่การแอบอ้างของคนบางคนที่ประดิษฐ์เรื่องบางเรื่องขึ้นกล่าวเท่านั้นเอง พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่าผลที่แท้จริงต้องเกิดจากการกระทำที่ถูกต้องของตนเอง มิใช่เพราะการอ้อนวอนหรือเพราะการกระทำของผู้อื่น

^{๑๒๕} อัง.ติก.(ไทย) ๒๐/๑๕๖/๓๕๙.

^{๑๒๖} ชุ.สุ.(ไทย) ๒๕/๖๖๐/๖๕๔.

เพราะเหตุนี้ ความมุ่งหมายในการสาธยายพระธรรมอันแท้จริงเพื่อสืบอายุพระศาสนา และเพื่อประโยชน์แก่ตนในการที่จะจำบทธรรมนั้น ๆ ^{๑๒๗}

เหตุผลสำคัญที่พระสงฆ์สมัยก่อนต้องใช้วิธีสวดมนต์ ทั้งที่คนไทยแทบทั้งหมดนับถือพระพุทธศาสนาก็เพราะว่า

๑. ความเชื่อเรื่องผีบางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการนับถือศาสนาพราหมณ์นั้น มีอยู่ในสังคมไทยก่อนพระพุทธศาสนาจะเข้ามาด้วยซ้ำไป ความเชื่อเรื่องนั้นยังไม่หมดไป จึงอยู่คู่กันมากับพระพุทธศาสนา

๒. พระพุทธศาสนาไม่มีการบังคับใครศรัทธา ไม่ใช้กำลังหรือวิธีการบีบบังคับคนให้เขาเปลี่ยนความนับถือ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและปัญญาเป็นสิ่งที่บังคับยึดเยียดใส่ให้กันไม่ได้ ต้องค่อยๆ สอนค่อยๆ แนะนำกันไป พระสงฆ์จึงต้องยอมรับคนเหล่านี้ ตามที่เขาเป็นอยู่ แล้วก็ไปสอนแนะนำเขาด้วยความเมตตากรุณาค่อยๆ ช่วยให้เขาพัฒนากำลังใจและปัญญาขึ้นมา เมื่อเขาพัฒนาขึ้นมา เขาก็จะละเลิกความเชื่อถือเหล่านั้นไปได้เอง

หลวงปู่แหวนท่านพูดอยู่เสมอว่า คนเรานี่แปลก เอาของจริงคือธรรมให้ไม่ชอบ ไปชอบเอาวัตถุภายนอกกันเสียหมด ที่พึ่งอันประเสริฐคือพระรัตนตรัยนั้นเป็นของประเสริฐอยู่แล้วแต่กลับไม่มีใครสนใจ พวกกันไปสนใจแต่วัตถุภายนอก จึงอาจกล่าวได้ว่าเมื่อคนเราไม่สามารถจะเอาคุณพระรัตนตรัยมาเป็นที่พึ่งของตนได้ เพราะอินทรีย์ยังอ่อน อบรมมายังไม่เข้าถึงเหตุผล จะถือเอาวัตถุภายนอก เช่น เหริยญ ซึ่งเป็นรูปเหมือนรูปแทน เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้านั้นก็ดีเหมือนกัน ถ้าผู้หนึ่งรู้ความหมายของวัตถุนั้น ๆ หลวงปู่แหวนท่านให้ข้อคิดทางธรรมว่า วัตถุมงคลเหล่านี้หากจะเอาไปป้องกันตัว ถ้ากรรมมาตัดรอนแล้วป้องกันไม่ได้ ไม่ว่าสิ่งไหนจะไปต้านทานอำนาจของกรรมนั้น ไม่มี แต่ถ้าผู้หนึ่งรู้ความหมายในวัตถุนั้น ๆ ว่าเสกสร้างขึ้นมาส่วนมากเขาใช้สัญลักษณ์ของผู้ที่ทำความดี การมีวัตถุมงคลติดตัวก็มีไว้เป็นเครื่องเตือนสติปัญญาของตนเองไม่ให้ประมาทในการกระทำของตน ต้องทำความดีเสมอ เพราะโลกเขานับถือบูชาแต่คนดี เรามีของดีอยู่กับตัวก็ต้องทำความดีก็ว่าได้ผู้หนึ่งได้ประโยชน์จากวัตถุมงคลนั้น ๆ จากคำกล่าวของหลวงปู่แหวนเราจะเห็นได้ว่าท่านให้ความสำคัญกับการกระทำของตนมากกว่าวัตถุ คนในปัจจุบันมีการศึกษาสูงแต่หาได้พัฒนาจิตใจตามความรู้ที่ได้เล่าเรียนให้สูงตามการศึกษาไม่ ส่วนมากจะมีแต่ความรู้ไม่ค่อยจะมีความคิดยึดมั่นถือมั่นในตนเองว่ามีความรู้ความสามารถมากกว่าเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน แย่งกันทำความชั่วมากกว่าแย่งกันทำความดี คนที่ทำดีในปัจจุบันมักจะถูกคนชั่วข่มเหงรังแก

^{๑๒๗} พุทธทาสภิกขุ, ยอดนักรบ, (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๗), หน้า ๕๙.

หลวงปู่ดูลย์กล่าวว่า ท่านทำความศักดิ์สิทธิ์ไม่ได้ ท่านทำได้อย่างเดียวคือ อารธนา พระพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ ประจุลงไว้เป็นพระเครื่องเพื่อเป็นพุทธานุสติ ธรรมานุสติ สังฆานุสติ คือให้ผู้ที่รับเอาพระเครื่องไปนั้น เมื่อเขามีพระเครื่องอยู่ในตัวแล้วให้เขาระลึกถึง พระพุทธรูปของพระพุทธเจ้า ระลึกถึงพระธรรม ระลึกถึงพระสงฆ์ เมื่อเขาระลึกแล้วเช่นนั้นเขาจะต้องรักษาศีล ๕ คบคู้ไปด้วย อานุภาพของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์จึงจะปกป้องคุ้มครองให้มีความสุขความเจริญ แต่ถ้าเขาไม่รักษาศีล ๕ แล้ว ยังเอาพระเครื่องไปคุ้มกันตัวเอง เวลาเขาเป็นผู้ร้าย พระเครื่องนั้นก็เลยไม่คุ้มครองเขาซึ่งเป็นคนบาป^{๑๒๘} ด้วยเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นเกี่ยวกับความขลังและฤทธิ์เดช เกรงว่าผู้ที่มียัญญาน้อยจะลุ่มหลง “จึงมีพุทธบัญญัติไม่ให้ภิกษุอดอุตริมนุชธรรม คือ คุณวิเศษหรือการบรรลุธรรมอย่างสูงที่เกินปกติของมนุษย์สามัญ เช่น สมาธิ ฌาน สมาบัติ มรรคผล ถ้าवादโดยตนไม่มีคุณวิเศษอย่างนั้นจริง ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ”^{๑๒๙} เป็นการป้องกันไม่ให้ภิกษูลุ่มหลงในสามัญวิสัย “เพราะสามัญวิสัยยังอยู่ในอำนาจของอวิชชา คือ ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความไม่พิจารณา ความไม่ทำให้ประจักษ์ ความไม่รู้ชัด ความลุ่มหลง”^{๑๓๐}

ในทางพระพุทธศาสนามีการสวดมนต์มานานับพันปี ตั้งแต่สมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ แม้กระทั่งในปัจจุบันก็ยังมีสวดมนต์กันอยู่ทั่วทุกภูมิภาค ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องเหลวไหลหรือไร้สาระอย่างแน่นอน ถ้าหากเป็นเรื่องเหลวไหล ไฉนเลยจึงยังคงมีการสวดมนต์กันอยู่จนถึงปัจจุบัน ซึ่งนับได้ ๒๕๐๐ กว่าปีมาแล้ว^{๑๓๑} อย่างน้อยการสวดมนต์ก็เป็นวิธีการฝึกสมาธิอีกรูปแบบหนึ่ง รวมทั้งเป็นการเสริมกำลังใจให้คนมีที่พึ่ง โดยไม่ตกเป็นทาสของคนนอกศาสนา

ในพระสูตรเรื่องอายุวัฒนกุมาร ก็ปรากฏร่องรอยว่าพระพุทธเจ้าเคยทำพิธีสวดมนต์มาก่อน เพื่อเป็นการช่วยเหลือเด็กที่กำลังจะถูกยักษ์มาจับกิน โดยมีประวัติความเป็นมาว่า พราหมณ์สองคนชื่อ สุมณ และเชษฐุ เป็นสหพยานอยู่ที่เมืองที่ขลังมพิกะ ได้ออกบวชเป็นฤๅษีบำเพ็ญตบะเป็นเวลานาน สุมณดาบสเกรงว่าตระกูลของตนจะเสื่อมลง จึงได้สีกจากดาบสแต่งงานกับหญิงคนหนึ่ง พร้อมด้วยสมบัติเป็นจำนวนมาก ในขณะที่เชษฐุดาบสจาริกไปในชนบทอื่น ต่อมาสุมณได้บุตรชายคน

^{๑๒๘} ประมวล สุวรรณศรี, สี่ศาสตร์, หน้า ๗๕.

^{๑๒๙} พระเทพเวที (ประยูร ญฺญตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๔๔๐.

^{๑๓๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๘๐/๑๓๙.

^{๑๓๑} เตชสิทธิ์ ทุนธรรม, **สวดมนต์บำบัด เสริมโชค มั่งคั่ง ร่ำรวย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ One World, ๒๕๕๗), หน้า ๑๖.

หนึ่ง เมื่อบุตรชายได้เจริญวัยขึ้น เซกซ์ดาบสได้กลับมาสู่เมืองที่ฉลัมพิกะอีก พราหมณ์หนุ่มมีความประสงค์เข้าเยี่ยมเซกซ์ดาบสผู้เป็นสหาย จึงได้พาภรรยาพร้อมด้วยบุตรไปหาดาบสนั้น เมื่อไปถึงเขาทั้งสองจึงไหว้ดาบสด้วยความเคารพ ดาบสกล่าวว่าท่านจงมีอายุยืน เขาทั้งสองจึงให้บุตรไหว้ดาบส ดาบสนิ่งเสีย สองสามีภรรยาแปลกใจจึงถามขึ้นว่า เหตุใดท่านจึงไม่กล่าวว่าท่านจงมีอายุยืนเหมือนอย่างข้าพเจ้าไหว้ ดาบสกล่าวว่าเด็กคนนี้มีอันตราย และจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงแค่ ๗ วัน แต่มีวิธีแก้ไขคือ จะต้องไปขอความช่วยเหลือจากพระพุทธรเจ้า เพราะพระองค์รู้อุบายเครื่องป้องกัน

เมื่อพราหมณ์ได้พาบุตรและภรรยาเข้าไปเฝ้าพระพุทธรเจ้าแล้ว สองสามีภรรยาได้กราบพระพุทธรเจ้าด้วยเบญจางคประดิษฐ์ พระพุทธรเจ้าตรัสว่า “ท่านทั้งสองจงเป็นผู้ที่มีอายุยืน” เมื่อพราหมณ์ให้บุตรตัวเองไหว้ พระพุทธรเจ้าก็ทรงนิ่งเสีย เมื่อพราหมณ์ถามถึงอุบายป้องกัน พระองค์จึงตรัสว่า ให้ท่านทำมณฑปขึ้นที่หน้าบ้านของท่าน ตั้งตั้งว่างกลางมณฑปแล้วให้เด็กนอนบนตั่งนั้น ปูอาสนะล้อมตั่งนั้นไว้ ๘ ที่ หรือ ๑๖ ที่ แล้วให้สาวกของเราหนึ่งบนอาสนะนั้นแล้วสวดมนต์ตลอด ๗ วัน อันตรายของเด็กก็จะเสื่อมไปเอง

พราหมณ์ได้จัดทำตามที่พระพุทธรเจ้าแนะนำทุกประการ พระพุทธรเจ้าได้ส่งพระสาวกออกไปสวดมนต์ตลอด ๗ วัน พอถึงวันที่ ๗ พระพุทธรเจ้าทรงเสด็จไปเอง วันนั้นเทวดาในจักรวาลทั้งสิ้นมาประชุมกันเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธรเจ้า อวรุทธยักษ์ ซึ่งได้รับใช้ท้าวเวสสุวรรณเป็นเวลา ๑๒ ปี ได้รับพรจากท้าวเวสสุวรรณว่าในวันที่ ๗ จากวันนี้จะให้เด็กคนนี้เป็นอาหาร เมื่อพระพุทธรเจ้าเสด็จมาทำให้ยักษ์ไม่สามารถเข้าไปทำอันตรายเด็กได้ เพราะกลัวอาวุธของพระพุทธรเจ้า พระองค์ทรงสวดมนต์ตลอดคืนวันที่ ๗ พอถึงเช้าวันที่ ๘ เด็กคนนั้นก็ฟื้นเชตอันตราย พราหมณ์ได้พาบุตรเข้าไปกราบพระพุทธรเจ้า พระองค์ตรัสว่า “ขอให้เจ้าจงอายุยืน” ทำให้เด็กคนนี้มีอายุยืนถึง ๑๒๐ ปี และได้ชื่อว่าอายุวัฒนกุมาร และพระพุทธรเจ้าจึงตรัสในที่ประชุมว่า

อะภิวาทะนะสีลีสสะ นิจจัน วุฑฒาปะจายีโน

จัตตาริ ธัมมา วัฑฒันติ อายุ วัณเณ สุขัง พลัง

แปลว่า ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ

ย่อมเจริญแก่ผู้ที่อ่อนน้อมและกราบไหว้เป็นนิจ

อายุวัฒนกุมารเติบโตขึ้น ได้ทราบจากมารดาบิดาว่าตนมีชีวิตรอดมาได้ด้วยอำนาจพระรัตนตรัย จึงเลื่อมใสในพระพุทธรศาสนา ต่อมาได้บรรลุโสดาปัตติผล^{๑๓๒} จะเห็นได้ว่าพระพุทธรเจ้าให้เหล่าพระสาวกสวดมนต์เป็นเวลา ๗ วัน ในการสวดมนต์ก็เป็นการทำนบพระธรรม

^{๑๓๒} พร รัตนรักษ์, หัวใจบทสวดมนต์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วันวิไลต์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒.

วินัยของพระองค์ การที่ยักษ์ไม่กล้ามาทำร้ายเด็กก็เพราะว่ายักษ์มีความเคารพในพระธรรม พระสาวก ทำพิธีสวดมนต์เปรียบเสมือนเป็นการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า ดังนั้น จุดมุ่งหมายของพระพุทธองค์ ก็เพื่อยุติกรรมที่จะเกิดขึ้นระหว่างยักษ์กับเด็ก ถ้าหากว่าพระพุทธเจ้าไม่ทำอย่างนั้น ก็ไม่รู้ว่าทั้งคู่นี้จะ ผูกเวรกันไปกี่ภพกี่ชาติ และทรงเห็นว่าถ้าเด็กมีชีวิตอยู่จะเป็นพระอริยบุคคลในอนาคต การนำเอา พระธรรมวินัยมาสวดจึงเหมือนเป็นการขัดเกลาจิตใจของยักษ์ด้วย เมื่อได้ฟังหลาย ๆ รอบเข้าก็เกิด เห็นจริงตามและละความพยาบาทลง

การเคารพนับถือบูชาและสักการะพระรัตนตรัยเป็นที่พึงเป็นที่ระลึกสูงสุด การสวดมนต์ ไหว้พระรัตนตรัยก็เป็นกิจวัตรของพุทธศาสนิกชน เพื่อเป็นอุบายทำให้จิตใจสงบเยือกเย็น มั่นคง เป็นการชำระใจให้สดชื่นเบิกบาน จัดว่าเป็นที่พึงทางใจได้อย่างประหลาด จึงกลายเป็นที่พึ่งที่ระลึก สูงสุดของมวลพุทธศาสนิกชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคราวใดที่ใจมีทุกข์ เศร้าใจ หดหู่ใจ วุ่นวายใจ ถ้าได้เข้าไปในที่สงบสงัดและสวดมนต์ภาวนารำลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ก็สามารถทำให้ใจสงบสดชื่น และปลอดโปร่งได้อย่างน่าอัศจรรย์^{๑๓๓} ประโยชน์ในการนมัสการพระ มี ๔ ประการ คือ เพื่อเป็น แนวทางของการดำเนินชีวิต ตามรอยของพระอริยบุคคลทั้งหลาย เพื่อขออำนาจคุณพระคุ้มครอง ป้องกันอันตรายทั้งหลาย เพื่อทำตัวเองให้เป็นคนมีสาระ มีที่พึ่งทางใจ และเป็นการสร้างทางเพื่อ อนาคต เพื่อชำระจิตใจที่ว้าวุ่น ยุ่งเหยิง ให้สงบบริสุทธิ์^{๑๓๔} การสวดมนต์จึงไม่ได้เน้นที่ความขลัง แต่เพื่อสร้างขุมกำลังของสมาธิและผ่อนคลายความตึงเครียดในจิตใจ สร้างกระแสแห่งความสงบ เพื่อ กรุยทางสู่ความบริสุทธิ์ต่อไป

๔.๔.๕. เป้าหมายของพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธองค์ทรงสอนไม่ให้ถือชั้นวรรณะไม่ให้เชื่อถือในลัทธิพระเจ้าสร้างโลกหรือพระ พรหมสร้างโลก ไม่ให้เชื่อทฤษฎีที่ถือว่ามิวิญญาณที่ถาวรในตัวมนุษย์ไม่ให้เชื่อในประเพณีที่ถือการ อานน้ำล้างบาป ไม่ให้เชื่อในลัทธิบูชายัญเพื่อไล่ถอนบาป ไม่ให้เชื่อในการทรมานตนเองให้ลำบากเพื่อ เอาชนะบาป แต่ทรงสอนให้เชื่อกรรม ให้ดำเนินชีวิตตามแนวทางธรรมะ อาทิเช่น อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ซึ่งถือเป็นทางสายกลาง นอกจากนี้ก็ทรงแนะนำให้ทำงานเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข ของคนหมู่มากโดยไม่เห็นแก่ตัว^{๑๓๕}

^{๑๓๓} คุณ โทซันท์, พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน, หน้า ๗๕.

^{๑๓๔} เตชสิทธิ์ ทุนธรรม, สวดมนต์บำบัด เสริมโชค มั่งคั่ง ร่ำรวย, หน้า ๔๒.

^{๑๓๕} พระมหาสม สุมน, ศึกษาเปรียบเทียบทัศนะคุณค่าชีวิตของมนุษย์ในลัทธิฮินดูและในพุทธศาสนา,

ในเรื่องของน้ำคักดีลิตีล้งบาบ พระพุทธศาสนาไม่เชื่อในการปฏิบัติที่ผูกพันอยู่กับจารีตประเพณีเก่า ๆ ของฮินดู เช่น การอาบน้ำในแม่น้ำคักดีลิตีล้ง เช่น แม่น้ำคงคาเพื่อล้างบาปที่ตนได้กระทำไว้แล้ว ไม่ใช่ในการเจิมหน้าหรือการเจิมส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย จะเป็นการคุ้มครองบุคคลให้พ้นจากอำนาจชั่วร้ายของบาปกรรม พระพุทธศาสนาไม่เชื่อในพิธีการต่าง ๆ ของพราหมณ์อันมีการบูชาัญญ เป็นต้นว่าจะสามารถทำให้คนเราถึงความบริสุทธิ์ได้ ในขณะที่เดียวกันนั้นพระพุทธเจ้าได้สอนว่าคนเราบริสุทธิ์ได้ต้องผ่านการปฏิบัติตามธรรมวินัย ผ่านการฝึกฝนอบรมจิตตนเองและผ่านการตรัสรู้ สัจธรรมทั้ง ๔ ประการ บรรดาเครื่องรางของขลังและพิธีการต่าง ๆ ไม่สามารถทำให้คนเราถึงความบริสุทธิ์ได้อย่างแท้จริง^{๑๓๖} พระพุทธศาสนานั้นไม่ได้สอนให้เชื่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอก เช่น เกี่ยวกับฤกษ์ยาม การดูหมอ การผูกดวงชะตา การสะเดาะเคราะห์ เพราะว่าสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถจะลดบันดาลให้คนเป็นไปตามที่ต้องการได้^{๑๓๗}

ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีทัศนะเกี่ยวกับเวทมนต์ที่เรียกว่าตันตระเหมือนกัน แต่เป้าหมายของพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้ให้ความสำคัญกับพระเวท แต่ให้ความสำคัญกับการที่จะปฏิบัติตัวให้เข้าถึงความหลุดพ้น เพราะถ้าใครก็ตามที่สาธยายพระเวท ยึดถือพระเวท เขาคงนั้นก็ยังไม่ชีวิตที่ต่างไปจากคนทั่วไปยังมีความโลภ ความโกรธ ความหลง ยังมีกิเลสตัณหาหรือรัศจิตใจอยู่ยังติดอยู่ในโลก ไม่มีใจที่เป็นอิสระ แต่ตามทัศนะของเถรวาทที่ยึดถือแนวทางปฏิบัติตามหลักของพระพุทธเจ้าไม่มีการตัดแปลง เชื่อว่า การที่คนจะเป็นคนดีมีอานุภาพมาก มีความเป็นอิสระเสรีจะต้องปฏิบัติตัวให้จิตหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วยังอื่นย่อมไม่มีความหมาย ดังมีพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับเวทมนต์ที่ปรากฏในขุททกนิกาย ขุททกชาดก เรื่อง **อุททลกชาดก** ว่าด้วยจรณธรรม ดังนี้

ชฎิลเหล่าใดครองหนั่งเสื่อพร้อมทั้งเล็บ ฟันเขลอะ ร่างกายสกปรก สาธยายร่ายมนต์อยู่ ชฎิลเหล่านั้นประกอบหน้าที่การงานของมนุษย์ และการสาธยายมนต์นี้ จะรู้แจ้งโลกนี้แล้วพ้นบายนได้หรือ?

ขอเดชะพระราชา หากบุคคลถึงจะเป็นพหูสูต กระทำแต่กรรมชั่ว ก็เชื่อว่าจะไม่ประพฤติธรรม เขาแม้จะมีเวทตั้งพัน อาศัยแต่ความเป็นพหูสูตนั้น แต่ยังไม่บรรลुจรณธรรม ก็พ้นจากทุกข์ไปไม่ได้

บุคคลแม้จะเป็นผู้มีเวทตั้งพัน อาศัยแต่ความเป็นพหูสูตนั้น แต่ไม่บรรลुจรณธรรมแล้ว ก็พ้นทุกข์ไปไม่ได้ อาตมาเข้าใจว่า เวททั้งหลายก็ย่อมไม่มีผล จรณธรรมอันมีความสำรวมเท่านั้น

^{๑๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

^{๑๓๗} สุทธิวงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ, **หลักพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบรรลือธรรม), หน้า ๘๓.

เป็นลัจจะ^{๑๓๘} นอกจากนี้แล้วยังมีปรากฏในสังการวสูตร ซึ่งเป็นการแสดงทัศนะของพระพุทธศาสนา
เถรวาทอย่างชัดเจนเกี่ยวกับเวทมนต์ อันเป็นการแสดงจุดยืนของพระพุทธศาสนา มีใจความโดยสรุป
ดังนี้

สังการวพราหมณ์ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้
มนต์แม่ที่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้...อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มนต์แม่ที่ไม่ได้สาธยายมา
เป็นเวลานานก็แจ่มแจ้งได้...พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบพราหมณ์ว่า

สมัยใดบุคคลมีจิตถูกราคะกลุ่มรุม ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และไม่รู้จักธรรมเครื่องสลัดออก
จากกามราคะที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคลไม่รู้ ไม่เห็นแม้ประโยชน์ตน ประโยชน์
ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง มนต์แม่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่
จำเป็นต้องพูดถึงมนต์ที่ไม่ได้สาธยายเลย ภาชนะน้ำซึ่งละคนด้วยครั่ง ขมิ้น สีเขียว หรือสีเหลือง
อ่อน คนมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนในภาชนะน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง แม้ฉนั้น

สมัยใดบุคคลถูกราคะกลุ่มรุม ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และไม่รู้จักธรรมเครื่องสลัดออกจาก
กามราคะที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคลไม่รู้ ไม่เห็นแม้ประโยชน์ตน ประโยชน์
ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง มนต์แม่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่
จำเป็นต้องพูดถึงมนต์ที่ไม่ได้สาธยายเลย ฉนั้นเหมือนกัน...^{๑๓๙} แม้ว่ามนต์ต่าง ๆ จะถูกนำมาใช้ท่อง
บ่นสาธยายมาเป็นเวลานาน ก็ไม่สามารถทำให้บรรลุถึงความหลุดพ้นได้ ยังมีความทุกข์กลุ่มรุมอยู่
จุดยืนของพระพุทธศาสนาจึงไม่ให้ความสำคัญกับความศักดิ์สิทธิ์ภายนอก แต่มุ่งเน้นเพื่อให้เกิดความ
ศักดิ์สิทธิ์ภายใน คือใจที่บริสุทธิ์ หากสังคมยังมีความผูกพันอยู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก็ให้มีบทบาทเพียง
เพื่อเสริมการกระทำดีเท่านั้น

ถ้าหากความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์เป็นแบบที่เสริมการกระทำ คือทำให้เขามีเรี่ยวแรง
กำลังใจในการกระทำมากขึ้นก็ยิ่งดี แต่ถ้าเขาเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วทำให้เขาอนคอยโง่เขลาได้แต่
หวังผลจากการดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ งอมืองอเท้าไม่ทำอะไร ก็ผิดหลักกรรมของ
พระพุทธศาสนา

ถ้าความเชื่อใดทำให้ผู้เชื่อมีความสำนึกรับผิดชอบในการกระทำของตน และเพียรพยายาม
กระทำการเพื่อให้สำเร็จตามที่ต้องการอยู่ เพียงแต่เอาความเชื่อนั้นมาเสริมกำลังใจที่จะทำเช่นนั้นให้
เข้มแข็งมากขึ้น บุคคลนั้นยังพึงตน ยังมีหลักในการที่จะก้าวหน้าในแนวทางของการฝึกฝนพัฒนาตน
ต่อไป โดยแนวทางแบบค่อยเป็นค่อยไป คือ

^{๑๓๘} พุ.ช. (ไทย) ๒๗/๖๒-๖๔/๔๓๒-๔๓๓.

^{๑๓๙} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๓๖/๑๘๐.

๑. ดึงจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอกเข้ามาสู่พระพุทธศาสนา โดยมองไปที่พระรัตนตรัย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นให้เขาฝึกฝนพัฒนาตนสูงขึ้นได้ต่อไป

๒. แม้ว่าเขาจะมองพระรัตนตรัยเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ ก็ให้เขาเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระรัตนตรัยนั้น ในทำนองที่สนับสนุนหลักกรรม คือ ให้เกิดกำลังใจที่จะเพียรพยายามทำการให้เข้มแข็งมั่นคงยิ่งขึ้นไป ไม่เชื่อแล้วยกชะตากรรมให้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วหวังผลจากการดลบันดาล ถ้าเขายังเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ถ้าความศักดิ์สิทธิ์นั้นย้ายมาอยู่ที่พระรัตนตรัยแล้ว ก็จะโยงเข้าหาหลักกรรมและหลักการฝึกฝนพัฒนาตนได้ง่าย^{๑๔๐} การที่คนยึดมั่นในสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น สาเหตุสำคัญมาจากความไม่รู้เท่าทันความเป็นจริง เรียกว่า “อวิชา”

อวิชา แปลว่า ความไม่มีวิชา หรือไม่มีความรู้ เพราะ “อะ” แปลว่า ไม่ บางท่านยังอธิบายขยายความเพิ่มเติมลงไปอีกว่า ความรู้ที่ดีมีประโยชน์ทุก ๆ อย่างชื่อว่า “วิชา” แต่ถ้าศึกษาวิชาไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ หรือเรื่องการเจิมห้างร้าน หรือเจิมรถ ตลอดจนตั้งศาลพระภูมิ แล้วก็เรียกว่า อวิชา และบางทีเติมคำที่น่ากลัวลงไปอีก คือ การกระทำนั้นเป็น “เดรัจฉานวิชา” ซึ่งบางท่านอธิบายว่า เป็นวิชาของสัตว์เดรัจฉาน^{๑๔๑} สิ่งเหล่านี้พระพุทธเจ้าไม่ทรงสอน ถึงแม้ว่าพระองค์จะทรงรู้ก็ตาม เพราะไม่ใช่สาระ ดังปรากฏในสี่สพานวรรคว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เรารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกัน เพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะเหตุนี้เราจึงมิได้บอกแก่เธอทั้งหลาย^{๑๔๒}

จุดยืนของพุทธศาสนาก็คือจะต้องตระหนักในเป้าหมาย เป้าหมายคือการเดินเข้าสู่หลักกรรม ที่ให้หวังผลจากการกระทำ แล้วก็ให้พัฒนาตนเอง โดยให้คนทุกคนมีจิตสำนึกในการพัฒนาตนเองที่จะก้าวเดินต่อไปข้างหน้า ถ้าเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเครื่องรางของขลัง ก้าวแรกก็คือ เราต้องโน้มนำเขาเข้ามาจากการเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอกแบบหวังอำนาจดลบันดาลให้เข้ามาสู่ความเชื่อในพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการฝึกฝนพัฒนาตน^{๑๔๓} สมัยก่อนก็มีพระเครื่องรางของขลัง แต่

^{๑๔๐} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตฺโต), **สถานการณ์พุทธศาสนาพหุหลายนะเป็นพัฒนา**, ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๔๒.

^{๑๔๑} บุญมี เมธางกูร., **ตีแผ่ไสยศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๖๗.

^{๑๔๒} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๑๔๓} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตฺโต), **สถานการณ์พุทธศาสนาพหุหลายนะเป็นพัฒนา**, หน้า ๔๑.

ของขลังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ก็ไม่เหมือนกับสมัยก่อน มันวิปลาสคลาดเคลื่อนไปแล้ว เพราะฉะนั้นถ้าเราจะมีสิ่งเหล่านี้ ก็ควรจะมิให้ถูกต้อง ให้ได้หลักของโบราณ อย่าไปดูถูกคนโบราณว่า ไม่ได้ความ นึกว่าท่านก็มีของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ แต่ที่จริงแล้วเราแพ้ท่านแน่นอน ท่านมีหลัก แต่เราไม่มีหลักเลย เราไม่ได้คิดที่จะนำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นลือนำเข้าสู่ธรรม ฝ่ายหนึ่งก็คิดจะหา ลาก อีกฝ่ายหนึ่งก็คิดจะได้ลาก อยู่ภายใต้ครอบงำของระบบผลประโยชน์กันหมด

ถ้าหากว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์และของขลังเหล่านี้ยังเป็นเครื่องเรียกร้องข้อกำหนดทางศีลธรรม มัน ก็ยังมีคุณค่าทางพระพุทธศาสนาอยู่ นอกจากนั้นยังเป็นลือนำหรือโยงเราเข้าสู่ธรรมะด้วย โดยเฉพาะ เวลาที่ท่านให้ของดี และท่านถือโอกาสที่จะอบรมสั่งสอนธรรมะนั้น คนที่จะเอาของดีจะตั้งใจฟังธรรม ที่ท่านสอนอย่างจริงจัง เพราะฉะนั้น ถ้าเราจะใช้สิ่งเหล่านี้ก็ควรจะใช้ให้ถูกต้อง^{๑๔๔} บางครั้งการให้สิ่ง ที่เรียกว่าเครื่องรางของขลังก็เป็นอุบายวิธีอย่างหนึ่งในการสอนธรรมะ ซึ่งคนโบราณมักพูดว่าของจะขลัง หรือมีอานุภาพได้ก็ต่อเมื่อคนที่นำไปใช้เป็นคนดีมีศีลธรรม หรือภาสิตที่ว่าคนดีมีคุ้ม ฝักคือสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์หรือความดีที่ตนกระทำจะย้อนกลับมาคุ้มครองตนเอง

พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมีทัศนะว่า ในการช่วยเหลือผู้อื่นนั้น สิ่งที่เราทำก็ได้คือการ แนะนำเท่านั้น เราไม่สามารถช่วยในรูปกระทำกิจแทนคนอื่นได้ แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่สามารถบำเพ็ญ กิจแทนเราได้ สิ่งที่พระองค์ทำได้คือแนะนำหรือชี้ทางให้เท่านั้น ส่วนการปฏิบัติตามเป็นเรื่องของแต่ละ คน^{๑๔๕} พระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์ทุกคนอย่างประมาท มีสติสัมปชัญญะ ไม่เชื่อในสิ่งที่ไร้เหตุผล แต่จะเชื่อหลังจากที่นำไปปฏิบัติแล้วเห็นผลตามความเป็นจริง พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่ส่งเสริม คุณค่าแก่ชีวิต สอนให้เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษย์และสัตว์ทั่วโลก สอนให้มีเมตตากรุณาต่อสัตว์ สอนไม่ให้เห็นแก่ตัว สอนให้ทำประโยชน์แก่ตัวเองและสังคมโลก ไม่ให้ยึดติดอยู่ในชีวิตเพื่อกิน เพื่อ แสวงหาสิ่งที่ตนต้องการ และไม่สอนเพื่อให้อัศจรรย์ใจ สร้างยศ สร้างยศ สร้างมหาอำนาจให้แก่ตนเอง แต่ สอนเพื่อให้ทำประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งมวลให้เกิดสันติสุข เมื่อโลกเกิดสันติสุข เราผู้อยู่อาศัยในโลก สันติสุข ย่อมมีสันติสุขไปด้วย เป็นเจตจำนงที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็ฝ่ายหรือนิกาย ไต ไม่ว่าจะเป็บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ก็สามารถปฏิบัติได้ทุกถ้วนหน้ากัน^{๑๔๖}

พระพุทธเจ้าตลอดถึงพระรัตนตรัยทั้งหมดเป็สิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด ศักดิ์สิทธิ์กว่าเทพเจ้า ทั้งหลาย แต่ไม่มีกิเลส พระพุทธรูปของเรานี้หนึ่งสงบ ยิ้มแย้มอย่างสดชื่นร่มเย็น มีแต่เมตตา มีแต่ ความบริสุทธิ์ นี่เป็ความศักดิ์สิทธิ์ที่แท้จริง นี่คือการพัฒนามนุษย์ จากความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่

^{๑๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **สถานการณ์พระพุทธศาสนากระแสไสยศาสตร์**, หน้า ๔๓.

^{๑๔๕} สมภาร พรหมทา, **พุทธศาสนมหายาน**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๓.

^{๑๔๖} บุญมี แทนแก้ว, **พระพุทธศาสนาในเอเชีย** (ด้านอารยธรรม), หน้า ๑๗๗.

เต็มไปด้วยกิเลสมาสู่ความบริสุทธิ์ เพราะในที่สุดแล้วความศักดิ์สิทธิ์อยู่ที่ความบริสุทธิ์ อยู่ที่ปัญญา อยู่ที่ความไร้ทุกข์ไร้กิเลส “ใครจะมีฤทธิ์มีเดชแค่ไหน แต่ถ้ายังมีกิเลสอยู่ ยังมีความอยาก ยังมี ความโกรธเคือง และยังมีหลงผิดต่าง ๆ แล้ว ผู้นั้นก็ยังไม่เชื่อว่าจะได้ประสพผลดีทางพระพุทธศาสนา”^{๑๔๗}

ชาวพุทธกราบไหว้พระพุทธรูปด้วยความรู้สึกรำลึกคุณความดี และมีความรุ่มเย็นชื่นบาน ไม่ใช่กราบไหว้เพราะกลัวฤทธิ์เดชการสาปแช่งดลบันดาล “ในทางปัญญา เทวดาทั่ว ๆ ไปก็ยังมีวิชา ไม่รู้สังขารเช่นเดียวกับมนุษย์”^{๑๔๘} ความบริสุทธิ์นั้นก็คือความเชื่อมั่นในการทำความดี โดยหวังผล จากการกระทำด้วยความเพียรพยายามโดยมีความมั่นใจและมีกำลังใจในการกระทำมากขึ้น ไม่ใช่หวัง ผลจากการดลบันดาลคอยอ่อนวอนขอผลประโยชน์จากพระเจ้า^{๑๔๙} ในเมื่อเทวดาหรือเทพเจ้ายัง ประกอบด้วยโลก โทสะ โมหะอยู่ จึงเป็นการแสดงความไม่เป็นอิสระของสิ่งเหล่านั้นออกมา เช่น ความโลภเพื่ออยากได้บรรณาการจากมนุษย์ ซึ่งถือเป็นกิเลสตัณหา ไม่ใช่ความบริสุทธิ์ และไม่ใช่ ความศักดิ์สิทธิ์ที่แท้จริง

ในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยนับถือมากที่สุด ผู้นับถือจึงต้องทำความเข้าใจในหลักของพระพุทธศาสนา ประพฤติตัวให้ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราเรียกชื่อของผู้นับถือ พระพุทธศาสนาว่า เป็นพุทธบริษัท ๔ ประเภท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในส่วนของ ภิกษุและภิกษุณี ทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอดพระศาสนาโดยตรง มีหน้าที่หลักในการอบรมสั่งสอน ส่วน อุบาสกและอุบาสิกาเป็นผู้รับการอบรมและปฏิบัติตาม ธรรมข้อหนึ่งซึ่งชาวพุทธไทยควรปฏิบัติให้ถึงพร้อม เพื่อเป็นที่ตั้งแห่งการครองชีวิตอย่างรู้เท่าทัน และเป็นคุณธรรมของอุบาสกอุบาสิกา คือ “อุบาสกธรรม ๕” ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เป็นอุบาสกแก้ว เป็น อุบาสกปทุม และเป็นอุบาสกบุญศรึก คือ

๑. เป็นผู้ที่มีศรัทธา

๒. เป็นผู้ที่มีศีล

๓. เป็นผู้ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล [ไม่ฟังโศลกาง เครื่องรางของขลัง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่รอกการดลบันดาลจากสิ่งใด เชื่อกรรมและผลของกรรม]

๔. ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนานี้

^{๑๔๗} สุชีพ ปุณฺณานุกาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เพื่ออักษร, ๒๕๐๖), หน้า ๒๘๗.

^{๑๔๘} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๖๘.

^{๑๔๙} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตฺโต), สถานการณ์พุทธศาสนาพลิกทายเป็นพัฒนา, หน้า ๕๐.

๕. ทำอุปการะในศาสนาที่ก่อน

ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นอุบาสกแก้ว เป็นอุบาสกปทุม และเป็นอุบาสกบุณฑริก^{๑๕๐} เป็นการแสดงท่าทีของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อตามแนวทางพระพุทธศาสนา และเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนิกชน **พระราชวรมุนี** ได้สรุปความเชื่อพื้นฐานของชาวพุทธว่าอยู่ภายใต้หลักศรัทธา ๔ ประการ ได้แก่

๑. เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา)
๒. เชื่อกฎแห่งกรรม (กัมมสัทธา)
๓. เชื่อว่ากรรมที่เราทำมีผลจริง (วิปากสัทธา)
๔. เชื่อว่าเราจะต้องรับผลของกรรมที่เราทำ^{๑๕๑}

พุทธศาสนิกายเถรวาท ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้วไม่เชื่อว่ามีพระเจ้า แต่ได้เข้ามาผสมกลมกลืนกับความเชื่อเดิมของคนไทย มีเรื่องการเคารพวิญญาณต่าง ๆ มากมาย เช่น วิญญาณรักษาบ้าน ไร่นา และหมู่บ้าน ชาวไทยจะสร้างศาลพระภูมิเป็นบ้านหลังเล็ก ๆ แล้วนำอาหารและดอกไม้ไปถวาย เพื่อให้วิญญาณรักษาบ้านเรือนและสถานที่อยู่ของตน และมีความเชื่อว่าแม้แต่วิญญาณที่ดีก็อาจทำให้เกิดความเจ็บป่วยได้ ถ้าหากวิญญาณถูกลบกวณ และความเจ็บป่วยสามารถรักษาได้ด้วยการสะเดาะเคราะห์ วิญญาณอาจช่วยค้นหาสิ่งของที่หายไปและบอกได้ว่าจะพบของที่หายไปได้ที่ไหน และให้คำแนะนำได้ทุกเรื่อง^{๑๕๒} ความเชื่อดังกล่าวเป็นความเชื่อดั้งเดิมของสังคมไทย และได้ถูกนำมาผสมผสานกับพระพุทธศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่จะแฝงมาในรูปของพิธีกรรม ทำให้พระพุทธศาสนาได้มีพิธีกรรมเพิ่มขึ้นมากมาย ในปัจจุบันพิธีกรรมได้เข้ามาเป็นส่วนสำคัญในพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทจะไม่เน้นเรื่องพิธีกรรมก็ตาม แต่ก็ปฏิเสธพิธีกรรมไม่ได้ เพราะสังคมต้องการให้พระสงฆ์สงเคราะห์เรื่องพิธีกรรม พระสงฆ์จึงต้องประกอบพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความสบายใจแก่พุทธศาสนิกชน “พิธีกรรมจึงไม่ใช่สิ่งที่ควรเลิก หากควรปรับให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก เช่น ปรับปรุงวิธีการรักษาผีเพื่อให้นักตระหนกว่าผีมีคุณค่าต่อชีวิตและ

^{๑๕๐} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๕/๒๗๒.

^{๑๕๑} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **รวมปาฐกถาธรรมชุดพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๑), หน้า ๓๕.

^{๑๕๒} ธนุ แก้วโอภาส, **วัฒนธรรมเปรียบเทียบเอเชียอาคเนย์**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรทองการพิมพ์), หน้า ๓๘.

สังคมอย่างไร หรือประยุกต์พิธีทำบุญในโอกาสต่าง ๆ เพื่อน้อมจิตของสาธุชนให้มีความสงบมากขึ้น
อย่างน้อยก็เป็นการสร้างความสามัคคี”^{๑๕๓}

พระพุทธเจ้าทรงทราบความอ่อนแอของปวงชน พระองค์จึงเตือนไว้ในขมาเขมสรณที่ปิกาคาธา ว่า มนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมากอภัยคุณความแล้ว ย่อมถือเอาภูเขทั้งหลายบ้าง ป่าทั้งหลาย
บ้าง อารามและต้นไม้ที่เป็นเจดีย์ทั้งหลายบ้าง ว่าเป็นสรณะ นั้นแลมิใช่สรณะอันเกษม นั้นมิใช่สรณะ
อันอุดม เขาอาศัยสรณะนั้นแล้ว ย่อมไม่พ้นทุกข์ทั้งปวงได้ ส่วนผู้ใดเข้าถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม
พระสงฆ์ว่าเป็นสรณะแล้ว มองเห็นสรณะทั้ง ๔ ด้วยปัญญาอันชอบ คือ ทุกข์และตัณหาเป็นแดน
อันเกิดขึ้นพร้อมแห่งทุกข์ (สมุทัย) และความก้าวล่วงทุกข์ (นิโรธ) และมรรคมีองค์ ๘ อันเป็น
ข้าศึกให้ถึงพระนิพพาน เป็นที่เข้าไประงับทุกข์ นี้แลเป็นสรณะอันเกษม นี้แลเป็นสรณะอันอุดม เขา
อาศัยสรณะนี้แล้ว ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้^{๑๕๔} พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ
(กิริยาบาท) ไม่ใช่เป็นศาสนาแห่งความเชื่อในอำนาจแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าต่างๆ อันเป็นอำนาจ
ภายนอก พระพุทธศาสนาเชื่อในการกระทำของมนุษย์ เชื่อในศักยภาพที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่^{๑๕๕} คนจะ
ดีหรือชั่วจึงอยู่ที่การกระทำ ไม่ใช่อยู่ที่การดลบันดาลของเทพเทวาฟ้าดิน

แม้ว่าปัจจุบันนี้ ความเชื่อแบบตันตระจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อชาวพุทธในประเทศไทย
จนคนส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็นสาระสำคัญของพระพุทธศาสนา จึงพากันปฏิบัติและแสวงหาสิ่งลึกลับมา
เป็นที่พึ่ง ให้ความสำคัญกับการท่องบ่นเวทมนต์คาถารวมทั้งสร้างพิธีกรรมที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้น เพื่อให้
เกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ จนเบี่ยงเบนเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนา “พระพุทธศาสนาไม่เห็น
พิธีกรรม ดังสังเกตได้จากสังฆกรรมของสงฆ์ เพื่อประโยชน์ในการเตือนตนเองและสังคมให้บริสุทธิ์
สะอาด เพื่อความสว่างและสงบในทุกกรณี เช่น อุโบสถสังฆกรรม เป็นการเตือนพระแต่ละรูปให้
สำนึกถึงศิลาจารวัตรว่าบกพร่องไปอย่างไรหรือไม่ในรอบปีที่แล้ว”^{๑๕๖} เพื่อดำเนินไปตามเป้าหมายที่
พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ซึ่งเป็นจุดยืนและเป็นจุดแข็งของพระพุทธศาสนา อาจเป็นการยากที่จะแยก
ความเชื่อแบบตันตระออกจากความรู้สึกของชาวพุทธไทย เพราะความเชื่อดังกล่าวได้ฝังรากลึกลงใน

^{๑๕๓} พระไพศาล วิสาโล, **มองอย่างพุทธเพื่อความเข้าใจในชีวิตและสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๖), หน้า ๕๑.

^{๑๕๔} ส.ศิริรักษ์, **พุทธกับไสยในสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสองสยาม จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๑๕๕} พระประเสริฐ ชุตินฺธโร (สุนทรวัฒน์), **การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องไสยศาสตร์ตามทัศนะของพระธรรมปิฎก**
(ป.อ.ปยุตฺโต), วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาลาภาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๕๘.

^{๑๕๖} ส.ศิริรักษ์, **พุทธกับไสยในสังคมไทย**, ๗๔.

สังคมไทยอย่างแนบสนิท จึงควรใช้ความเชื่อดังกล่าวมาเป็นบันไดเพื่อชักจูงเข้าสู่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ถ้ามองในแง่ของวิธีการก็อาจเปลี่ยนไปบ้างตามความเหมาะสมของสังคมไทย แต่ยังคงจุดยืนของพระพุทธศาสนาเอาไว้อย่างมั่นคง เพื่อที่จะเข้าสู่มรรคผลนิพพานต่อไป

๔.๕ แนวโน้มของตันตระในประเทศไทย

เนื่องจากความเชื่อแบบตันตระเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นพุทธตันตระ ฮินดูตันตระ หรือตันตระอื่น ๆ ซึ่งได้ปรากฏเด่นชัดในสังคมไทย เช่น ความเชื่อเรื่องการทรงเจ้าความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา ความเชื่อทางโหราศาสตร์และไสยศาสตร์ เป็นต้น พฤติกรรมทางสังคมไทยมักตกเป็นเครื่องมือของผู้ที่หวังแสวงหาผลประโยชน์อยู่เสมอ ซึ่งนับวันความเชื่อดังกล่าวจะได้รับการปลุกฝังจากยุคสู่ยุค จากรุ่นสู่รุ่น จนยากแก่การแยกแยะว่าสิ่งใดคือพุทธแท้ สิ่งใดคือเหลือบที่อาศัยพุทธศาสนา ในปัจจุบันนี้ได้มีพิธีกรรมเกี่ยวกับตันตระเกิดขึ้นมากมายในสังคมไทย และได้รับการตอบรับจากสังคมเป็นอย่างมาก เนื่องจากสังคมเกิดความหวาดหวั่นและรู้สึกไม่แน่ใจในชีวิตของตัวเอง จึงได้แสวงหาสิ่งอื่นเพื่อจะเติมเต็มความรู้สึกนั้น ไสยศาสตร์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นคำตอบที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงทำให้แสวงหาความศักดิ์สิทธิ์ และยอมก้มหัวให้โดยไม่คิดโต้แย้งแต่อย่างใด ยอมเสียทั้งร่างกาย แรงใจ และทุนทรัพย์อย่างเต็มใจ พิธีกรรมพุทธาภิเษกก็เป็นพิธีหนึ่งที่ชี้ให้เห็นความเชื่อของสังคมไทยได้อย่างชัดเจน เมื่อรู้ว่าที่ไหนมีพิธีพุทธาภิเษกก็จะแห่แหนไปร่วมพิธี มีการประกอบข้าวประสาธัมพันธ์ตามลือต่าง ๆ เพื่อให้คนมาร่วมงานและบูชาวัตถุมงคลในเชิงพาณิชย์

การประกอบพิธีพุทธาภิเษก จะมีการจัดเตรียมสถานที่ ปะรำพิธี ประดับประดาธงชัยเศวตฉัตร เครื่องบวงสรวงสังเวยต่าง ๆ และมักจะใช้พระอุโบสถเป็นที่ประกอบพิธีด้วยเช่นกัน เมื่อพระสงฆ์ทรงวิเศษ เป็นเกจิอาจารย์ที่นับถือได้มาร่วมกันแผ่เมตตา อธิษฐานจิตที่เรียกว่า **“นั่งปรกปลุกเสก”** ซึ่งอาจกำหนดเป็นวันเดียวหรือหลายวันก็ได้ สุดท้ายแต่จะนิมนต์พระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงมาทำการนั่งปรก อันจะมีผลต่อการประสาธัมพันธ์ และมีผลต่อการบูชาวัตถุมงคล^{๑๕๗} ถ้ารู้ว่าผู้ที่จะมาทำพิธีเป็นผู้มีชื่อเสียงก็ยิ่งทำให้มีคนเข้าร่วมพิธีและบูชาบูชาวัตถุมงคลมาก เช่น ในปัจจุบันนี้ถ้าวัดใดทำพิธีพุทธาภิเษกโดยนิมนต์หลวงปู่คุณไปนั่งปรกก็ยิ่งทำให้พิธีดูศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น ซึ่งในการพุทธาภิเษกแต่ละครั้งก็จะมีพิธีกรรมลึกลับซับซ้อนหลายอย่าง

^{๑๕๗} พระมหามนตรี วรลภ, อธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทย, หน้า ๔๙.

การประกอบพิธีพุทธาภิเษกเริ่มต้นจากการประกอบพิธีบวงสรวง ลังเวยเทวดาและบูชา
ฤกษ์ตามพิธีกรรมของพราหมณ์ สำหรับการประกอบพิธีพุทธาภิเษกที่มีพระมหากษัตริย์เสด็จมาเป็น
ประธานในการทำพิธี ผู้ทำหน้าที่ประกอบพิธีพราหมณ์คือพระมหาราชครู ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะ
พราหมณ์ในสำนักพระราชวัง จะเป็นผู้บวงสรวงลังเวยเทวดา เสร็จจากนั้นแล้วจะเป็นพิธีของพระสงฆ์
โดยเริ่มตั้งแต่ประธานในพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ประธานสงฆ์เจิมเทียนชัย และเจิมเทียน
มหามงคลทอง เงิน เทียนวิปัสสี แล้วจุดเทียนมหามงคล เทียนวิปัสสีและเทียนนรทรคุณที่ฐานชุกชี
และประธานในพิธีประพรมน้ำพระพุทธมนต์ โปรยดอกมะลิในมณฑลราชวัตร จากนั้นพระสงฆ์เจริญ
พระพุทธมนต์ พระเถรอาจารย์ที่กราบอาราธนามาจะขึ้นนั่งเหนืออาสนะรอบๆ มณฑลพิธีเพื่อทำพิธีนั่ง
ปลุกเสก แผ่เมตตาจิตตามที่ได้กำหนดเอาไว้ ประธานดับเทียนชัย เป็นเสร็จพิธี^{๑๕๔}

เมื่อมองในวงการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เราก็เห็นว่าชาวพุทธไทยมีการปฏิบัติเชิง
ไสยศาสตร์ในวงการพระพุทธศาสนาอยู่เนื่อง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านพิธีกรรมต่าง ๆ

ในการสวดมนต์มีการนิมนต์พระมาสวดมนต์เป็นภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาที่ชาวบ้านฟังไม่รู้
เรื่องเป็นภาษาที่มีบรรยากาศลึกลับ และความลึกลับเป็นลักษณะหนึ่งของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังเช่น การ
สวดมนต์ในงานพิธีต่าง ๆ ของพระสงฆ์ จึงมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ ไม่ใช่
เพื่อให้รู้เรื่อง ถ้าคนรู้เรื่องความศักดิ์สิทธิ์จะลดลง ในพิธีการทำบุญจะมีการตั้งหม้อน้ำมนต์ จะมีการ
เอาใบทอง ใบเงิน ใบนากใส่ ลงไปในขันหรือหม้อน้ำมนต์นั้น และใบไม้เหล่านี้ก็เป็นของขลังโดย
ธรรมชาติอยู่แล้ว อย่างน้อยชื่อของมันก็เป็นชื่อของสิ่งที่มีค่า จะมีการโยงด้ายสายสิญจน์จาก
พระพุทธรูปบนโต๊ะหมู่บูชาไปยังหม้อน้ำมนต์ จากหม้อน้ำมนต์ผ่านไปยังมือของพระผู้สวดมนต์ของ
พระทุก ๆ องค์ คนเชื่อกันว่าขณะที่พระสวดมนต์ พลังอันศักดิ์สิทธิ์จะไหลจากพระพุทธรูปและ
พระสงฆ์ไปตามสายสิญจน์ลงไปอยู่ในหม้อน้ำมนต์ ทำให้น้ำกลายเป็นน้ำมนต์อันศักดิ์สิทธิ์ สามารถ
นำไปอาบ ต้ม หรือประพรม ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลขับไล่โรคภัยไข้เจ็บและผีสงให้หนีไปได้
ดังนั้น เมื่อพิธีสวดมนต์เสร็จแล้ว ในตอนสุดท้ายพระจะทำพิธีประพรมน้ำพระพุทธมนต์เสมอ ในการ
ประพรมน้ำพระพุทธมนต์จะใช้ใบไม้ที่มีชื่อเป็นมงคล เช่น ใบมะยม เป็นเครื่องมือ ส่วนการใช้
หญ้าคานั้นเป็นการถือตามคติฮินดูที่ถือว่าหญ้าคาเป็นของที่บริสุทธิ์

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา พิธีทำบุญของชาวพุทธไทยจึงมีพิธีทางไสยศาสตร์ปนเข้ามาด้วย
พระพุทธรูปเป็นแหล่งพลังคุณไสย พระสงฆ์ทำหน้าที่แทนหมอไสยศาสตร์ บทสวดมนต์ทำหน้าที่เป็น
คาถาอาคม น้ำมนต์ทำหน้าที่เป็นวัตถุไสยศาสตร์ที่มีพลังลึกลับสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

^{๑๕๔} เทพย์ สาริกบุตร, **พุทธาภิเษกพิธี**, (กรุงเทพมหานคร : อุตสาหกรรมกรพิมพ์, ๒๕๐๓), หน้า ๑๘๓ – ๒๐๒.

การทำพิธีปลุกเสกพระพุทธรูปที่เรียกกันว่า “พิธีพุทธาภิเษก” ก็เป็นพิธีทางไสยศาสตร์ที่เกิดขึ้นในยุคหลัง ในกรณีนี้พระพุทธรูปองค์เล็กองค์น้อยในพิธีทำหน้าที่วัตถุทางไสยศาสตร์ที่เอาไปใช้ประโยชน์ได้ พระเกจิอาจารย์ที่ทำหน้าที่พุทธาภิเษกทำหน้าที่เป็นหมอไสยศาสตร์ คำสวดพุทธาภิเษกทำหน้าที่เป็นคาถาอาคม สันนิษฐานว่าคนไทยคงได้รับความเชื่อทางไสยศาสตร์มาแล้วตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ แต่คนไทยสมัยก่อนใช้เขาสัตว์ กระดุกสัตว์ เขี้ยวสัตว์ ก้อนหิน โลหะบางอย่าง แก่นไม้ บางชนิดเป็นวัตถุไสยศาสตร์ ต่อมาภายหลังเมื่อหันมานับถือพระพุทธศาสนา จึงใช้พระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ เป็นวัตถุทางไสยศาสตร์แทน ใช้พระภิกษุแทนหมอไสยศาสตร์ และใช้พระสูตรภาษาบาลีแทนคาถาอาคม^{๕๙} เมื่อดูจากพฤติกรรมของชาวพุทธในสังคมไทย **อาจารย์มานพ นักการเรียน** จึงได้แบ่งชาวพุทธในประเทศไทยออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑. **ชาวพุทธจิตปฏิบัติ** หมายถึง ชาวพุทธที่สนใจในแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เป็นกลุ่มที่เห็นอนาถิสังส์ของการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนากรรมฐาน และตั้งใจปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อบรรลุมรรคผล จัดเป็นชาวพุทธชั้นดีเยี่ยมแต่มีจำนวนไม่มากนัก

๒. **ชาวพุทธปัญญาชน** หมายถึง ชาวพุทธที่สนใจศึกษาค้นคว้าอภิปรายถกเถียงกันเกี่ยวกับหลักธรรมข้อสำคัญ เช่น เรื่องนิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา เป็นต้น

๓. **ชาวพุทธศีลธรรม** หมายถึง ชาวพุทธที่สนใจศึกษาและปฏิบัติตามหลักศีลธรรมพื้น ๆ เช่น การบริจาคทาน การรักษาศีล เป็นต้น แต่ไม่สนใจศึกษาระบบข้อสำคัญหรือขั้นสูง ไม่ปฏิบัติสมาธิวิปัสสนา ถือว่าเคร่งศีลเคร่งธรรม

๔. **ชาวพุทธพื้นบ้าน** หมายถึง ชาวพุทธที่มีศรัทธานำปัญญา เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ กราบไหว้บูชาบนบานบวงสรวง ประกอบพิธีต่าง ๆ แต่ไม่ทำสมาธิ ไม่ศึกษาระบบข้อสำคัญหรือขั้นสูง ไม่เคร่งในศีลในธรรม

๕. **ชาวพุทธชาตินิยม** หมายถึง ชาวพุทธที่เอาชาตินิยมไปคู่กับศาสนานิยม จะมีความเชื่อลึก ๆ ว่า ถ้าเป็นคนไทยจะต้องนับถือศาสนาพุทธและเคารพเทิดทูนพระมหากษัตริย์ ชาวพุทธประเภทนี้จะรักษาพระพุทธศาสนาสุดชีวิตจิตใจ พร้อมทั้งจะสละชีวิตเพื่อปกป้องพระพุทธศาสนา^{๖๐}

ความเชื่อตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ถูกโยงเข้ามาประกอบโชคชะตา แล้วทำนายออกมาเป็นโหราศาสตร์ บางครั้งเมื่อมีคนตายติดต่อกันหลายคนในหมู่บ้านเดียวกัน ก็เชื่อว่าน่าจะมีสิ่งลึกลับทำให้ตาย เช่น เชื่อว่าผีสามเป็นผู้นำ หรือเกิดจากความจัญไรอะไรสักอย่าง จึงทำพิธีต่าง ๆ นานา แต่เมื่อได้ทำแล้วก็มีความรู้สึกสบายใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดจากความลังเลสงสัย เมื่อสงสัยแล้วหาข้อพิสูจน์

^{๕๙} แสง จันทรงาม. ศาสนศาสตร์, หน้า ๑๕๑.

^{๖๐} มานพ นักการเรียน, พระพุทธศาสนากับโลกปัจจุบัน, หน้า ๕๓.

ไม่ได้ก็มักจะโยนให้เป็นความรับผิดชอบของสิ่งลึกลับ เป็นธรรมดาว่าปุถุชนวิสัยย่อมมีความสงสัยเคลือบแคลง แม้กระทั่ง “พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์... ในปฏิจกสมุปบาทว่า ธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี...ความเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ความสงสัย ความลังเลใจ เรียกว่า วิจิกิจฉา”^{๑๖๑} เมื่อเกิดวิจิกิจฉาแล้วก็เกิดความไม่มั่นใจ จึงแสวงหาความมั่นใจด้วยการหาที่พึ่งในลักษณะต่าง ๆ

กระแสมนตรยานในพระพุทธศาสนากายเถรวาท จึงยังคงสืบสานยั้งยืนสืบมาในรูปไสยเวทพุทธาคมจวบจนกาลปัจจุบัน และตราบไวดชาติไทยยังเคารพนับถือพระพุทธศาสนาดำรงอยู่ กระแสนี้ก็ยังดำรงอยู่คู่ชาติไม่มีวันสลาย เพราะบางส่วนได้กลายมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีของชาติไปแล้ว^{๑๖๒} ไสยศาสตร์ได้เข้ามาปะปนกับพระพุทธศาสนา ทำให้พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาหลายอย่างมีลักษณะเป็นไสยศาสตร์ไปด้วย ซึ่งเรียกชื่อใหม่ว่า “พุทธาคม” แต่ก็คือไสยศาสตร์เหมือนกัน ขึ้นอยู่ที่ว่าจะถือไสยศาสตร์หรือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ถ้าถือไสยศาสตร์เป็นหลักจะมุ่งทำร้าย แต่ถ้าถือพุทธาคมเป็นหลักก็จะประกอบด้วยเมตตาธรรม

เมื่อย้อนไปเรื่องการทำของขลังและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้แก่ชาวบ้าน หลายท่านพิจารณาแล้วก็บอกว่าพระสมัยก่อนก็ทำเหมือนกัน ท่านก็ให้เหมือนกัน แต่เป้าหมายไม่เหมือนกัน พระสมัยก่อนก็มีการให้ของขลังเหมือนกัน มีพระที่เรานับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ อาจเรียกว่าเก่งทางด้านไสยศาสตร์ก็ได้ ท่านมีเวทมนต์ต่าง ๆ แต่ความนับถือสมัยก่อนพร้อมทั้งพฤติกรรมของพระสงฆ์เหล่านั้นกับสมัยนี้ไม่เหมือนกัน ถอยหลังไปแค่ ๔๐-๕๐ ปีเท่านั้น การให้ของท่านเป็นการให้ที่บริสุทธิ์ ไม่ต้องการสิ่งตอบแทน ให้วัตถุมงคลเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจเป็นที่ระลึก หากย้อนดูวัตถุมงคลของพระเถรอาจารย์ในสมัยก่อน ท่านจะจารึกไว้ว่า “ที่ระลึกในงาน...” ซึ่งหมายถึง ท่านไม่ต้องการให้ผู้รับเข้าใจว่าสิ่งที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ท่านให้เพื่อเป็นที่ระลึกในการกระทำ เมื่อจะทำสิ่งไม่ดี แต่ถ้ามีวัตถุมงคลอยู่ด้วยก็จะระลึกได้ และอายุชั่วกลัวบาป แต่ในปัจจุบันส่วนใหญ่การจะให้วัตถุมงคลก็ต้องมีข้อแลกเปลี่ยน เช่น ให้เช่าบูชา หรือ เพื่อหวังผลอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงเป็นการให้ที่ไม่บริสุทธิ์ เพราะเจือด้วยผลประโยชน์

การที่เกิดระบบผลประโยชน์ก็คือ ชาวบ้านเวลานี้จำนวนมาก (ไม่ใช่ทั้งหมด) ไปวัดโดยมุ่งหวังโชคลาภให้กับตนเอง ซึ่งเป็นเรื่องของผลประโยชน์ส่วนตัว จะไปหาพระก็ต่อเมื่อไปเอาสิ่งที่จะให้เกิดโชคลาภแก่ตน เช่น วัตถุมงคลที่ตัวจะได้มาด้วยการที่อาจจะเอาปัจจัย เมื่อถวายปัจจัยแล้วได้

^{๑๖๑} อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๐๘/๒๑๖.

^{๑๖๒} เสถียร โพธิ์นันทะ. กระแสพุทธธรรมฝ่ายมหายาน, หน้า ๘๘.

วัตถุมงคลที่จะให้โชคลาภแก่ตัวเองมาแล้วก็จบแค่นั้น เขาจะไม่สนใจว่ากรรมวินัยเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าสอนอะไร หลักธรรมเป็นอย่างไร แม้แต่ว่าพระรูปนั้นประพาศอย่างไรก็ไม่สนใจ เพราะว่าได้ของที่ต้องการแล้วก็กลับมา^{๑๖๓}

คนเป็นอันมากแม้จะเชื่อในอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ก็บวงสรวงเพื่อให้เกิดความมั่นใจเท่านั้น โดยไม่ได้ละทิ้งการพึ่งพาตนเอง หลายคนไม่แน่ใจว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือไม่ แต่ก็บวงสรวงไว้ก่อนเพื่อความสบายใจ เพราะเห็นว่าไม่เสียหายอะไรหากจะซื้อพวงมาลัยสักพวงไหว้เจ้าที่เพื่อแลกกับความปลอดภัยหรือโอกาสที่จะแคล้วคลาดจากภัยอันตราย การบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในกรณีหลังนั้น เราจะถือว่าว่างมลายหรือไม่ เพราะเป็นการกระทำที่เกิดจากการใคร่ครวญระหว่างผลดีที่ได้รับ (Benefit) กับทุนที่จะต้องเสียไป (Cost) มาตรฐานหนึ่งแล้ว จะเรียกว่าไสยศาสตร์แบบใช้เหตุผลหรือไม่ จะว่าไปแล้วไสยศาสตร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็อยู่ในแนวนี้มีใช้น้อย คนเป็นอันมากจะไม่พึ่งไสยศาสตร์ ถ้าหากมีทางเลือกที่ดีกว่าหรือมีวิธีอื่นที่ได้ผลกว่า คนแต่ก่อนเวลาป่วยไข้ ถ้ามียารักษาได้ ก็จะไม่พึ่งผี ที่ต้องพึ่งผีหรือเชื่อว่าผีปอบอาละวาดก็เพราะเจอโรคที่ไม่รู้สาเหตุและยาที่มีอยู่ก็รักษาไม่ได้

กล่าวอีกนัยหนึ่งสำหรับคนเป็นอันมาก ไสยศาสตร์ไม่ใช่ทางเลือกแรกที่สุดที่เป็นเหตุให้งอมืองอเท้า หากเป็นทางเลือกสุดท้าย หลังจากที่ได้ช่วยตัวเอง หรือใช้วิธีอื่นที่มีอยู่จนหมดแล้ว ทุกวันนี้ผู้คนก็ยังใช้วิธีนี้อยู่ คนที่เป็นมะเร็งขั้นสุดท้ายที่เหลือวิสัยหมอจะรักษา จะเป็นการไร้เหตุผลหรือมลายหรือไม่ถ้าหากเขาไปบนศาลพระพรหมด้วยความหวังว่า “เผื่อจะหาย” เพราะมีหลายกรณีที่หายป่วยโดยหมองเองก็อธิบายไม่ได้ อีกทั้งการกระทำเช่นนั้นก็เป็นกระทำที่ลงทุนลงแรงน้อยมากเมื่อเทียบกับผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น แต่ถ้าไม่เกิดผลอะไรเลย ก็ไม่ได้เสียหายอะไรมาก ในโลกที่เราควบคุมอะไรได้น้อยมาก (ยิ่งโลกยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งทำให้แต่ละคนตัวเล็กลงยิ่งกว่าเดิม) และสิ่งที่วิทยาศาสตร์ไม่รู้จักยังมีอีกมหาศาล สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาติ จึงยังเป็นคำตอบที่ใช้อธิบายเหตุการณ์ที่ไม่ปกติธรรมดา (หรือนอกเหนือความรู้ที่มีอยู่) ได้อีกมากมาย ไสยศาสตร์จึงไม่ใช่สิ่งที่ไร้เหตุผลเสียทีเดียวนัก^{๑๖๔}

อิทธิพลของวัตถุมงคลทางด้านคติชนวิทยาในสังคมไทยนั้นจะเห็นได้ว่า วัตถุมงคลเป็นส่วนที่ทำหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนา และการเผยแผ่ธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องเบี่ยงเบนประเด็น จากการที่ในช่วงแรกยังไม่มีพระพุทธปฏิมาแทนองค์พระบรมศาสดาของชาวพุทธ แต่เมื่อได้มีการสร้างเพื่อให้หมู่พุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้บูชาแล้ว นับแต่นั้นมาทำให้วิชาไสยศาสตร์

^{๑๖๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *สถานการณ์พระพุทธศาสนากระแสไสยศาสตร์*. หน้า ๓๔.

^{๑๖๔} พระไพศาล วิสาโล, *พระพุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*, หน้า ๒๒๐.

เริ่มเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นต่อพระพุทธศาสนา และเมื่อพระพุทธปฏิมาทั้งหลายกลายเป็นพระพุทธรูป และพระเครื่อง พระสงฆ์สาวกที่เดิมต้องทำหน้าที่ประกาศศาสนธรรมเพียงประการเดียว ก็ได้มาเป็น ผู้ใช้พลังปลูกเสก สร้างพระพุทธรูป เทวรูป ตะกรุด น้ำพระพุทธรูปมนต์และสักยันต์ลงหน้าทอง^{๑๖๕} แทนการมุ่งประกาศศาสนา แต่บางครั้งก็เป็นการสนองความต้องการของสังคมที่ต้องการที่พึ่งอันเป็น รูปธรรม

พระนักปฏิบัติบางรูป ในระยะแรกก็ตั้งใจเจริญกรรมฐานเพื่อหน้าที่ของกรรมฐาน และ เพื่อให้ได้มาซึ่งคุณค่าอันสูงสุดในชีวิตคือพระนิพพาน ครั้งต่อมาเมื่อมีคนมาเคารพนับถือมากขึ้น ก็ กลายเป็นนักก่อสร้าง นักบริหาร เกจิอาจารย์ ใช้อำนาจสมมติไปในทางให้เกิดความขลังความ คักดิ์สิทธิ์แทนการใช้ให้เกิดปัญญาเพื่อบรรลุนิพพาน บางรูปละเลิกอุดมการณ์เดิมแล้วกลายเป็น นักธุรกิจและเป็นเครื่องมือรับใช้นักการเมืองที่มีอุดมการณ์เป็นปฏิปักษ์กับศาสนาบริสุทธิ์^{๑๖๖}

หากมองดูอดีตที่ผ่านมา ก็พอจะมองเห็นร่องรอยและพัฒนาการของต้นตอที่เกิดขึ้นใน ประเทศไทย ซึ่งก่อตัวขึ้นท่ามกลางความเชื่อหลากหลายประกอบกัน ต้นตอที่เกิดขึ้นในประเทศไทยจึง เป็นต้นตอที่เกิดจากการผสมผสานกันของต้นตอหลายอย่าง ทั้งพุทธต้นตอ ฮินดูต้นตอ และ ต้นตอที่เป็นของท้องถิ่นเดิมของไทย หากมองดูพฤติกรรมของสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งเต็มไปด้วย ความเชื่อทางไสยศาสตร์และผลประโยชน์อันเกิดจากกิจกรรมทางไสยศาสตร์ ก็พอจะเห็นแนวโน้มของ ต้นตอที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพราะความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถาหรือไสยศาสตร์ ได้เข้ามามีอิทธิพล อย่างมากกับวิถีชีวิตของชาวไทย นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนบางอย่างได้กลายมาเป็นวัฒนธรรม และประเพณีของชาติไปแล้ว อันเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในชาติจะต้องปฏิบัติร่วมกัน

ในการประกอบพิธีกรรมต้นตอจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์และสื่อ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จึงเป็นการกระทำเพื่อหวังในผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ถ้าเป็นพิธีพุทธาภิเษกก็จะเปิดให้ มีการสั่งจองล่วงหน้า หรือมีการมัดจำไว้ครั้งหนึ่งก่อน เมื่อทำวัตถุมงคลรุ่นใดรุ่นหนึ่งออกมาก็มีการ โฆษณาอวดอ้างสรรพคุณนานาประการ ว่ารุ่นนั้นดีอย่างนั้น รุ่นนี้ดีอย่างนี้ และก็มักจะได้รับความ นิยมจากคนเป็นจำนวนมาก และคนจำนวนมากก็เชื่อว่าพิธีกรรมที่สร้างขึ้นทำให้เกิดความคักดิ์สิทธิ์ วัตถุ มงคลที่ตนเช่าบูชาไปก็มีความคักดิ์สิทธิ์ สามารถช่วยให้ชีวิตรอดพ้นอันตรายและนำมาซึ่งความสุข ในเมื่อพิธีกรรมมุ่งเน้นที่ผลกำไร พระพุทธศาสนาจึงตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความมั่งคั่งร่ำรวย ของคนบางกลุ่ม ที่หากินบนหลังของประชาชนที่มีศรัทธาจรตนาหน้า เพราะทุกครั้งที่มีความรู้สึกกลัวไม่ มั่นคงในชีวิต หากเกินความสามารถที่จะแก้ไขได้ก็จะหันหน้าเข้าหาสิ่งลึกลับ ไม่ว่าจะเป็นหมอดู หมอ

^{๑๖๕} พระมหาพนธ์ วรุตโต, อิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทย, หน้า ๕๐.

^{๑๖๖} พระมหาสม สุมน, ศึกษาเปรียบเทียบทัศนะคุณค่าชีวิตของมนุษย์ในลัทธิฮินดูและพุทธศาสนา, หน้า ๕๓๐.

ไสยศาสตร์ เป็นต้น เมื่อคนส่วนใหญ่ของชาติใช้ศรัทธานำปัญญา ไม่ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง พระสงฆ์ส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ชี้ทางที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนาให้กับประชาชน กลับเป็นผู้มัวเมาและชักชวนประชาชนมาประกอบกิจกรรมแบบตันตระมากขึ้น โดยจะอ้างว่าเพื่อสมทบทุนสร้างพระอุโบสถบ้าง บูรณะเสนาสนะบ้าง หรือเพื่อกิจกรรมสาธารณประโยชน์บ้าง เป็นต้น ก็ยิ่งเป็นการสนับสนุนให้เกิดความเชื่อแบบตันตระมากขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่นี้ที่มีความเชื่ออยู่แล้วในวันนี้ ก็จะแนะนำสั่งสอนลูกหลานให้เชื่อและปฏิบัติตาม ลูกหลานเหล่านั้นก็จะเผยแพร่ความเชื่อไปสู่รุ่นต่อ ๆ ไปไม่มีที่สิ้นสุด เป็นการปลูกฝังความเชื่อที่นับวันยิ่งจะแน่นหนาเกินจะแก้ไข แนวโน้มของตันตระก็ยิ่งจะได้รับการเปิดรับมากขึ้น แม้ว่าวิทยาการจะทันสมัยสักปานใดก็ยังทำให้คนมีปัญหามากยิ่งขึ้น ความกลัวและความต้องการยิ่งเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่วิทยาการสมัยใหม่ให้คำตอบคนไม่ได้ แต่ตันตระให้คำตอบได้ ซึ่งเป็นคำตอบที่ยังพิสูจน์ไม่ได้ แต่คนก็เชื่อว่านี่คือทางเลือกที่ดีที่สุด และสบายใจมากที่สุดด้วย

อีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ความเชื่อแบบตันตระยังคงอยู่กับสังคมไทยก็คือ ความเชื่อเรื่อง วิญญาณ วิญญาณ และพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในแต่ละยุคสมัย ดังกรณีของสมเด็จพระศรีสุริเยศย พระสุพรรณกัลยาณีเรื่อยมาจนถึงท้าวสุรนารี ซึ่งเป็นสตรีในทางประวัติศาสตร์แล้วกลายมาเป็นเทพที่มีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถบนบานขออะไรก็ได้ บุรุษในอดีตที่กลายมาเป็นเทพในความเชื่อของคนปัจจุบัน เช่น กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) รัชกาลที่ ๕ เป็นต้น ในส่วนของพระสงฆ์ก็มี เช่น สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) วัดระฆัง หลวงพ่อทวด วัดช้างให้^{๑๖๗} การเคารพในลักษณะนี้ได้มีกล่าวไว้ในหนังสือวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทยว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จผ่านศาลเจ้าแม่เซตอก มีผู้กราบทูลให้พระองค์หยุดประทับเพื่อทรงสักการะเจ้าแม่ แต่พระองค์ตรัสว่า “เจ้าแม่เป็นใครซึ่งพระองค์จะต้องทรงบูชา และตรัสสัพยอกว่า เป็นเมียข้าไม่ได้หรือ”^{๑๖๘} เมื่อตรัสแล้วพระองค์ก็ทรงเสด็จต่อไป แสดงให้เห็นว่าพระองค์เป็นผู้มีพระปัญญาจริต ไม่เชื่อในการดลบันดาลชีวิตจากสิ่งใด แต่คนส่วนใหญ่มักจะมีศรัทธามาก่อนจึงเชื่อและปฏิบัติตามโดยง่าย “ผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ถูกบิดเบือนกลายเป็นผู้วิเศษ และหลักธรรมซึ่งมนุษยควรถูกศึกษาในฐานะแนวคิดที่ก้าวหน้าของยุคสมัยก็ถูกบิดเบือนให้เป็นคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ที่แตะต้องไม่ได้”^{๑๖๙} ซึ่งในปัจจุบันนี้หากบุคคลที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลต่อสังคมไทยล้มหายตายจากไป ก็

^{๑๖๗} ส.ศิวรักษ์, **พุทธตันตระหรือวัชรยาน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสองสยามจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๕๗.

^{๑๖๘} เสถียร โกเศศ, **วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย**, (พระนคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖), หน้า ๓๑๕.

^{๑๖๙} ศาสนะ วาชรธรรม, **ประกาศวันข้าราชการศพ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๘.

จะมีผู้ไปเคารพกราบไหว้ระลึกถึงอยู่เสมอ นานวันเข้าจากการกราบเพื่อระลึกถึงก็จะกลายมาเป็นการ
กราบเพื่อขอ ต่อมาก็มีการบวงสรวง ซึ่งก็คือความเชื่อตามแนวทางตันตระ ยิ่งนานวันเข้าก็จะยิ่งเกิด
บุคคลลักษณะนี้ขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ตันตระก็ดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุดเช่นเดียวกัน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑. สรุปผลการวิจัย

ต้นตระกูล คือ ศาสตร์หรือพิธีกรรมที่ว่าด้วยความลึกลับศักดิ์สิทธิ์ และเวทมนต์คาถา ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสนองความต้องการของมนุษย์ บางครั้งเป็นการอ้อนวอน บางครั้งเป็นการร้องขอแลกเปลี่ยน บางครั้งก็เป็นการบังคับเพื่อให้ได้ตามที่ต้องการ ความเชื่อแบบต้นตระกูลมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง มีอยู่ทุกชั้นวรรณะและทุกชาติ ศาสนา และทุกภาษา ต้นตระกูลมีลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. มีลักษณะเป็นความลึกลับ เพราะความลึกลับไม่เปิดเผยทำให้มีบรรยากาศของความขลัง ยิ่งลึกลับมากเท่าใดยิ่งได้รับความเชื่อถือมากเท่านั้น

๒. มีลักษณะเป็นบทสรรเสริญ เพื่อแสดงออกถึงความเคารพบูชาในสิ่งที่เคารพนับถือ เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ใช้ในการบวงสรวง โดยการใช้สวดสาธยายคุณของเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บางครั้งเป็นลักษณะของการอ้อนวอน

๓. มีลักษณะเป็นคาถาอาคมหรือไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อที่มีอยู่ทุกท้องถิ่น มักจะแสดงออกในรูปของเวทมนต์คาถาและพิธีกรรมอันลึกลับ

๔. มีลักษณะเป็นการพหลี เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การบูชาขี้ฉี่ เพื่อแสดงความกตัญญูต่อรอง ติดต่อและคืนดีกับเทพเจ้า

ต้นตระกูลเกิดขึ้นพร้อมกับความคิดของมนุษย์ และไม่สามารถบอกได้ว่าต้นตระกูลเกิดครั้งแรกที่ใด เพราะว่าทุกครั้งที่เกิดความคิดและยังหาข้อพิสูจน์ไม่ได้ นั่นคือการกำเนิดขึ้นของต้นตระกูล ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ เช่น ความคิดที่ว่าอะไรอยู่เบื้องหลังของพายุฝน หรืออะไรอยู่เบื้องหลังความอุดมสมบูรณ์และความอดอยากแร้นแค้น เป็นต้น เป็นการบูชาพฤติกรรมทางธรรมชาติ เพื่อต้องการทราบสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ดังกล่าว มนุษย์จึงพยายามพิสูจน์สิ่งเหล่านั้น เมื่อเกินวิสัยที่มนุษย์สามัญจะสามารถพิสูจน์ได้ ก็มักจะยกอำนาจเหล่านั้นให้เป็นของผู้ยิ่งใหญ่แห่งจินตนาการความเชื่อของตนเอง เช่น เทพเจ้า ผีसाง เทวดา เป็นต้น เมื่อมีความเชื่อว่าจะมีสิ่งที่มีอำนาจสูงสุดคอยบงการโลกและชีวิตของตน จึงอยากให้สิ่งเหล่านั้นประทานความช่วยเหลือมาให้ โดยการอ้อนวอน เมื่ออ้อนวอนแล้วยังไม่ได้ตามที่ต้องการ จึงสร้างพิธีกรรมเพื่อให้เป็นที่พอใจของสิ่งนั้น ภายใต้บรรทัดฐานของตนเอง เช่น ตนเองชอบอะไรก็คิดว่าเทพเจ้ามักจะชอบด้วยเหมือนกัน เป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยน คือ ขอบในสิ่งที่ต้องการเพื่อที่จะให้การบวงสรวงเมื่อบวงสรวงแล้วยังไม่เป็นไปตามที่ต้องการก็จะใช้วิธีบังคับ วิธีนี้เองที่ทำให้ระบบของต้นตระกูลเริ่มชัดเจนขึ้น เพราะได้สร้างพิธีกรรมและองค์ประกอบให้มีความลึกลับมากขึ้น จนกลายมาเป็นความเชื่อ

แบบไสยศาสตร์ ความเชื่อแบบไสยศาสตร์ที่เข้าใจกันก็เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อแบบตันตระ เนื่องจากว่าระบบของตันตระมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ทุกชาติ ศาสนา ทุกชนชั้นวรรณะ ล้วนมีตันตระ เป็นแบบของตนเอง ซึ่งเรียกว่าตันตระเฉพาะถิ่น โดยอาจมีพิธีกรรมและข้อปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่รวมแล้วก็หมายถึงความลึกลับศักดิ์สิทธิ์เหมือนกัน จึงจำแนกตันตระออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ฮินดูตันตระ เป็นตันตระที่เกิดขึ้นกับคนในประเทศอินเดียมาเป็นเวลายาวนาน และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนถึงทุกวันนี้ การพัฒนาการของฮินดูตันตระเริ่มมาชัดเจนในช่วงที่ต้องการดึงมวลชนที่เคยเคารพนับถือฮินดูแล้วเปลี่ยนไปนับถือพุทธศาสนา จึงได้สร้างความเชื่อแบบตันตระขึ้น แล้วถือว่าเป็นลึกลับศักดิ์สิทธิ์ที่ได้มาจากพระเจ้า

๒. พุทธตันตระ เป็นตันตระที่เกิดขึ้นเพื่อแย่งชิงมวลชนกลับมาจากฮินดู ด้วยการเลียนแบบและเพิ่มพิธีกรรมให้ลึกลับซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งเป็นพัฒนาการขั้นที่ ๒ ของนิกายมหายาน ทำให้พระพุทธรูปกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้งหนึ่ง

๓. ตันตระที่อยู่นอกฮินดูตันตระและพุทธตันตระ เป็นตันตระเฉพาะถิ่นที่มีอยู่ทุกแห่ง ทุกชาติ ทุกภาษา ทุกสังคม ทุกศาสนา

เนื่องจากว่าพระพุทธรูปมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานตามกาลเวลา จึงมีความคิดความเชื่อแบบใหม่เกิดขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งเป็นที่มาของการแยกนิกาย โดยมีนิกายหลักในประเทศอินเดียอยู่ ๓ นิกาย คือ

๑. นิกายเถรวาท เป็นนิกายที่ยึดถือปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธเจ้าทุกประการ ไม่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย อยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๑ ถึง พ.ศ. ๕๐๐

๒. นิกายมหายาน เป็นนิกายที่ทำให้เกิดลัทธิธรรมปฏิบัติ เป็นการตีความพุทธพจน์ใหม่ อยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๕๐๐ ถึง พ.ศ. ๑๐๐๐

๓. นิกายตันตระ เป็นการพัฒนาขั้นที่ ๒ ของมหายานและเป็นขั้นที่ ๓ ของพระพุทธรูป โดยอาศัยความลึกลับ ความศักดิ์สิทธิ์ และพิธีกรรมที่ลึกลับซับซ้อน เพื่อให้เกิดบรรยากาศของความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งดำรงอยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๑๐๐๐ ถึง พ.ศ. ๑๕๐๐ จากนั้นประมาณ ๒๐๐ ปี ก็เสื่อมจากอินเดีย

นิกายพุทธตันตระเกิดจากความไม่แน่ใจของประชาชนว่าการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยจะยังให้ผลเหมือนสมัยพุทธกาลอยู่หรือไม่ จึงได้แสวงหาวิธีการที่จะสร้างความมั่นใจให้กับตนเองโดยการหันกลับไปให้ความเคารพสิ่งลึกลับที่ฮินดูสร้างกระแสขึ้นมา และพระนิพพานมีสภาวะที่ดับสูญ เป็นการยากที่จะเข้าใจได้ จึงมีพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งพยายามอธิบายพระนิพพานในแนวใหม่ โดยการเพิ่มคุณวิเศษของนิพพานให้เป็นรูปธรรมขึ้น และมีการย่อวรรณกรรมของมหายานให้สั้นลง เพื่อให้ผู้ครอง

เรือนสามารถปฏิบัติได้โดยง่าย ทั้งหมดเป็นเพียงการปรับยุทธวิธีเพื่อแข่งขันกับฮินดูตันตระที่ได้รับ
ความนิยมจากประชาชน ให้ประชาชนหันมาให้ความเคารพนับถือพระพุทธรูปเหมือนเดิม โดยเพิ่ม
พิธีกรรม เวทมนต์คาถาและความลึกลับศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น ภายใต้การตีความพระพุทธรูปของ
พระคณาจารย์ในยุคหลัง เมื่อนิกายพุทธตันตระเข้าไปเผยแพร่ในประเทศใดก็จะมีชื่อเรียกตามลักษณะ
ของความเชื่อ ซึ่งมี ๖ ชื่อดังนี้

๑. ตันตรยาน เพราะคำสอนเต็มไปด้วยมนต์คาถาและพิธีกรรมลึกลับ
 ๒. มันตรยาน เพราะถือว่ามนต์อันเร้นลับศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งสำคัญ
 ๓. วัชรยาน เพราะวัชระหรือสายฟ้าเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ เป็นเครื่องหมายของความ
แข็งแกร่ง ไม่หวั่นไหว การเข้าถึงธรรมชาติแห่งวัชระก็คือการเข้าถึงธรรมชาติแห่งศูนฺยตา
 ๔. สัทสชยาน เพราะคำสอนที่ว่าความจริงอันสูงสุดมีมาแต่กำเนิดแล้วในชีวิตทุกชีวิต
 ๕. คุษยาน เพราะมีลักษณะเป็นความลึกลับ
 ๖. กาลจักรยาน เป็นพัฒนาการของวัชรยานนอกอินเดีย
- นอกจากนี้แล้ว ผู้ที่จะเข้ามาศึกษาหลักการของนิกายพุทธตันตระจะต้องผ่านการอภิเษก
มอบตัวเป็นศิษย์จากลัทธินิกาย มุทระ คือการแสดงท่าทางตามพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ปางต่างๆ
ตามแต่จะได้รับการครอบจากลัทธินิกาย ธารณี เป็นการร่ายมนต์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการ
เข้านิกาย ภายใต้มณฑลที่เป็นขอบเขตของพิธีกรรม จึงจะสามารถเข้ามาสู่กระบวนการของความลึกลับ
ได้ ซึ่งในนิกายพุทธตันตระมีอยู่ ๒ กลุ่ม คือ

๑. ทักษิณาจารย์ ผู้ประพฤติด้านขวา ยังรักษาพรหมจรรย์ และสถานะในความเป็น
พระสงฆ์อยู่มากพอสมควร
๒. วามจารี ผู้ประพฤติด้านซ้าย ไม่รักษาพรหมจรรย์ ลีทระสามารถมีครอบครัวได้
ทำตัวเป็นพอมดหมอมผี ชอบอยู่ป่าช้า ใช้กะโหลกศีรษะของมนุษย์เป็นบาตร มีภาษาลับเป็นของ
เฉพาะกลุ่ม เรียกว่าสนธยาภาษา เกณฑ์ให้พระพุทธรูปเจ้าและพระโพธิสัตว์มีศักดิ์

จุดเด่นของนิกายพุทธตันตระ

พระญาณวโรดม ได้กล่าวถึงจุดเด่นของพุทธตันตระในฐานะชื่อในมนตรยานไว้ในหนังสือ
ศาสนาต่าง ๆ ว่า นิกายนี้เชื่อว่าตนเองมีจุดเด่นที่เหนือกว่านิกายอื่น ๑๐ ประการด้วยกัน คือ

๑. การปฏิบัติตามคติของนิกายอื่น กว่าบรรลุได้ต้องกินเวลาช้านาน โดยเฉพาะการ
สร้างบารมี ส่วนผู้ที่ปฏิบัติตามนิกายนี้ย่อมสามารถบรรลุโพธิได้ในชาตินี้ โดยไม่ต้องเสียเวลานาน
๒. นิกายนี้เหมาะกับอุปนิสัยของคนทุกชั้นทุกวัย

๓. ผู้ที่ปฏิบัติตามเวลาไปปฏิบัติที่พุทธเกษตร เช่น สุขาวดีพุทธเกษตรย่อมปฏิบัติในชั้นเยี่ยม

๔. ข้อปฏิบัติของนิกายนี้ปฏิบัติได้ง่ายได้อานิสงส์เยี่ยม เช่น เวลาสวดธารณีเท่านั้นก็สามารถดับอกุศลบาปในอดีตได้ หรือเพียงแต่เขียนธารณีบนแผ่นผ้าหรือกระดาษเก็บไว้กับตัว เมื่อตายไปก็อาจไปเกิดในดินแดนสุขาวดีได้ อย่าว່ว่าแต่สวดด้วยความเลื่อมใสเลย (เหมือนกับการเขียนยันต์บนผ้าของไทย)

๕. นิกายนี้สามารถดับกรรมวิบากได้ ด้วยการสวดธารณีเป็นบทเดียว และสามารถดับอนันตริยกรรมวิบากได้หมดสิ้น ภิกษุณีที่ต้องอาบัติปาราชิก เมื่อสวดธารณีเพียง ๗ ครั้ง ก็อาจแก้ให้กลับมาบริสุทธิ์ได้

๖. ผู้ที่จะไปเกิดที่แดนสุขาวดีนั้นต้องมีศรัทธา มีปณิธานและปฏิบัติ แต่นิกายนี้ถือว่าเพียงอำนาจของธารณีเพียงอย่างเดียว ก็สามารถทำให้คนที่ทำกรรมกลับไปเกิดในแดนนั้นได้ เสกทรายด้วยธารณีแล้วนำไปเกลี่ยบนหลุมฝังศพคนตาย แม้ว่าเขาจะไม่เคยทำกุศลใดเลย หากเกิดในอบายภูมิก็ทำให้ไปสู่สุคติได้

๗. เพียงแต่ได้เห็นธารณี ได้อยู่ในที่มีธารณี ได้ฟังเสียงหรือได้สังสรรค์กับผู้ร่ายธารณี ย่อมมีอานิสงส์เท่ากับได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

๘. นิกายพระพุทธศาสนาอื่นถือว่า ผู้ที่จะเป็นพระพุทธเจ้านั้นต้องเป็นชาย แต่นิกายนี้ถือว่าผู้หญิงก็สามารถเป็นพระพุทธเจ้าได้

๙. นิกายนี้มีวิธีที่จะทำให้ผู้ต้องการมีโชคลาภ ต้องการอะไรได้ทั้งนั้น แม้มีสงครามมาประชิดบ้านเมืองก็คุ้มกันให้รอดพ้นจากภัยของข้าศึกได้

๑๐. พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่บรรลุลัมโพธิญาณ ล้วนต้องปฏิบัติธรรมตามนิกายนี้

นอกจากนี้ยังมีวิธีประกอบอาถรรพ์ต่าง ๆ เช่น อาถรรพ์ในทางเมตตามหานิยม ในทางป้องกันอันตราย จนถึงในทางป้องกันศัตรูทางพระพุทธศาสนา นิกายมณฑรยานจึงเป็นนิกายที่เข้ากับจริตของคนสามัญชนได้ง่าย

จุดด้อยของพุทธตันตระ

เนื่องจากพุทธตันตระเป็นนิกายที่เน้นเรื่องความลึกลับศักดิ์สิทธิ์และไม่เปิดเผยสู่สาธารณชน จึงถูกมองว่าไม่มีเหตุผล และมีจุดด้อย ดังนี้

๑. เป็นนิกายที่ห่างไกลหลักการเดิมของพระพุทธศาสนา

๒. เน้นให้คนมีศรัทธามากกว่าปัญญา

๓. มีพิธีกรรมที่สลับซับซ้อน เป็นรหัสนัยที่ไม่เปิดเผย จึงมักทำให้คนเข้าใจผิด
๔. การพยายามดึงพระนิพพานให้เป็นรูปธรรม จึงเป็นการขัดหลักที่พระพุทธเจ้าวางไว้
๕. ทำให้คนหันไปพึ่งเทพเจ้ามากกว่าพึ่งการกระทำของตนเอง
๖. ทำให้คนหลงมกมาย

เมื่อพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศใด ก็นำความเชื่อท้องถิ่นเหล่านั้นมาพัฒนาแนวคิดแบบพุทธตันตระให้เข้าได้กับทุกท้องถิ่นนั้น ๆ แต่ก็ยังไม่ทิ้งหลักการเดิมของพระพุทธศาสนาเลยทีเดียว แต่ในระยะหลังประชาชนเริ่มไม่เข้าใจเกี่ยวกับเรื่องปริศนาของพุทธตันตระ จึงทำให้ปฏิบัติห่างไกลจากหลักการพุทธศาสนาออกไปทุกที เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย ได้นำเอาความเชื่อแบบพุทธศาสนามาผสมกับความเชื่อดั้งเดิมของไทยที่รับเอาแนวความเชื่อที่หลากหลาย เป็นการผสมผสานความเชื่อโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนนำ และสร้างพิธีกรรมมากมายเพื่อตอบสนองความต้องการของคนท้องถิ่น และให้สามารถเข้าไปนั่งอยู่ในใจของคนได้ง่ายขึ้น จนบางครั้งหลักการเดิมของพระพุทธศาสนาค่อย ๆ ถูกกลบเลือนไปจากคนยุคต่อๆมา จึงทำให้อิทธิพลของตันตระเข้ามามีบทบาทมากต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ซึ่งรวมทั้งมีอิทธิพลต่อความเชื่อความศรัทธาของประชาชนทั่วไปด้วย

๔.๒ อภิปรายผลการวิจัย

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว พระองค์ทรงนำหลักธรรมที่ทรงค้นพบมาเปิดเผยและอบรมสั่งสอนแก่ชาวโลกโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ ซึ่งเป็นการเปิดศักราชใหม่ของวงการศาสนา โดยเชื่อว่าเราสามารถฝึกปฏิบัติให้บรรลุความหลุดพ้นได้ เมล็ดพันธ์ของความตรัสรู้มีอยู่แล้วในตัวของแต่ละคน พระองค์ทรงเป็นผู้ชี้ทางเดินไปสู่ความตรัสรู้นั้น จนหลักธรรมของพระองค์ได้ขจรขยายไปทั่วสารทิศพร้อม ๆ กับการขยายตัวของพระพุทธศาสนาอย่างรวดเร็ว ตลอด ๔๕ พรรษา ที่พระองค์ได้ทรงวางรากฐานพุทธธรรมให้กับชาวโลก เป็นแสงสว่างนำทางให้สรรพสัตว์ก้าวเข้าสู่ความหลุดพ้น

หลังจากที่พระองค์ทรงปรินิพพานแล้ว พระพุทธศาสนาได้ตั้งมั่นอยู่ในชมพูทวีปอยู่วาระหนึ่ง จากนั้นก็เกิดทัศนคติไม่ตรงกันของบรรดาพระสงฆ์ในระดับพระเถระ ว่าจะรักษาพระธรรมวินัยไว้ดังเดิมทุกประการหรือจะเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ถึงกับประชุมทำสังคายนาร้อยกรองพระธรรมวินัยกันหลายครั้ง ในที่สุดร่องรอยของความแตกแยกก็ปรากฏชัดเมื่อมีความเห็นไม่ตรงกัน จึงมีการแยกนิกายเป็นนิกายมหายาน ซึ่งแยกออกมาจากเถรวาท นานวันเข้าก็ยิ่งทำให้แนวคิดแปลกแยกกันมากขึ้น เพราะต่างได้ผลิตวารณกรรมทางศาสนานิกายของตนขึ้นมามากมาย มีเพียงพระพุทธศาสนาเถรวาทเท่านั้นที่ยังรักษาหลักการเดิมที่พระพุทธเจ้าวางไว้ทุกประการ ถึงแม้ว่าในแง่การปฏิบัติแล้วจะมีหลายประการที่ไม่ตรงนักก็ตาม แต่ก็ยังเชื่อมั่นในหลักการเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

พระพุทธศาสนานิกายมหายานได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการและหลักการ แต่ก็เพื่อให้สามารถเข้าได้กับทุกสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการอนุวัตน์ยุทธวิธีในการเผยแผ่หลักธรรมที่ทันสมัย และนำเสนอรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อให้ทันสมัยความเปลี่ยนแปลงของโลกภายใต้คำสอนทางพระพุทธศาสนา ในขณะที่ศาสนาฮินดูเริ่มฟื้นตัวกลับมาบิบบาทในสังคมมากขึ้น โดยอ้างคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์และแต่งวรรณกรรมรวมทั้งบทมนต์ขึ้นมา เพื่อตอบสนองความหวั่นใจของประชาชน ศาสนิกที่นับถือพระพุทธศาสนาจึงเริ่มไม่มั่นใจว่าพระพุทธศาสนาที่ตนนับถือจะให้ความคุ้มครองตนได้หรือไม่ จึงหันไปนับถือฮินดูเป็นจำนวนมาก พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งภายใต้ นิกายมหายานจึงได้ปรับยุทธวิธีการเผยแผ่ในรูปแบบใหม่ โดยอ้างความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย พร้อมพิธีกรรมลึกลับศักดิ์สิทธิ์ เป็นลัทธิธรรมปฏิรูปอีกขั้นหนึ่งที่สามารถดึงความนิยมของศาสนิกกลับคืนมาได้จำนวนมาก นับวันพระสงฆ์ก็เริ่มสร้างพิธีกรรมที่ลึกลับซับซ้อนมากขึ้น เพื่อให้เกิดบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ในที่สุดก็เกิดวรรณกรรมเฉพาะศาสตร์ที่ว่าด้วยพิธีกรรมลึกลับ ความศักดิ์สิทธิ์ และเวทมนต์คาถาขึ้น ได้พัฒนาการแยกตัวเองออกมาจากนิกายมหายาน เรียกตัวเองว่านิกายพุทธตันตระ ได้ปลุกฝังความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถาภายใต้ความเชื่อที่แอบแฝงเข้ามาในหลักการทางพระพุทธศาสนา การฝังรากลึกในเรื่องของเวทมนต์คาถา พิธีกรรม ความเชื่อและประเพณีแปลก ๆ

เป็นพฤติกรรมที่ปรากฏให้เห็นทั่วไปในสังคมชาวพุทธ เป็นสิ่งที่แทรกขึ้นมาในภายหลัง เหมือนกลองที่ใช้ตีมาเป็นเวลานาน การตีกลองแต่ละครั้งเหมือนกับการประกาศพระพุทธรูปศาสนา เมื่อใช้การนานเข้า กลองก็เริ่มแตกปริ เหมือนกับความเข้าใจในหลักธรรมที่นับวันจะแตกต่างกันออกไป ในบางเวลาได้มีผู้หวังดีเสียสละพยายามซ่อมแซมกลองนั้นให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ต่อไป เป็นการยืดอายุการใช้งานได้ โดยการตอกลิ้มลงไปบนเนื้อกลอง ลิ้มที่ตอกลงไปถึงแม้จะประสานให้กลองมันคงขึ้น แต่ก็ไม่ใช่น้ำเนื้อกลองที่แท้จริง เปรียบเสมือนเนื้อร้ายที่ค่อย ๆ แทรกตัวเข้ามาในพระพุทธรูปศาสนา เมื่อมีกลองแตกครั้งใดก็จะมีอาการซ่อมแซมโดยตอกลิ้มเข้าไป จนในที่สุดเนื้อกลองเดิมได้ถูกทดแทนด้วยลิ้มซึ่งเป็นเนื้อไม้ใหม่ คนที่ใช้กลองก็เข้าใจว่าลิ้มกับกลองเป็นสิ่งเดียวกัน เหมือนกับพระพุทธรูปศาสนาที่ถูกกระแสวิกฤตวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี แบบตันตระครอบงำ ไม่ว่าจะเป็นพุทธตันตระ ฮินดูตันตระ หรือตันตระประจำถิ่น ที่คนไทยรับเอามาผสมผสานกัน จนแก่นแท้ของพระพุทธรูปศาสนาเริ่มเลือนราง และความเชื่อเหล่านั้นได้เข้ามาบีบคั้นต่อพระพุทธรูปศาสนาในปัจจุบัน สถานะของพระพุทธรูปศาสนาในสังคมไทย จึงดำรงอยู่ในฐานะศาสนาแห่งปัญญาไปพร้อม ๆ กับความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาและพิธีกรรมลึกลับจนแยกแทบไม่ออกว่าสิ่งไหนคือพุทธแท้หรือแอบแฝง และวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ก็ไม่อยู่ในฐานะตัวแทนแห่งความบริสุทธิ์เหมือนกับในอดีต แต่กลับเป็นตัวแทนของความขลังความศักดิ์สิทธิ์แทน มีการสร้างพิธีกรรมการปลุกเสกวัตถุมงคลและเครื่องรางของขลังเป็นสำคัญ โดยอาศัยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่าง ๆ อย่างยิ่งใหญ่ ประชาชนเมื่อได้รับข่าวสารก็เกิดความเชื่อความศรัทธา พากันแห่ไปเข้าบูชาเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ในขณะที่คนต้องการความอยู่รอดปลอดภัย ต้องการความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง แต่กลับไปคว้าเอาวัตถุมงคลอย่างมาบูชาเพื่อคุ้มครองตัวเอง ซึ่งเป็นการผิดหลักการทางพระพุทธรูปศาสนาที่ว่า “อตฺตาทิ อตฺตโน นาโถ” ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน ไม่มีสิ่งใดมาดลบันดาลให้ใครประสบความสำเร็จ เป็นมงคลหรืออยู่รอดปลอดภัยได้นอกจากการกระทำของตนเอง เมื่อทำเหตุดีแล้วผลก็ย่อมดีไปด้วย สังคมไทยจึงมีลักษณะนับถือพระพุทธรูปศาสนาเพื่อให้อุ้มครองป้องกันตัว แต่ไม่ได้ศึกษาหลักธรรมเพื่ออุ้มครองป้องกันจิต ถึงแม้ว่านักวิชาการทางศาสนาหลายท่านจะออกมาแสดงทัศนะว่าสิ่งใดคือแนวทางของพระพุทธรูปศาสนาอย่างแท้จริง แต่กระแสความเชื่อเรื่องพิธีกรรม เวทมนต์คาถาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังคงมั่นคงอยู่ในสังคมไทย จึงเป็นการยากที่จะนำหลักความเชื่อเหล่านั้นออกไปจากสังคม และจะยังคงดำเนินต่อไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นสิ่งที่นักวิทยาศาสตร์ยังพิสูจน์ไม่ได้ หากมองในแง่ดีก็อาจนำไปเป็นอุบายอย่างหนึ่งเพื่อนำเข้าสู่หลักธรรม เพราะถ้าหากว่าคนมีความเชื่อในสิ่งใดแล้วก็จะยอมทำตาม โดยเอาความศรัทธามาเป็นเครื่องมือให้คนประพฤติธรรม ซึ่งเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่นิกายตันตระใช้การได้ผลมาแล้ว แต่ก็ไม่ควรให้เด่นกว่าหลักธรรม

เมื่อไม่สามารถทำความเชื่อแบบตันตระให้หมดไปจากสังคมไทยได้ ก็ควรใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยการใช้เป็นบรรทัดฐานให้คนเกิดความสำรวมระวังไม่ทำชั่ว แล้วดึงเข้าสู่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สอนให้เชื่อว่าการจะใช้วัตถุมงคลหรือเครื่องรางของขลังจะให้เกิดผลดีได้นั้น จะต้องประพฤติดีด้วย เมื่อคนทำดีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็จะคุ้มครอง เป็นการนำความเชื่อของคนมาใช้ควบคุมสังคมให้เกิดความสงบสุข แต่เป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนายังคงอยู่

เมื่อศึกษาวิจัยเรื่องนี้แล้ว จึงเห็นสถานะภาพของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยหลายด้าน เช่น ด้านความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณีและทัศนคติของคน เป็นต้น ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาได้ผ่านพัฒนาการมาอย่างยาวนาน วิวัฒนาการของพระพุทธศาสนาได้ผ่านช่วงเวลาที่รุ่งโรจน์ ทรงตัวอยู่ และเกือบสูญสิ้นไปในบางเวลา แต่นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาก็ยังพยุพระศาสนาให้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน แม้วิธีการบางอย่างอาจไม่ใช่แนวทางของพระพุทธศาสนาก็ตาม แต่เพื่อความตั้งมั่นของพระศาสนาท่านเหล่านั้นได้ใช้ความเชื่อ พิธีกรรมและเวทมนต์คาถามาเป็นเครื่องมือช่วยพยุให้พระศาสนาอยู่รอด เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน นานวันเข้าวิธีการเหล่านั้นได้ถูกเพิ่มเติมให้มีความวิจิตรพิสดารมากขึ้น จนกลายมาเป็นนิกายหนึ่งของพระพุทธศาสนา คนทั่วไปอาจเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็นแค่ ๒ นิกาย คือ นิกายเถรวาทและนิกายมหายานเท่านั้น แต่สิ่งที่เห็นพัฒนาการของพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์และความมั่นคงของพระพุทธศาสนาก็คือ พระพุทธศาสนาที่มาในรูปของตันตระ ซึ่งในมุมมองหนึ่งอาจมองว่าเป็นเหมือนเนื้อร้ายที่แทรกตัวเข้ามาในพระพุทธศาสนา แต่ร่องรอยที่ทำให้เกิดพระพุทธศาสนานิกายพุทธตันตระขึ้นมา ก็เพื่อมุ่งให้เกิดความตั้งมั่นของพระศาสนา เพื่อแข่งขันกับนิกายศาสนาอื่น ๆ อาจมองว่าพุทธตันตระได้ลอกเลียนแบบฮินดูตันตระก็ตาม แต่ก็ถือว่าเป็นความพยายามที่จะสอดแทรกหลักการทางพระพุทธศาสนาภายใต้เปลือกนอกที่ฉาบพาดด้วยพิธีกรรมและความลึกลับศักดิ์สิทธิ์ แม้ว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทจะถูกมองว่าเป็นนิกายที่เคร่งเกินไป ไม่ผ่อนปรนตามสภาพภูมิประเทศและสังคมนั้น ๆ ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นนิกายที่รักษาหลักการของพระพุทธศาสนาไว้อย่างมั่นคง พระพุทธศาสนานิกายมหายานอาจเป็นนิกายที่มีการปรับตัวได้ดีกับสภาพการณ์ของสังคม แต่แนวทางหลักที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ก็ยังเป็นเป้าหมายสูงสุดอยู่ เป็นเพียงการตีความพุทธพจน์ในอีกแง่มุมหนึ่งเท่านั้นเอง นิกายตันตระเป็นนิกายที่เน้นหนักทางด้านพิธีกรรม แต่ก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญกว้างไกล

จากประวัติศาสตร์จะเห็นว่า พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเป็นพระพุทธศาสนาแห่งหลักการ นิกายมหายานเป็นนิกายที่ว่าด้วยการตีความพุทธพจน์ให้เข้าใจง่ายในอีกมุมมองหนึ่ง นิกายพุทธตันตระว่าด้วยศาสตร์แห่งพิธีกรรมและความลึกลับศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งทั้ง ๓ ส่วนต่างมีความสำคัญใน

การตั้งมั่นของพระพุทธศาสนา หลักการทำให้พระพุทธศาสนาไม่ไขว้เขว การตีความทำให้เข้าใจพระพุทธพจน์ได้ง่ายขึ้น พิธีกรรมก็เป็นส่วนเชื่อมโยงจิตใจของคนให้ผูกพันกับศาสนา เพื่อตั้งเข้าสู่หลักการ บางท่านกล่าวว่าพระพุทธศาสนาเหมือนกับนกที่มีปีก ๒ ข้าง คือ นิกายเถรวาทกับนิกายมหายาน แต่ผู้วิจัยเห็นว่า พระพุทธศาสนาเปรียบเหมือนนก มีปีก ๒ ข้าง คือ นิกายเถรวาทกับนิกายมหายาน และมีหางคือพุทธตันตระ เพราะว่าลำพังปีก ๒ ข้าง ทำหน้าที่พาพระพุทธศาสนาให้บินไปได้อย่างกว้างไกล แต่หางคือส่วนที่ช่วยพยุงให้ปีกทั้ง ๒ ข้าง สามารถบินได้ไกลอย่างมีทิศทาง ไม่รู้เหน็ดเหนื่อย สู่เป้าหมายเดียวกัน คือ เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก แต่ก็ต้องจำกัดขอบเขต ไม่ให้ความเชื่อแบบตันตระที่เป็นส่วนหางมาบีบคั้นท่อยู่ข้างหน้าปีกทั้งสองข้าง และจำกัดขอบเขตของตันตระอื่นไม่ให้เข้ามาปะปนกับหลักการพระพุทธศาสนาเถรวาท

๔.๓ ข้อเสนอแนะการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “ศึกษาอิทธิพลของต้นตระกูลที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย” แล้ว ทำให้รู้จักประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอีกแง่มุมหนึ่งได้มากขึ้น เพราะนิยายพุทธต้นตระกูลเป็นนิยายที่ชาวไทยยังไม่คุ้นหู แต่นิยายนี้ก็เป็นนิยายที่อยู่กับสังคมไทยมายาวนานโดยไม่รู้ตัว ซึ่งปรากฏในรูปพิธีกรรมลึกลับและเวทมนต์คาถาเป็นสำคัญ พิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับความขลังความศักดิ์สิทธิ์ที่ประกอบขึ้นมา เช่น พิธีพุทธาภิเษก การเจริญพระพุทธมนต์ในพิธีต่าง ๆ การเสดาะเคราะห์ การทำนายดวงชะตา หรือพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากต้นตระกูลทั้งสิ้น ส่วนจะเป็นต้นตระกูลแบบใดก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละลัทธิ แต่ละศาสนา ส่วนใหญ่ต้นตระกูลในประเทศไทยเป็นการผสมผสานระหว่างพุทธต้นตระกูลกับฮินดูต้นตระกูลและต้นตระกูลเฉพาะถิ่นของคนไทย

ดังนั้น จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้แล้ว ทำให้เกิดแนวคิดที่ควรเสนอแนะแก่ผู้ที่สนใจในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

๑. การศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนความต่างระหว่างระหว่างพุทธมนต์กับไสยศาสตร์ เนื่องจากว่าทั้งพุทธมนต์และไสยศาสตร์ล้วนเป็นเรื่องของเวทมนต์คาถาเหมือนกัน แต่อาจมีองค์ประกอบและเป้าหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นที่น่าศึกษาว่าสิ่งใดที่เหมือนกัน สิ่งใดที่ต่างกัน อะไรเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกว่าเป็นพุทธมนต์หรือไสยศาสตร์ สังคมไทยได้รับอิทธิพลจากพุทธมนต์หรือไสยศาสตร์มากกว่ากัน เพื่อบอกให้สังคมรู้ว่าอะไรคือพุทธมนต์ อะไรคือไสยศาสตร์ อะไรคือสาระที่แทรกอยู่ในพิธีกรรม

๒. ศึกษาการนำวิธีการแบบพุทธต้นตระกูลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทย เพราะว่าคนไทยมีฐานความเชื่อเรื่องต้นตระกูลอยู่เดิมแล้ว การที่ต้นตระกูลเข้ามามีส่วนสำคัญในทุกช่วงชีวิตของสังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย คนไทยได้คลุกคลีอยู่กับความเชื่อแบบต้นตระกูลอยู่ทุกวัน จึงเป็นปัญหาที่ควรหาคำตอบว่าจะทำอย่างไรจึงจะสามารถนำพุทธต้นตระกูลมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชีวิตประจำวัน ภายใต้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๓. ศึกษาวิธีการนำต้นตระกูลมาใช้เพื่อเสริมหลักธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หากมองในมุมของอุบายธรรม พุทธต้นตระกูลก็เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำคนเข้าสู่ธรรมได้ แทนที่จะเป็นการให้เชื่อต้นตระกูลด้วยความศรัทธาอย่างเดียว และจะมีวิธีใดบ้างที่จะทำให้คนเกิดปัญญาไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

๔. ศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมแบบตันตระพิธีใดพิธีหนึ่งที่ปรากฏในสังคมไทย เช่น พิธีพุทธาภิเษก ว่ามีส่วนประกอบอะไรบ้าง ส่วนใดเป็นพุทธ ส่วนใดไม่ใช่พุทธ ในส่วนที่เป็นพุทธนั้นมีหลักธรรมอะไรที่ซ่อนตัวอยู่ในพิธีกรรมนั้น เป็นการหาความหมายธรรมะที่อยู่ในพิธีกรรมของชาวพุทธ

๕. ควรศึกษาเพิ่มเติมเรื่องอิทธิพลของความเชื่อแบบตันตระที่มีต่อความเชื่อของสังคมไทยในด้านต่าง ๆ เช่น อิทธิพลด้านการเมือง อิทธิพลด้านศาสนาวัฒนธรรม ด้านวรรณกรรม ด้านการรักษาโรค เป็นต้น

๖. ควรศึกษาเพิ่มเติมว่าระหว่างความเชื่อแบบตันตระกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมีจุดแยกและจุดเหมือนกันอย่างไร อะไรคือบรรทัดฐานของตันตระและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ชาวอีสานเวลากินข้าวให้ผู้ใหญ่ลงมือก่อน ถ้าใครลงมือก่อนผู้ใหญ่ว่าไม่ดี (คะลำ) ข้อห้ามนั้นแฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาอะไรบ้าง

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาค ๑.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕.

กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย, กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในโอกาสฉลอง ๗๐๐ ปี
ลายสือไทย, ๒๕๒๗.

_____ . **จารึกประเทศไทย เล่ม ๓ อักษรขอม พุทธศตวรรษที่ ๕-๑๖.** กรุงเทพมหานคร :
กรมศิลปากร, ๒๕๒๙.

_____ . **จารึกประเทศไทย เล่ม ๔ พุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘.** กรุงเทพมหานคร : กรม
ศิลปากร, ๒๕๒๙.

กระทรวงวัฒนธรรม. **พระบรมราชาบาทและพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานแก่ ประชาชนชาวไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์,
๒๕๔๘.

คุณ ไทชนันท์. **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. **บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย เล่ม ๑ ภาค ๑-๔.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร
: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, ๒๕๔๐.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. **ประเทศจีนกับพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. **พระพุทธศาสนาแบบทิเบต.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทส่องสยาม จำกัด,
๒๕๓๘.

ณรงค์ เส็งประชา. **วิทยาศาสตร์สังคม.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.

दनัย ไชโยธธา. **ลัทธิศาสนาและความเชื่อกับประเพณีนิยมท้องถิ่น.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.

_____ . **พระมหากษัตริย์กับพระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑.

เดช ภูษัณหอง. **ตำรายาพื้นบ้านภาคอีสาน.** ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๐๕.

เดชสิทธิ์ หนูธรรม. **สวดมนต์บำบัด เสริมโชค มั่งคั่ง ร่ำรวย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

One World, ๒๕๕๗.

ถวัลย์ พุทธรัตน์. **อานุภาพพระพุทธรูป**. พระนคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๐๐.

ทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์. **วิถีแห่งมหายาน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทลี้จี้การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๒๖.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. **ปรัชญาอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนส์ไตร์, ๒๕๓๕.

เทพย์ สารีบุตร. **พุทธาภิเษกพิธี**. กรุงเทพมหานคร : อุตสาหกรรมการพิมพ์, ๒๕๐๓.

ธนู แก้วโสภาส. **ศาสนาโลก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๒.

_____ . **วัฒนธรรมเปรียบเทียบเอเชียอาคเนย์**. กรุงเทพมหานคร : อักษรทองการพิมพ์.

(ม.ป.พ.)

ชนิด อยู่โพธิ์. **อานุภาพพระปริตต์**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ธวัช เฟื่องประภัสสร. **พระภูิกภาพหุง ชัยชนะของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณศิลป์, ๒๕๑๖.

นนท์ ธรรมสถิตย์. **พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอดิสัน, ๒๕๓๓.

บุญมี แทนแก้ว. **พระพุทธศาสนาในเอเชีย (ด้านอารยธรรม)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนส์ไตร์, ๒๕๔๘.

บุญมี เมธางกูร. **ตีแผ่ไสยศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๒๒.

บรรยง บุญฤทธิ์. **โลกกลับของทิเบต**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : อุษากการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๕.

ประมวล สุวรรณศรี และคณะ. **สี่ศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สากลการพิมพ์ จำกัด.
(ม.ป.พ.)

ประมวลวิทย์ (นามแฝง). **อ.ดวงชะตาตนเอง ดวงเมืองและดวงพระยาใน ๕ กรุงเทพมหานคร**.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนส์ไตร์, ๒๕๓๒.

ประยูทธ ลิทธิพันธ์. **เก้าแผ่นดิน**. ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิยมวิทยา, ๒๕๐๔.

ประเวศ วะสี. **เป็นเมืองพุทธทำไมทรุดลง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์หมอ
ชาวบ้าน, ๒๕๕๑.

ประยงค์ แสหนุราณ. **พระพุทธศาสนายาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘.

พระกิตติญาณโสภณ. **อำนาจพระพุทธรูป**. ขอนแก่น : ๒๕๓๙.

พระครูสิริปัญญาภรณ์ (อ่อน). **มงคลที่ป็นแปล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อำนวยการสาส์น, ๒๕๓๔.

พระคันทสราภิกษุ. **พระปริตตรธรรม**. ลำปาง : จิตวัฒนาการพิมพ์, ๒๕๕๑.

พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา. **อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
สุภาพใจ, ๒๕๔๗.

_____ . **พุทธปรัชญา สารและพัฒนการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต). **อานภาพพระปริตร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

_____ . **สถานการณ์พระพุทธศาสนากระแสสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร
: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.

_____ . **จาริกบุญจาริกธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๗.

พระมหาวิจิตร ติสฺสทตฺโต. **พุทธจริยวัตรสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๐๗.

พระเทพคุณาธาร. **ทิเบตไม่มีในโลกนี้แล้ว**. โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกรรม, ๒๕๒๐.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์,
๒๕๐๕.

พระมหาสม สุมน. **ศึกษาเปรียบเทียบทัศนะคุณค่าชีวิตของมนุษย์ในลัทธิฮินดูและพุทธศาสนา**.
กรุงเทพมหานคร : นีลนารการพิมพ์, ๒๕๓๗.

พระเทพเวที (ปยุทธ์ ปยุตโต). **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระเทพเวที (ปยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____ . **สถานการณ์พุทธศาสนาพลิกหน้าเป็นพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระไพศาล วิสาโล. **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**. กรุงเทพมหานคร

: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.

_____ . **มองอย่างพุทธเพื่อความเข้าใจในชีวิตและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมล

คิมทอง, ๒๕๔๖.

พระพิมลธรรม. **วิสุทธิมรรคความไทย**. กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์ ๕๘ เชียงพานพุทธ, ๒๕๑๔.

พระญาณวโรดม. **ศาสนาต่าง ๆ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร

: บริษัทพิมพ์สวຍ จำกัด, ๒๕๓๘

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ลีตญาโณ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ปาฐกถาธรรมชุดพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศยาม, ๒๕๔๑.

พระราชพรหมจริยคุณ. **อุบาสว ๘ ประการและวิธีแก้**. กาลสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, (ม.ป.พ.)

พระมหาประยูร ปยุตโต. **พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประยูรวงศ์ ๕๘

เชียงพานพุทธ, ๒๕๑๑.

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ลีตญาโณ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร

: ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวพร, ๒๕๓๘.

พระวรมักดีพิบูลย์. **ทางสายกลาง**. พระนคร : สำนักพิมพ์ลูก ส.ธรรมภักดี, ๒๕๑๐.

พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระอัครวงศาจารย์. **สัพทนีปกรณ (ธาตุมาลา)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภูมิพิโลภิกขุ, ๒๕๒๓.

พิฑูร มะลิวัลย์ และคณะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓.

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. **มหัศจรรย์ทางจิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : เสริมวิทย์บรรณาการ

, ๒๕๐๗.

พดุงอาจารย์วิฑูโยคะ รัตนรังษี. **คัมภีร์อานุภาพปฏิบัติปริศมเด็จพระลิวลือรหันต์เถระเจ้าและนางกวัค**.

กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๒.

พุทธทาสภิกขุ. **กลัวสิ่งที่ไม่เห็นและความเชื่อที่มลาย**. พระนคร : โรงพิมพ์อาครมอักษร, ๒๕๐๖.

โพธิ์ แซ่มลำเจียก. **๘ มหาราชของไทย**. พระนคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๐๖.

พฤษหลวง. **๗ ความเชื่อของไทย (คติสยาม)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๔๖.

พุทธทาสภิกขุ. **ไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธรักษา, ๒๕๒๕.

_____ . **ยอดนักรบ**. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์พระนคร : ๒๕๑๗.

พร รัตนรักษ์. **หัวใจบทธวมนต์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วันเวลาด์, ๒๕๔๗.

มนต์ ปารเมศ. **เครื่องรางของขลังเกจิตั้ง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไพลิน, ๒๕๔๗.

มานพ นักการเรียน. **พระพุทธศาสนากับโลกปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ยงยุทธ์ วิริยาอุทังกูร. **พระพุทธศาสนากับจุดยืน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กระแสธรรม.

เริง อรรถวิบูลย์. **พิธีทำเนียมสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : ป.พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๑๖.

วคิน อินทสระ. **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาการ, ๒๕๒๕.

วีระเชษฐ ฝ่องพันธ์. **พลังบทธวมนต์บำบัด**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ One Wolrd, ๒๕๔๘.

_____ . **พุทธปรัชญามหายาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

๒๕๒๘.

ศรีศักร วัลลิโภดม. **พระเครื่องในเมืองสยาม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๗.

ศรีศักร วัลลิโภดม. **สยามประเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๙.

ศาสนะ วาหะธรรม. **ประกาศวันข้าราชการสหภาพ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๕.

เสถียร โกเศศ. **ลัทธิของเพื่อนฉบับสมบูรณ์**. พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๐๗.

เสถียร โกเศศ. **วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย**. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. **ความ (ไม่) รู้เรื่องพระพุทธศาสนาในภูฐาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๐.

แสง จันทร์งาม. **ศาสนศาสตร์ (The Science of Religion)**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๑.

เสถียร โพธิ์นันทะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. พระนคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๓.

_____ . **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

_____ . **กระแสพุทธธรรมฝ่ายมหายาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ . **พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

เสถียร พันธรังษี. **ศาสนาใหม่ในประเทศญี่ปุ่น**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๙.

สนิท ศรีลำแดง. **พระพุทธศาสนากระบวนทัศน์ใหม่**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. **ประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป**. ๒๕๑๔.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยม ฐานิสฺสรมหาเถร). **ตำนานพระปริตต์**. กรุงเทพมหานคร : ธีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๓๘.

สวิง บุญเจิม. **ตำรามรดกอีสาน**. อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๙.

สิริ เปรมจิตต์. **พระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ๒๕๒๒.

สุภาพวรรณ ฦ บางช้าง. **พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการ**

ปกครอง... กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **ชุมนุมพระนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานพระพุทธศาสนา** **ตำนานพระ**

ปริศน์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔.

แสง มนวิฑูร. **ภิกษุสงฆ์สมัยสุโขทัยสวดเจ็ดตำนานหรือไม่.** กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด

ศิวิลพร. ๒๕๒๗.

สุนทร ชุตินทรานนท์. **สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐** **ศึกษาจากพงศาวดาร**

พม่าฉบับราชวงศ์คองบอง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๔.

ส.ธรรมรังสี. **มนต์พิธีสำหรับพระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนทั่วไป.** สำนักพิมพ์ลูก ส.ธรรมมักดี.

(ม.ป.พ.)

ส. ศิวรักษ์. **ความเข้าใจเรื่องมหายาน.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทส่องสยาม จำกัด, ๒๕๔๒.

_____ . **พุทธตันตระหรือวัชรยาน.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทส่องสยาม จำกัด, ๒๕๕๒.

_____ . **พุทธกับไสยในสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทส่องสยาม จำกัด, ๒๕๓๘.

สมชัย ศรีนอก. **วรรณกรรมกับสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๔๖.

สมภาร พรหมทา. **มนุษย์กับศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๖.

สมภาร พรหมทา. **พุทธศาสนamahayan.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๔.

สุนิสา วงศ์ราม. **ฝึกมโนโยธิ.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทชอขวณิชชา. (ม.ป.พ.)

สุทวิชิต์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. **หลักพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบัน

บรรลือธรรม. (ม.ป.พ.).

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ. **ประวัติศาสตร์ศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, ๒๕๐๖.

หลวงประเสริฐอักษรนิติ์. **คำให้การกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารกรุงเก่า.**

นครหลวงกรุงเทพธนบุรี : โรงพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๕.

อุทัย หิรัญโต. **สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มนุษยวิทยา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์,

๒๕๓๖.

เอ็ดเวิร์ด โคนซ์. **พุทธศาสนประวัติสังเขป.** กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, (ม.ป.พ.)

อนุกุล จันทระมาเนอริจ. **นิยายสำคัญในพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย,

๒๕๔๒.

อุรคินทร์ วิริยบุญณะ. **ประเพณีไทยฉบับพระมหाराชครู**. กรุงเทพมหานคร : ประจักษ์การพิมพ์, ๒๕๓๖.

อุดม บัวศรี. **วัฒนธรรมอีสาน**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๖.

อภิษฐ์ โปธิประสาทสิทธิ์. **พระพุทธศาสนamahayan**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

บทความ

รวมบทความเชิงวิชาการทางพระพุทธศาสนา ฌลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ณ ประเทศอินเดีย, **พุทธศาสนประวัติ ระหว่าง ๑๕๐๐ ปี ที่ล่วงแล้ว**, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์สุรวัฒน์, ๒๕๓๗.

วิทยานิพนธ์

พระมหาชลทิช จันทร์หอม. การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. **วิทยานิพนธ์**

พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ทองคำ สุธรรม. การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์โลกสันฐานโชตรตนคัณฐี. **วิทยานิพนธ์ปริญญา**

มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

สายชล วรรณรัตน์. พระพุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองในรัฐสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า

จุฬาลงกรณ์. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

พระมหามนตรี วรลโภ (ป้อมสุข). อิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทย. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์**

มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระประเสริฐ ชุตินุโร (สุนทรวัฒน์). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องไสยศาสตร์ตามทัศนะของพระ

ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาปรัชญา.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ภาษาอังกฤษ

Apte Vaman Shivram.(1995). **The Practical Sanskrit – English Dictionary**. New Delhi : Motilal Banarsidass.

Encyclopaedia of Religion and Ethics.Vol .iii

Mahabhasaya on panihi. Mansilam Manokarral, (Publishers pvt. Ltd. New Delhi. 1985).

N.N. Bhattacharyya. **History of the Tantric Religion** : Motilal Banarsidass. New Delhi. 1987.

R.gyeda : x.71.9; Atharva; X.7.42; Taittviya Brahmana; II.5.5.3.p anini devired the word tantraka, meaning a cloth taken away from the Loom from Tantra.

Transformation and Tran of Buddhism.

Williams, M Monier.(1995). **A Dictionary English and Sanskit** New Delhi : Motilal Banarsidass.

Encyclopaedia of Buddhism, Vol. I Ceylon : The Government Press Ceylon. 1961.

ตำราภาษาอังกฤษที่ควรศึกษาเพิ่มเติม

Basu Manoranjan. **Fundamentals of the Philosophy of Tantra** : Mila Basu.1986.

Bhattacharyya Benytosh. **An Introduction to Buddhist Esoterism** : Motilal - Banarsidass. New Delhi.1989.

Chattopadhyaya. **Lokayata** : (Astudy in ancient Indian Matarialism) People 's - Publishing Houes. 1978.

Covida Anagariga Lama. **Foundations of Tibetan Mysticism** : Rider & Company. London. 1960.

Eva M. Dargyay. **The Rise of Esoteric Buddhism in Tibet** : Motilal Banarsidass. New Delhi.1998.

N.K. Sahu. **Buddhism in Orissa** : Utkal University.1958.

Powers John. **Introduction to Tibetan Buddhism** : Snow Lion Publications. New York. USA 1995.

Rinpoche Thrangu. **The Uttara Tantra** : (A Treatise on Buddha-Nature A -
Tanslation of the Root text amd a commentary on the Uttara Tantra -
Sastra of Maitreya and Asauga) : Indian Books Center. Delhi, India.
2001.

Wayman Alex. **The Buddhist Tantra** : (Light on Indo-Tibetan Esotericism)
Motilal Banarsidass. New Delhi.1990.

ภาคผนวก

บาลีชั้นระปริตต์และแปล

๑. วิรูปกุเขหิ เม เมตตํ	เมตตํ เอราปเถหิ เม
ฉพฺยาปฺตฺเตหิ เม เมตตํ	เมตตํ กณฺหาโคตฺตมเกหิ จ.
๒. อปาทเกหิ เม เมตตํ	เมตตํ ทิปาทเกหิ เม
จตุปฺปเทหิ เม เมตตํ	เมตตํ พหุปฺปเทหิ เม.
๓. มา มํ อปาทโก ทิสิ	มา มํ ทิสิ ทิปาทโก
มา มํ จตุปฺปโท ทิสิ	มา มํ ทิสิ พหุปฺปโท.
๔. สพฺเพ สตฺตา สพฺเพ ปาณา	सपฺเพ ฐฺตา จ เกวลา
सพฺเพ ภทฺรานิ ปฺสฺสนฺตุ	มา กิณฺจิ ปาปมาคฺมา.
๕. อปฺปมาโน พุทฺโธ, อฺปฺปมาโน ฐมฺโม, อฺปฺปมาโน สงฺโฆ,	
ปฺมาณวณฺตานิ สิริสฺปานิ, อหิ วิจฺฉิกา สตปฺตี อญฺณานาภี สรพฺพ มฺลิกา.	
๖. กตา เม รกฺขา, กตา เม ปริตฺตา ปฏฺฏิกฺกมฺนฺตุ ฐฺตานิ.	
โสหํ มโน ภควโต นโม สตฺตฺนํ สฺมมาสมฺพุทฺธานํ.	

จัททันตะปริตต์

๑. วิธิสฺสเมนฺนฺติ ปฺรามสฺนฺโต	กาสาวมทฺทกฺขิ ฐชฺ อีสึนํ
ทฺกฺเขน ญฺญฺสฺสสุทฺปาที สญฺญา	อรทฺทฺชฺ สพฺภิ อวชฺฌรฺูป.
๒. สลฺเลน วิทฺโธ พฺยถิโตปี สนฺโต	กาสาवตฺถมฺหิ มนํ น ทฺสฺสยิ
สเจ อิมํ นาควเรน สจฺจํ	มา มํ วเน พาลมฺิกา อคฺญฺจ.

วัฏฏกะปริตต์

บทขัดวัฏฏกะปริตต์

ปฺุเรนฺตมฺไพธิสมฺภาเร	นิพฺพตฺตํ วัฏฏชาตียํ
ยสฺส เตเชน ทาวคฺคิ	มหาสตฺตํ วิวชฺชยิ
เถรสฺส สาริปฺตฺตฺสฺส	โลกนาถेन ภาสิตํ
กปฺปญฺญา ยิมหาเตชฺ	ปริตฺตฺนตฺตมฺภานาม เท.

บาลีวัฏฏกะปริตต์และคำแปล

๑. อตฺถิ โลเก สีสฺคุโณ	สจฺจํ โสเจยฺยนฺุทฺทยา
เตน สจฺเจน กาทามิ	สจฺจกิริยมนฺุตฺตรํ.

๒. อวาชชิตวา ฌมมพลํ	สริตวา ปุพพะเก ชินะ
สัจจพลมวสุสาย	สัจจกิริยมกาสหํ.
๓. สนฺติ ปุกขา อปฺตตนา	สนฺติ ปาทา อวณฺจนา
มาตา ปิตา จ นิคุชฺนตา	ชาติเวท ปฏิกุภม.
๔. สห สจฺเจ กเต มยุหํ	มหาปชฺชลิโต ลีซี
วชฺเชลี โสฬส กรีสานิ	อุทกํ ปตฺวา ยถา ลีซี.
๕. สจฺเจเน เม สโม นตฺถิ	เอธา เม สจฺจปารมี.

มงคลสูตร

บทขัดมงคลสูตร

ยณฺจ ทฺวาทส วสุสานิ	จินฺตยีสฺสุ สเทวกา
จิรสฺสํ จิตฺตยนฺตปิ	เนว ชานีสฺสุ มงคลํ
จกฺกวาฬสฺสเสสฺสุ	ทสฺสุ เยน ตตฺกตํ
กาลํ โกลาฬลํ ชาตํ	ยาว พฺรหฺมณีเวสนา
ยํ โลกนาโถ เทเสสิ	สพฺพปาปวินาสนํ
ยํ สุตฺวา สพฺพทุกฺเขหิ	มูจฺจนฺตาสงฺจียา นรา
เอวมาทิกุณฺฐเปตํ	มฺงคฺลนฺตมภณาม เท.

อันมนุษย์ทั้งหลายรวมทั้งเทวดา พากันคิดหามงคลใดมาตลอดเวลา ๑๒ ปี แม้คิดหากัน อยู่เป็นเวลาช้านาน ก็ไม่รู้มงคลได้เลย ตลอดเวลานั้น ได้เกิดโกลาฬล ไปทั่วหมีนจักรวาลจนถึง พรหมโลก เพราะมงคลใด พระโลกนาถ

บทขัดมงคลสูตรของพม่าว่า :-

ยํ มฺงคฺลํ ทฺวาทสหิ	จินฺตยีสฺสุ สเทวกา
โสตุถานํ นาธิคจฺจนฺติ	อภฺภูจฺฐิตฺสยฺจ มฺงคฺลํ
เทสิตํ เทวเทเวเน	สพฺพปาปวินาสนํ
สพฺพโลกหิตฺตถาย	มฺงคฺลํ ตํ ภณาม เท.

มงคลใด ที่พวกมนุษย์พร้อมทั้งเทวดาพากันคิดค้นหาเพื่อความสวัสดิ์ เป็นเวลาถึง ๑๒ ปี ก็ไม่พบ และมงคล ๓๘ ประการใดเป็นเครื่องกำจัดบาปทั้งปวง ที่พระพุทธเจ้าผู้เป็นท้าวแห่ง เทวะได้ทรงแสดงแล้ว เพื่อประโยชน์แก่อุฎลแก่สัตว์โลกทั้งปวง พวกเราจงสวดมนต์นั้นกันเถิด

พระพุทธเจ้าทรงแสดงมงคลใด เป็นเครื่องจำกัดบาปทั้งปวงได้ นรชนทั้งหลายนับไม่ถ้วน เมื่อฟังมงคลใดแล้ว พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ เราทั้งหลายจงสวดมงคลนั้นอันประกอบด้วยคุณมีอาทิ ดังกล่าวนี้เถิด

บาลีมงคลสูตรและคำแปล

เอวมเม सूत ;

เอกํ สมยํ ภควา สาวตถิยํ วิหระติ เขตวเน อนาถปิณฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อดฺญ ตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา, เกวลกบฺปํ เขตวณํ โสภาเสตฺวา, เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺหตํ อญฺญาสฺสิ. เอกมฺหตํ ลฺลิตา โข สา เทว ตา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌมฺภาสฺสิ.

๑. พหู เทวา มนุสฺสา จ มงคลานิ อจินฺตยฺ
อากงฺขมานา โสิตถานํ พุริหิ มงฺคลมฺตฺตมํ.

(พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสว่า)

๒. อเสวนา จ พาลานํ, ปณฺชิตานญจ เสวนา
ปุชา จ ปุชฺชนียานํ เอตมฺมงฺคลมฺตฺตมํ.

๓. ปฏฺฐิรูปเทสวาโส จจะ ปุพฺเพ จ กตฺตฺตฺตมฺตฺตมํ
อตฺตตฺตมฺมาปณฺธิ จ เอตมฺมงฺคลมฺตฺตมํ.

๔. พาหุสจฺจญจ ลิปฺปญจ วินโย จ สฺสฺสิขฺชิตฺ
สุภาสิตา จ ยา วาจา เอตมฺมงฺคลมฺตฺตมํ.

๕. มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห
อนากุลา จ กมฺมมฺหตา เอตมฺมงฺคลมฺตฺตมํ.

๖. ทานญจ มจฺจริยา จ ญฺาตกานญจ สงฺคโห
อนวชฺชานิ กมฺมานิ เอตมฺมงฺคลมฺตฺตมํ.

๗. อารตี วิรตี ปาปา มชฺชปานา จ สญฺญโม
อปฺปมาโท จ ฐมฺเมสุ เอตมฺมงฺคลมฺตฺตมํ.

๘. คารโว จ นิวาโต จ สนฺตฺตฺตมฺตฺตมํ
กาเลน ฐมฺมสฺสวณํ เอตมฺมงฺคลมฺตฺตมํ.

๙. ชนฺตี จ โสวจฺจสฺสตา สมนานญจ ทสฺสนํ
กาเลน ฐมฺมสากจฺจมา เอตมฺมงฺคลมฺตฺตมํ.

๑๐. ตโป จ พุทฺทมจฺจริยญจ อริยสจฺจาน ทสฺสนํ

นิพพานสัจฉิกิริยา จ เอตมมมงคลมุตตม.

๑๑. ฝูงภูษิต โลภกรรมเมหิ จิตต์ ยสส น กมปติ

อโสภ วิรัช เขม เอตมมมงคลมุตตม.

๑๒. เอตาทิสานิ กตวาน สัพพตถมปราชิตา

สัพพตถ สโตถี คจจนฺติ ตนฺเตส มงคลมุตตมนฺติ.

รตนะปริตต์

ปณิธานโต ปุญฺญา ตถาคตสส ทส ปารมีโย ทส อุปปารมีโย ทส ปรมตถปารมีโยติ
สมตีส ปารมีโย ปุเรตวา, ปญจ มหาปริจจาค, ติสโส จริยา, ปจฺฉิมพฺภเว คพฺภาวกุณฺตี ชาตี
อภินิทฺทมนํ ปชานจริยํ โปธิปลฺลงเก มารีชชํ สพฺพญฺญตฺตญาณบฺปฏิเวธํ, ฌมฺมจกฺกบฺปวตฺตตํ นว
โลกุตฺตรกรรมเมติ, สพฺเพปิเม พุทฺธคฺเณ อวชฺชิตฺวา เวสาลียา ตีสฺ ปาการนฺตเรสุ, ตियามรตฺตี ปริตฺตํ
กโรนฺโต อายสฺมา อานนฺตเถโร วีย, การุญฺญจิตฺตํ อุปุญฺญเปตฺวา,

โกฏิสทสทสเสสุ จกฺกวาเพสุ เทวตา

ยสฺสาณมฺปฏิคฺคณฺหนต, ยญจ เวสาลียมฺปุเร

โรคามนุสฺสทฺทพฺภิกฺข- สมฺภูตฺนตฺติริทฺมภยํ

ชิปฺปนฺตฺรธาเปลิ ปริตฺตนฺตมฺภณาม เท.

เทวตาทั้งหลายในแสนโกฏิจักรวาฬย่อมรับอาณมา ของพระปริตต์ใดและพระปริตต์ใด
ระงับภัย ๓ ประการ อันเกิดจากโรค จากอมนุษย์และจากข้าวยากหมากแพง ในนครเวสาลี ได้
อย่างรวดเร็ว เราทั้งหลายจงตั้งจิตประกอบด้วยความกรุณาเข้าไป แล้วสวดพระปริตต์นั้นกัน
เช่นเดียวกับที่ท่านพระอานนทเถระได้รำลึกถึงพระพุทฺธคุณทั้งหลายของพระตถาคตเจ้า ตั้งแต่ทรง
ปรารณาพระโพธิญาณ (เป็นลำดับมา) ดังนี้ คือได้ทรงบำเพ็ญพระบารมี ๑๐ พระอุปบารมี ๑๐
พระปรมัตถบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์ครบพระบารมี ๓๐ ทศ ทรงบำเพ็ญมหาปริจาค ๕ ประการ
จริยา ๓ ประการ การเสด็จลงสู่พระครรรณีในภพสุดท้าย ประสูติ การเสด็จมาภิเษกกรรมณ์ การ
ทรงบำเพ็ญความเพียร ทรงชนะมารและตรัสรู้พระสัมพันธฺญาณ ณ โปธิปลฺลงก์ ทรงแสดงธรรม
จักกัปปวัตตนสูตร และพระโลกุตฺตรธรรม ๔ ประการ แม้ทั้งปวงเหล่านี้แล้วทำพระปริตต์ทั้งคืน
ตลอด ๓ ยาม ในระหว่างกำแพง ๓ ชั้น ของนครเวสาลี ฉะนั้นเถิด

บาลีรตนะปริตต์และคำแปล

๑. ยานีธ ภูตานิ สมากตานิ ภุมมานิ วา ยานิว อนฺตลิกฺเข

สพฺเพว ภูตา สุมฺนา ภวนฺตุ อโถปี สกฺกจฺจ สฺจนฺตุ ภาสิตฺ.

๒. ตสฺมา ทิ ภูตา มิสฺมาเมถ สพฺเพ เมตตํ กโรถ มานุสฺสียา ปชาย.
 ทิวา จ รตฺโต จ หรฺนติ เย พลีสฺส ตสฺมา ทิ เน รกฺขถ อุปฺปมตตฺตา.
๓. ยํ กิณฺจ วิตตํ อิตฺ วา หุํ วา สคฺเคสุ วา ยํ รตนํ ปณีตํ
 น โน สมํ อตฺถิ ตถาคเตน อิทฺมปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ.
 เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
๔. ขยํ วิราคํ อมตํ ปณีตํ ยทฺชณฺเณ สกฺยมนฺนี สฺมาทิตฺ.
 น เตน ฅมฺเมน สมตฺถิ กิณฺจ อิทฺมปิ ฅมฺเม รตนํ ปณีตํ.
 เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
๕. ยมฺพุทฺทเสฏฺฐโฐ ปรีวณฺณเย สฺวจีสฺส สฺมาธินา เตน สโม น วิชฺชติ
 เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ. อิทฺมปิ ฅมฺเม รตนํ ปณีตํ.
 สฺมาธิมานนฺตริกิณฺญมาหุ.
๖. เย ปุคฺคลา อฏฺฐ สตํ ปสฺสเถ จตฺตาริ เอตานิ ญฺุคานิ โหนฺติ
 เต ทกฺขิณฺเณยยา สุกตฺสฺส สวากา เอเตสุ ทินฺนานิ มหฺปฺพลานิ.
 อิทฺมปิ สงฺฆे รตนํ ปณีตํ เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
๗. ยถินฺทสิโล ปฺฐวี ลีโต ลียา จตฺพุทฺธิ วาเตภิ อสมฺปกมฺปิโย
 ตถูปมํ สบฺปฺริสํ วทามิ โย อริยสจฺจจฺานิ อเวจฺจ ปสฺสติ
 อิทฺมปิ สงฺฆे รตนํ ปณีตํ เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
๘. เย อริยสจฺจจฺานิ วิภาวฺยนฺติ คมภีรปญฺเณน สุเทสิตานิ
 กิณฺจาปิ เต โหนฺติ ภูสฺสฺสปฺมตตฺตา น เต ภวํ อฏฺฐมฺมาทียนฺติ
 อิทฺมปิ สงฺฆे รตนํ ปณีตํ เอเตน ะ สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
๙. สทวาสฺส ทสฺสนสมฺปทาย ตยสฺสฺส ฅมฺมา ชฺหิตา ภวฺนฺติ
 สกฺกายทิสฺสฺส วิจิกิณฺจิตตฺตจฺจ สีสฺสพฺพตํ วาปิ ยทฺตถิ กิณฺจิ.
 จตฺตฺทปาเยทฺธิ จ วิปฺปมฺตฺโต ฉ จาภิสฺสฺสานานิ อภพฺโพ กาทฺ.
 อิทฺมปิ สงฺฆे รตนํ ปณีตํ เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
๑๐. กิณฺจาปิ โส กมฺมํ กโรติ ปาปกํ กายเณ วาจาญฺุท เจตฺสา วา
 อภพฺโพ โส ตสฺส ปฏฺิจฺจททาย อภพฺพตา ทิสฺสฺสฺสทสฺส วุตฺตา.
 อิทฺมปิ สงฺฆे รตนํ ปณีตํ เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
๑๑. วนฺปคฺคฺมเพ ยถา ฝุสฺสฺสิตคฺเค คิมฺหฺนมาเส ปฺฐมฺสฺมี คิมฺเห
 ตถูปมํ ฅมฺมวํ อเทสฺย นิตฺพฺพานคามี ปรมํ ทิตาย.

อิทมปิ พุทฺเช รตนํ ปณฺีตํ	เอเตนะ สจฺเจน สุวตฺถิ โทตฺ.
๑๓. วโร วรณฺญ วรโท วราหโร	อนฺุตตโร ฌมฺมวโร อเทสยิ
อิทมปิ พุทฺเช รตนํ ปณฺีตํ	เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โทตฺ.
๑๔. ชีณํ ปฺราณํ นวํ นตฺถิ สมฺภวํ	วิรตฺตจิตฺตยาตฺติเก ภาวสฺมี
เต ชีณพีชา อวิรุฬฺหิฉนฺทา	นิพฺพนฺติ ธีรา ยถายมฺปทีโป.
อิทมปิ สงฺฆเ รตนํ ปณฺีตํ	เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โทตฺ.

(คาถาต่อไปนี้เป็นหมวดคำสรรของท้าวสักกะเทวราช)

๑๕. ยานีธ ภูตานิ สมากตานิ	ภุมฺมานิ วา ยานิว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสบุชิตํ	พุทฺธํ นมฺสสาม สุวตฺถิ โทตฺ.
๑๖. ยานีธ ภูตานิ สมากตานิ	ภุมฺมานิ วา ยานิว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสบุชิตํ	ฌมฺมํ นมฺสสาม สุวตฺถิ โทตฺ.
๑๗. ยานีธ ภูตานิ สมากตานิ	ภุมฺมานิ วา ยานิว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสบุชิตํ	สงฺฆํ นมฺสสาม สุวตฺถิ โทตฺ.

อาฏานาฎิยะปริตต์

บทขัดอาฏานาฎิยะปริตต์

อปฺปสนฺเนหิ นาถสฺส	สาสเน สาธุสมฺมเต
อมนุสฺเสหิ จณฺฺเทหิ	สทา กิพฺพิสการิกิ.
ปริสํนญจตฺสสนฺน	มहींสาย จ คฺคตฺติยา
ยนฺฺเทเสสิ มหาวีโร	ปริตฺตฺนตฺมภณฺนาม เท.

พระพุทธเจ้าผู้เป็นมหาวิรบุรุษ ทรงแสดงพระปริตต์ใด เพื่อคุ้มครองบริษัททั้ง ๔ มิให้ถูกเบียดเบียน จากอมนุษย์ทั้งหลาย ผู้ดูร้าย ผู้ทำแต่กรรมหยาบเข้าทุกเมื่อ มิได้เลื่อมใสในคำสั่งสอนของพระโลกนาถเจ้า ซึ่งบัณฑิตยกย่องว่าเป็นคำสั่งสอนที่ดี เราทั้งหลายจงสวดพระปริตต์นั้น กันเถิด

บาลีอาฏานาฎิยะปริตต์และคำแปล

๑. วิปฺสสิสฺส นมตฺถ	จกฺขุมนฺตสฺส สิริมโต
ลิจฺสิสฺสปี นมตฺถ	สพฺพภูตานุภมฺปิโน
๒. เวสฺสภุสฺส นมตฺถ	นฺหาตกสฺส ตปฺสสิโน
นมตฺถ กกุสฺนฺธสฺส	มารเสนปฺปมทฺทีโน.

๓. โภภาคมนัสส นมตถุ
กสสปลส นมตถุ	พราหมณสส วุสิมโต
วิปลมุตตสส สพพช.
๔. องคีรสสส นมตถุ
โย อิมั ฐมมมเทเสสิ	สกุยปุตตสส ลีริมโต
สพพทุกขาปฐุหน.
๕. เย จาปี นิพพุตตา โลเก
เต ชนา อปีสุณา	ยถาภูตัง วิปสสิสิ
มหนตา ว ตสารถา.
๖. หิตัง เทวมนุสสถานัง
วิชชาจรณสมปนนัง	ยัม นมสสนนติ โคตมัม
มหนตัง วิตสารถา.
๗. นโม เม สพพพุทธานัง
ตณ्हงโร มหาวิโร,	อุปปนนานัน มहेสินัน
เมธงโร มหายโส.
๘. สรณงโร โลเกหิตโต
โกณฑญญโณ ชนปาโมกโข	ทีปังงโร ชุตินธโร,
มงคโล ปุริสสาโณ.
๙. สุมโน สุมโน ชีโร,
โสภีโต คุณสมปนนโน,	เรวโต รติวชฌโน,
อโนเมทสสิ ชนุตโตโม.
๑๐. ปทุโม โลกปชชิตโต
ปทุมุตตโร สตตสารถ,	นารโท วรสารถิ,
สุเมโธ อุปปปฏิบุคคลโล
๑๑. สุชาโต สพพโลกคโค,
อตถทสสิ การุณโก,	ปิยทสสิ นรสาโณ,
ฐมมทสสิ ตโมนุโท,
๑๒. สิหุตโต อสโม โลเก
ปัสโส จ วรโท พุทโธ,	ติสโส จ วทตัง วโร,
วิปสสิ จ อญูปโม.
๑๓. สิขี สพพหิตโต สตถา
กกุสนโธ สตถวาโห,	เวสสภู สุขทายโก,
โภนาคมนโน รณณชโท,
๑๔. กสสโป ลีริสมปนนโน	โคตโม สกุยปงคโว.
๑๕. เอเต จญญเ จ สมพุทธา
สพเพ พุทธา อสมสมา	อนเนกสโตกกุโย
สพเพ พุทธา มหิทุธิกา.
๑๖. สพเพ ทสพลูเปตา
สพเพ ต ปฏิชานนติ	เวสารถุเชหุปากตา
อาสภณฐานมุตตมัม
๑๗. สิหนาทัง นทนเตเต
พรมจกัม ปวตเตนติ	ปริสาสุ วิสารถา
โลเก อปปปฏิวตติยัม

๑๘. อุเปตา พุทฺธมเมหิ
ทวตฺตีสลฺกขณฺุเปตา	อุฏฺฐารสฺหิ นายกา
สฺตีตยานุพฺยณฺุชนาธรา
๑๙. พฺยามปฺปภา ย สฺปฺปภา
พุทฺธา สพฺพณฺุณเ อเต	สพฺเพ เต มุณีกุญฺชรา
สพฺเพ ชีณาสวา ชินา.
๒๐. มหปฺปภา มหาเตชา
มหาการุณิกา ชีรา	มหาปณฺญา มหพฺพลา
สพฺเพส่าน์ สฺชาวหา
๒๑. ทีปา นาถา ปตฺติภูจฺจา จะ
คตฺตี พนฺธุ มหสฺสาสา	ตาทนา เลธนา จ ปาณินฺ
สรณนา จ หิตเตลีนเ.
๒๒. สทวทสฺส โลกสฺส
เตส่าน์ ลีรสา ปาเท	สพฺเพ อเต ปฺรายนนา
วณฺทามิ ปุริสฺสุตฺแม
๒๓. วจสา มนสา เจว
สยเน อาสเน ฐานเ	วณฺทาเมเต ตถาคเต
คมเน จาปี สพฺพทา.
๒๔. สทา สฺุเชน รกฺขณฺตุ
เตหิ ตฺวํ รกฺขิตฺเต สนฺโต	พุทฺธา สนฺตีกฺรา ตฺวํ
มุตฺโต สพฺพภเยน จ.
๒๕. สพฺพโรคฺวินมฺุตฺโต
สพฺพเวรมตฺติกฺกนฺโต	สพฺพสนฺตาทาปวชฺชิตฺโต
นินฺพุตฺโต จ ตฺวํ ภว.
๒๖. เตลฺลํ สจฺเจเน ลีเลน
เตปี ตฺมฺห อนฺุรกฺขณฺตุ	ชนฺตีมฺเตตฺตาพเลน จ
อาโรคฺยณ สฺุเชน จ.
๒๗. ปุรตฺถิมสฺมึ ทิสสาภาเค
เตปี ตฺมฺห อนฺุรกฺขณฺตุ	สนฺติ ภูตา มหิทฺธิกา
อาโรคฺยณ สฺุเชน จ.
๒๘. ทกฺขินฺสฺมึ ทิสสาภาเค
เตปี ตฺมฺห อนฺุรกฺขณฺตุ	สนฺติ ภูตา มหิทฺธิกา
อาโรคฺยณ สฺุเชน จ.
๒๙. ปจฺฉิมสฺมึ ทิสสาภาเค
เตปี ตฺมฺห อนฺุรกฺขณฺตุ	สนฺติ ภูตา มหิทฺธิกา
อาโรคฺยณ สฺุเชน จ.
๓๐. อุตฺตตรสฺมึ ทิสสาภาเค
เตปี ตฺมฺห อนฺุรกฺขณฺตุ	สนฺติ ภูตา มหิทฺธิกา
อาโรคฺยณ สฺุเชน จ.
๓๑. ปุริมทิสฺสํ ตตรภูจฺจ
ปจฺฉิเมเน วิรูปกฺโข	ทกฺขินฺเนน วิรูพฺทโก
กฺุเวโร อุตฺตรํ ทิสฺส.
๓๒. จตฺตารเ เต มหาราชา	โลกปาลา ยสฺสลีนเ

เตปี ตุมห อนุรทขนตุ
๓๓. อากาสฏฐา จ กุมภฏฐา
เตปี ตุมห อนุรทขนตุ
๓๔. นตถิ เม สรณํ อญญํ
เอเตน สจฺจวชฺเชน
๓๕. นตถิ เม สรณํ อญญํ
เอเตน สจฺจวชฺเชน
๓๖. นตถิ เม สรณํ อญญํ
เอเตน สจฺจวชฺเชน
๓๗. ยํ กิณฺจิ รตนํ โลเก
รตนํ พุทฺธสฺมํ นตถิ
๓๘. ยํ กิณฺจิ รตนํ โลเก
รตนํ ฌมฺมสฺมํ นตถิ
๓๙. ยํ กิณฺจิ รตนํ โลเก
รตนํ สงฺฆสฺมํ นตถิ
๔๐. สกฺกตฺวา พุทฺธรตนํ
หิตํ เทวมนุสฺसानํ
นสฺสนฺตฺตฺพทฺวา สพฺเพ
๔๑. สกฺกตฺวา ฌมฺมรตนํ
ปริฬาหุสฺมณํ
นสฺสนฺตฺตฺพทฺวา สพฺเพ
๔๒. สกฺกตฺวา สงฺฆรตนํ
อาหุเนยฺยํ ปาหุเนยฺยํ
นสฺสนฺตฺตฺพทฺวา สพฺเพ
๔๓. สพฺพิโตโย วิวชฺชนตุ
มา เต ภาวตฺวานฺตรายโย
๔๔. อภิวาทนสึลิสฺส
จตฺตารโ ฌมฺมา วทฺธมนฺติ

อาโรคฺยน สฺุชน จ.
เทวา นาคา มหิทฺธิกา
อาโรคฺยน สฺุชน จ
พุทฺโธ เม สรณํ วรํ
โหตุ เต ชยมงฺคลํ.
ฌมฺโม เม สรณํ วรํ
โหตุ เต ชยมงฺคลํ.
สงฺโฆ เม สรณํ วรํ
โหตุ เต ชยมงฺคลํ.
วิชฺชติ วิวิธํ ปุณฺ
ตสฺมา โสตถิ ภาวนตุ เต.
วิชฺชติ วิวิธํ ปุณฺ
ตสฺมา โสตถิ ภาวนตุ เต.
วิชฺชติ วิวิธํ ปุณฺ
ตสฺมา โสตถิ ภาวนตุ เต.
โอสถํ อุตฺตมํ วรํ
พุทฺธเตเชน โสตถินา
ทฺกฺขา วุปฺสเมนฺตฺ เต.
โอสถํ อุตฺตมํ วรํ
ฌมฺมเตเชน โสตถินา
ภยา วุปฺสเมนฺตฺ เต.
โอสถํ อุตฺตมํ วรํ
สงฺฆเตเชน โสตถินา
โรคา วุปฺสเมนฺตฺ เต.
สพฺพโรโค วินสฺสตุ
สฺุชชี ทึฆายุกิ ภา.
นิจจํ วุทฺธมาปจายิน
อายุ วณฺเณ สฺุชชี พลํ.

โพชฌงคะปริตต์

บทขัตโพชฌงคะปริตต์

สัสาเร สัสรนทานัน	สพพทุกุขวินาสเน
สตุตธมเม จ โพชฌงคะ	มารเสนปมททีโน
พุชฌมิตวา เยปิเม สตุตา	ติภวามุตตกุตตมา
อชาติ อชราพยาธี	อมตัม นิพมาย คตา.
เอวมาทิกุญเปตัม	อนเนกคุณสงคหัม
โอสถญจ อิมม มนตัม	โพชฌงคนตมภณาม เท.

สัตว์ทั้งหลาย ตรัสรู้แล้วซึ่งโพชฌงค์ คือ ธรรม ๗ ประการแม้ที่ใด อันเป็นเครื่อง บำบัดทุกข์ทั้งปวงของสัตว์ทั้งหลายผู้ท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏ เป็นธรรมที่กำจัดมารและเสนามาร จึง เป็นผู้พ้นแล้วอย่างยอดเยี่ยมจากภพทั้งสาม ถึงซึ่งพระนิพพาน อันไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ไม่มีภัย เราทั้งหลายจงสวดโพชฌงค์นั้น อันประกอบด้วยคุณมีอาทิดังกล่าวนี้ ซึ่งเป็นทั้งโอสถและ มนต์ อันเป็นที่รวมสรรพคุณเป็นอันหนึ่งอันเกิด.

บาลีโพชฌงคะปริตต์และคำแปล

๑. โพชฌงโค สติสงขาโต	ธมมานัน วิจโย ตถา
วีริยมปีติ ปสสทติ	โพชฌงคา จ ตถาปเร
๒. สมารุเปกขโพชฌงคา	สตุเตเต สพพทสุสิธา
มุณีนา สมมทกขาทา	ภาวิตา พหุสิกตา.
๓. สัวตตุนตติ อภิญญาย	นิพพานาย จ โพธิยา
เอเตน สจจวชเชน	โสตถิ เต โหตุ สพพทา.
๔. เอกสมมี สมเย นาโถ	โมคคัลลานญจ กสฺสป
คิลานะ ทุกุขิตะ ทิสฺวา	โพชฌงคะ สตุตเทสยิ.
๕. เต จ ตัม อภินนทิตฺวา	โรคา มุจฺจิสฺสุ ตัมเถน.
เอเตน สจจวชเชน	โสตถิ เต โหตุ สพพทา.
๖. เอกทา ธมฺมราชาปี	เคลถฺยญฺเณนาภิปีฬิตา
จุนฺทตฺเตเรณ ตถญฺเฐว	ภณายเปตฺวาน สาหรั
๗. สมโมทิตฺวา จ อาพาธา	ตมฺหา วุฏฺฐาสฺสิ ฐฺวานโส.
เอเตน สจจวชเชน	โสตถิ เต โหตุ สพพทา.
๘. ปหีนา เต จ อาพาธา	ติณฺณนฺนมฺป มहेสิณ

มคคาหตกิเลสาว
เอเตน สัจจวชฺเชน

ปตตานุปตติธมฺมตํ
โสตุถิ เต โหตุ สัพพทา.

อภยะปริตต์

บทชัต์อภยะปริตต์

ปุญญลาภํ มหาเตชํ
สพฺพสตุตฺตํ ชาติ
อตุตฺตปรหิตํ ชาติ
วณฺณกิตฺติมหายสํ
ตํ สฺสุนฺตุ อสเสโต
ปริตฺตนฺตมภณาม เท.

ขอท่านสาธุชนทั้งหลาย จงฟังพระปริตต์นั้น อันได้บุญ มีเดชมาก มีคุณมีเกียรติและมี
ยศใหญ่ เป็นประโยชน์แก่อกุลแก่ตนเองและผู้อื่นกันเถิด.

บาลีอภยะปริตต์และคำแปล

๑. ยนฺตุนฺนิมิตฺตํ อวมงฺคฺลญฺจ	โยจามนาโป สกฺุณฺสฺส สทฺุโท
ปฺาปคฺคโห ทฺุสฺสุปฺินํ อกฺนฺตํ	พฺุทฺธานุภาเวณ วินาสเมฺนตฺุ.
๒. ยนฺตุนฺนิมิตฺตํ อวมงฺคฺลญฺจ	โย จามนาโป สกฺุณฺสฺส สทฺุโท
ปฺาปคฺคโห ทฺุสฺสุปฺินํ อกฺนฺตํ	ธมฺมานุภาเวณ วินาสเมฺนตฺุ.
๓. ยนฺตุนฺนิมิตฺตํ อวมงฺคฺลญฺจ	โย จามนาโป สกฺุณฺสฺส สทฺุโท
ปฺาปคฺคโห ทฺุสฺสุปฺินํ อกฺนฺตํ	สงฺฆานุภาเวณ วินาสเมฺนตฺุ.
๔. ทฺุกฺขปฺตฺตํ จ นิตฺุทฺุทฺุชา	ภยปฺตฺตํ จ นิตฺุภย
โสภปฺตฺตํ จ นิสฺโสภ	โหนฺตฺุ สพฺเพปิ ปาณินฺโ.
๕. เอตฺุตฺตาวตฺา จ อมฺหตี	สมฺภตํ ปุญฺญสมฺปทํ
สพฺเพ เทวานุโมทฺุ	สพฺพสมฺปตฺุติลิตฺุทฺุชา.
๖. ทานํ ทนฺตฺุ สทฺุชย	สีลํ รกฺุชนฺตฺุ สพฺพทา
ภวานภิริตฺา โหนฺตฺุ	คจฺจนฺตฺุ เทวตาคตฺา.
๗. สพฺเพ พุทฺุชา พลปฺตฺตํ	ปฺุจฺเจกานญฺจ ยํ พลํ
อรหนฺตฺานญฺจ เตเชน	รกฺุชํ พนฺธามิ สพฺพโส.

องคฺลิมาละปริตต์

บทขั้ตองคฺลิมาละปริตต์

ปริตต์ตั ยมภณนตสฺส	นินิณนฺนุฐานโชนัน
อุทกมปิ วินาเสติ	สพพเมว ปริสุสยํ
โสตฺถินา คพฺภาวฺภูฐานํ	ยญจ สาเชติ ตํขณ
เถรสฺสงฺคฺลิมาลสฺส	โลกนาถน ภาสิตํ
กปฺปฐฺฐายิมหาเตชํ	ปริตฺตนตฺตมภณนํ เท.

แม้แต่น้ำล้างตั้งรองนึ่งของท่านองคฺลิมาล เมื่อกล่าวพระปริตต์ใด ยังขจัดอันตรายทั้งสิ้น ทั้งปวงได้ และพระปริตต์ใด ที่พระโลกนาถเจ้าตรัสประทานแก่ท่านองคฺลิมาลเถระ ทำให้การคลอด ลูกสำเร็จได้โดยสวัสดิ์ในทันทีทันใดเราทั้งหลายจงสวดพระปริตต์ซึ่งมีเดชมาก ตั้งอยู่ไปตลอดกาลป็นัน กันเถิด.

บาลีองคฺลิมาละปริตต์และคำแปล

ยโตหํ ภคินี อริยาย ชาตียา ชาโต นามิขานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา เตน
สจฺเจน โสตฺถิ เต โหตุ โสตฺถิ คพฺภสฺส.

(ถ้าเป็นสิบสองตำนานท่านกำหนดให้สวด ๓ จบ)

กรณียเมตตะปริตต์

บทขั้ตกรณียเมตตะปริตต์

ยสฺसानุภาวโต ยกฺขา	เนว ทสฺเสนฺติ ภีสนํ
ยมฺหิ เจวานุญฺชนโต	รตฺตินฺทิวมตฺนทิตโต
สุขํ สุปฺติ สุตฺโต จ	ปาปํ กิณฺจि น ปสฺสตี
เอวมาทิกุณฺมเปตํ	ปริตฺตนตฺตมภณนํ เท.

เพราะอานุภาพแห่งพระปริตต์ใด พวกยักษ์ (คือเทวดา) ทั้งหลายไม่แสดงอารมณ์อันน่า สะพริงกลัว และเพราะเหตุบุคคลไม่เกียจคร้าน เจริญพระปริตต์ใดเนื่อง ๆ ทั้งกลางคืนและกลางวัน ย่อมหลับเป็นสุข ทั้งหลับแล้วก็ไม่ฝันเห็นอารมณ์ชั่วร้ายไร ๆ เราทั้งหลายจงสวดพระปริตต์นั้น อัน ประกอบด้วยคุณานิสงส์มีอาทิดังกล่าวนี กันเถิด.

บาลีกรณียเมตตะปริตต์และคำแปล

๑. กรณียเมตฺตกุสเลน	ยนฺตํ สนฺตํ ปทํ อภิสเมจฺจ
สกุโก อชฺฐ จ สุหุชฺฐ จ	สุวโจ จสฺส มุฑฺฒ อนตฺติมานิ,

๒. สหตุสสุโก จ สุภโร จ
 สหตุสสุริโย จ นิปโก จ
 ๓. น จ ชุฑุฑุ สมาจเร กิณจจิ
 สุชโน วา เขมิโน โหนตุ
 ๔. เย เกจิ ปาณภูตตติ
 ทีฆา วา เย มหนตา วา
 ๕. ทิฏฐิชา วา เย จ อทิฏฐิชา
 ภูตา วา สมภเวสี วา
 ๖. น ปโร ปรี นิคุพเพถ
 พยาโรสนา ปฏิมสญญา
 ๗. มาตา ยถา นียํ ปุตตํ
 เอวมปิ สัพพภูเตสุ
 ๘. เมตตยจ สัพพโลกสุมี
 อุทฺธํ อโธ จ ติริยญจ
 ๙. ติฏฐญจจํ นิสินโน วา
 เอตํ สตี อธิฏฐเยย
 ๑๐. ทิฏฐิณจ อนุปคมม สีลวา
 กามesu วิเนยเย เคธํ

อปปกัจโจ จ สลลหุกวุตติ
 อปปคพโฆ กุเลสฺ อนนฺคิทฺโธ.
 เยน วิณฺญู ปเร อุปวเทยฺยู
 สพฺเพ สตฺตา ภวณฺตุ สุชิตตฺตา.
 ตสา วา ถาวรา วา อนวเสสา,
 ฌิมมา รสฺสกา อนุกฺกุลา,
 เย จ ทูเร วสนฺติ อวิทฺูเร
 สพฺเพ สตฺตา ภวณฺตุ สุชิตตฺตา.
 นาติมณฺเญถ กตฺถจิ นํ กิณฺจจิ
 นาณยมณฺญุสฺส ทุกฺขมิจฺเจยฺยู.
 อายุสา เอกปุตฺตมฺนฺรฺกฺเช
 มานสมฺภาวเย อปริมาณํ.
 มานสมฺภาวเย อปริมาณํ,
 อสมฺพาทํ อเวรํ อสฺปตฺตํ
 สยานโน วา ยาวตฺสส วิคตฺมิทฺโธ
 พฺรหฺมตํ วิหารํ อิตฺมาหุ
 ทสฺสเนน สมฺปนฺโน
 น ทิ ชาตุ คพฺภเสยฺยํ ปุณฺเรตฺตีติ.

ธชคคะปริตต์

บทชัตรชคคะปริตต์

ยสฺसानุสฺสรณนาปี
 ปติฏฐุมตฺติจฺจนฺติ
 สพฺพุปฺทฺทวชาลมหา
 คณนา น จ มุตฺตานํ

อนตฺลิกฺเขปี ปาณินโน
 ภูมียํ วิย สพฺพทา
 ยกฺขโจราทิสฺมภาวา
 ปริตฺตฺนตฺมภณนาม เห.

สัตว์ทั้งหลายย่อมได้ที่พึ่งทุกเวลาแม้ในอากาศ เช่นเดียวกับได้ที่พึ่ง ณ พื้นดิน อีกทั้ง
 สัตว์ทั้งหลายที่รอดพ้นจากข่ายแห่งอุปัทวะทั้งมวลอันเกิดแต่ยักษ์และโจรเป็นต้น จนนับไม่ถ้วน
 เพราะระลึกถึงพระปริตต์ได้โดยแท้ เราทั้งหลายจงสวดพระปริตต์นั้น กั้นเถิด

บาลีรัชคະปริตต์และคำแปล

เอวมเม สุตฺ ; ข้าพเจ้า (พระอานนทเถระ) ได้ฟังมาอย่างนี้:-

๑. เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริติ เขตฺวเน อนาถปิณฑิกสฺส อารามเ. ตตฺรโข
ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตลลฺ ภิภฺชโวติ. ภทฺนเตติ เต ภิภฺชุ ภควโต ปจฺจสฺสโลสุTM. ภควา เอตทโวจ.

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถปิณฑิกะ
ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแลพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสเรียกพระภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นกราบทูลตอบแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระ
เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสคำ (ต่อไป) นี้ว่า ;

๒. กฺุตฺพุพฺพํ ภิภฺชเว เทวสฺรสงฺคาโม สมฺพุพฺพุโ อโหสิ. อถ โข ภิภฺชเว สกฺโก
เทวานมฺนิโท เทเว ตาวตฺตีเส อามนฺเตลลฺ “สเจ มาริสฺสา เทวานํ สงฺคามคตฺตํ อฺุปฺชฺเชยฺย ภิภฺ วา
ณฺมภิตตฺตํ วา โลมหฺโส วา, มเมว ตสฺมี สมเย ชชคฺคํ อฺุโลเกยฺยาถ, มมํ ทิ โว ชชคฺคํ อฺุ-
โลกยตฺ ยมฺภวิสฺสตี ภิภฺ วา ณฺมภิตตฺตํ วา โลมหฺโส วา, โส ปหฺยยิสฺสตี”

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมานานแล้ว สงครามระหว่างเทวดาและอสูร ติดพันกัน
แล้ว ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่ของเทวดาทั้งหลายได้ตรัสเรียกพวกเทวดาชาวสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์มาสั่งว่า “ดูก่อนสหายผู้บริบูรณ์ทั้งหลาย ! หากว่าพวกเทวดาทั้งหลาย ที่เข้าสงคราม มีความ
กลัว หรือมีความครั่นคร้ามหรือมีความสยดสยองเกิดขึ้นไซ้ ในสมัยนั้น ท่านทั้งหลายควรแหงนดู
ยอดธงของข้าพเจ้านี้แหละ เพราะเมื่อท่านทั้งหลายแหงนดูยอดธงของข้าพเจ้า ความกลัว หรือความ
ครั่นคร้ามหรือความสยดสยอง อันใดที่จักมีนั้น ก็จักหายไป”

๓. “โน เจ เม ชชคฺคํ อฺุโลเกยฺยาถ, อถ ปชฺาปติสฺส เทวราชสฺส ชชคฺคํ อฺุโลเกย-
ยาถ. ปชฺาปติสฺส ทิ โว เทวราชสฺส ชชคฺคํ อฺุโลกยตฺ ยมฺภวิสฺสตี ภิภฺ วา ณฺมภิตตฺตํ วา โลมหฺโส
วา, โส ปหฺยยิสฺสตี.”

“หากว่า ท่านทั้งหลายจะไม่แหงนดูยอดธงของข้าพเจ้าไซ้ในขณะนั้น ท่านทั้งหลายควร
แหงนดูยอดธงของปชาบดีเทวราชเถิด เพราะว่า เมื่อท่านทั้งหลายแหงนดูยอดธงของปชาบดีเทวราช
ความกลัว หรือความครั่นคร้าม หรือความสยดสยอง อันใดที่จักมีนั้น ก็จักหายไป”

๔. “โน เจ ปชฺาปติสฺส เทวราชสฺส ชชคฺคํ อฺุโลเกยฺยาถ, อถ วรฺุณสฺส เทวราชสฺส
ชชคฺคํ อฺุโลเกยฺยาถ, วรฺุณสฺส ทิ โว เทวราชสฺส ชชคฺคํ อฺุโลกยตฺ ยมฺภวิสฺสตี ภิภฺ วา
ณฺมภิตตฺตํ วา โลมหฺโส วา, โส ปหฺยยิสฺสตี.”

“หากว่า ท่านทั้งหลายไม่แหงนดูยอดธงของปชาบดีเทวราชไชรีในขณะนั้น ท่านทั้งหลายควรแหงนดูยอดธงของวรุณเทวราชเถิด เพราะว่า เมื่อท่านทั้งหลายแหงนดูยอดธงของวรุณเทวราช ความกลัว หรือ ความครั่นคร้าม หรือความสยดสยอง อันใดที่จักมีนั้น ก็จักหายไป”

๕. “โน เจ วรุณสฺส เทวราชสฺส ฐชคฺคํ อุลโลเกยฺยาถ. อถ อีสานสฺส เทวราชสฺส ฐชคฺคํ อุลโลเกยฺยาถ, อีสานสฺส ทิ โว เทวราชสฺส ฐคฺคํ อุลโลกยตํ ยมภวิสฺสตี ภยํ वा ञ्मภิตตตํ वा โลมหํโส वा, โส ปหियยิสฺสตี-ติ.”

“หากว่า ท่านทั้งหลายไม่แหงนดูยอดธงของวรุณเทวราชไชรีในขณะนั้นท่านทั้งหลายควรแหงนดูยอดธงของอิสานเทวราชเถิด เพราะว่า เมื่อท่านทั้งหลายแหงนดูยอดธงของอิสานเทวราชความกลัว หรือความครั่นคร้าม หรือความสยดสยอง อันใดที่จักมีนั้น ก็จักหายไป” ฉะนี้

๖. ตํ โข ปน ภิกฺขเว กสฺส กสฺส वा เทวานมิสฺส ฐชคฺคํ อุลโลกยตํ, ปชาบดีสฺส वा เทวราชสฺส ฐชคฺคํ อุลโลกยตํ, วรุณสฺส वा เทวราชสฺส ฐชคฺคํ อุลโลกยตํ, อีสานสฺส वा เทวราชสฺส ฐชคฺคํ อุลโลกยตํ, ยมภวิสฺสตี ภยํ वा ञ्मภิตตตํ वा โลมหํโส वा, โส ปหियเยถาปิ โนปิปหियเยถ.

(พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสต่อไปว่า) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แต่เมื่อเทวดาทั้งหลายแหงนดูยอดธงของท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่ของเทวดาทั้งหลายก็ดี แหงนดูยอดธงของปชาบดีเทวราชก็ดี แหงนดูยอดธงของวรุณเทวราชก็ดี แหงนดูยอดธงของอิสานเทวราชก็ดี นั้น ความกลัว หรือความครั่นคร้าม หรือความสยดสยอง อันใด ที่จักมีนั้น ก็หายไปบ้าง ไม่หายไปบ้าง

๗. ตํ กิสฺส เหตุ สกฺโก ทิ ภิกฺขเว เทวานมินฺโท อวิตฺราโค อวิตฺโทโส อวิตฺโมโห ภีรุ ञ्มภี อุตฺราสี ปลชายีตี.

ข้อนั้น เป็นเพราะเหตุไร ? ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุว่าท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่ของเทวดาทั้งหลาย มิใช่ผู้ปราศจากราคะ มิใช่ผู้ปราศจากโทสะ มิใช่ผู้ปราศจากโมหะ ยังมีความกลัว ยังมีความครั่นคร้าม ยังมีความสะดุ้งหวาดหวั่น ยังเป็นผู้หลบหนีอยู่ ฉะนี้

๘. อหฺมจ โข ภิกฺขเว เอวํ วทามิ, สเจ ตุมหากํ ภิกฺขเว อรณฺญคตानํ वा รุกฺขมู ตานํ वा สุนฺยาคารคตानํ वा อุปฺปชฺเชยฺย ภยํ वा ञ्มภิตตตํ वा โลมหํโส वा, มเมว ตสฺมี สมฺเย อนุสฺสเรยฺยาถ “อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณฺสมฺปนฺโน สุกโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา” ติ, มมํ ทิ โว ภิกฺขเว อนุสฺสรตํ ยมภวิสฺสตี ภยํ वा ञ्มภิตตตํ वा โลมหํโส वा, โส ปหियยิสฺสตี.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แต่ตถาคตขอบอกไว้อย่างนี้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเขาทั้งหลายเมื่อไปอยู่ในป่า หรือไปอยู่ ณ โคนต้นไม้ หรือไปอยู่ในเรือนว่าง แล้วเกิดความกลัว หรือ

ความครั่นคร้าม หรือความสยดสยองขึ้น ในสมัยนั้น เธอทั้งหลายพึงระลึกถึงตถาคตนี้แหละ ดังนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงเป็นพระอรหันต์ ทรงเป็นพระลัมมัลมพุทธเจ้า ทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้โลก ทรงเป็นสารถิผู้ฝึกคนที่ควรฝึกอย่างยอดเยี่ยม ทรงเป็นพระบรมศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเป็นผู้ตื่นแล้ว ทรงเป็นผู้จำแนกธรรม” ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะว่า เมื่อเธอทั้งหลายระลึกถึงตถาคตอยู่ ความกลัว หรือความครั่นคร้ามหรือความสยดสยอง อันใดที่จักมีนั้น ก็จักหายไป

๙. โน เจ มํ อนุสฺสเรยยาถ, อถ ฌมฺมํ อนุสฺสเรยยาถ “สวากขาโต ภคฺวตา ฌมโฆ สนฺทิกฺกุสิโก อกาลิกโก เอหิปสฺสสิโก โอปนยิกโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ” -ติ, ฌมฺมํ หิ โว ภิกฺขเว อนุสฺสเรตฺถิ ยมฺภาวิสฺสติ ภยํ วา ฌมฺภิตตฺตํ วา โลมฺหํโส วา, โส ปกฺิยยิสฺสติ.

หากว่า พวกเธอทั้งหลายไม่ระลึกถึงตถาคตไซ้ร ในขณะนั้นพวกเธอทั้งหลายพึงระลึกถึงพระธรรม ดังนี้ว่า “พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว เป็นธรรมที่พึงเห็นด้วยตนเองมีผลไม่จำกัดเวลา เชื่อเชิญคนอื่นมาดูได้ นำเข้ามาในตนได้ เป็นธรรมที่วิญญูชนทั้งหลายพึงรู้เฉพาะตัว” ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อพวกเธอทั้งหลายระลึกถึงพระธรรมอยู่ ความกลัว หรือความครั่นคร้ามหรือความสยดสยอง อันใดที่จักมีนั้น ก็จักหายไป

๑๐. โน จ ฌมฺมํ อนุสฺสเรยยาถ, อถ สงฺฆํ อนุสฺสเรยยาถ “สุปฏิปนฺโน ภคฺวโต สวากสงฺโฆ, อชฺชุปฺปิปนฺโน ภคฺวโต สวากสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺโน ภคฺวโต สวากสงฺโฆ, สามิจิปฺปิปนฺโน ภคฺวโต สวากสงฺโฆ, ยทิทํ จตตาริ ปุริสฺสุคานิ อฏฺฐุ ปุริสฺสุคฺคลา, เอส ภคฺวโต สวากสงฺโฆ, อาหุเนยฺ โย, ปาหุเนยฺโย ทุกฺขิณฺเนยฺโย, อณฺชสิกรณฺนิโย, อนุตฺตรํ ปุณฺณุกเขตฺตํ โลกสฺสา” -ติ, สงฺฆํ หิ โว ภิกฺขเว อนุสฺสเรตฺถิ ยมฺภาวิสฺสติ ภยํ วา ฌมฺภิตตฺตํ วา โลมฺหํโส วา, โส ปหฺิยยิสฺสติ,

หากว่า พวกเธอทั้งหลายไม่ระลึกถึงพระธรรมไซ้ร ในขณะนั้นพวกเธอทั้งหลายพึงระลึกถึงพระสงฆ์ ดังนี้ว่า “พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดี พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติตรง พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติชอบ พระสงฆ์นี้คือใคร? คือ พระอริยเจ้า ๔ คู่ บุรุษ เป็นบุรุษ ๘ บุคคล นี้คือพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ควรแก่ของที่นำมาบูชา ผู้ควรแก่ของต้อนรับ ผู้แก้ทุกข์ ผู้ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญที่ยอดเยี่ยมของโลก” ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะว่าเมื่อพวกเธอทั้งหลายระลึกถึงพระสงฆ์อยู่ ความกลัวก็ดี ความครั่นคร้ามก็ดี ความสยดสยองก็ดี อันใดที่จักมีนั้น ก็จักหายไป

๑๑. ตํ กิสฺส เหตุ ตถาคโต หิ ภิกฺขเว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิตราคโ วิตโทโส วิ ตโมโห อภิกฺขุ อจฺจมฺภี อนุตฺตราสี อปฺลายนฺตี.

ข้อนี้ เป็นเพราะเหตุไร ดูก่อนนิกขุทั้งหลาย เพราะเหตุว่าพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ปราศจากราคะแล้ว ปราศจากโทสะแล้ว ปราศจากโมหะแล้ว ไม่มีความกลัว ไม่มีความครั่นคร้าม ไม่มีความสะดุ้งหวาดหวั่น ไม่นี่ ฉะนี้

๑๒. อิทมโวจ ภควา. อิหิ วตฺวาน สุคโต, อถาปริ เอตทโวจ สตถา :

อธมฺเญ รุกฺขมฺลเ วา	สุญฺญาคาเรว ภิกฺขโว
อนุสฺสเรถ สมนุพฺพชฺ	ภยํ ตุมฺหาก โน ลียา
โน เจ พุทฺธํ สเรยฺยาถ	โลกเชฏฺฐํ นราสภํ
อถ ฌมฺมํ สเรยฺยาถ	นียฺยานิกํ สุเทสิตํ
โน เจ ฌมฺมํ สเรยฺยาถ	นียฺยานิกํ สุเทสิตํ
อถ สงฺฆมฺ สเรยฺยาถ	ปฺุณฺณกฺเขตตํ อนุตฺตํ
เอวํ พุทฺธํ สรณฺตานํ	ฌมฺมํ สงฺฆมฺจ ภิกฺขโว
ภยํ วา ฉมฺมกิตฺตตํ วา	โลมทฺโส น เหสฺสตีติ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสช้คคะปริตต์นี้ แล้ว พระสุคตเจ้าครั้งตรัสช้คคะปริตต์นี้แล้ว ครั้นแล้วพระบรมศาสดาได้ตรัสพระคาถานี้ต่อไปอีกว่า;

ดูก่อนนิกขุทั้งหลาย เมื่อพวกเธอทั้งหลายอยู่ในป่าก็ดี อยู่ ณ โคนต้นไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี ฟังระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ภัยจะไม่พึงมีแก่พวกเธอทั้งหลาย หากว่า พวกเธอทั้งหลายจะไม่ระลึกถึงพระพุทเจ้า ผู้ยิ่งใหญ่ของโลก ผู้เป็นนรชนประเสริฐ ขณะนั้น ฟังระลึกถึงพระธรรม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ทางออก ที่ตถาคตแสดงไว้ดีแล้ว หากว่า พวกเธอทั้งหลายจะไม่ระลึกถึงพระธรรมซึ่งเป็นเครื่องชี้ทางออกที่ตถาคตแสดงไว้ดีแล้ว ขณะนั้นฟังระลึกถึงพระสงฆ์ผู้เป็นนาบุญของโลก ที่ยอดเยี่ยมเถิด ดูก่อนนิกขุทั้งหลาย เมื่อพวกเธอทั้งหลายระลึกถึงพระพุทเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ อยู่อย่างนี้ ความกลัวก็ดี ความครั่นคร้ามก็ดี ความสยดสยองก็ดี จักไม่มี

พระพุทธรูปปางไสยาสน์

เป็นพระพุทธรูปประจำของผู้เกิดวันอังคาร

ตามตำนานกล่าวว่า พระอังคารนี้ถูกสร้างขึ้นด้วยศิระชะกระบือถักพันธุ์ดู ๘ ตัว อังคารเทพนี้จึงได้ชื่อว่ามีกำลัง ๘ และพระอังคารนี้จัดอยู่ในกลุ่มดาวร้าย คือ ปาปเคราะห์ ให้ผลค่อนข้าง

ร้อน เป็นทุกข์ ดังนั้น เพื่อให้พระอังคารเป็นมิตรและให้ผลเป็นคุณ จึงให้สวดบูชาพระประจำวัน อังคารทุกวัน ๆ ละ ๘ คาบ ด้วยจิตที่เป็นสมาธิ ชีวิตจะพบแต่สิ่งที่เป็นมงคล พระคาถามีดังนี้

อัสสาณภาวะโต ยักเข เนวะ ทัสเสนติ ภิงสะนัง ยัมหิ เจวานุญฺญชฺโณ รัตตินทิวะมะ
ตันติโต สุขัง สุปะติ สุตโต จะ ปาปังกิณฺณิ นะ ปัสสติ เอวะมาทิกุณฺณเปตัง ประริตตัน ตัมภะนมะ
เห ฯ จะมีความเจริญรุ่งเรือง^๒

พระพุทธรูปปางสมาธิ

เป็นพระพุทธรูปประจำวันของผู้ที่เกิดวันพฤหัสบดี

ตามตำนานกล่าวว่า ดาวพฤหัสบดีหรือพฤหัสบดีเทพนี้ ถูกสร้างขึ้นด้วยพราหมณ์ราชครู ๑๙ คน ดังนั้น พระพฤหัสบดีเทพจึงมีกำลัง ๑๙ และพระพฤหัสบดีเทพนี้ถูกจัดไว้ในเทพข้างดี แต่ถ้ามีดาวไม่ดีแทรก เช่น พระอาทิตย์และพระราหูแทรก พฤหัสบดีตอนต้นไม่ดี ตอนปลายจะให้ลาภ ถ้าพระเสาร์แทรกท่านห้ามเดินทางไกล เพราะจะเกิดอุบัติเหตุ เพื่อเสริมพลังพระพฤหัสบดีให้มีพลังมาก เราจึงควรทำอะไรด้วยความไม่ประมาท และควรสวดคาถาบูชาพระประจำวันพฤหัสบดีทุกวัน ๆ ละ ๑๙ คาบ ด้วยจิตที่เป็นสมาธิ พระคาถามีดังนี้

ปุเรนตัมไพธิลัมภาวเร นิพพัตตัง โมระโยนิยงฺ เยนะ สังวิทิตารักขัง มะหาลัตตตัง วะเน
จะรา จิรฺสสังวายะมันตานิ เนวะ ลิกบิงสุ คัณหิตุง พรหมะมันตันติ อักขาตัง ประริต ตันตัมภะรา
มะ เห ฯ^๓

พระพุทธรูปปางรำพึง

เป็นพระบูชาประจำวันของผู้เกิดวันศุกร์

ตามตำนานกล่าวว่า พระศุกร์เทพ หรือ ดาวพระศุกร์นี้ ถูกสร้างขึ้นด้วยโคออสุภราช ๒๑ ตัว ดังนั้น พระศุกร์จึงมีกำลัง ๒๑ และพระศุกร์นี้จัดไว้ในเทพเจ้าข้างดี ท่านจึงให้ผลเป็นคุณ หากจะมีอยู่บ้างก็เพราะมีดาวไม่ดีมาแทรก เช่น เสาร์แทรก ศุกร์จะทำให้พลัดพรากจากของรัก จากที่อยู่อาศัย และเสียเงินทอง เป็นต้น ดังนั้น บัณฑิตผู้ฉลาดจึงเสริมกำลังให้พระศุกร์ที่เป็นชะตากำเนิดของตน ด้วยการสวดพระคาถาบูชาพระพุทธรูปปางรำพึงด้วยจิตที่เป็นสมาธิ แล้วท่านจะแคล้วคลาดจากสิ่งที่ไม่ดีได้ ให้สวดพระคาถานี้ทุกวัน ๆ ละ ๒๑ จบ ตามกำลัง พระคาถามีดังนี้

^๒ สวึง บุญเจิม, ตำรามรดกอีสาน, หน้า ๒๑๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๑.

ปีปะลันเนหิ นาถัสสะ สาสะเน สาธุสัมมะเต อะมะนุสเสหิ จันเทหิ สะทา กิพภิ
สะการิกิ ปะริสาณัญจะ ตัสสันนะมะหิงสาเย จะ คุดติยา ยันเทเสสิ มะหาวิโร ปะริตตันตัมภะนา
มะ เหา.^๔

พระพุทธรูปปางนาคปรก

เป็นพระพุทธรูปประจำวันของผู้เกิดวันเสาร์

ตามตำนานกล่าวว่า พระเสาร์เทพนั้นถูกสร้างขึ้นด้วยหัวผีตายโหง ๑๐ หัว ดังนั้น
พระเสาร์จึงมีกำลัง ๑๐ พระเสาร์นี้เป็นเทพที่จัดไว้ในฝ่ายร้าย ตามวัตุธาตุที่สร้างขึ้น แต่เราเอา
พระพุทธรูปปางนาคปรกเข้ามาบูชาแทนพระเสาร์ เพราะพระพุทธรูปปางนี้เป็นปางเพชฌิมรสุมจาก
ธรรมชาติมากที่สุด น้ำท่วมพื้นที่หมด จนพญานาคมุจลินทร์ได้มาตั้งขนดให้เป็นบัลลังค์ขึ้นเหนือน้ำ
ท่วม และแผ่พังพานป้องกันลมฝนถวายพระตถาคต เห็นหรือไม่ว่า แม้พระสัพพัญญูพุทธเจ้ายังพบ
กับภัยธรรมชาติขนาดหนัก แต่ก็มีผู้เคารพและต้องการบุญที่เป็นพวกอมมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในน้ำมาถวาย
อารักขา ดังนั้น ผู้ต้องการได้อารักขาตั้งที่พญานาคมุจลินทร์ถวายแด่พระผู้มีพระภาคจากภัยธรรมชาติ
นั้น จึงควรสวดบูชาพระพุทธรูปปางนาคปรก เพื่อผูกมิตรกับพระเสาร์ผู้เลวร้าย กลายมาเป็นมิตร
เพราะพระมหามุนีสัมมาสัมพุทธะของเราทรงปราบศรัตรูทุกอย่างด้วยพระเมตตาดูช ผู้ดูแลดุตั้งพระ
ยาช้านาฟ้าศิริตัวตมั้นจะเหยียบใครก็ได้ที่ขวางหน้า พอมาพบพระเมตตาของพระองค์ก็เข้ามอบน้อม
สยบ ดังนั้น จึงควรสวดคาถาบูชาพระนาคปรกด้วยจิตเป็นสมาธิ เพื่อผูกมิตรกับพระเสาร์เข้าเย็นครั้ง
ละ ๑๐ จบ ตามกำลังพระเสาร์ พระคาถานั้นมีดังนี้

ยะโตหัง ภะคินิ อะริยาเย ชาติยา ชาโต นากิชานามิ สัจจิจจะ ปาณัง ชีวิตา โวโร
เปตา เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา^๕

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๒.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระวิมาน คมภีรปญโญ (ตรีภมล)
- เกิด : วันที่ ๘ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๐
ณ บ้านเลขที่ ๑๕๓ บ้านหนองกุงจารย์ผาง ตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง
จังหวัดหนองบัวลำภู
- บรรพชา : วันที่ ๑๗ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ณ วัดโพธิ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- อุปสมบท : วันที่ ๒๑ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ณ วัดโพธิ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- การศึกษา : สอบได้ น.ธ. เอก เมื่อ พ.ศ. ๓๕๓๗ จากสำนักเรียนวัดโพธิ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- : พ.ศ. ๒๕๔๕ จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพครู (ป.วค.)
จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
- : พ.ศ. ๒๕๔๖ จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ)
เอกปรัชญา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
รุ่นที่ ๔๘
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๑๗๑ วัดโพธิ์ บ้านโนนหัน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๔๐๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๔๓ – ๒๒๑๖๕๓๖.